

Исматулла
МАМАНОВ

821. 512. 133-43

M-23 | 2017/41

3576

Маманов, И.

Кафран

Кейган кемин

Т.: -2016. -208 б.

23 000 с.

9.01.18

12

2017/41
3576

Исматулла
МАМАНОВ

ТОШКЕНТ
«O'ZBEKISTON»
2016

5233 - Крымское море

М 23 Кафан кийган келин [Матн]: суд очерклари / М. Исмадулла. – Тошкент: «O'zbekiston» НМИУ, 2016. – 208 б.

УЎК: 343-3(5Ў)
КБК 67.408(5Ў)

PD 44330
4

© И. Маманов, 2016
© «O'zbekiston» НМИУ, 2016

ҚИЛИЧ ДАМИДАГИ СЎЗ ...

Ривоят қилишларича, инсонга одамқушликни илк бор Иблис ўргатган эмиш. Унинг кутқуси билан Қобил ўз туғишгани Ҳобилни ўлдириб, инсоният тарихида биринчи марта қотилликни амалга оширган. Фикхшунослар ибораси билан айтганда, дастлабки жиноят шу тариқа содир бўлган. Ўшандан буён Ер юзида қанча замонлар алмашди, тарих йўллари, ўлчовлари янгиланди. Инсоният аклий тамаддуни юксалди. Лекин одамзот жиноятчилик балосидан ҳамон қутула олгани йўқ...

Ҳаётда таъсир ва акс таъсир ҳолатлари доимо ёнма-ён яшайди. Айтайлик, бугун таъбатда касалликларга қарши янги, кучли таъсир этувчи, уларнинг олдини олувчи дорилар яратилиши баробарида хасталикларнинг ҳам хали ҳаётда учрамаган, кўз кўриб, қулоқ эшитмаган янги турлари пайдо бўлмоқда. Жиноят оламида ҳам шунга ўхшаш ҳолат. Қонунлар мукаммаллашгани ва жазолар эркинлашгани сайин жиноятларнинг янги-янги турлари пайдо бўлаётгани сир эмас.

Ҳалқимизда «Қозонга яқин юрсанг қораси юқади», деган мақол бор. Бу «ёмонга яқин юрган одамга ёмонлик ҳам юқади», деган гап. Ёмонлик, хусусан, жиноят юқумли касалликка ўхшайди. Лекин бунинг хасталик эканини ёшлар билишмайди. Бу касалликнинг тиббий беморликдан фарқи шундаки, шайтон уни чиройли қилиб кўрсатади, ҳаёт тажрибаси кам ёшлар эса унга махлиё бўлиб қолишади. Тиббий касалликни вақтида даволамаса, кейин ҳар қандай уриш фойда бермайди. Жиноят касаллиги ҳам шундай.

Ҳамонки, қозонга яқин юрилса, қораси юқар экан, жиноят оламини қозонга ўхшатсак, ундан нари юриш учун бу «қозон»нинг қаерда турганини билиб олишимиз керак.

Қораси юкиши мумкин бўлган қозон ҳар бир хонадон осто-насида турган бўлиши мумкин. Бу «қозон»ни кўрсатишда бадий адабиётнинг хизмати катта. Китобхонлар қисса ва романларни биладилар. Лекин адабиётнинг «публицистика» деб аталмиш тармоғида «суд очерки» деган жанр борлигини кўпчилик билмайди. Чунки кейинги пайтда бу тарзда ёзмай қўйилган эди. Ҳолбуки, суд очерки жиноят оламини тадқиқ этишда бошқа жанрлардан олдинда туради.

Исматулла Мамановнинг «Кафан кийган келин» деб номланган китобига айнан суд очеркларининг тўпланиши ижобий ҳол. Бунда баён этилган айрим воқеаларни сиз эшитган бўлишингиз мумкин. Чунки жиноятга оид воқеалар тез тарқайди, ҳатто миш-мишлар билан бойитилади. Исматулла Маманов китобдаги суд очеркларида фақат жиноятлар баёнини бермайди. Бундай баёнларни газеталарда кўп ўқиймиз. Танишамиз-у, унутамиз. Исматулла асарларида масалага ўзгача ёндашади. Ёзувчи жиноятларнинг рухий оламини тадқиқ этади. Жиноятчини бу ёмонлик кўчасига қандай куч бошлаганини кўрсатишга ҳаракат қилади. Таъбир жоиз бўлса, «қозон» қаерда, қандай ҳолда турганини кўрсатади. Суд очеркларини ўқиган китобхон жиноят оламининг кўринишлари билан танишади, қораси юкмаслиги учун бу «қозон»дан нари юришга ҳаракат қилади.

Биз китобдаги бирор-бир суд очеркини таҳлил қилишга, унинг ютуқ ва камчиликларини кўрсатишга, муаллифга у ёки бу ҳақда маслаҳат беришга интилмадик. Назаримизда, суд очеркларини китобхоннинг ўзи мутолаа қилгани, мулоҳаза юритиб, хулосалар чиқаргани маъқул.

Яхшилик сари йўл фақат яхшиликнинг тўлғоғидан сўнг туғилмайди. У баъзан ҳаётда рўй берадиган жиноятлар, фожиалардан сабоқлар, хулосалар сифатида ҳам дунёга келади, гўё қилич дамидаги сўздек. Сўфи Оллоёр айтмоқчи: «Қонталаш тиконлар бағрида унар хушбўй гул». Бу китоб ҳам муаллифнинг одамларни эзгуликка чорлов йўлидаги бир тажрибаси.

Инсон ҳаёлот бандаси. Сўзимиз бошида инсонга илк бор одамқушликни Иблис ўргатган эмиш, дегандик. Энди, зора инсонни жиноят ботқоғидан Иблиснинг ўзи олиб чиқса, де-

ган хаёлотга бериламиз. Бу эса хомхаёл. Чунки, эндиликда шундай кимсалар борки, жиноят ва жиноятчилик оламида Иблисга ҳам сабоқ беришади. Бас, шундай экан инсониятни жиноят ботқоғидан Ҳазрати инсоннинг ўзи, унинг соғлом тафаккури, заковати, етук ақл-идроки олиб чиқмоғи ва қутқармоғи зарур. Бунга нафақат асар муаллифи, балки китобхон ҳам ишонади.

Тоҳир МАЛИК,

Ўзбекистон халқ ёзувчиси.

«ОВЧИ» ЙЎЛОВЧИЛАР

Ким қасддан бир мўминни ўлдирса, унинг жазоси жаҳаннам бўлиб, уша жойда абадий қолажак ва у Аллоҳнинг ғазаби ва лаънатига дучор бўлган, Аллоҳ унинг учун улуғ азобни тайёрлаб қўйгандир.

Қуръони Карим, «Нисо» сураси, 93-оят.

– Кечирасиз, бизни Оқолтин туманига олиб бориб қўя оласизми?

– Қанча берасизлар?

– Сиз олиб борсангиз бўлди, рози қиламиз.

– Яхши, машинага чиқинглар.

Кун бўйи иши бароридан келмаган Виктор «бугун режа бўлмади, шекилли», деб ўйлаб турганди. Хайрият, Худо етказди, энди паркка белгиланган суммани тўплаб қайтадиган бўлди.

Йигирма йилдирки ҳайдовчилик оркасидан рўзғор тебратиб, жамоасида ҳам ўзига яраша ҳурмат қозониб келаётган Виктор турфа хил одамларни кўравериш, пухта бўлиб кетган. Навбатдаги мижозлар билан рўбарў келганда, гарчанд қуёш ботиб, атрофга тун зулмати чўккан бўлсада, ортиқча шубҳа-гумонга бормади.

Йўл давомида ҳар иккала йўловчи ҳам мум тишлагандек кетишди. Онда-сонда Виктор уларни суҳбатга тортиш учун бир-икки оғиз сўз қотганини ҳисобга олмаганда, машина салонидан жимликни бузувчи сас чиқмади.

Машина манзилга – Оқолтин туманига етиб келгандан сўнг Виктор йўловчиларга савол назари билан кўз кирини ташлади. Қозоқ келбатли йўловчи унинг муддаосини туншунди шекилли, русчалаб:

– Марказдан чиқаверишда ўнг томондаги кўчага, – деди.

Бу жойларни беш бармоқдек биладиган Виктор «бу кимсасиз кўчада ярим тунда нима қилишаркин», деб ўйлади-ю,

яна «менинг вазифам уларни айтган манзилга олиб бориб қўйиш», дея хаёлидан кечаётган хавотирларга чек қўйди.

Ниҳоят, етиб келишди. Йўловчиларнинг эса ҳечам тушгиси йўқ. Табиатан қўнғилчан, бировнинг дилини сабабсиз оғритмайдиган Виктор «қани тушмайсизларми, энди», дейишга ҳам истиҳола қилиб турди. Орқа ўриндикда келаётган йигитларнинг ҳар иккаласи ҳатто жойидан қўзғалишганида ўзларига эп кўрмай хайдовчига еб қўйгудек тикилишди. Бу ҳолат бир неча сония давом этди.

Тўсатдан йўловчилар ҳаракатга тушиб қолишди. «Хайрият-е, тушишяпти», деб ўйлаганча Виктор машина чироқларини ёкди. Лекин аёвсиз тақдир унга бошқача «совға» тайёрлаганини бошига қандайдир қаттиқ жисмнинг зарбаси тегиб ҳушидан кетаётгандагина сизди. Фақат, энди кеч бўлганди...

* * *

Викторнинг жасадини зовур ичида қалин ўсиб ётган қамишлар орасидан топишди, бироқ уни ўлдирган котилларнинг қимлигини аниқлай олишмади.

* * *

Асрор ёшлигидан хайдовчиликка меҳр қўйди. Ҳатто, мактабдошлари «ким бўлмоқчисан?» деб сўраб қолишганда, гурур билан «шофёр бўламан» деб жавоб қиларди. Орадан йиллар ўтди.

Мактабни тамомлаб, олий ўқув юртига ўқишга кирганида ҳам бу касбга бўлган қизиқиши кучайса кучайдики, асло сўнмади. Ўйланди, фарзандли бўлди. Бироқ улғайгани сайин тўғри йўлдан юргиси, ҳалол пул топиб, одамлар қатори яшагиси келмади. Қинғир ишларга қўшилиб кетди. Оқибатда, бунинг жабрини ҳам тортди: йигирма бир ёшга тўлар-тўлмасдан тўрт йилга «кесилди», икки йил ўтиб яна, олти йилдан сўнг эса учинчи маротаба, ҳуллас, саккиз йил ичида уч марта қамалди.

Асрорни илк бор учратган одам, уни сира ёмон деб ўйламайди. Доим одмигина қийиниб юрадиган, юз-қўзларидан камтарин кўринадиган бу нусха, аслида аблах, бузук нафснинг қули эди.

Ўқишни битиргач, хайдовчилик қилди. Топган-тутганини қайфу сафога сарфлади. Рўзғор кам-қўстлари учун маблағ топилмаса-да, кўчадаги айшу ишратларга ҳечам

оғринмасди. «Кўр кўрни қоронғуда топади» деганларидек, Асрорнинг улфатлари ҳам ўзига мос тушганди. Улар орасида, айникса, Бекжаннынг ўрни бўлакча. Болаликдан кўча чангитиб, бирга ўсиб-улғайган бу икки оғайни айни чоғда ҳам жуда қалин. Аммо бу «дўстлик»ни боғлаб турган ришта чин инсоний фазилатлар эмас, шахсий манфаатдан иборат эди. Бекжан Асрорга баъзида пулдан қарашиб турар, ўз навбатида Асрор ҳам ёрдамни аямаслигини дўстининг қулоғига қуярди.

1993 йилнинг кеч кузи. Асрор ҳовлиқиб Бекжаннынг ҳовлисига кириб келди. Афғанистондан бирорта ишнинг ишкалини чиқариб қўйганини уқиб олиш қийин эмасди. Шу боис бўлса керак, салом-алиқни ҳам насия қилган Асрор дўстига гап қотди:

– Бекжан, ёрдамнинг керак оғайни.

– Тинчликми, нима бўлди? Намунча ҳовлиқмасанг, ўзингни босиб олсанг-чи! Нима гап?

– Эй-й, машинани уриб олдим. Тезда созлатиб қўймасам, отамдан балога қоламан. Яхшиям, ГАИ келиб қолмади, бўлмаса расво бўларди.

– Хўш, нима қилиш керак, дейсан?

– Озроқ пул бериб турсанг дегандим. Машинани шатакка олиб, устахонага олиб боришим керак.

– Пулни-ку бериб тураман, лекин қачон қайтарасан?

– Топган захоти. Биласан-ку, мен унақа лақиллатиб кетадиганлар хилиданмасман.

– Бўпти... бўпти... Мен ҳозир, – Бекжан уйига кириб кетди.

Асрор пулни олгач, дўстига миннатдорчилик билдириб тезда жуфтакни ростлади.

Тахминан бир ойлардан сўнг иккала ошна ошхонага кириб, қиттай-қиттай қилиб ўтиришаркан, Бекжан дабдурустдан:

– Дўстим, шунақа қилиб юраверамизми? Бирорта «иш» қилмаймизми? – деди.

«Иш» сўзини асл маъносида тушунган Асрорнинг энсаси қотиб изтехзоли жилмайди:

– Ҳозир ишламай, нима қиялпмиз?

– Йўқ, сен тушунмадинг шекилли? Зўр сокқа бўладиган «левый» иш қилсак дегандим. Фақат, барчаси ҳамирдан қил суғургандек амалга оширилиши керак.

Бу таклиф Асрорни қизиқтириб қўйди шекилли, кўзлари ўйнаб кетди:

– Нима демокчисан? Қандайдир режанг борга ўхшайди. Хўш, кани эшитайлик-чи?!

Бекжан ошхонадаги хўрандаларга олазarak нигоҳ ташлади-да, овозини пасайтириб, муддаога кўчди:

– Узоқроқ йўналишга катнайдиган бирорта хайдовчини «гумдон» қилиб, машинасини бўлаклаб «запчасть» қилиб сотамиз.

– Ох-хо, режанг зўр-у.

– Эсингдами, бир марта сени Ўрозбай деган қариндошим билан таништирган эдим. У ҳам ўзимиздан. Асли қозоғистонлик, иши юришмасдан, қийналиб қолган.

– Калланг яхши ишлайди, – тиржайди Асрор, – Хўш, қачон бошлаймиз «операция»ни?

– Қанча тез бўлса, шунча яхши. Ҳозир битта машина қанча пул туришини мендан кўра сен яхши биласан.

Дўстлар ишлари ўнгидан келишига шивирлабгина тилак билдириб яна бироз ичишгач, тарқалишди.

...Бекжан Ўрозбайни ҳам бу ишда иштирок этишга кўндирди.

Ўрозбай тоғни урса талқон қиладиган йигит. Лекин унинг ҳам олдига қўйган аниқ бир мақсади йўқ. Қариндошларини қора тортиб келиб, шу ерда қолиб кетган. Иккита боланинг отаси. Авваллари туғилган қишлоғида чилангарлик қиларди.

Ноябрнинг дастлабки кунларида Асрор билан Ўрозбай Гулистон шаҳрига йўл олишди. Асрор зарур ашёлар – пичок, арқон ва шиша бутилкани сумкага жойлаб олишни ҳам унутмади. Тўғри-да ахир, у ёққа боргандан сўнг бу матоҳлар топилмай қолса, иш тескарига кетиши мумкин.

Ўрозбай олдиниға Бекжаннинг таклифиға бироз иккиланиб турди. Кейин «бир кун яшасам ҳам яхши яшайин, барибир, эртами-кечми ўлиб кетаман», деган хомхаёл билан кўнди.

Шериклар Гулистон шаҳриға етиб келишгач, кеч бўлгунға қадар сандирақлаб юришди. Гоҳ у вокзалға, гоҳ бунисига келиб, таъбларига мос машина қидиришди. Аксига олиб, ҳа деганда, ишлари юришмади. Тўғри, Асрор битта машина топди. Бироқ унга бошқа йўловчилар булардан олдинроқ чиқиб олгач, режалари амалға ошмай қолди.

Омадлари келмаётганидан хуноби ошган Ўрозбайнинг сабри тўлди:

— Асрор, нима киламиз энди? На машина бор, на тунашга жой.

— Шошмай тур-чи?! Бугун бўлмаса — эртага. Ахир, пул топишнинг ўзи бўладими?!

— Эй, бўлди, мен кетаман.

— Сен қанақа одамсан ўзи, кутишгаям чидамайсан. Кетишни ўйлагандан кўра, ётадиган жой қидирсанг-чи. Бугун қоладиганга ўхшаймиз.

— Хўп, сен нима десанг шу. Лекин эртагаям кунимиз сандирақлаш билан ўтадиган бўлса, аниқ уйга қайтаман.

Шу тариқа қиска тортишувга якун ясалди. Ўрозбай жой ахтариб, вокзалнинг ичкарасига, Асрор бўлса машина излаб шоҳбекатга кетди. Бироқ улар ўша куни қанча ури-нишмасин кўнгиллари тусаган машинани топа олишмади ва вокзалда тунаб қолишди.

Кейинги кун ҳам «ўлжа» қидириб, тентираш давом этди. Ўрозбай баъзан ёнидаги шеригига қазабланиб қараб кўяркан, Асрорнинг муддаосига тушунолмай энсаси қотарди. «Қанақа машина излапти ўзи бу ландавур, кечга-ча топса топди, топмаса, автобусга чиқиб уйга қайтаман». Ўрозбай хаёлга берилиб, Асрорнинг ортидан шоҳбекатга қандай келганини сезмай қолди. Асрор таққа тўхтади-ю хамроҳига гап қотди:

— Ўрозбай, хов анави жигарранг «Волга»ни кўряпсанми? Чиройли-а?! Ана ўшани қандай бўлмасин қўлга киритишимиз керак.

— Таъбинг чаккимас, Асрор. Ўзиям эгаси роса эҳтиёт қилиб ҳайдаркан, шекилли, бирорта жойига доғ ҳам тегмаган.

— Қоронғу тушгунча кутайлик. Битта яримтаси сезиб қолиб, эртага оғзидан гуллаб юрмасин, тагин, — Асрор шундай дея шоҳбекатдаги ўриндиқлар томон юрди.

* * *

...Асрор Викторнинг бошига шиша бутилка билан ургандан кейин ҳам у тирик эди. Агар воқеа жойига ташлаб кетилса, сир фош бўлиб қолишдан чўчиган қотиллар чалажон Викторни машинанинг юкхонасига жойлаб ортга қайтишди. Йўлда зовур борлигини эслаб қолган Асрор ма-

шинани тўғри зовур кўприги устида тўхтатди-ю, Ўрозбай-га «энди нима қиламиз» дегандек савол назари билан қаради.

– Ҳали ўлмаган кўринади, – деди Ўрозбай совуққонлик билан ҳайдовчининг бўйнига курсаткич бармоғини никтаб кўраркан.

– Унда тезроқ тинчитиш керак. Эртага ўзига келса, орган ходимлари изимизга тушиши аник.

Иккала барзанги отаси тенги одамнинг чалажон танасини машинадан тушириб, худди алами бордай аёвсиз тепкилашди. Викторнинг синмаган суяги, қон чиқмаган жойи қолмади, ҳисоби.

– Бўлди-е, ит бўлгандаям аллақачон ўларди, шунча тепкилашдан кейин, – деди Ўрозбай кип-қизил қонга бўялиб қолган жасадга тикиларкан. Шу гапни кутиб тургандек, Асрор ҳам:

– Ушла бўлмаса, пастга улоқтириб юборайлик, – дея хансираганча мурданинг оёқларидан ушлаб кўтарди.

Викторнинг жасадини зовурга улоқтиришгач, қаттиқ чарчашди чоғи, қотиллар кўприк четидаги бетон тўсин устига холсизланиб ўтириб қолишди. Бироздан сўнг нафасини ростлаб олган Асрор мамнун кулимсиради:

– Нолимасанг ҳам бўларкан-ку. Ҳаммаси ўтди-кетди. Асосийси, «тойчоқ»ли бўлдик. Қара гижинглаб туришини, – деди ва «Волга»га яқин келиб, кузовини кафти билан охистагина силади.

– Бўлди, кетдик, тезроқ қайтайлик, – дея Ўрозбай зовурга қаради. Жасаднинг ярми сувда, ярми сувдан ташқарида қолганди. У шундан қаттиқ хавотирланаётганди, чунки кутилмаганда йўлдан машина ўтиб қолиши мумкин эди.

Асрор Бекжан билан келишилган жойга машинани ҳайдаб боргач, дарвозадан ичкарига киритди. Хурсандлигидан оғзи қулоғига етган Бекжан шерикларига қандай миннатдорчилик билдиришни билмасди. Чунки, «ов» улар ўйлаганидан ҳам пухтароқ уддаланган, ўлжага эса Бекжаннинг ибораси билан айтганда «гап йўқ» эди.

– Қойил-э, таъбинг бунчалик баландлигини сезмаган эканман, – деди Бекжан ва машинани айланиб томоша қиларкан сўради: – Айтганча, эгасини нима қилдиларинг?

– Ўлдириб, зовурга ташлаб юбордик. Юз йил қидирганда ҳам топишолмайди энди уни, – деди Асрор ишонч билан.

Кўзга ташланадиган белгиларини йўқотишгач, «йўловчилар» «Волга»нинг эҳтиёт қисмларини Асрорнинг отасининг машинасига кўчириб ўтказишди. Қолган қисмини эса Бекжан ўзининг машинасига ўрнатиб олди. Шу билан деярли барча излар бости-бости бўлди.

* * *

Бойликка хирс қўйиш ҳеч қачон яхшилик келтирмаган. Очқўзлик орқасидан орттирилган давлат инсонни тубанлик ботқоғи сари тортиб кетаверади.

«Овчи» йўловчилар бир бегуноҳ инсоннинг жонига қасд қилиб, унинг мол-мулкига эга бўлишгач, ҳеч нарса кўрмаган ва билмаган одамлардек юраверишди. Викторнинг бедарак йўқолиб қолганидан хавотирланган қариндошлари чор тарафга ҳар қанча югуриб-елмасин чорасиз ва ожиз эдилар. Виктор ерга кирганми, кўкка чиққанми биров билмасди. Агар машинаси ҳалокатга учраганида ҳам бирор бир из қолган бўларди.

...Орадан йиллар ўтди. Асрор Жиззахда «РАФ» автомашинасини ижарага олиб киракашлик билан шуғулланди. Бекжан банкка кириб ишлай бошлади. Ўрозбайнинг яшаш шароити ҳам шериклариникидан кам эмас. Хуллас, ҳаёт ўз йўлида давом этар, излар босилиб кетган, «овчи» йўловчиларнинг қора қилмишлари йиллар қўйнига худди саҳродаги қумга сингган сувдек изсиз йўқолганди.

«Иш пухта қилинса, ҳамма нарсага эришса бўларкан. Бўлмаса, орадан олти йил ўтди. Қилни қирқ ёрадиган изкуварлар ҳам арконни-да эшолмасдан қолишди», дея ҳаёл суларди Асрор бекатда йўловчи кутаркан. «Қолаверса, жиноятнинг очилиши қанча узоққа чўзилса вақт менинг фойдам учун ишлайди. Кунлар ўтган сари излар босилиб кетаверади», деб ўйларди ҳамиша. Шундай хомхаёллар, алдамчи ишонч Асрор ва унинг шерикларини навбатдаги жиноятга бошлади...

* * *

— Асрор, тезроқ бирорта иш топмасак бўлмаяпти. Хотиним ҳар куни жанжал қилгани-қилган. Тунов куни унинг «ғиди-биди»си жонимга тегиб, жаҳл устида озроқ «сийлаб» қўйибман, мазаси қочиб қолса бўладими. Шифохонага олиб боришга мажбур бўлдим, — дея жавради Владик.

— Роса харажатга тушгандирсан-а?

— Эй, нимасини айтасан. Хотиним хали у дори керак, хали бу дори керак деявериб, адойи тамом қилди. Мана гувоҳ бўлиб турганингдек, уйда ҳатто қўлга илингулик нараса ҳам қолмади. Нима қилишгайм хайронман.

— Кўпам ўйланаверма, ҳаммаси яхши бўлиб кетади, — деди лоқайдлик билан Асрор. Бироздан сўнг тилла топган гадойдек Владикка юзланди: — Бир иш қилмаймизми?

Владик шеригининг муддаосига тушунмади, саволга савол билан жавоб қайтарди:

— Қанақа иш?

— Бироз қалтислигини ҳисобга олмасанг, зўр иш. Кейинчалик пулга кўмилиб қолишинг аниқ. Хотининг ҳам тили кесилгандек жимиб қолади.

— Гапни кўпам чувалатмасдан мақсадга кўчсанг-чи, — деди Владик «пулга кўмилиб қолиш»ни кўз олдига келтираркан.

— Бўлмаса эшит. Менинг бир яқин танишим бор, банкда ишлайди. Яқинда учратиб қолганимда «менга машина керак» дегандай бўлганди.

Владикнинг сабри чидамади.

— Умуман гапларингга тушунмаяпман. Танишим... банк... машина... дейсан, улардан қандай қилиб фойда кўриш мумкин?

— Бердисини айтгунча эшитсанг-чи. Тушунмаганингни кейин сўрайверасан.

— Хўп, айт бўлмаса.

— Танишимга ҳам яхши, ҳам арзон машина керак. Аниқроқ қилиб айтсам, сен билан биз у истагандек машина топамиз, эгасини эса асфаласофилинга жўнатамиз.

Владикнинг юз-кўзида ўзгариш сезилмади. Чунки қилинадиган ишни хали тўлиқ тушуниб етмаганди. Асрор мавзуга яқун ясади:

— Мен эртагаёқ танишимни учрашувга таклиф қиламан. Ҳаммасини ўшанда бафуржа келишиб, режалаштириб оламиз. Сен ишонавер, бунинг орқасидан белинг оғримасдан жарак-жарак пулга эга бўласан.

Владик шеригининг гапларига ишонқирамаган бўлсада, эртанги учрашувни сабрсизлик билан кута бошлади. Рус миллатига мансуб бу йигит ўттизни коралаб қолган,

Ўзбекчани тушунади, лекин гапиришга қийналади. Анчайин лоқайд, хотини ва икки нафар фарзандига бепарво. У Асрор билан бундан чамаси бир ой муқаддам танишиб қолганди. Осонликча бировга сир бой бермайдиган Владик ҳамкасби (дарвоқе, у ҳам ижарага «РАФ» ҳайдарди) билан «дилдан» ҳасратлашишни хуш кўрарди. Ахволи ҳамкасбига нолиган-чалик даражада бўлмаса-да, Владик бундан ҳам яхшироқ яшашни истарди. Асрорнинг таклифи эса айни муддао эди...

* * *

Учрашув тушлик пайти шохбекатдаги кафедра ўтди. Кафе ҳўрандалар билан лик тўла, аксарият мижозлар ҳайдовчилар эди. Кўпчилик бир-бирини яхши танигани учунми, баланд овозда гаплашар, ораларида оғзидан сўқиниш тушмайдиганлари ҳам, тезроқ овқатланиб, тирикчиликка шошаётгани ҳам, сигаретни ютоқиб тортганча навбатдаги режани тузаётгани ҳам, ҳуллас, турфа хил одамлар бор. Деворларга ёпиштириб ташланган табиат манзараси тасвирларини айтмаганда, кафедра кўнгилга хуш ёқадиган нарсалар учрамайди. Хонадаги стол-стуллар ёғ, кир-чирдан қорайиб кетган, идишлар ярим синиқ, ярим кемтилган аҳволда, бутун атрофни сигарет, спиртли ичимлик ва турли овқатларнинг ачимсиқ иси тутиб кетганди.

Кафенинг кўздан панароқ, деярли қуёш нури тушмайдиган бурчагида уч ҳамтовок ўтирарди. Иккиси кафедрагиларга яхши таниш. Ниҳоят, одам сийраклашгандай бўлди. Бу орада улар ҳам овқатланиб, ҳатто иккаласи рулда бўлишига қарамай «юз-юз»дан отиб ҳам олишди.

— Шундай қилиб, хотинимни ҳам дўппослаб, ҳам даволатяпман дегин, — деди салмоқлаб Бекжан Владик билан яқиндан танишиб олгач.

— Шундай бўлди, чўнтагимда эса бир мири ҳам қолмади. Қулоғимгача қарзга ботганман. Буёғига нима қилишни билмай бошим қотган. Яхшиямки, манави машина бор экан, тирикчиликка яраб турибди, — деди Владик пиёлага қуйилган ароқни бир кўтаришда бўшатаркан.

— Хўп майли, бўлар иш бўпти. Энди мақсадга кўчайлик, — деди Асрор бир Бекжанга, бир Владикка тикилганча.

— Машинам анча эскириб қолди, — деб Бекжан Асрорга савол назари билан тикилди.

– Демак, тушунишимча, янги «Волга» топиш керак, – деди Асрор.

– Дарров илғашингни билардим. Шундай қилиб, янги «Волга»га қачон эгалик қиламан?

– Яқин кунларда «ов»га чиқамиз-у, яна битта «тойчоқ»ни «есть» қиламиз-да, шундайми, Владик?

Асрорнинг сўзларига тўлиқ тушунмаган бўлса-да, Владик «шундай», деб қўя қолди. Унинг хаёлидан яшин тезлигида шеригининг «яна битта» деган сўзи ўтаркан, «булар аввалдан шуғулланиб юришаркан», деган уйга борди ва «кейинроқ Асрордан сўрарман» деган фикр билан гапни чувалатиб ўтирмади.

Тушлик вақти аллақачон ўтиб кетганди. Кун бўйи яхши тушум бўлмаётгани учун иккала киракашнинг пайтавасига қурт тушди. Гаплари узук-юлуқлигидан Бекжан сездики, ошналари шошилишмоқда. Офицанти чакириб, ҳисобни сўради. Шерикларининг номигагина чўнтак қовлаётганини кўриб, «қўяверинглар», дея пулни ўзи тўлаб юборди.

Ташқарига чиқишгач, Бекжан машинасини кўрсатди. Улар «Волга»га деярли эътибор қилишмаган бўлса ҳам, «ҳа, жуда эскириб қолибди», деб гапни қисқа қилишди. Бекжан хайрлашиб кетди.

– Яхши йигитга ўхшайди, қаерда ишлайди дегандинг? – Владик Асрордан сўради.

– Банкда.

– Ундай бўлса жудаям яхши.

Шу тариқа икки шерик ҳам хайрлашишди. Асрор зарур иши борлигини айтиб уйига кетди, Владик бўлса, уч-тўрт сўм қиларман, деган умидда яна мижоз кутиб қолди.

* * *

Декабрь ойи охирлаб бораётган бўлишига қарамасдан қордан дарак йўқ. Кўчаларда одамлар сийраклашиб қолган, киракашлар кун бўйи шоҳбекатда мижоз пойлайди, баъзилари зерикканидан офтобрўйга ўтириб олиб, карта ўйнашади.

Владик «қачон, қачон?» деб холи жонига қўймай юрган бўлса ҳам, Асрор бепарво эди. Айни кунлардаги вазият эса «овга» чиқиш учун қулай фурсат етганидан дарак бераётгандек Асрорнинг кўнглига солди: «Барибир қалин қор ёлмагунча, одамлар кўпайишмайди». Бу яқин орада

эса қор ёғадиганга ўхшамайди. Фурсатни бой бермасдан ишга киришиш керак», деган қарорга келди ва Владикни топиб, унга «тайёргарлигингни кўравер, эртага Тошкентга жўнаймиз», деди. Кутавериб токати ток бўлган Владик «хайрият-е», деб юборди.

* * *

Тошкент Отчопар бозорига келиб тушган «йўловчилар» ҳеч кимда шубҳа ўйғотмаслик учун олиб чиққан «РАФ»нинг эҳтиёт қисмларини кўтарганча бозор айланишди. Шовқин, ғала-ғовурга тўла бозордан чиққач, автомобиллар тўхташ жойини «томоша» қилишди.

— Худди хув ана унга ўхшаш машина топишимиз керак, — деди Асрор «стоянка»да турган коп-қора, дид билан жиҳозланган «Волга» русумли машинани Владикка кўрсатаркан. — Қараб кўр-чи, эгаси бормикан?

Владик анча нарида турган машина томон кетди-ю, ордан ҳеч қанча вақт ўтмай қайтиб келди.

— Эгаси йўқ экан, — деди у хурсанд бўлиб.

Қўлида ушлаб турган бесўнақай эҳтиёт қисмни Владикка тутқазаркан, Асрор афсус билан бош чайкади:

— Эссиз, ҳайдовчиси бўлганда гаплашиб кўрардик.

— Эгаси бўлмагани дуруст-ку, ўғирлаб қочамиз.

Шеригининг калтафаҳмлигидан Асрорнинг жаҳли чиқди.

— Эсингни еб қўйганмисан! Одамлар гавжум жойдан машина ўғирламоқчимисан?! Агар «сигнализация»си бўлса, ўлдим деявер, қолаверса «стоянка»да турибди.

Улар ошхонага киришиб, енгилгина тамадди қилишди. Сўнг бозорда омади юришмасликларини билиб, «Собир Раҳимов» метро бекати олдидаги машиналар тўхташ жойига равона бўлишди.

«Ов қилиш» бўйича анча «малакаси» ошиб қолган Асрор атрофни зимдан кузатди: бақир-чақир, шошиб-пишиб тартибсиз ҳаракатланаётган одамлар... томоқлари бўғилиб йўловчи чорлаётган ҳайдовчилар... турли русумдаги автомашиналар, хуллас, узок-яқинга шу ердан бемалол «савдолашиб» кетаверасиз.

Метро бекатидан чеккароққа ўтишгач, Асрор шеригига секин кузатиш кераклигини, энг асосийси атрофдагиларда бирон-бир шубҳа ўйғотадиган ҳаракат қилмаслигини қайта-

кайта тайинлаб, уни бир томонга йўллаб, ўзи қарама-карши томонга кетди.

Қиш фасли эмасми, бирпасда қоронғу тушди. Осмонни қуюқ қора булут қоплаган бўлса-да, ёғингарчилик бўладиганга ўхшамасди. Метрога кириб-чиқадиганларнинг ҳам сафи тобора сийраклашиб борарди. Владикнинг ҳафсаласи пир бўлганча, Асрорни кутиш лозим бўлган жойга қайтиб келди. Лекин шеригидан дарак йўқ. Секин «стойнка» томон юрди, Асрор у ерда ҳам кўринмади. «Нима бало, мени ташлаб ўзи кетиб қолдими?!» деб изига қайтди. Хайрият, Асрор шу ерда экан. Владикнинг иккиланиб турганини кўриб далда берди:

– Кетдик, бирорта меҳмонхонага бориб тунаймиз. Эрта-лаб қайтадан ишга киришамиз!

* * *

Қодир ҳам Виктор сингари кўп йиллардан буён одамларнинг узоғини яқин, оғирини енгил қилиб, ҳайдовчилик билан кун кечирарди. Хотини доимо «шу касбингиз хатарлида, дадаси», дея бирор кўнгилсиз ҳодиса рўй беришини сезаётгандек турмуш ўртоғига жаврар, лекин тирикчилик ўтказиш учун бошқа нима иш қилишини билолмай тилини тишларди.

Қодир баъзан шаҳар бўйлаб, баъзан шаҳардан вилоятларга йўловчи таширди. Гарчи «Волга»си эскирок бўлса-да, унча-мунча олис манзилларга яраб турганди. Шунинг учун ора-сирада машинаси ҳақида гап кетгудек бўлса, «Мол эгасига ўхшамаса, ҳаром ўлади», деб кулиб қўярди. Бирок бир кун келиб шу эски машинаси сабаб, «йўловчилар» жонига қасд қилиши Қодирнинг етти ухлаб тушига ҳам кирмаганди.

* * *

Асрор билан Владик излай-излай ниҳоят кўнгиллари тусанган машинани топганида кун анча кеч бўлиб қолганди. Улар Қодирга Жиззах шаҳрига бориш кераклигини айтишди, у бажонидил рози бўлди. Боиси «йўловчилар» яхшигина нарх таклиф этишди. Шу аснода нимагадир Қодирнинг хаёлига «уйга телефон қилиб қўйсаммикан», деган фикр келди-ю, яна «нима, биринчи марта йўлга чиқишиммидики, уйга хабар берсам», деб ўйлади ва «йўловчилар»ни олиб,

йўлга тушди. Барибир Қодирнинг кўнглидаги ғашлик тарқамади. Негадир раҳматли отасини эслади, сўнгра хотини, фарзандлари кўз ўнгидан ўтди. «Нима бало, мен ўлимга кетяпманми ёки урушгами, ҳар доимгидек юмушим бўлса, ташлайман-у қайтавераман», дея ўзига таскин берган бўлди-ю, «йўловчилар»га машина ойнасидан секин назар ташлади. «Иккаласи ҳам ёмон йигитларга ўхшамайди, шекилли. Яна ким билади, «одамнинг олasi ичида бўлади, ўғлим», дерди отам». Жиззах ҳудудига етгунча шундай қарама-қарши фикрлар билан олишиб борган Қодир «йўловчилар» билан деярли гаплашмади.

Шаҳарга киришгач, Асрор орадаги сукунатни бузди:

– Ўнг томонда кафе бор, ўша жойда тўхтатиб юборинг, қорин пиёзнинг пўстлоғи бўлиб кетди-ку.

Қодир илтимосни бажарди. Улар кафега киришгач, Асрор официантни чақириб, бир талай овқат буюрди. Охирида ароқни ҳам қўшиб қўйди. Стол атрофига жойлашиб олишгач, Асрор Қодирни гапга солди:

– Ака, биз ҳам сизга ўхшаган хайдовчимиз. Анави матоҳ ишдан чиқиб қолгани боис сарсон бўлиб юрибмиз, – деди бояги эҳтиёт қисмга ишора қилиб.

– Эй, хайдовчининг машинаси бузилмасин экан. Зарур эҳтиёт қисмларни тополмай менинг ҳам роса овора бўлган пайтларим кўп бўлган. Буни биздан бошқа ким ҳам биларди. Шунинг орқасидан рўзғор тебратсак, – деди Қодир.

Бу орада дастурхонга таомлар бирин-кетин тортилди. Асрор хайдовчининг йўл давомида уларга аллақандай гумонсираш билан разм солганини сезган, ҳозир ана шуни бартараф қилиш ҳаракатида эди.

Овқатланиш баҳонасида Қодирнинг кўнглидаги ғашлик тарқалгандек бўлди. «Йўловчилар»дан ўринсиз шубҳаланиб хато қилганлигини тушунди.

Дастурхонга фотиҳа ўқилгач, Асрор хайдовчига:

– Қодир ака, энди яна бир-икки жойга кириб чиқамиз, – деди.

– Бажонидил. Фақат тезроқ, мен ҳали ортга ҳам қайтишим керак.

Улар машинага чиқишди. Шаҳар марказидан сал узоқлашгач, бир марта тўхтаб, кимnidир олишди (келишувга кўра, жиноий гуруҳ аъзоларидан бири Валентина исмли аёл уларни шу манзилда кутиши керак эди), кейинги сафар

тўхтаганда бир йигит қўлидаги пакетни Асрорга тутқазиб, ўзи қолди (бу гуруҳнинг бошқа бир аъзоси Сергей бўлиб, барча ишдан хабардор эди).

Боягина шубҳаю гумонлардан холи бўлгандай турган Қодир «йўловчилар»нинг мақсад-муддаоларига тушунолмасдан пешонасидан тер чиқа бошлади. «Тавба, булар нима қилмоқчи ўзи, бир-биридан шубҳали. Охири бахайр бўлсин-да, ишқилиб», деган ҳаёллар гирдобида қолган хайдовчи энди қаёққа кетаётганини ҳам батамом унутган, фақат «йўловчилари»дан тезроқ қутулишни истарди.

– Қодир ака, шу ерда тўхтатиб юборинг, озроқ енгиллашиб олайлик, – деди Асрор.

Атроф қоп-қоронғу, борлиқ узра сукунат ҳукмрон... аксига олгандек йўлда на бирорта машина, на бирорта чирокнинг шуъласи кўринади. Машина тўхташи билан «овчи» йўловчилар Қодирга ташланишди. Дастлаб бўйнига солинган сиртмоқдан қутулишга ҳаракат қила бошлаган хайдовчи бошига келиб тушган болғанинг зарбидан бутунлай ганғиб қолди. Бўйнига, қорнига санчилаётган пичоқ зарбларига ҳам бардош берган Қодир жон ҳолатда бўйнидаги сиртмоқни узиб юборди-ю, машина эшигини очганча, ташқарига чиқиб гандираклаб қоча бошлади. Узоққа бора олмаслигини билган «йўловчилар» унинг орқасидан чопишди. Қодир йўлнинг нариги томонигача ўта олди, холос, сўнг юзтубан йиқилди. Кейинги воқеалар кўз очиб юмгунча содир бўлди.

Гуруҳ Қодирнинг чалажон танасини машинанинг орқа ўриндиғига юклашиб, ортларига қайтишди. Йўлда яна бир-икки марта пичоқ ва болға зарбидан Қодирнинг жони узилди. Уни Бахмал ва Ғаллаорол туманлари оралиғидаги Тозауруғ қишлоғидан оқиб ўтувчи Туятортар каналига ташлаб юборишди.

* * *

Иккинчи «ов» ҳам бароридан келгач, Бекжан ошналарига зиёфат уюштирди. Барчанинг кайфияти чоғ, бир-бири билан ҳазиллашар, бир-биридан чиройли қадах сўзлари айтиларди.

Айниқса, Асрорнинг хурсандчилигига чек-чегара йўқ. Чунки тўда бошлиғи сифатида унга улушнинг катта қисми теккан, Бекжаннынг ҳам унга нисбатан муомаласи бошқача эди.

Владик қадахни кўтарганча ўрнидан турди. Бошқалар муддаони тушунгандек, унинг оғзига тикилишди.

— Мана, биз томонда ҳам қуёш чикди. Барчамизга сув ва ҳаводай зарур бўлган пул бугун чўнтақларимизга сиймай қолди. Бунинг учун, аввало, Бекжанга ҳамда Асрорга ҳар қанча раҳмат айтсак арзийди. Шундай эмасми? — Ошналар нотикнинг сўзини қарсақлар билан қувватлаган бўлишди. — Мен шу қадахни улар учун кўтаришни таклиф қиламан. Сизлар нима дейсизлар? — у шундай дея «шериклари»га қаради. Яна қарсақлар янгради.

Кутилмаган мақтовлар Бекжан билан Асрорнинг кайфиятини янада кўтариб юборди. Магнитофонда шўх мусика янграётган бўлса-да, шу пайтгача унга ҳеч ким эътибор қилмаган, ҳамма дастурхондаги ноз-неъматлардан тоти-ниш билан банд эди. Қадах сўзидан кейин Бекжан шартта ўрнидан турди-ю, рақсга тушиб кетди. Қолганлар ҳам оёқда зўрға турган бўлишса-да, гандираклай-гандираклай ўйнай бошлашди.

Кафеда бегона хўрандалар деярли йўқ, келиб қолганлар ҳам ичкарига бош сукишарди-ю, маст-аластларни кўриб, тезгина чиқиб кетишарди.

Нихоят, ярим тунга яқин «йўловчилар» бир-бирини суяшганча секин-аста тарқалишди. Еб-ичишдан бўшаган идиш-товоқлар, арок, коньяк, сув шишалари билан лик тўлган стол атрофида фақат Бекжан ва Асрор қолишди.

— Йигитлар зўр-а, тоғни урса талқон қилади, — дея маф-рурланиб қўйди Бекжан.

— Ҳа-а, буларга пул берсанг ҳамма ишни қилади, — Ас-рор шундай деди-ю, бироздан сўнг яна давом этди. — Ме-нинг йигитларим-да, ҳаммаси бир-биридан зўр.

Сухбат шу ерга келганда узилди. Бекжан кафе хизматчи-сини чақириб, ҳисобни сўради. Хизматчи уларнинг юриш-туришидан унча-мунча пул билан ҳисоблашмаса керак деб, қўшиб ёзганди. Бекжан барчасини қайтадан ҳисоблатди. Ҳақиқатан ҳам, у пайтдан фойдаланиб қолмоқчи бўлган экан. Бундан Бекжаннинг жаҳли чикди-ю, яна «шу паст-кашларга тенг келиб ўтираманми» деган ўйда индамади. Қолаверса, кўтаринки кайфиятини туширгиси келмади ва пулни бергач, Асрор билан ташқарига чиқишди.

Улфатлар кўчада ҳам анча туришди, Асрор нимадир демоқчи бўлгандек Бекжанга тикилди.

– Ҳа, Асрор, шунча хангомадан сўнг ҳам ичингда гап қолиб кетдимиз, нима бало? – деди Бекжан ширакайф шери-
гига қараб.

– Асосий гап барибир қолиб кетди-да. Шуни айтмасам ёрилиб кетаман, – дея ҳазил қилди Асрор.

– Унда тезроқ гапирақол, тагин ўлиб-нетиб қолмагин, – ҳазилга ҳазил билан жавоб қилди Бекжан.

Асрор чор атрофга кўз югуртирган бўлди-ю, овозини пастлатиб деди:

– Бек, бир эмас, иккита машинанинг эгаси бўлдик, тўғрими? Ҳеч ким билмади. Яна бирорта машина топсакми, дегандим.

Бекжан аслида Асрорнинг нима дейишини тахмин қилган бўлса-да, лекин бунчалик деб ўйламаганди. Шунинг учун бу таклифдан довдираб қолди.

– Гапинг дурустку-я, лекин «иси» чиқиб қолса-чи? Биласан, замон қалтис. Бундан ташқари, шериклар ҳам кўпайиб кетди. Яхшилаб «қуйиб» бериб, гапга солса, буларинг оғзидан гуллаб қўйиши ҳеч гапмас.

– Эй, нима деяпсан, Бек? Бу йигитлар менга ўхшаган мард, бўйнига пичоқ тирасанг ҳам ринг демайди, – Асрор шундай деди-ю, Бекжаннинг кўзига тик қаради. – Ёки менга ишонмайсанми?

Бекжан бундай гапни қутмаганди, шекилли нима дейишини билмай, чайналиб қолди:

– Ҳа, энди, олдиндан бирон нарса деб бўлмайди-да... Лекин сенга ўзимга ишонгандек ишонаман.

Шу тариқа суҳбатга яқун ясалди. Бирок Асрор Бекжаннинг хавотир ва қўрқув аралаш гап-сўзларига қарамай аҳдини ўзгартирмади. Натижада, «йўловчилар» яна бир бегуноҳ инсоннинг ҳаётига зомин бўлишди.

* * *

Каллаи саҳардан Собит «Жигули»сини обдан ювиб то-
залади. Моторни, баллонларни ва машина мойини текшир-
ди. Ҳаммаси жойида, йўлга бемалол чиқаверса бўлади. Унинг машинасига бунчалик эътибор беришига, албатта, сабаб бор. Чунки, қора қозонни қайнатиб, оиласининг кам-
кўстларига яраб турган мана шу «Жигули» бўлади. Шунинг
учун унга ўзгача меҳр билан қарайди.

У машинани ўт олдираркан, қаерга боришни ўйлаб қолди. Ҳар доимгидай ўзи ўрганган жойга чиқавергани маъқулми ёки янги манзил топсинми?

Осмонни қуюқ булут қоплаб олди. Ҳализамон ёмғир ёғиб қолиши эҳтимоли йўқ эмас. Собит шуни хаёлидан ўтказди-ю, «Сапар бозори»га боришга қарор қилди. Бойси, бу ерда Сирдарё, Жиззах ва Самарқанд томонларга одам кўп бўлар, баъзан пулнинг юзига қарамайдиган бойваччалар чиқиб қолар, бу эса киракашларга бир ҳафтада топадиган пулини бир кунда топиш имконини берарди. Буни қарангки, Собит «Сапар бозори»га етиб келар-келмас худди шундай «йўловчилар» учради.

— Оғайни, бўшмисиз? — бойвачча эканлиги шундоқ кўриниб турган рус йигитининг такаллуфи Собитнинг эътиборини тортди.

— Ҳа, қаерга бориш керак?

— «Дўстлик»ка, — деди у ва Собитнинг савол назари билан қараётганлигини сезиб муддаога кўчди. — Пулидан ўйланманг. Агар айтган манзилга олиб бориб қўйсангиз, рози қиламиз.

Савдо «пишди». Собит машинани ўт олдирди, «йўловчи» шериги билан орқа ўриндиққа ўтирди.

Йўлда деярли гаплашишмади. Собит ўз хаёллари оғушида, «йўловчилар» ҳам оғзига талқон солгандек жим. «Жигули»нинг спидометри 110-120 оралиғида эди. Орадан чамаси бир соатлар ўтгач, улар катта йўлдаги «Дўстлик» кўрсаткичини кесиб ўтишар экан, «йўловчилар»дан бири жимликни бузди:

— Ўнг томонда чойхона бор. Ўша ерда тўхтанг, — деди бўйруқ оҳангида.

Собит машина тезлигини пасайтириб бориб, энди тор-
~~монни босган~~ ҳам эди-ки, унинг диққатини яна «йўловчилар»
~~бўлишиди~~

— Оғайни яхшиси, бир километрлардан кейин шун-
~~дохани~~ йўлниинг ёқасида яхши чойхона бор, ўша ёққа хай-
~~дай қилин~~г, чойхонабон ош тайёрлашади, — деди мулойим
~~оҳангида~~ боғи рус йигити

«Йўловчилар» тўғри айтишган экан. Чойхона ниҳоятда
~~бракта~~ хизматчилари ҳам хушмуомала, овқатлари, ай-
~~ниқса~~ нишга тап йўқ эди. «Йўловчилар» анча одамшаван-
~~га~~ чиқиб қолишди. Айвақса, «юлга-юлга» оғио олишгач,

«улфатлар»нинг жағи очилди. Бири қўйса, иккинчиси лати-фа бошлар, Собитнинг қўнглини олишга ҳаракат қилишар, ҳайдовчи бўлса, «боя мен билан гаплашмасдан келган йи-гитлар нахотки шулар бўлса», деб ҳайратда эди.

«Йўловчилар» битта шишани бўшатишгач, хизматчини чакириб иккинчисини, унинг орқасидан учинчисини бу-юришди. Бу орада хушомадлардан кайфияти кўтарилган Собитнинг ҳам ичкиси кела бошлади. Лекин рулда экан-лигини эсларкан, ўзини босди. «Йўловчилар» ҳам унинг майлини сезгандек, «олинг-олинг»га тушиб қолишди. «Бир марта оламан-у бошқа ичмайман», дея ўзига-ўзи сўз берган Собит «янги ошналар»ининг навбатдаги мулозаматларидан сўнг қўлини қайтармади. Баданлари қизигач «юзта-юзта-лар», шишаларга уланиб кетаверди. Уч йигит кетиш ҳара-катига тушишганида, аллақачон шом кириб, қуёш ётоғига бош қўйганди.

– Борадиган жойларинг яқинми, ишқилиб? – сўради Собит.

– Ҳа, нима бўлди, тинчликми? – «йўловчилар»дан бири Собитга юзланди.

– Кеч тушиб қолди-да, – деди ҳайдовчи хавотир аралаш.

– Шунақа денг. Ундай бўлса, шошилдик, фақат йўлдан бир ошнаميزни олсак бўлди. Узоғи билан ўн минутда биз-дан қутуласиз, – дея ҳазиллашди сўзга чечанроғи.

Йўлга тушишди. Беш дақиқалар чамаси юришгач, «йў-ловчилар» машинани тўхтатишди.

– Бояги айтган ошнаميزни олиб кетайлик.

Машина тўхтагач, «йўловчилар» шошилганча йўл чети-даги пастқамгина уйга кириб кетишди. Кўп ҳам ҳаялламас-дан қорачадан келган бир йигит билан қайтиб чиқишди. Машинага ўтиришгач, рус йигити:

– Қани кетдик, – деди баланд овозда ва манзилни ту-шунтирди.

Борадиган жойлари унчалик узоқ эмасди. Йўлнинг но-текислигини ҳисобга олганда, кўпи билан ўн дақиқалик ма-софа.

Бироқ «йўловчилар»нинг дабдурустан тўхтатишни та-лаб қилгани Собитнинг энсасини қотирди. Боиси, Собит учун айни пайтда ҳар бир дақиқа ғанимат, атрофга эса аллақачон зулмат чўкканди.

Машина тўхтади. Шу лаҳзада орқа ўриндикда ўтирган «йўловчилар» Собитнинг бўйнига сим сиртмоқ солишди. Ҳайдовчи ўзини у ёқдан-бу ёққа қанчалик ташламасин, бўйнини тобора қаттиқроқ бўғаетган сиртмоқдан қутулиб чиқишнинг иложи йўқ эди. Ҳаёт-мамот учун типирчилаш бир дақиқа давом этди, холос. Ҳайдовчининг хаёлидан ўтган сўнгги фикр шу бўлди: «Келмаслигим керак эди, содда эканман, эссиз...».

Орқа ўриндикдаги «йўловчилар» ҳайдовчининг ҳаёт билан буткул видолашганига ишонч ҳосил қилиш учун сиртмоқни яна бир неча дақиқа шу алфозда ушлаб туришди. Сўнг ҳайдовчининг совуб улгурмаган мурдасини «Жигули»нинг орқа ўриндигига жойлаб, Арнасой туманига йўл олишди ва бироз юришгач, уни туман худудига кираве-ришдаги зовурга ташлаб юборишди.

* * *

Ҳамтовоқларнинг навбатдаги режаси бу гал ҳам ҳамирдан қил суғургандек амалга ошди. Собитнинг мурдаси «гумдон» қилинган, «Жигули» одатдагидек бўлақларга бўлиниб, «йўловчилар» ўртасида «арра» қилинди. Кимгадир кўпроқ, кимгадир камроқ улуш теккан бўлса-да, ҳамма хурсанд, юз берган қотилликдан ҳеч кимнинг виждони қийналаётгани йўқ эди. Тўда бошлиғининг нафси тобора кўпроқ нарсаларни истар, содир этилган мудҳиш жиноятларнинг очилмасдан қолаётганлиги унинг фаолиятини тобора авжига чиқарарди. Айниқса, сўнгги «иш»дан кейин тўдабошининг ҳаловати буткул йўқолди. У энди юрса ҳам, турса ҳам янги «ўлжа» ҳақида ўйлар, ўзича режалар тузарди. Қисқаси, ҳамтовоқлар жиноят ботқоғига шунчалар ботиб кетгандики, ортга қайтиш йўли хаёлига ҳам келмасди. Бу эса ордан кўп вақт ўтмай уларни яна жиноятга бошлади...

* * *

– Ўғлим, кечирасиз, пединститутга қандай борсам бўлади?

Онаси тенги аёлнинг ўзига жовдираб қараб туришини кўрган Асрорнинг тепа сочи тикка бўлди. «Нима бало, бу кампир мени синаб кўрмоқчими ёки аҳмоқ қиляптими?», деб ўйлади-ю, онахонга қараб бақира кетди:

– Мен сизга маълумотлар бюросиманми, ана бошқалардан сўранг.

Бояқиш аёл нима дейишини ҳам билмай қолди. Беозоргина кўринган бу йигитнинг бунчалик баджаҳл эканлигини у қаердан билибди дейсиз?! Қолаверса, бундан бир йилча бурун каллаи саҳардан «Сапар бозори»га бораман, деб уйдан чиқиб кетганича дом-дараксиз кетган ўғли – Собитга бу йигит шу даражада ўхшардики, агар раҳматли эри кўрганида «ўғлим» деб кучоқлаб олиши тайин эди. Аслида, кўзлари хира тортган кампир бечоранинг балки ўғлиммикин деб Асрорга манзил сўраш баҳонасида мурожаат қилишининг асосий сабаби шу эди.

Онаҳон кўзидаги ёшни биров кўриб қолмаслиги учун енгининг учи билан артганча яқин орадаги бекат томон юраркан, юраги хуруж қилди. Базўр бекатга етиб олди-ю ўзини ўриндикқа ташлаб юборди. Юрак хуружи ҳадеганда қолавермади, онахоннинг бутун вужудини совук тер қоплади, атрофдаги жамики нарсалар бир-бири билан чаплашиб, охири буткул йўқолди. Кейин бирдан кўзи чарақлаб очилдию, онахон энди ўзини жазирама офтоб остида, асфальтнинг димоғини ёриб юборгудек бадбўй хиди анқийган бекатда эмас, бундан қирқ йилча бурун бузилиб кетган ховлисининг гулзорида кўрди...

Ёнида эри бир туп атиргулни тўйиб-тўйиб ҳидлар, эндигина икки ёшга тўлиб тили чучук бўлиб қолган ўғилчаси Собит эса сал нарироқда капалак қувиб юрарди...

Қуёш тигидан қочиб бекатда ўтирган икки қиз онахоннинг беҳосдан ўриндикдан пастга сирғалиб тушганини кўриб, шошиб қолишди. Атрофни бир пасда тумонат одам қоплади. Баъзилар онахонни хушига келтириш учун нимадир қилмоқчи бўлиб, у ёқ-бу ёққа югурар, аммо кўпчилик воқеанинг нима билан тугашини кутиб, қўл қовуштирганча томошабин бўлиб ўтирарди. Хайрият, «Тез ёрдам» ҳам келиб қолди.

* * *

Асрор ошхонада ўтириб навбатдаги режани тузарди. Кўчадаги онахон билан боғлиқ воқеани эса аллақачон унутганди. «Кимни шерик қилсам экан-а? Аввалги шериклар нуқул ўзларини олиб қочадиган бўлиб қолишди. Ишқилиб, сотиб қўйишмаса бўлгани». Асрор шулар ҳақда ўйлаб, асабийлашаркан, беҳосдан баралла овозда «Эй, лаънат-е ҳаммасига», деб бақириб юборганини сезмай қолди. Атрофдаги хўрандалар олазарак қарашди. Асрор нима қилишини

билмай бироз туриб қолди, кейин индамайгина жуфтакни ростлашни маъқул кўрди. «Улар орасида аллақандай сирли нигоҳларни кўргандек бўлдимми?! Ким бўлиши мумкин? Ёки орқамдан тушишдимикан? Лаънати, анавиларнинг бирортаси сотдимикан?» Оёғидан батамом мадор кетган Асрор бўшашганча йўл четидаги ўриндикка бориб ўтирди. Бирок бу жойда ҳам кўп ўтиролмади. Уни худди биров орқасидан кузатиб юргандек туюлиб, шоша-пиша йўлга чиқиб, машина тўхтатди.

Шубҳа ва гумонлар куршовида Асрор уйига зўрға етиб келди ва хонасига кириб эшикни тамбалаб олди. У айна дамда тўдадан ким сотқинлик қилиши мумкинлигини ўйлар экан, ўзича ҳаммани бир-бир назардан ўтказиб чиқди. Лекин, бир вақтлар Бекжанга «Бу йигитлар менга ўхшаган мард, бўйнига пичоқ тирасанг ҳам ёнг демайди», деб мактанганида янглишганини, пул учун одам ўлдириб юрган ҳамтовоқлари вақти келганда сотиб кетишларини ўйларкан вужуди музлаб қолгандек бўлди.

Орадан бир йилдан ошиқроқ вақт ўтди. Қорлар эриб, баҳор нафаси бутун борлиқни эгаллаган пайтлар. Асрор чойхонага ҳамтовоқлари Владик, Элчин, Алексейни таклиф қилиб, навбатдаги режа хусусида гап очди:

– Кўриб турибсизлар, топганимиз еб-ичишгаям етмаяпти. Олдинги «ўлжалар»дан деярли ҳеч вако қолмаган, барчасини бозорларга чиқариб сотиб бўлдик, шундай эмасми?

– Шундай, – дея Владик унинг гапини тасдиқлади. – Гапингда жон бор. Замон борган сари оғирлашиб, пул топишнинг ўзи бўлмаяпти. Тезроқ ишга киришишимиз керак.

– Битта-яримтаси сезиб қолса-чи? – деди хавотирланиб Элчин.

– Агар ичимиздан бирорта чиқиб сотмаса, ҳеч ким билмайди. Лекин кимда ким қўрқаётган бўлса, ҳозирнинг ўзидаёқ айтиб қўя қолсин, кеч бўлмасдан. Чунки «ов» қилиш учун йўлга чиққандан кейин ярим йўлдан қайтилмайди. Қайтганни ўлим кутади...

Асрорнинг чўрт кесиб айтган гапларини эшитган ҳамтовоқларнинг дами ичига тушиб кетди. Ҳеч ким юрак ютиб унга бирор эътироз билдира олмади.

– Демак, билишимча ҳамма рози, сукут ризолик аломати, – деди бироздан сўнг унинг ўзи ўртадаги ноқулай

вазиятга барҳам бериш учун. — Ундай бўлса ишга киришдик.

Улар Асрорнинг режасини обдан эшитишди. Ўзларининг ҳам фикрларини билдирган бўлишди. Сухбат сўнгида улар ишга эртадан бошлаб киришиш ҳақида катъий тўхтамга келишди.

Бироқ пишгандай кўринган режа ҳадеганда амалга ошвермади. Орадан икки ой вақт ўтди ҳамки, «Йўловчилар» ўзларининг мўлжалидаги машинани тополмасдан овора эди. Бу орада Асрор бир неча марта йигитларни тўплаб «кенгаш» ўтказишга ҳам улгурди. У ҳар гал тезроқ ҳаракат қилиш зарурлиги тўғрисида қайта-қайта уқтирарди. Вақт ўтган сайин негадир эски гумон ва шубҳалари янгиланаётгандек эди. «Нега бундай бўлаяпти? Ёки бу тузукмикин?». Худди шундай безовта ҳаёллар уни тинч қўймас, ҳатто кечалари ҳам бир-биридан кўрқинчли, айқаш-уйқаш тушлар кўрарди.

«Йўловчилар» шу орада қаерларга бормади дейсиз. Тошкентнинг барча рухсат берилган ва рухсат берилмаган машиналар тўхташ жойларию Сирдарё, Жиззах вилоятларининг чекка туманлари ҳам қолмади. Бироқ мўлжалдаги машина топилмади. Бу эса Асрорни тобора хавотирга солар, вазиятдан чиқишнинг йўлини ахтарарди.

— Владик, сабрингга қойилман, — деди бир куни Асрор ошхонада у билан бирга тамадди қилиб ўтиришаркан. — Ўлжасиз уч ойдан кўпроқ вақтдан буён сарсон-саргардон юрган бўлсак-да, бирор марта ҳам нолиганингни эшитмадим-а.

— Эй оғайни, бу ишда шошиш ярамайди. Яна тезроқ машина топаман деб бирорта «ЧП» қилиб қўйсак, ҳаммамиз панжара ортига тушамиз-ку. Шунинг учун ўйлаб иш тутиш керак.

Владикнинг гапида жон бор. Агар, жинойтлари фош бўлиб қолгудек бўлса...

* * *

Кунлардан бирида Асрор билан Владик навбатдаги «ов»га йўл олди. Мўлжал Сирдарё тумани «Автошоҳбекат»и. «Йўловчилар» манзилга кеч пешинда етиб келишди. «Шоҳбекат»да уларнинг эътиборини «сафари» рангли «Жигули» тортди. Асрор шериги билан кўз уриштириб олгач, машина томон юришди.

Эрталабдан буён бекор ўтирган Восит башанг кийинган икки йигитни кўриб, уларга пешвоз чиқди:

– Ҳа, йигитлар, йўл бўлсин?

Владик чаққонлик билан жавоб қилди:

– Сирдарёга зарур юмуш билан келгандик. Машинамиз бузилиб қолди. Вақтимиз зиклиги сабабли машинани устага ташлаб, уйимизга қайтаётгандик.

– Қаерга? – йигитларнинг сўзамоллиги Воситга ёқиб тушди.

Ҳайдовчи зоти борки, ичида гап қайнайди. Агар ўзига ўхшаганини топиб олса-ку, то жағи оғригунча вайсашдан тинмайди. Қизиғи, бу уларга қандайдир ҳузур бағишлайди, кайфиятини кўтаради.

– Жиззах шахрининг шундоқ кок марказигача олиб бориб қўйсангиз бўлди.

Нихоят, шунча оворагарчиликдан сўнг мўлжалдаги машина топилганидан Асрор хурсанд эди. Шунинг учун ҳам ҳайдовчига ҳазиллашган бўлди:

– Ҳокимиятнинг ёнига обориб қўйсангиз, у ёнига уйгача пиёда етиб оламиз.

– Қани кетдик бўлмаса, – деб Восит йигитларни машинага таклиф қилди.

Асрор машина эшигини очиб, энди ўтирмоқчи бўлган эди ҳамки, Владик «буёққа кел», дегандек четга имлади. Машинани ўт олдириш билан овора бўлаётган ҳайдовчига эса: «Биз бир-икки жойга телефон қилишимиз керак», деди. Шу баҳонада улар ҳайдовчининг кўзидан панароқ жойга ўтишгач, Владик Асрордан сўради:

– Ишни-ку пишитдинг, лекин у ёқдаги йигитларни огоҳлантирганмисан? Ёки икковимиз эплаймизми?

– Нима бало ёдингдан кўтарилдими? Ўтган ҳафта Алексей билан келишгандик-ку. Адашмасам, ўзинг ҳам ўша ерда эдинг, тўғрими?!

– Узр, узр, эсимдан чикибди, – Владик шундай деди-ю, бироздан сўнг кўтаринки кайфиятда қўшиб қўйди. – Ҳа энди, шундай «тойчоқ»ни топгандан кейин хаяжондан ақлимни ҳам йўқотиб қўяёздим-да, ошна.

Асрор хўмрайиб қўйди.

Машинага чиқишгач, Восит ҳаёт ташвишларидан жаврай кетди. «Йўловчилар» унинг гапларини маъқуллашаётган бўлса-да, уларнинг фикр-ёди ҳайдовчини қайси манзилда

ва қандай йўл билан гумдон қилишда эди. Восит тинимсиз гап сотарди:

– Бундан бир ярим йилча бурун жиззахлик битта хайдовчини ўлдириб, машинасини ўғирлаб кетишибди деб эшитган эдим. Бечора хайдовчи пулига учган бўлса керакда. Бўлмаса, ажални ўзи чакириб олармиди? Хабарингиз йўкми, жиноятчилар топилдимикин?!

– Йўк, йўк, – деб жавоб беришди шошиб қолган иккала «йўловчи» бирваракайига.

Гарчи Владик ҳеч нарса бўлмагандек ўзини тутишга уринган бўлса-да, Асрорнинг ранги оқариб кетганидан уларнинг қаттиқ хаяжонга тушганини билиб олиш қийин эмасди. Аммо соддадил Восит мижозларини қандай ният билан машинага чиққанини қаердан ҳам билсин. Аксига олиб, «йўловчилар»нинг жимиб қолганини кўрган хайдовчи «бекор айтибман», деб хижолат чекди ва мавзунини ўзгартиришни афзал билди. Лекин энди суҳбатлари ковушмай қолди. Фақат Жиззах шаҳрига кириб боришганда Владик хайдовчига сафарлари озроқ чўзилишини, бирикки жойга кириб чиқиш лозимлигини тушунтирди.

Вилоят ҳокимияти биноти рўпарасидаги машиналар тўхташ жойига кириб боришаркан, Владик яна сўз қотди:

– Восит ака, сиз шу ерда биров дам олиб туринг. Биз тезда бир ошнамизни оламиз-у кейин бояги айтган жойга борамиз. Майлими?

– Бўпти, қорин ҳам очиб турибди. Шу баҳона у-бу нарса еб оларман, – деди хайдовчи машинани «стоянка» чеккасидаги бўш жойга тўхтатиб.

«Йўловчилар» машинадан тушгач, Асрор чўнтагидан бир даста пулни чиқарди-ю, санаб ҳам ўтирмасдан ярмини Воситга узатди:

– Бу учидан. Айтилган жойга олиб бориб қўйганингиздан сўнг қолганини оласиз, – деди ўзини хотиржам кўрсатишга уриниб.

Хайдовчидан узоқлашган «йўловчилар» Алексейнинг уйига йўл олишди. У уйида тросс, болға каби «иш қуроллари» билан тайёр турган экан, уларни ўзлари билан олишиб, ҳамтовоқлар дадиллик учун дўкон ёнидаги чойхонага киришиб «юзта-юзта» қилишди.

– Мана, биз етиб келдик, – деди Владик Восит билан қайтадан кўришаркан. Унинг кайфияти олдингидек бўлса-

да, кўзлари олазарак эди. — Ҳа, айтганча, бу менинг яқин дўстим, исми Алексей, — Владик шундай дея «дўсти»нинг елкасига қокиб қўйди.

Восит машинани ўт олдириб, жойидан қўзғатаркан, Асрорнинг йўқлигини сезиб Владикдан сўради:

— Бояги ошнангиз кўринмайдими?

— Ҳа, унинг иши бор экан, ушланиб қолди. Лекин пулни менга бериб, сиздан узр сўраб қўйишимни айтди.

Йигитларнинг қандайдир шубҳали ҳаракатларини сезган бўлса-да, уларнинг хушчақчақлигини кўрган Воситнинг кўнглига илиқлик киргандек бўлди.

— Ўйлаб қарасам, борадиган манзилларнинг йўлимнинг устида экан. Сизларни ташлайман-у, уйга бир зумда етиб оламан.

Ҳайдовчининг самимий оҳангда гапираётгани эндигина машинага чиққан Алексейнинг жигига тегди: «Ҳа, етиб оласан, бутунлай қайтмайдиган бўлиб етиб оласан, — ичида пичинг қилди. — Ҳаёти хавф остида турган ландавурнинг жаврашини кўр. Эҳ, содда-я содда, кимларнинг қўлига тушганингни биласанми?!»

Машина тезлиги секинлашаётганини пайкаган Владик қўлига ўраб турган сим троссни ҳайдовчи бўйнига ташлаб, уни бўға бошлади. Алексей бўлса белига қистирилган болгани чаққонлик билан суғуриб олди-да, Воситнинг бошига туширди. Бошқарувчисиз қолган «Жигули» йўл ўртасидаги бетон чизикка қараб кетди. Ҳайдовчининг ёнида кетаётган Алексей тезда оёғи билан тормозни босди ва бир қўли билан рулни бошқарганча машинани четга олиб тўхтатди. Бу орада ҳайдовчи батамом ҳушидан кетган, ўриндиғи кип-қизил қон эди.

Владик хансираганча гап бошлади:

— Иш пишди, бироз нафасни ростлаб олайлик. Кейин Асрор айтган жойга борамиз.

Орадан бироз вақт ўтгач, Владик хушсиз ётган ҳайдовчини суяб, ёнидаги ўриндикка ўтказди-да, ташқарида турган Алексейга «ўтир» ишорасини қилди. Машинани ўт олдириб, «Жиззах — Тошкент» катта йўлига чикиб, Сирдарё тумани томонга йўл олишди. Ярим соатлар чамаси юришгандан сўнг машинани тўхтатиб, чалажон Воситни ерга итариб юборишди, сўнг устига бензин сепиб, ёқиб юборишди.

Икки йилдирки, Содиқ қаёқдан йилт этган нур, нажот чиқаркан деган илинж билан отасини одамлардан сўраб-суриштириб, Тошкент, Гулистон, Жиззах шаҳарларидаги марказий бозорларда, Қозоғистон ҳудудидаги «Сапар бозори»да сарсон кезади. Мақсади отасини топиш. Ҳеч бўлмаганда отаси машинасига сўнгги марта кимларни ўтқизгани ва қайси йўналиш бўйлаб кетганини аниқлашни истайди. Фақат Содиқ эмас, бутун хонадон, хаттоки етмиш ёшдан ошиб қолган бувиси ҳам ўғлини ахтариб Жиззах шаҳрининг бозорларию кўчаларида ўтган-қайтганга жовди-раб тикилганча одамлардан кўмак сўрайди.

Ўша куни Содиқ «Сапар бозори»ни айланиб, хориб-чарчади, шундан кейин уйига қайтди. Онаси ва бувисидан хол-аҳвол сўраган бўлди-ю, бир алфозда хонасига кириб ётди. Туш кўрди. Тушида отаси унга: «Ёлғизим, ягона ўғлим, мени ўлдирган қотилларни қидир. Сенга ишонаман, уларни, албатта, топасан», дейиши билан чўчиб уйғониб кетди. Ҳали тонг отиб улгурмаган. Шундай бўлса-да, апил-тапил кийинди-да, онасига Жиззах бозорига боришини айтиб, уйдан чиқиб кетди.

Тонг отиб, ҳали қуёш чиқиб улгурмаган бўлса-да, бозор одамлар билан гавжум эди. Содиқнинг эътиборини темир-терсақлар сотиладиган қатордаги машина эҳтиёт қисмларини сотаётган рус йигити тортди. Унинг қаршисига бориб, бироз турди. Эҳтиёт қисмлар орасидан магнитофонни қўлига олиб, унга узок тикилиб қолди ва сотувчидан сўради:

- Ака, магнитофоннинг нархи қанча?
- Сотиб оласанми?
- Инсоф билан айтсангиз, оламан.
- Сенга арзон нархда, 60 минг сўмга бераман.
- Розиман. Фақат ёнимда пулим озроқ эди. Ҳозир 30 минг зақалат бериб, тахминан икки соатдан кейин қолган ярмини олиб келиб, магнитофонни олиб кетаман.

Сотувчининг айтган нархига бирдан рози бўлган Содиқ қандай бўлмасин магнитофонни қўлга киритиш илинжида эди. Чунки у уч йил бурун отасининг қирқ ёшга тўлган куни муносабати билан синфдош дўстлари совға қилган магнитофоннинг айнан ўзи эди.

Сотувчи Содикка синчковлик билан кўз қирини ташлади-да:

— Мард йигитга ўхшайсан. Товарни олмасингдан ярим нархини ишониб бермоқчисан. Мен розиман, — деди.

Содик раҳмат айтиб, шошганча ундан узоқлашди. У тўғри шаҳар ИИБ бошлиғининг қабулига бориб, бундан икки йилча муқаддам отасининг бедарак йўқолгани ҳозиргина ярим нархини тўлаб келган магнитофон воқеаси билан боғлиқ тафсилотларни сўзлаб берди.

Бошлиқнинг буйруғига биноан, шошилиш тезкор гуруҳ тузилди ва улар Содик кўрсатган гумондор шахсни бозор ичида ашёвий далил билан бирга қўлга олишди.

Ушбу ҳолат билан боғлиқ кейинги воқеалар узоқ йиллардан буён очилмасдан келаётган қатор ўта оғир жиноятларнинг фош этилишига замин яратди. Содик адашмаганди. Унинг пухта саъй-ҳаракатлари билан ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ходимлари томонидан гумондор сифатида ушланган шахс — «овчи» жиноятчилар тўдасининг фаол аъзоларидан бири Владик Смирнов эди.

Шу тариқа, «овчи»лар тўдасининг тўққиз йиллик жиноий фаолияти фош этилди.

МАКР

Ёмон макр ҳийла эса, фақат ўз эгаларини ўраб ҳалок қилур.

(Фотир сураси, 43-оят)

Ойнинг ғира-шира ёруғида бир неча одамнинг кўланкаси кўринди. Улар кўлларида катта тоғорани кўтарганча кўп-қаватли уйлар оралиғидаги йўлдан илдам қадамлар ташлаб боришмоқда.

Кўча четидаги ахлатлар уюмини титкилаётган дайди мушук ниманингдир исини олди шекилли, миёвлаганча кўланкаларнинг ортидан эргашиди. Ёқимсиз овозни эшитган шарпалар тўсатдан таққа тўхташди ва улардан бири кўлидаги тоғорани ерга қўймасдан яқинлашиб келаётган мушукни тепиб юборди. Кучли зарбдан мушук анча нарига бориб тушди-ю, зорланиб миёвлаганча ўзини қоронғуликка урди.

Кўланкалар яна йўлда давом этишди. Аммо мушукни тепиб юборган шарпа қалқиб кетиб, кўлидаги тоғоранинг ичидан ерга тушиб қолган нарсани пайқамади...

* * *

Кузнинг сўнгги кунлари. Этни жунжиктирадиган яна бир тун ортда қолиб, тонг отди. Осмонни қуюқ қора булутлар қоплаган, ҳаводан ёмғир хиди анқийди. Гулхаё одатдагидан анча эрта турди. Нонушта тайёрлаб, болалари ва эрини уйғотди. Биргаликда овқатланишди. Шундан сўнг фарзандларини ўқишга, эрини ишга кузатгач, боши оғриб турганига қарамасдан уйни тозалашга киришди.

Супуриб-сидириб бўлгач, челаққа чиқиндиларни солиб, уйи яқинидаги ахлатхонага йўл олди. Бу ерда уни инсон ҳаёлига сиздира олмайдиган воқеа — дахшат кутарди!

Ахлатхонага яқин жойда кушхона бўлиб, мол-қўйларни сўйишгач, ичак-човокларини кўпинча шу ерга келтириб ташлашарди. Шунинг учун бўлса керак, одамлар ахлатлар орасида эт парчаларини кўришса, ажабланишмасди. Лекин бу кунги ходиса нафақат болаларни, балки катталарни ҳам чўчитиб юборди. Дарвоқе, Гулҳаё ахлатхонага яқинлашганда болалар унинг эътиборини тортди. Улар бир-варакайига чувиллашиб:

– Гулҳаё опа, ахлатхонада селюфанга ўралган одамнинг ўлиги ётибди, – дейишди. Болаларнинг юз-кўзларидан каттик кўркишгани кўриниб турарди.

Гулҳаё дастлаб бу гапга ишонкирамади, бирорта хидланиб, истеъмолга яроқсиз бўлиб қолган мол ёки қўйнинг оёғи ёхуд сонини чиқариб ташлашгандир-да, деган ҳаёл билан болалар кўрсатган целлофан халтага яқинлашди. Уни очар экан, дахшатдан қотиб қолди: одам (ҳа, ҳа, одам) оёғининг тиззадан пастки қисми. Гулҳаёнинг боши айланиб, кўнгли айний бошлади. «Ким бўлиши мумкин, қайси гуноҳлари учун бу ахволга тушди?! Қайси одамқуш уни бу куйга солди? Тананинг қолган қисмлари қаерда?» Шу каби жавобсиз саволлар унга тинчлик бермас, буткул эсанкиратиб қўйган эди...

Кўп ўтмай одамлар йиғилди, ички ишлар ходимлари етиб келишди.

* * *

Ҳафиза айқаш-уйқаш туш кўриб, уйғониб кетди. Ваннахонага кириб юзини ювиб, кўрган тушини эслай бошлади. Тушида турмуш ўртоғи бегона аёл билан ётган эмиш. Аёлни кимлигини эслай олмаган бўлса-да, лекин эри билан дон олишаётганини аниқ кўрди...

У турмуш ўртоғи билан оз эмас, кўп эмас ўттиз уч йил ўзгалар хавас қиладиган даражада яшади. Шу давр мобайнида икки фарзандли бўлишди. Ҳафиза елиб-югуриб фарзандлари тарбияси билан шуғулланди. Боз устига ўзи севган судьялик касбини эгаллади. Эри Тўлқиннинг мутахассислиги ҳам ҳуқуқшунос бўлиб, айни пайтда вилоятлардан бирининг судьяси лавозимида фаолият кўрсатади. Эр-хотин кўпинча судьялик касби, унинг сир-асрорларию нозик жиҳатлари ҳақида баҳслашиб туришар, Ҳафиза

баъзан иш кўраётган пайтларида қийналиб қолса, эридан маслаҳат олар, Тўлқин ҳам ўз навбатида хотинининг фикрлари билан ҳисоблашарди. Чунки Ҳафиза ҳам ўн олти йилдирки, шаҳар судининг судьяси.

Ҳафиза ваннахонада шуларни ўйларкан, эри билан дастлаб қачон келишмай қолганини хотирлашга уриниб кўрди. Эслади: ўтган йили эр-хотин ўртасида қаттиқ жанжал бўлган, Ҳафиза эрини хотинбозликда айблаганди, чунки Тўлқиннинг бошқа аёллар билан «юраётган»лиги ҳақидаги миш-мишлар қулоғига етиб келганди. Шундан сўнг Ҳафиза бир неча бор эрига ўртада фарзандлари борлигини, қолаверса, нуфузли ташкилотда ишлаётганини уқтириб, уни бу йўлдан қайтармоқчи бўлди. Бироқ уринишлари зое кетгач, жанжал келиб чиқди ва Тўлқин билан гаплашмай қўйди. Кейинчалик эса эр-хотин алоҳида-алоҳида яшай бошлашди.

«Ҳаммасидан ҳам болаларимга оғир бўлди-да», ўйларди Ҳафиза жўмракдан томчилаётган сувга тикилганча. Чунки ота-оналари алоҳида яшай бошлагач, улар таниш-билишларга нима дейишни билмасди. Айниқса, отанинг бегона аёллар билан «юриши» улар бошини ҳам қилиб қўйганди. Ҳафиза ўғли ва қизининг тарбиясига эътибор билан қаради, улар вояга етгач, тўйини ўтказиш учун қўлидан келган барча ишни қилди. Ҳатто, қизи Барнони узатаётганда, уни Рисолат исмли таниши билан Туркияга сарпо олиш учун жўнатди. Сафардан катта таассуротлар билан қайтган Барно кўп ўтмай турмушга чиқиб кетди.

Ҳафиза ўғли Салимни ҳам алоҳида бир меҳр билан суярди. Шунинг учун ўғли нима деса, бажаришга ҳаракат қилди. У доимо «йигит кишининг кўнгли синмасин», дерди. Бироқ ўғлининг яқинда қилган илтимосини бажариш сал қийин кечди.

Гап шундаки, Салимни ҳарбий хизматга чақиришаётган, у эса армияга боришни хоҳламаётган, қолаверса, хотини ва битта фарзанди бор эди. Кунларнинг бирида Ҳафизага айнан ҳарбий хизмат бўйича ҳужжатларни қалбакилаштирган Игорь исмли йигитнинг жиноий иши келиб тушди. У ҳеч ўйлаб ўтирмасдан Игорь агар ўғлини ҳарбий хизматдан қолдирса, унинг ишини енгиллатишга ваъда берди.

Игорь Сатин ишни кўпам чўзиб юрмади. Салим билан учрашиб, хизматдан қоилиши юзасидан маслахатлашиб, унга иккинчи фарзанди туғилганлиги тўғрисидаги қалбаки гувоҳномани тўғрилаб берди. Шундай қилиб, йўқ болага туғилганлик тўғрисида гувоҳнома тайёрланди. Салим гувоҳномани туман ҳарбий мудофаа бўлимига топширар экан, у ердагилар ҳеч қандай шубҳага боришмади ва ҳаётда битта, қоғозда эса иккита боланинг отаси бўлган Салим ҳарбий хизматга боришдан озод бўлди.

Ҳафиза ҳозир шу воқеани эсларкан, мийиғида қулиб қўйди. Чунки ўғлининг илтимоси бу қадар осонлик билан битади деб ўйламаган, шу билан бирга ҳарбий мудофаа бўлимидагиларни бошлаб алдагани айни пайтда унга ҳузур бағишламоқда эди.

«Бир аёлнинг макри қирқ эшакка юк бўлади, дейишади. Менинг хийла-мақрларим ҳам анча-мунча эшакнинг белини букади», деб ўйларди Ҳафиза. Лекин Тўлқин-чи? Уни нима қилиш керак? Ахир, барибир бундай яшаб бўлмайди-ку. Ҳойнаҳой, у ҳозир ҳам бирорта ўйнаши билан маишат қилаётган бўлса керак...

Ҳафизанинг миясига қон тепиб, асаби қақшай бошлади. Ваннахонадан чиқди-ю, ошхонага кириб, кўзи пичокка тушди.

«Ҳа-а, топдим. Тўлқинни йўқ қиламан. Йўқ қилганда ҳам изсиз, ҳеч ким тополмайдиган қилиб йўкотаман. У шундай жазога лойиқ!».

Шунда унинг эсига эри билан жанжаллашганда айтган гапи тушди. Ўшанда Ҳафиза эрига қарата: «Агар аёллар билан «юриш»ингни тўхтатмасанг, сени ўлдираман», деб бақариб юборганди. Ҳозир шуни ўйлар экан, «ишқилиб битта-яримтасига айтиб қўймаганмикан», деб ўйлади. Чунки айтган бўлса, Тўлқин йўқолгандан кейин эртамикечми ундан гумонсирашади ва натижада айби очилиб қоилиши тайин.

«Шундай қилишим керакки, мендан шубҳаланишганда ҳам, мен йўқ қилганимни билишганда ҳам асослайдиган далил ва гувоҳларни топиша олишмасин. Бунинг учун эса «иш»ни менга етти ёт бегона бўлган одам амалга оширмоғи керак. Тўлқинга яқин бўлса, янаям яхши. Хўш, бундай одамни қаердан топдим. Қолаверса, у шунақа «иш»ларнинг устаси бўлиши керак».

Ҳафиза ўйлай-ўйлай излаган кишисини топгандек бўлди ва ёнида турган телефонни олиб, таниш рақамларни тера бошлади. Бироздан сўнг гўшакдан аёл кишининг овози эшитилди:

– Алло!

– Алло, Рисолат. Бу мен Ҳафизаман, қалайсан, ахволларинг яхшими, уй ичилар тинчми?

– Яхши, раҳмат! Ўзинг яхшимисан. Болаларинг қалай, яхши юришибдими? Намунча каллаи сахарлаб йўқлаб қолдинг? Тинчликми ишқилиб? Ёки Тўлқин билан яна тортишдингларми?

– Йўқ! Фақат битта гап чиқиб қолди. Бизникига келоласанми? Йўқ демагин, дугонажон. Ҳозир ҳам айтардим-у, лекин бу ҳақда бафуржа гаплашиб олмасак бўлмайди.

– Хўп-хўп, тушдан кейин борсам бўладими?

– Бўлади.

– Унда уйингда учрашгунча хайр.

Ҳафиза гўшакни жойига қўйгач, оғир хўрсинди...

* * *

Деворга осиялиқ соат пешинги иккини кўрсатиб, занг урди. Шу пайт эшик қўнғироғининг кетма-кет жиринглагани эшитилди. Ҳафиза «Рисолат келди-ёв» деган умид билан эшикни очди. Адашмаган экан, Рисолат шодон кайфиятда дугонаси билан сўраша кетди:

– Нима гап, ўртоқжон? Йўқлаб қолибсан.

– Айтадиган, дардлашадиган гаплар кўп, Рисолат, – Ҳафизанинг юз-кўзларида хавотирланиш аломатлари пайдо бўлди: – Биласан, Тўлқин – эрим дейишга ҳам тилим бормайди, бегона хотинлар билан «юриши»ни ташламаяпти. «Дод» деворгинг келади! Болаларим уятдан ўлиб бўлди. Шунинг учун бунга нуқта қўйиш керак. Нима демоқчи эканлигимни тушунаётгандирсан.

– Тушундим, тушундим. Демак, – Рисолат шивирлашга тушди, – Тўлқинни гум қилиш керак, шундайми?!

– Тушунган одамнинг садағаси кетсанг арзийди, – деди Ҳафиза жиддий оҳангда. – Агар шу ишни амалга оширсанг, етти пуштингга етадиган мол-давлат бераман. Бунинг учун боримни аямайман.

– Хўш, унда ишни нимадан бошласак экан?! – Рисолат хаёлга толди. – Бўлмаса мен бир ўйлаб олай, чунки бундай ишни бажариш учун бизга профессионаллар керак, қолаверса, эринг нуфузли ташкилотда ишлайди, анча-мунча обрўйи ҳам бор. Шунинг учун бу ишни ниҳоятда пух-талиқ билан бажариш керак, токи ҳеч ким ис олмасин, олганда ҳам топа олмасин.

Рисолат ерга тикилганча ўйланиб қолди. Ҳафиза эса бу вақт ичида дастурхон тузади, чой дамлади. Ниҳоят, Рисолат тилга кирди:

– Гап бундоқ, дугонажон. Бир танишим бор, исми Ботир. У бунақа ишларга анча уста. Мен у билан гаплашиб, сенга жавобини айтаман.

Шундан сўнг меҳмон дастурхондаги неъматлардан то-тинган бўлди-ю, кетишга шайланди. Ҳафизанинг мулозамат қилишига қарамай, Рисолат ўрнидан турди...

* * *

Орадан етти ой ўтди. Рисолат Ботирга Ҳафизанинг таклифини айтди. Ботир Ҳафизани ҳам, Тўлқинни ҳам танирди. Ҳатто, уларнинг келишмай қолганлигидан ҳам хабари бор эди. Шунинг учун Рисолатдан Тўлқинни йўқ қилиш кераклигини эшитганида ортиқча таажжубга тушмади ва керакли одамни қидириб юрган пайтида қариндоши Ирисали униқига меҳмонга келиб қолди. Салом-алиқдан сўнг Ботир муддаога кўчди:

– Ирисали, бир судья хотин эрини гумдон қилмоқчи экан. Йўқ қилган одамга автомашина ва уч хонали уй бераркан. Хўш, нима дейсан?

– Кўринишидан жуда катта ишга ўхшайди. Айтганча, эри ким бўлиб ишлайди?

– У ҳам судья.

– Э йўқ, бунақа ишга умуман аралашмайман. Ҳатто бўйим баравар тилло беришса ҳам. Ўзи бир марта «ўтириб» чиқиб, кўзим очилган.

– Майли, ўзинг биласан. Мен айтдим-қўйдим-да.

Ирисали кетар экан қариндоши хавотирланиб тайинлади:

– Ирисали, бу ерда бўлган гапларни битта-яримтага гапириб юрмагин тагин.

– Йўғ-е нима деяпсиз?! Эсимни ебманми...

Бу жавобдан Ботирнинг кўнгли анча жойига тушди чоғи, мамнун кайфиятда меҳмонини кузатиб қўйди.

Кўп ўтмай Ботир бўлган гапларни Рисолатга етказиб, одам тополмаганини айтди. Бу гапни эшитган Ҳафизанинг асаб томирлари таранглашиб, қони қайнаб кетди. «Энди нима қилдим-а? Агар Тўлқин бу ҳаракатларни сезиб қолса, тутқич бермай қўяди. Қолаверса, кейин орқамдан одам қўйиб, ўлдириб юбориши ҳам мумкин бу разил. Шунинг учун иложи борица тезроқ ҳаракат қилиш керак. Акс ҳолда, холимизга маймунлар йиғлаб қолади».

Ҳафиза шундай хаёллар билан Рисолатга қаради. У бепарво, ҳеч нарсани ўйламаётгандек кўринди ҳозир. Маъносиз қарашлари, юзидаги ажинлар ва эгнидаги ялтир-юлтур кийимлар у ҳақда бирорта ягона ҳулоса чиқаришга тўсқинлик қиларди. Бир неча йилдан буён «қиёматли дўст» бўлган Ҳафиза Рисолатнинг қандай инсон эканлигини аниқ билмасди.

«Кўр кўрни қоронғида топади». Бу мақол дугоналарга жуда ҳам мос тушарди. Чунки уларнинг ҳар иккаласи ҳам шунчалик айёр, маккор ва фирибгар эдики, агар ҳозир шайтонни лаин улар билан баҳслашса, гапини йўқотиб қўйиши, тайин.

Ҳафиза дугонаси ёрдамида жуда кўп «иш»ларни амалга оширарди. Шу билан бирга Рисолат ҳам суд билан боғлиқ ишлари бўлса, дарҳол Ҳафизага боғланарди. У ҳозир асабийлашганча шуларни ўйларкан, бир воқеа эсига тушди...

Баҳорнинг илк кунларидан бири эди. Рисолат Ҳафизанинг уйига келиб бир «иш» топганини айтди. Гулсара исмли танишини учратиб қолгани, унинг акаси Жавлон Бердиев суд ҳукми билан етти йилга «кесилиб» кетганини эшитиб, ёрдам беришини ваъда қилган эди. Эрини йўқ қилишни ўйлаб юрган Ҳафиза учун қулай фурсат туғилгандек бўлди ўшанда ва бир неча кундан сўнг Рисолат билан Гулсаранинг уйига йўл олишди. Ҳафиза Гулсаранинг онаси Зухрабиби билан танишгач, ўғлини қамокдан чиқариб бериш учун бир тийин ҳам керак эмаслигини, факат эри Тўлқин устидан ариза ёзиб берса, сих ҳам, кабоб ҳам қуймаслигини айтди. Бу ҳаракат замирида қандайдир хийла-макр борлигини сезган Зухрабиби Ҳафизанинг таклифини бажара олмаслигини, бошқача «йўли» бўлса, ўйлаб кўришини

билдирди. «Ҳа, тулки, сезиб қолдинг-а. Айёр экансан анча. Белингни синдириб юборадиган нарх айтай-чи, нима қиларкансан», деб ўйлади Ҳафиза.

Уч минг «қўки» ёки уч миллион ўзимизникидан.

Зухраббининг пешонасидаги ажинлар қуюқлашди.

— Бунча пулни топиб беролмаймиз. Камайтиришнинг иложи йўқми? Қўриб турибсиз, уйимизда қўлга илингулик ҳеч нарса қолмаган. Жавлонимни камокдан чиқараман деб уйдаги товуккача сотдик. Қизим Гулсарани-ку бўлгани бўлди, — Зухрабиби шу ерга келганда ўзини тутиб туролмай, йиғлаб юборди.

Ҳафиза унинг гапларини эшитиб, ичида «баттар бўл» деб қўйди. Раҳм-шафқат каби инсоний туйғудан буткул бегона бўлган дугоналарнинг юз-кўзларидаги ижирганишни сезган Зухрабиби ўзини йиғиштириб олди ва уларга саволмуз тикилди.

— Боя гаражда қандайдир машинага қўзим тушгандек бўлувди, — кўзларини айёрона қисди Ҳафиза.

— Ягона бойлигимиз шу «Жигули». Агар шу билан иш битса, нима ҳам дердим, майли, — Зухраббининг овози синик чикди.

«Савдо» пишгач, «мехмонлар» хайрлашиб, уйга қайтишди...

Ҳозир Ҳафиза шу воқеани эсларкан, Рисолатдан «келишув»нинг натижасини сўради.

— Бир ойча бурун машинани келишганимиздек ўзимнинг номимга расмийлаштириб олганман. Нега сўраб қолдинг?

— Демак, улар ҳозир қўлимда. Нима десам шуни бажаради, — шундай деди-ю, Ҳафиза ўйланиб қолди. Бироздан сўнг дугонасидан сўради:

— Рисолат, Гулсарани топа оласанми?

Рисолат айёрлик бўйича Ҳафизадан ўтса-ўтардики, асло қолишмасди. Ҳозир ҳам дугонасининг мақсадини дарров англади ва Гулсарани олиб келишни ўз зиммасига олди.

Ҳафиза дугонасини кузатиб қўйгач, уйга кириб ўзини диванга ташлади ва кўзларини юмди. Унинг бояги асабий кайфиятидан асар ҳам қолмаган, иши юришганидан хурсанд эди.

* * *

— Нега рози бўлмайсан? — аврарди Рисолат Гулсарани Ҳафизанинг шоҳона уйида ястаниб ўтирганча. — Ёки

Тўлқинни биз айтган жойга бошлаб бориш шунчалик қийинми?

– Йўқ, бўлмайди. Мен бундай ишни қилолмайман, — деди Гулсара ноз-неъматларга тўла дастурхоннинг хошиясига тикилганича.

Дастурхон бошида ўтирган Ҳафиза бу вазиятни кўриб, тобора жаҳли чиқарди, чунки мана ярим соатдирки у ҳам, Рисолат ҳам ҳарчанд уринмасин, Гулсара рози бўлмасди.

– Сенга одам ўлдиргин ёки ўғирлик қилгин деяётганимиз йўқ-ку. Нега энди рози бўла қолмайсан-а?! — дерди куйиб-пишиб Рисолат.

Гулсара эса уларнинг муддаоси нима эканлигини аллақачон англаб етганди. «Мен Тўлқин акани булар айтган жойга олиб борсам, уни ўлдиришлари аниқ. Бошқача нияти бўлиши мумкин эмас буларнинг», хаёлидан кечирди Гулсара. Унинг бу ишга рози бўлмаслигига айрим сабаблар ҳам бор эди.

Гулсара акасини чиқариб олиш учун судма-суд юрган кезларида Тўлқин билан танишиб қолган, Тўлқин унга Жавлоннинг иши судья Фанижон Алиевнинг қўлида эканлигини аниқлаб бериб, катта ёрдам қилганди. Гарчи Фанижон Алиев ҳеч қандай кўмак бермаган бўлса-да, лекин у Тўлқиннинг ёрдамини ҳеч ҳам унутолмасди.

Судья Фанижон Алиев ўшанда жуда ҳам паст кетди. У аввал Жавлоннинг иши учун эллик минг сўм сўради. Охири 35 мингга рози бўлди-ю, бироқ ниҳоятда тубан ишга қўл урди. Келишилган пулни олиб кетиш учун Гулсаранинг уйига келган Фанижон аввал дастурхондаги ноз-неъматлардан тотиниб, кайфи ошиб қолгунча ароқ ичди. Сўнг Гулсарани зўрлаб, у билан бирга кечани ўтказди. Бу билан ҳам чекланмай яна бир неча муддат у билан жинсий алоқа қилиб юрди.

Фанижон бир оиланинг шаънини шунчалик оёқости қилиб, қолаверса, тамагирлик йўли билан пора олган бўлса ҳам ваъдасининг устидан чикмади. Бу орада Гулсара ҳам, онаси Зухрабиби ҳам Алиевнинг олдига қатнайвериб, буткул ҳолдан тойди. Охир-оқибат эса Зухрабиби қаттиқ можаро қилиб, берган пулини қайтариб олди.

Ана шу воқеадан кейин Гулсаранинг судьялардан умуман кўнгли қолди. Ҳозирги мана бу «судья хотин»нинг «таклиф»ини эшитгач, фикри янада қатъийлашди. «Агар

адолат тарозусини шулар ушлаб турган булса, замонанинг расво бўлгани аниқ», ўйларди Гулсара Ҳафизанинг чимирилган қошларига тикилганча.

Дугоналар Гулсарани кўндиролмагач, у билан совуққина хайрлашишди.

– Рисолат, энди нима қиламиз. Иккинчи уриниш ҳам самарасиз бўлди. Бу ёқда эса вақт кетяпти. Агар Тўлқин бу ишлардан хабар топгудек бўлса, иккимизнинг ҳам теримизга сомон тикиши аниқ.

– Жа-а ваҳима қилмагин. Биз ҳам унчалик содда эмасмиз. Бир йўлини топармиз, шошилмай тур-чи.

Ҳафизанинг шошилиши бежиз эмас. Чунки, кунлар, ойлар, йиллар ўтиб бормоқда. Унинг тузган шум режаси амалга ошмаяпти. Боз устига сир сақлашга ҳаракат қилинаётган бу режадан борган сари кўпчилик воқиф бўлмоқда.

* * *

Рисолатнинг табиати хақида юқорида тўхталиб ўтган эдик. У ана шу айёрилиги ва маккорлиги ортидан кун кечирарди. Ўтган вақт мобайнида жуда кўп одамларга фириб бериб, уларни чув туширди. Лекин ўзи ҳар доим сувдан куруқ чиқар, унга эргашганлар эса оғир аҳволга тушиб қоларди. Унинг разилона қилмишларидан ҳатто оиласи ҳам «бенасиб» қолмаганди. Аниқроғи, Рисолат ўз нафси деб, фарзандларини ҳам жинойт оламига бошлаб кирганди...

Апрель кунлари. Рисолат Ҳафиза билан «яқин дўст» бўлгани учун судда, прокуратурада танишлари бисёр эди. Худди шундайлардан бири прокурор Нуриддин Турғунов бир қалтис иш юзасидан Рисолатга мурожаат қилиб, ёрдам қилишини илтимос қилди. Маълум бўлишича, Фароғат исмли қиз ундан ҳомиладор бўлиб қолган экан. Нуриддин иснодга қолмаслиги учун қандай қилиб бўлмасин туғилажак боладан қутулиши кераклигини айтганда, Рисолат дарров рози бўлди, чунки «судья ва прокурорлардан таниш-билиш қанча кўп бўлса, шунчалик яхши бўлади, қолаверса, улар бундай пайтда пулини аямайди», деб ўйларди Рисолат. Келишувдан сўнг ой-куни яқинлашган Фароғат унинг уйида яшай бошлади. Кўп ўтмай фарзандли бўлган Фароғат бола-ни туғуруқхонадан олиб чиқишлари билан келишганларидек Рисолатга ташлаб кетди. Айтганча, «келишув» Фароғат туғуруқхонага тушишидан олдин «тузилган» бўлиб, Рисо-

лат ундан боладан воз кечиши ҳақидаги тилхатини олган эди.

Болани Рисолатнинг келини Дилбар қарамоғига олиб, тарбиялай бошлади. Лекин Жасур (унга шундай исм қўйишганди) Дилбарни онаси эмаслигини билгандек, тинмай йиғлар, инжиклик қилар эди. Бунинг сабабини тушунмаётган Дилбар унга ҳадеб кўкрак тутар, лекин барча уришлари бефойда бўлиб, бола касалликка чалинганди.

Орадан тўрт ой ўтди. Жасур озиб-тўзиб кетган, чириллаб йиғларди. Дилбарнинг сабр-косаси тўлиб, чақалоққа бақирар, баъзида уни уриб ҳам юборарди. Шундай кунларнинг бирида Рисолат ўғлиникига келди ва чақалоқнинг соғлиғи жойида эмаслигини билиб, кеч тушгач, келини билан касалхонага йўл олди.

Йўлда кетар экан, Рисолат болага ҳали ҳам туғилганлик гувоҳномаси олинмаганлигини эслади. «Қолаверса, бола касал. Агар даволатадиган бўлсак, анчагина пул кетиши тайин. Яна ҳозир битта дорининг нархи фалон минг сўм бўлса. Яхшиси, унинг баҳридан ўтиб қўя қоламиз. Нима, у менинг ҳақиқий набираммидики бунчалик жон куйдирсам», шундай хаёллар оғушида Рисолат келини билан касалхонага қандай етиб келишганини ҳам сезмай қолди. Дарвозадан киришар экан Дилбар:

— Ойи, қайси томонга юрамиз? — деб сўради.

Шунда Рисолат таққа тўхтади-ю, ўзининг чиройи билан касалхона кўркига кўрк қўшиб турган деворгул томонга юрди. Қайнонасининг мақсадини тушуна олмаган Дилбар ҳам унга эргашди.

Шом тушган бўлса-да, касалхонанинг чироқлари чоратрофни сутдек ёритиб турарди. Ахён-ахёнда ўтиб турган шифокорлар Рисолатнинг юрагига ғулғула соларди. У битта-яримтаси кўриб қолади деган ҳадик билан тезроқ боладан қутулишни истарди ва охир-оқибат, мақсадига эришди ҳам. Болани келинининг қўлидан олди-ю, деворгулнинг ёнидаги тизза бўйи келадиган сарғайиб қолган ўтлар орасига авайлабгина қўйди. Дилбар нима бўлаётганини англаб турган бўлса-да, қайнонасига қарши бирон сўз айтолмади, сукут сақлаганча унинг ортидан илдам қадам ташлаб, боладан узоқлашди. Касал чақалоқ шу қўйи қолаверди.

Рисолат бу мудҳиш воқеани кейинчалик на эслади, на норасиданинг тақдири билан қизикди. Келини Дилбар ҳам

бу ҳақда ҳеч кимга оғиз очмади, чунки у ҳам инжиқ, касалманд чакалоқдан кутилганидан хурсанд эди. Бола шу тариқа енгилтак ота-она, шафқатсиз «тарбиячи»нинг айби билан бу дунёни тарк этди.

Рисолат бу фоний дунёда неки фаҳш иш бўлса, ҳаммасига қўл уриб чиққанди. У фоҳишахона ташкил этиб, қўшмачилик, пайти келганда жиноий аборт, гиёҳвандлик сингари жирканч машғулотлар билан шуғулланди. Унинг қўлига тушган қизлар фоҳиша бўлди, йигитлар эса чув тушди. Лекин унинг виждони қийналмади, аксинча, кайфу сафога берилиб яшади.

Айни кунларда Рисолат Ҳафизанинг эрини гумдон қилган одамга катта пул берилишини билиб, ҳаловатини йўқотган эди, чунки шу пулга қандай қилиб бўлмасин, эга бўлишни истарди. Бу йўлда қанчалик разил, жирканч иш бўлса-да, ҳаммасини бажаришга тайёр эди.

Ҳафиза Рисолатни шошилтиравергач, ўйлай-ўйлай яна бир «тадбир»ни топди. Ҳафизага Тўлқин билан биргаликда уйига меҳмондорчиликка келишини ва ўша пайтда қандай қилиб бўлмасин уни ўлдириш кераклигини айтди.

* * *

Октябрнинг салқин ва намхуш кунлари. Дов-дарахтлар ўз либосини ечиб, яланғоч бўлиб қолган. Осмонни қуюқ булут қоплаган, қуёш онда-сонда мўралаб турарди. Кечга яқин Рисолат бозорга чиқиб, ул-бул харид қилиб келгач, овқат тайёрлашга ўтирди. Шу пайт эшик қўнғироғининг овози эшитилди-ю, Рисолат қўлида ошпичоқни кўтарганча, эшикка йўналди.

– Қалайсан, аҳволларинг яхшими? Нега кўринмай кетдинг Рисолат? Ёки Ҳафиза сени менга қарши қайраяптими?! – деди Тўлқин дастурхондаги ноз-неъматларга кўз қири билан қараб қўяркан. – Биламан, иккалангнинг ҳам ниятинг холис эмас. Мақсадларинг мени гумдон қилиш, – Тўлқин шундай дея хонани бошига кўтариб юборгудек хайқириб, кулиб юборди. – Аммо мен сенлар ўйлаганчалик содда эмасман, – деб қўшиб қўйди.

– Э, нима деяпсиз Тўлқин ака. Эски дўстлар бир тўпланиб, дардлашайлик дедим-да, – деди Рисолат Ҳафизага ер остидан назар ташлаб қўяркан. Ҳафиза худди тигнинг устида ўтиргандек тўлғанар, дастурхондан кўз узмасди.

Рисолат «мен ҳозир», деди-ю, ошхонага чикди. Бироздан сўнг:

– Ҳафиза, буёкка қараб юбор, ёрдаминг керак бўлиб қолди, – дея дугонасини ошхонага чақириб олди. – Уни бу ерга келишга қандай кўндирдинг? Ахир бирга яшамасликларингни бутун шаҳар билади-ку, – деди шивирлаб.

– Мени ким деб ўйлаяпсан. Ҳали Тўлкин экан, бунга ўхшаганларнинг юзтасини алдаш кўлимдан келади. Шундай телефон қилдим-у, бир ноз-финок қилган эдим, бечора содда лаққа ишонди-қўйди, – деди мактаниб Ҳафиза.

Кўп ўтмай ароққа қўшилган дори ўз таъсирини кўрсатди ва Тўлкин дастурхонга бошини қўйганча хуррак ота бошлади. Айни шу дамларни кутиб турган Ҳафиза дугонасини шошира бошлади:

– Рисолат, тезроқ бўл. Агар у уйғониб қолса, яна ҳаммаси остин-устун бўлиб кетади.

– Шошмай тур-чи. Бир гап бўлар. – Хонадон соҳибаси шундай дея телефон рақамларини тера бошлади. Бироздан сўнг гўшакдан эркак кишининг кўпол овози эшитилди:

– Алло!

– Алло, Улуғбек! Мен Рисолатман. Қалайсан, аҳволларинг яхшими? Улуғбек, ҳозир бизникига келоласанми?

– Нега бемаҳалда йўқлаб қолдингиз?

– Тезроқ келгин, кейин биласан. Бир гап чиқиб қолди.

– Ҳўп, бир соатларда етиб бораман.

– Майли, кўришгунча, – Рисолат шундай дея гўшакни жойига қўйди.

Кўп ўтмай Улуғбек етиб келди. Эшикдан кирар экан, меҳмонхонада дастурхонга бошини қўйганча ухлаб ётган 50 ёшлар атрофидаги нотаниш одамга кўзи тушиб, таажжубланиб қўйди. Улуғбек уни қаердадир кўргандек бўлди-ю, лекин юзини столга қўйиб ётганлиги учун таний олмади. Рисолат Улуғбекни ошхонага бошлаб кираркан, унга сўз қотди:

– Ҳозир сен кўрган одамни ўлдириш керак. Унга ароққа қўшиб, кучли уйку дори ичирганмиз. Ҳали-вери уйғонмайди.

– Нақдини айтинг, нақдини? Қанча берар экан ўша буюртмачингиз?

– Беш минг «кўк»идан.

– Нима?! Беш минг дедингизми? Э, йўк, бунни остида бир хийла борга ўхшайди. Бўлмаса бунча катта нарсани ваъда қилмаган бўларди.

– Сени нима ишинг бор қолгани билан. Ўлдир дегандан кейин ўлдириб қўя қолавермайсанми?! Ҳозир уйқудан туриб қолгудек бўлса, барча ишнинг пачаваси чиқади. Тезроқ бўл! – Рисолатнинг гапи оғзида қолди, чунки меҳмонхонадан эшитилган эркак кишининг овози уларнинг иккаласини ҳам сергаклантириб юборганди.

Бироздан сўнг Тўлқин тўғри уларнинг устига бостириб кирди. Ҳозиргина уни ўлдирмоқчи бўлиб турган танишлар ноқулай вазиятга тушиб қолишди. Лекин айёрликда шайтонга ҳам дарс берадиган Рисолат вазиятдан чиқиб кетиш йўлини топди. У гўё Улуғбек билан у ёқ-бу ёқдан гаплашиб ўтиргандек, унга саволлар ёғдира бошлади. Улуғбек эса бу пайтда нега унга бунчалик катта пул ваъда қилишганини англаб етган эди. Чунки қаршисидаги гумдон қилиниши лозим бўлган одам судья Тўлқин Солиев бўлиб, Улуғбек уни аввалдан танирди. Улуғбек Тўлқин билан қисқа сўрашди-ю, иши борлигини баҳона қилиб, улар билан хайрлашиб, чиқиб кетди. Тўлқин эса дорининг таъсириданми ёки ароқнинг меъёридан ошириб юборганиданми оёқда тура олмайдиган даражада маст эди.

Улуғбекни жияни Аминжон кутиб турарди, чунки «бир-ров кираман-у, чиқаман», деганди. Улуғбек жиянининг машинасига ўтирар экан, норози оҳангда:

– Онам жинни бўлиб қолибди. У менга беш минг «кўк»ига бир одамни ўлдиришимни таклиф қилди. Мени яна панжара ичига тикмоқчи бўляпти, шекилли, – деди.

Аслида Рисолатнинг Улуғбекка ҳеч қандай қариндошлик томони йўк эди. Улуғбек қамокда пайти Рисолатнинг ўғли Улуғбек билан танишиб қолиб, улар билан яқин бўлиб кетганди. Адаши Улуғбек билан ака-ука тутингани учун Рисолатни «она» дер эди. Ҳозирги қилган «таклифи» Улуғбекнинг унга нисбатан нафратини кўзғатиб юборди.

* * *

Сўнгги режа ҳам амалга ошмаганини кўриб, Ҳафиза адойи тамом бўлди. Азбаройи асаби бузилганидан қош-кўзлари пир-пир учар, чаккасидаги асаб томирлари янада бўртиб чикқанди. «Энди нима қилдим-а, қандай қилсам ун-

дан кутула оламан? Аксига олиб, манави латта Рисолат ҳам нукул ишнинг белига тепаяпти. Уч марта уриндим-а. Учаласида ҳам ҳеч иш чикмади. Э, Худойим-э, бунчалар омадсизман-а». Ҳафизанинг аҳволи ниҳоятда оғир эди, чунки Тўлқин Рисолатнинг уйида ҳазил аралаш айтган гаплари Ҳафизада шубҳа уйғотиб, юрагига ғулғула тушганди. Тўлқин дугоналарнинг мақсадидан тўлиқ бўлмаса-да, хабардор эди. Унинг зиёфатда айтган гапларидан «сенлар шохида юрсанг, биз баргида юрамиз», деган хулоса келиб чиқарди.

* * *

– Рисолат, айт-чи, агар нарҳини оширсам иш тезроқ битармикан? – деди Ҳафиза дугонаси билан гаплашиб утираркан.

– Албатта, каттароқ пул ваъда қилсанг профессионал киллер ёллаш мумкин. У битта одам нарида турсин, бутун-бутун оилаларни ҳам изсиз йўқотиб юбора олади.

– Унда гап бундай. Тўлқиннинг данғиллама ҳовлиси бор. Камида 45 минг долларга пуллаш мумкин. Уни гумдон қилгандан сўнг уйни сотиб, ўттиз мингини нақд бераман, ўша киллерингга. Бундан ташқари «Волга»сини ҳам ҳадя қиламан. Фақат уни йўқ қилса бас. Сени ҳам куруқ қўймайман. Тўлқиннинг бор мол-мулкани иккаламиз тенг бўлишиб оламиз.

Бу гапни эшитиб Рисолат шунчалик хурсанд бўлиб кетдики:

– Бўлмаса мен тезроқ ишга киришайин. Яна Тўлқин сезиб қолиб, барча ишнинг пачавасини чиқармасин, – дея Ҳафиза билан хайрлашди.

Рисолат бунчалик катта миқдордаги пулни ҳеч ҳам беғона қилгиси келмасди. У турмуш ўртоғи Рустамнинг укаси Даврон ва ўғли Улуғбекни Тўлқинни ўлдириш учун энг муносиб номзодлар деб топди, чунки иккаласи ҳам унга яқин одамлар бўлиб, камроқ пул ваъда қилган тақдирда ҳам рози бўлиши тайин эди. Қолаверса, ўғли Улуғбек ҳам одам ўлдиришда анча «малакали» бўлиб, у аввал ҳам худди шунга ўхшаш жиноятга қўл уриб, «ўтириб» чиққанди. Бундан ташқари, у пулга муккасидан кетган. Хотини Дилбарни доим ичиб келиб, калтакларди. Умуман олганда, Улуғбекнинг дастидан на оиласига ва на ён-атрофдагиларга тинчлик бор эди.

— Алло, Даврон, сенмисан? Акангга бир-иккита нарса керак экан. Аканг нима эканлигини Давроннинг ўзи биледи, деди. Ўшаларни ҳозир менга олиб келиб бер, — Рисолатнинг овози аллақандай ғайритабиий эди.

Даврон Рисолатни яхши биларди. Шунинг учун гапириш оҳангидаги сохталиқни ҳам дарров англади. «Яна қандай хийлаларни ўйлаб топган экан бу ялмоғиз», деб ўйлади Даврон Рисолат билан хайрлашиб, гўшакни жойига қўяркан. Тўғриси, у Рисолатни жинидан баттар ёмон кўрарди. Шу боис акасининг уйига кам борар, борганда ҳам бирров ўтириб қайтарди. Аёлнинг совуқ башараси, йилтираб турган кўзлари, юзидаги ажинларидан тортиб юриштиришигача Давроннинг энсасини котиради.

Давроннинг ўзи ҳам ён-атрофдагиларга паст назар билан қарар, ўзгаларни одам ўрнида кўрмасди. Унинг кўзига барча бирдек ёмон кўринар, айниқса, бойларга тоқат қилолмасди. Ўзи ҳайдовчи бўлиб ишлар, топган беш-тўрт сўм пулини аямай совурарди. Шунинг учун ойда беш кун кайф-сафо қилиб яшаса, йигирма беш кун зўрға кун кечирарди. Айни кунларда ҳам чўнтагидан шамол эсарди. Ҳозир Рисолатникига кетар экан, Давроннинг хаёлини буткул пул топиш истаги камраб олган эди. Қолаверса, кунлар анча салқинлашгани боис қалинроқ кийим олиш муаммоси ҳам кўндаланг бўлиб турганди.

Даврон Рисолатнинг уйига келганда уй соҳибаси ўзига оро бериб, бўяниб-тараниб ўтирарди. Бунинг боисини тушунолмай, хаёл билан ўтирган Давронни эшик қўнғироғининг овози чўчитиб юборди. «Ким бўлиши мумкин? Анави мени нимага чақирди? Нега бунчалик безанмаса бу ифлос. Ёки бирор хийлани ўйлаб топганмикан? Нега муддаосини айта қолмайди!?» Даврон жумбоқли саволларга жавоб тополмай ўтирар экан, эшикдан Улуғбек ва рафиқаси Дилбарни кўргач, кўнгли жойига тушиб, юзига табассум югурди.

Эски кадрдонлар юз йил кўришмагандек бир-бирини кучоклаб, куюқ сўрашишди. Анқонинг уруғидан бошқа ҳамма нарса муҳайё бўлган дастурхон атрофига ўтиришганда ҳам уларнинг суҳбати тугай демасди. Рисолат эса нимадир демокчи бўлгандек гоҳ Давронга, гоҳ ўғлига қарарди. Ниҳоят, чидолмади:

– Эй, сенларни гапларинг тугайдими-йўқми? Бу ёқда муҳим иш қолиб сенлар валақлашганинг-валақлашган, – деди Рисолат асабий бир оҳангда.

– Ўзим ҳам айтдим-а, ойижоним нега бунчалик сахий бўп қоптилар деб, – деди кесатиб Улуғбек.

Рисолат унинг гапини эшитмагандек, сўзини давом эттирди:

– Ҳозир Ҳафизанинг эри келади. Уни гумдон қилиш керак!

Меҳмонлар ялт этиб унга қарашди. Улар шу пайтга қадар Рисолатнинг меҳмондорчилиги сабабини билишга ҳаракат қилишган бўлса-да, лекин бундай қалтис таклиф уларнинг тушига ҳам кириб чиқмаганди.

– Ҳеч нарсаса тушунмадим. Нега уни ўлдириш керак, қайси айби учун? – сўради Даврон.

– Сабабини суриштиргунча нарҳини сўрасангчи, болакай?!

– Ҳўп қанча экан? – деди Даврон.

– Ўн беш минг доллар!

– Э қўйсангизчи, ойи. Биз нима ёш боламидик, сизнинг чўпчакларингизга ишониб ўтирадиган.

– Тепамда Худо турибди, алдамаяпман. Яхшиси, гапни кўпайтирмасдан тайёргарлик кўриб турунглар, у ҳозир келиб қолса керак.

Рисолат ҳаяжон билан худди роль ўйнаётган актёрга ўхшаб гапирардики, йигитлар дарров ишонди.

Орадан бир соатлар ўтиб, Тўлқин уйга кириб келганда иккала йигит ҳам бўкиб ароқ ичиб олганди. Рисолат меҳмонни бошқа хонага олиб кириб кетаётганда боя айтилган гаплар ҳаммаси рост эканлигига ишонч ҳосил қилишди. Улар ҳозир фақатгина битта нарсани, у ҳам бўлса «мижоз»ни тезроқ ўлдириб, пулга эгалик қилишни исташарди. Бу истак ҳатто уларнинг кайфини ҳам тарқатиб юборди.

Рисолат хонадан тезгина қайтиб чиқди-ю, кўзи қонга тўлиб турган барзангиларга «ҳаммаси тайёр» дегандек ишора қилди. Кейинги воқеалар кўз очиб-юмгунча содир бўлди. «Буюртмачи» қотилларга ошхонадаги пичоқларни келтириб бергач, Тўлқин ўтирган хонага бостириб киришди. Меҳмон нима гаплигини англаб етгунча, «ижрочи»лар унинг тўғри келган жойига пичоқ ура бошлашди. Улар шун-

чалик тез ҳаракат қилишдики, Тўлқин ҳатто овоз чиқара олмай қолди. Ниҳоят, иккаласи ҳам чарчоқданми ёки қўл урган ваҳшийликларини тўла англабми, такка тўхташди. Тўлқиннинг соғ жойи қолмаган, кип-кизил қонга беланиб ётар, жон аллақачон танани тарк этганди. Хонада неки буюм бор (ҳаттоки, деворларгача) барчаси алвон тусда эди. Ўзини ўнглаб олган Даврон бу ҳолатни кўриб, кўзим ҳамма нарсани кизил тусда кўраяпти шекилли, деган ўй билан кўзларини ишқалаб-ишқалаб атрофга разм соларди.

Рисолат хонага кириб келганда, бошидан оёғигача қонга беланган қотиллар пичокни ушлаганча қотиб туришарди. Режа амалга ошганини кўрган Рисолат янада шошиб қолди.

– Энди мурдани йўқотиш керак. Ҳозир мен бориб катароқ пичоқ билан болта олиб келаман, – у шундай дея ошхонага чиқиб, айтганларини олиб келди.

«Қассоблар» дарров ишга киришиб, танани бўлақлаб ажратиб чиқишди, аниқроғи, бош алоҳида, қўл ва оёқ алоҳида, қорин ва ичак-човоқлар алоҳида қилиб ажратилди. Бўлақланган аъзоларни ваннага солиб ювиб юборишгач, уйдаги дастурхон, сочиқ ва чойшабларга ўрашди. Хиди чикмаслиги учун уларнинг ҳар бирини целлофан пакетларга солиб чиқишди. Лекин барибир уй чидаб бўлмайдиган даражадаги бадбўй хидга тўлганди. Рисолат қотиллик содир бўлган хонадаги барча буюмларни ювиб ташлаган бўлса-да, бу исдан қутулиб бўлмади.

«Майли, сасиса ҳам, қўни-қўшнилар сезиб қолмасин, ишқилиб. Буларни қандай қилиб йўқ қилсам экан-а? Ҳозир чиқариб ташласаммикин? Аксиға олиб Улуғбеклар ҳам кетиб қолишди, Даврон эса ухлаб ётибди. Яхшиси эртага кечкурун чиқариб ташлайман», деб режа тузди.

Эрталаб Даврон уйқудан тургач, Рисолат:

– Бугун кечга хотинингни қандай қилиб бўлмасин олиб кел. Иккита хотин тоғора кўтариб юрса, ҳеч ким шубҳаланмайди. Шу йўл билан манави ахлатдан қутуламиз, – деди.

Кемага тушганнинг жони бир, қолаверса, катта пулдан куруқ қолишни истамаган Даврон уйига бориб, хотини Мухаббатга машинасида бир одамни уриб кетганини, унинг мурдасини йўқотиш кераклигини айтганда, хотини кўрқиб кетса-да, рози бўлди. Кечкурун эр-хотин Рисолат-

никига келишгач, Муҳаббатнинг қўрқувини йўқотиш учун зўрлаб бир-икки пиёла ароқ ичиришди...

Дадиллик учун «юзта-юзта» қилинган, улар тоғорани кўтарганча унчалик олис бўлмаган Бўзсув каналига қараб йўл олишди. Кўпам юриб улгурмасдан Муҳаббат ўзини ёмон хис қилиб, кўчанинг ўртасида ўтириб қолди. Шундан сўнг тоғоранинг биттасини Рисолат, иккинчисини Даврон даст кўтарганча манзил томон илдам юришди. Ҳаш-паш дегунча жасаднинг барча қисмларини Бўзсувга фарқ қилишган қотиллар «барча ишни ҳамирдан қил суғургандек бажардик», деб ўйлашганди. Бироқ дайди қора мушук уларнинг сирини фош қилди...

* * *

Ойнинг ғира-шира ёруғида бир неча одамнинг қўланкаси кўринди. Улар қўлларида катта тоғорани кўтарганча кўп-қаватли уйлар оралиғидаги йўлдан илдам қадамлар ташлаб боришмоқда.

Кўча четидаги ахлатлар уюмини титкилаётган дайди мушук ниманингдир исини олди шекилли, миёвлаганча қўланкаларнинг ортидан эргашди. Ёқимсиз овозни эшитган шарпалар тўсатдан такка тўхташди ва улардан бири қўлидаги тоғорани ерга қўймасдан яқинлашиб келаётган мушукни тепиб юборди. Кучли зарбдан мушук анча нарига бориб тушди-ю, зорланиб миёвлаганча ўзини қоронғуликка урди.

Қўланкалар яна йўлда давом этишди. Аммо мушукни тепиб юборган шарпа қалқиб кетиб, қўлидаги тоғоранинг ичидан ерга тушиб қолган нарсани пайқамади...

ҚУРИМАГАН ДОКА РЎМОЛ

Собир уч фарзанднинг отаси. Камгап, босиқ, мўмин-қобил. Бировнинг ишига аралашмайди. Аммо шайтон йўлдан ураман деса, одамига қараб ўтирмас экан-да! Йўкса, ким ўйлабди дейсиз Собирнинг ёшгина қизга илакишиб юришини. Хуллас, сўнгги пайтларда ақл бовар қилмайдиган воқеалар бўлиб кетди. Собир Мухайё билан яширинча уч-раша бошлади.

Хосиятнинг феъли юмшоқ, оғир, вазмингина аёл. Бу хонадонда на эр, на хотин овозини баландлатиб гапиради, уларнинг худа-беҳуда жанжаллашганини ҳеч ким эшитмаган. Иккаласи ҳам доим рўзғор ташвишлари билан банд бўларди.

Нима бўлганда ҳам ғишт қолипдан кўчди. Умрида бегона қиз ёинки аёлга юрак ютиб қарамаган одам мутлақо ўзгарди-қолди. Атрофдагилар ҳам хайрон. Собир билан Мухайёнинг ишқий саргузаштлари ошқора тус олди.

Хосиятга қийин бўлди. Бечора аёл маҳаллада бош кўтариб юролмай қолди. Назарида ҳамма қўлини бигиз қилиб кўрсатиб, уни айбларди. Икки боласи ҳали норасида. Уларни алдаб чалғитиш мумкин. Аммо тўнғичи Гулнозага нима дейди? Хосият уйида ҳам гўёки бегона бўлиб қолди.

Йигирма йил давомида аҳил ва инок, тинч-тотув бўлган турмушнинг бундай жиддий сабабларсиз, ими-жимида бузилиб кетиши ҳеч қутилмаган ҳодиса бўлди...

Мухайё оиланинг кенжа қизи, эркатойи эди. Болалигидан ота-онаси унинг гапини икки қилмасди, ҳаттоки ака-опалари ҳам унга қаттиқ гапирмасди. Мактабнинг тўққизинчи синфини зўр-базўр тугатган Мухайё бирон-бир касб-хунарнинг бошини тутишни истамади. Ўзидан тўрт-беш ёш катта қизлар билан йигитлар ҳақида суҳбатлашадиган

бўлди. Қиз ёшига номуносиб кийимлар, баланд пошнали туфлилар кийиб, кўча айланишни одат қилди.

Муҳайё қўшниси Хосиятнинг оиласига аллақандай ҳасад билан қарарди. Вояга етгани сари ўзидан чамаси йигирма ёш катта Собирга нисбатан қараши ўзгара бошлади. Бир неча марта кўчада у билан рўпара келиб, нари-бери гаплашгач, янаям меҳри ошди. Собирнинг оиласи, уч фарзанди, салкам ўзи тенги қизи борлиги ҳам кўзига кўринмай қолди. Муҳайё қўшни эркакни ўзига қаратиб олиш учун ҳамма чорани ишга солди.

Фунажин кўзини сузди, бука ипини узди. Тўғри йўлдан адашган Собирнинг турмушига дарз кетди. Охир-оқибат, Собир билан Муҳайё ими-жимида қўшни маҳалладан уй олиб яшай бошлади. Хосият тақдирга тан бериб, болаларига ҳам ота, ҳам она бўлиб тарбия беришга қарор қилди. Эрининг хато қилганини билса-да, унга бақириб-чақиритишни ўзига эп кўрмади. Истиҳола қилди. От айланиб қозигини топишига ишонди.

Муҳайё эса ўзича бахтли эди. Чунки у ниятига етди. Собир энди у билан бирга. Ким нима деса деяверсин. У бошқаларнинг фикрини сариқ чақага олмайди.

* * *

Орадан бир неча йил ўтди. Муҳайё фарзандли бўлди. Яхши ниятлар билан унга исм қўйилди. Аммо Муҳайё енгил-таклигини ташламади. Нағмаларини кун сайин кўпайтирди. Собир бир томондан рўзғор тебратиш машаққатидан сиқилса, иккинчи ёқдан Муҳайёнинг инжиқликларидан қийналарди. Лекин бировга дардини дастурхон қилмасди.

Бир куни ишдан чарчаб қайтаётган Собирни қўшни аёл тўхтатди.

— Сизга айтсамми-айтмасамми деб истиҳола қилдим, — деди у ҳасрат оҳангида. — Хотинингиз билан тўғриси кўп гаплашмайман. Шу боис уни унчалик яхши билмайман. Умуман, бу ҳақда гапиришга менинг ҳақким йўқдир...

Собир уззукун ишдалиги сабабли маҳалла-қўйда ҳам кам бўлар, бунинг устига қўни-қўшнилари яхши танимасди. Бу аёлни ҳам яхши билмаганлиги учун муддаосини тушунмади. Қўшнисининг гапиришдан тортиниб турганини сезиб, унга далда берди:

— Бемалол гапираверинг, уялманг.

Ишдан чарчаб, хордик чиқариш хаёли билан келаётган Собир аёлнинг гапларидан кейин сергакланиб, уни тинглай бошлади.

— Биласизми, гапларим сизга ёқмаслиги мумкин. Лекин бўлаётган ходисалардан сизни хабардор этиш менинг қўшнилик бурчим. Хуллас, уйингизга аллақандай эркак келадиган бўлиб қолди. Балки бирор иш билан келгандир, десангиз, аввало сиз билан учрашмайдими?! Иннакейин, у нукул сиз йўқ пайтингизда, хотинингиз уйдалигида пайдо бўлади. Соатлаб қолиб кетади, — аёл бирпас жим қолди. Кейин яна тилга кирди. — Албатта, бу сизларнинг ички ишларингиз. Балки, мен подадан олдин чанг чиқараётгандирман. Балки, у одамнинг ғараз нияти йўқдир...

Қўшниси билан зўрға хайрлашган Собир уйга кирар-кирмас Мухайёни сўроққа тутди. Бироқ у бу ҳақда ҳеч нарса билмаслигини айтиб, оёқ тираб олди. Собир икки ўт орасида қолди. Аёл кишига зулм қилиш табиатига ёт, бошқа томондан қўшнисининг гаплари ич-этини тирнарди.

* * *

Эл оғзига элак тутиб бўлмайди. Кун сайин Мухайё атрофидаги машмашалар кўпайиб борди. Аёл эса тобора кўпроқ жанжал чиқарар, арзимаган нарсалардан ҳам баҳона топиб, Собирнинг эрлик ғурурини оёқости қиларди. Собир тишини тишига қўяр, гоҳо яна Хосиятнинг олдига қайтгиси келар, аммо уни айни шу Мухайёни деб ташлаб кетганини эслар, бунинг устига яна бир қоракўзнинг тирик етим бўлишини ўйларкан, чидашдан ўзга чора тополмасди.

Собирни бу ғалвалардан қалғитадиган ягона овунчок — иш. Авваллари эртадан то шомгача ишлаган бўлса, энди имкони борича таниш-билишларга кўринмаслик, хотинининг жанжалларидан қочиш учун туну кунлик меҳнатга ҳам рози эди. Бироқ доимий иши бўлмаганидан гоҳида уйда ўтириб қоларкан, Мухайё бир баҳона топиб унинг асабини эзгилашни бошлаб юборарди. Собир бора-бора арзимаган чойчақа эвазига ҳам ишлайдиган бўлди. Энг асосийси, жаҳаннамга айланган уйдан йироқ бўлиш маъқул кўринарди.

Аслида, Собир ва Мухайёнинг қарийб етти йиллик никоҳсиз турмушларининг сўнгги икки йилида бу оилада

жуда кўп кўнгилсизликлар юз берганди. Биз эса энг асосий нуқталарни ҳикоя қилишни лозим топдик. Энди ўша машъум қотиллик содир этилган кунга тўхталсак.

Ёзнинг жазирама кунлари эди. Собир сахарлаб шериклари билан кеча савдосини пиштиб келган жойга йўл олди. Бу ерда уйнинг пойдеворига мулжаллаб бетон қуйишлари керак. Улар чошгоҳгача ишлашди. Чамаси соат ўнларда қаердандир пайдо бўлган Мухайё ён-атрофдаги одамларга ҳам эътибор бермасдан Собирга бакира кетди. Хотинининг ҳар қандай ҳўрлашларига чидаган Собир бу гал ҳам сабр қилди. Лекин Мухайё шаллақилигини қўймасди.

– Мени ҳақоратлама. Нега келдинг, кет бу ердан. Ҳар қанча гапинг бўлса уйда гаплашамиз, – деди охири Собир зардаси қайнаб.

Бу гап тутаб турган ўтинга мой сепиб юборгандек бўлди. Аёл оғзидан ҳатто эркак киши айтишга истиҳола қиладиган уят сўзлар чиқа бошлади. Ортиқ бу ерда қолиб бўлмаслигини тушунган Собир ишни ташлаб уйига қараб кетди. Аёл барибир тинчимасди. У Собирнинг орқасидан эргашганича ҳақоратлашда давом этди. Уйига етиб олган Собир хотини келмасдан, бош олиб кетиш ниятида бириккита нарсаларини олган бўлди-ю, кўчага йўналди. Аммо у кечиккан, Мухайё эшик тагида турарди. У ҳақоратлашда давом этди:

– Қаёққа қочиб кетаяпсан. Эркакмисан ўзи?!

– Онамникига кетаман. Сен билан бошқа яшамайман.

– Йўк, сени шунчаки қўйиб юборадиган ахлоқ йўк. Аввал уйни сотиб, пулини менга берасан.

– Менга уй ҳам, бошқа нарсаси ҳам керак эмас. Уй сенга, нима қилсанг қил. Фақат мени тинч қўйсанг бўлди.

Мухайё қарасаки, Собир унинг ҳамма талабларига ҳеч қандай қаршилиқ билдирмаяпти. Шунда у яна авжланди:

– Э, йўк, сен аввал уйнинг ҳужжатларини расмийлаштириб қўлимга тутқазасан, кейин хоҳлаган жойингга кетаверасан.

Охирги пайтлар ҳамма-ҳаммаси жонига теккан, эркаклик шаъни буткул топталган, одамлар орасида шармандан шармисор бўлган Собир бу кўргиликларга нуқта қўйишга қатъий қарор қилди.

– Бўпти, юр бўлмаса сал нарироққа борайлик, орани очик қиламиз, — дея хотинини олисроқдаги канал бўйига бошлаб борди.

Кейинги воқеалар кўз очиб юмгунча содир бўлди. Собир доимо белида осиб юрадиган пичоғини олиб Муҳайёнинг кўксига шундай тезлик билан санчдики, аёл қаршилиқ кўрсатишга ҳам ожиз қолди. Қирқ икки йил давомида аёл кишига қўл кўтариш нари турсин, ҳатто бақиришга истиҳола қилган инсон бир зумда қотилга айланди...

ҚАРЗДАН ЧИҚҚАН ҚОТИЛЛИК

Университет талабаси Нодиранинг сирли равишда бирдан ғойиб бўлиши нафақат ота-онаси ва курсдошларини, балки бу ҳақда эшитган кўпчилик одамларни ўйлантириб қўйди.

Нодиранинг бошқа кизлардан фарқ қиладиган жихатлари деярли йўқ. Курсдошлари билан ёмон муносабатда бўлмаган. Дасрларга вақтида келиб-кетиб юрган.

Қизиқ, одам боласи бир томчи сув эмаски, қумга сингиб изсиз йўқоладиган. У ҳолда Нодира қаерда?

* * *

Қишнинг сўнгги кунлари эди. Қуёш эриниб нур сочади. Аччиқ изғирин этни жунжиктиради. Баъзан ҳавонинг авзойи бузилиб, қор аралаш эзиб ёмғир ёғади. Тунлари ерни юпка муз қоплайди. Сахарлаб ишга, ўкишга отланган ёшқари қалинроқ кийинади, аммо об-ҳавога ишониб бўлмайди — тушга бориб кун қизийди. Шундай лаҳзаларда университет ҳовлиси талабалар билан тўлади. Қалин кийимларини ечиб, ўзларини офтобга тоблаётган йигитлар ён-веридан ўтаётган кизларга гап ташлайди. Гапга чечанроқ кизлар тап тортмай «куёвлар»нинг танобини тортиб қўяди, гапга нуноқроқлари эса кулгига қолади.

Текин томошага аралашмай четда турганлар ҳам бор. Уларнинг фикри ҳаёли имтихон билан банд. Чунки семестрни ёполмай қолган бундай талабалар қандай бўлмасин баҳо олишни ўйлайди. Илк баҳор қуёшининг нурлари ҳам улар қалбига илиқлик олиб киришга ожиз.

Университет эшигидан чиқиб келаётган Жамшиднинг фикри эса буткул бошқа ўй билан банд. Гоҳ-гоҳида қаршисидан чиқаётган танишлари билан номига сўрашар, миясида эса факат битта фикр айланади: «Контракт пулини тезроқ тўлаш керак». Аслида ота-онаси унга шартнома

пулини олдинрок беришганди. Жамшид эса хали вақт борку, дея пулни тўламай юраверди. Чамаси бир ой мукаддам ўртоғи Фаррух ундан қарз сўради. Аввал бергиси келмай турди, лекин дўстининг холи танглигини кўриб фикрини ўзгартирди. Фаррух пулни олишга олди-ю, хадеганда қайтариб бермади. Бу орада келишилган муддат ҳам ўтди, лекин Фаррухдан садо чикмади. Жамшид ўртоғидан пулни қайтаришни талаб қила бошлади. У бўлса хадеб пулни кимгадир берганини айтиб қўлдирашдан нарига ўтмасди.

Йигитнинг хаёли бир тўда кизларнинг чувиллашидан бўлинди. Жамшид уларга тушкун кайфиятда боқаркан яна ўйга толди: «Эҳ, қанийди, мен ҳам шулардай беташвиш бўлсам». Дарвоқе, руhini чўктиришининг нима кераги бор. Бугун йигитлар билан тўпланишади. Педтехникумдан янги кизлар келади. Ўйин-кулги қилишади. Маз-за!

Жамшиднинг юзига қизиллик югуриб, қадам олишини тезлатди.

Нихоят, кеч тушди. Жамшид адашмаган экан. Ҳаммаси кўнгилдагидек бўлди. Базмга келган Зиёда исмли истараси иссиқ қиз унга ёкиб қолди. Дардларини унутган Жамшид дадиллик учун ўртоқлари билан «юзта-юзта» олгач, аввал Зиёданинг дугоналарига қизиқ латифа айтиб бериб, уларни қулдирди. Кейин эса дабдурустдан Зиёдага «сиз менга ёкиб қолдингиз», деб очикдан-очик изҳори дил қилди. Курсдошларининг орасида ял-ял ёниб ўтирган Зиёда дастлаб бу гапга шунчаки қулиб қўя қолди. Аммо кеча охирига бориб муносабатлар жиддийлашди. Қиз сир бой бермасликка уринса-да, Жамшидни ёктириб қолганлигини сездириб қўйди. Йигит ҳам бўш келмади. Қизлар «кетамиз» деб туришганда, уларни қузатиб қўйиш учун кўнгиллилар сафидан жой олган ҳам Жамшид бўлди.

Орадан кўп ўтмади. Жамшид Фаррухдан садо чикмаётганини кўриб, Зиёдадан ёрдам сўрашга қарор қилди.

— Менга қирқ минг сўм керак, бўлмаса ўқишдан хайдаламан, — деди у навбатдаги учрашувларнинг бирида.

Йигитнинг бу гапи қизга бошқача англашилди. У «пул бўлмаса муносабатларимиз ҳам бўлмайди» деб тушунди.

— Менда бунча пул йўқ. Ўйдагилар бир ҳафтага мўлжаллаб пул беришади, — деди Зиёда.

— Унда узук билан сирғангни бериб тур. Мен уларни гаровга қўйиб, пул оламан. Наридан борса икки ҳафта-

да уйдагилар пул юборишади. Кейин такинчокларингни қайтараман.

Жамшиднинг навбатдаги талаби янаям ажабланарли эди. Зиёда Жамшидни қанчалик ёқтирмасин, унга тил-лаларини ишонолмасди. У ўрталаридаги мухаббатга пул аралашмаслигини истаётганди. Мабодо, ота-онаси билиб қолса, «яхши кўрган йигитимга бердим», дейдими? Йўқ, буниси тўғри келмайди.

Қизнинг уйга толганини кўрган Жамшид сўнгги чорани қўллади:

— Ишонмаётган бўлсанг, майли, нима ҳам дердим, — деди у тушқун оҳангда ва бироздан сўнг қўшиб қўйди. — Ўйлагандимки, сен мени яхши кўрсанг керак деб...

Ўқ нишонга беҳато урилганди. Ўша куни Жамшид Зиёдага қайта-қайта раҳмат айтиб хайрлашди.

* * *

Фаррухнинг ичига чирок ёкса ёришмайди. Ҳар куни дарсда ўтиради-ю, ўй-хаёли Қосимга Жамшиддан олиб берган қарзи билан банд бўлади: «қандай бўлмасин тезроқ пулни қайтариш керак». Бироқ қандай қилиб? Фаррухни худди шу савол оғир изтиробга солади. Ахир, 110 минг сўм! Стипендиядан ёхуд уйдагилардан олаётган пулдан йиғиб беришга қурби етмайди. Камроқ бўлганда ҳам майли эди, ул-бул қилиб Жамшидга топиб берган бўларди. Алам қиладигани емаган сомсаси учун пул тўлаётгани, Қосимнинг қарзини қайтариб бермасдан чўзиб юргани Фаррухнинг сабр-қосасини тўлдирар, асабини эговлар эди.

Аслида, келишувга кўра Фаррух ўртага тушиб, хонадоши Жамшиддан олиб берилган пул Қосим томонидан узоғи билан бир ҳафтада қайтарилиши лозим эди. Лекин лотерея сотиб тирикчилик қиладиган Қосим ҳар гал Фаррухнинг «қачон берасан» сўроғига «савдо яхши бўлмаяпти», «тушум бўлмаяпти», «имконини топа олмаяпман» қабилидаги важ-қорсонлар кўрсатишдан нарига ўтмасди. Фаррух талабини қаттиқроқ қўя олмаганидан ўқиниб, бир ўзини қойиса, бир бу ишга аралашиб, хато қилганини ўйлайди. Жамшид бўлса, қарзини сўрашдан чарчамайди. Икки ўт орасида қолган Фаррух бошини қай тошга уришини билмай қолди.

Зиёда Жамшиднинг ваъдасига ишониб, хато қилганини тушуна бошлади. Боиси орадан бир неча ҳафта ўтиб кетганига қарамай Жамшиддан дарак йўқ. Дастлаб, у хавотирланиб Жамшидни роса қидирди, университетга бориб ўртоқларидан ҳам суриштирди. Йўқ, ҳар қалай бир неча кун ўтиб Жамшиднинг ўзи унинг олдига келди. Аммо бечора қизнинг ярасига малҳам бўлиш ўрнига:

– Шунчалик шов-шув қилмасанг ҳам бўларди, қайтариб берардим-ку ўша тиллаларингни, – деб пўписа қилди.

Жамшиддан бошқача жавобни кутган қиз нима дейишини билмай, талмовсираб қолди. Йигит эса хайр-маъзурни ҳам насия қилиб, унинг хонасидан чиқиб кетди.

Зиёда чув тушганини, ачинарлиси, ўзи севган инсонининг алдаганидан хўрлиги келар, дардини ота-онасига айтолмаганидан дугоналарига ёриларди. Уларнинг қўлидан нима ҳам келарди, далда беришдан нарига ўта олмасди.

Сўнгги пайтларда Зиёда уйига камқатнов бўлиб қолди. Чунки бир гал уйига борганида онаси қизининг қўлидаги узук йўқлигини кўриб, сўраганди:

– Дугонамга бергандим, – деди ёлғонлаб.

Онаси гўё қизининг дардини билгандек:

– Эҳтиёт бўлгин, қизим. Ҳозир бир-икки кунга сўраб, қайтариб бермайдиган фирибгарлар ҳам пайдо бўлган, – деди.

Шусиз ҳам бир дарди минг бўлиб юрган Зиёданинг кўз олди қоронғулашиб кетди, лекин сир бой бермади:

– Йўғ-е, ойижон, нима деяпсиз, у энг яқин дугонам. Унақа қиз эмас.

Мол аччиғи – жон аччиғи. Зиёда яна Жамшиднинг яшаш жойини қидира бошлади, яна университетга борди. Йигит эса ер ютгандек ғойиб бўлган, курсдошларию хонадошлари унинг қаердалигини билишмасди. Сабр косаси тўлган Зиёда бир куни «мана шу охириги боришим, агар бу гал ҳам тутқич бермаса, мендан яхшилик кутмасин...», дея ўз-ўзига сўз берган бўлиб, Жамшиднинг квартирасига йўл олди. Ҳар тугул, бу гал уни учратди. Қиз йигитга ваъдасини қайта-қайта эслатаркан, унга ҳам осон эмаслигини, уйдагилари кўзига қараёлмаётганини ётиғи билан тушунтирди.

– Бир неча кун ичида, албатта, тақинчоқларингни олиб бориб бераман, – деди Жамшид қизга ён бериб.

Зиёда йигитнинг тушкун афт-ангорини кўриб, унга ишонди. Ва яна бир бор имкон беришга қарор қилди.

* * *

Жамшиднинг кўзига кўринишдан ҳадиксираб қолган Фаррух Қосимнинг савдо пештахтаси олдида айланишни одат қилиб олди. Шундай кунларнинг бирида Қосим таниши Умиднинг олдида Фаррухга бир таклиф айтди:

— Гап бундай, Фаррух. Биламан, сен ҳам, мен ҳам қарзни ўйлайвериб бошимиз қотди. Бундан чиқишнинг битта йўли бор. Сен бирорта таниш қизингни квартирангга олиб борасан. Қолганини эса бизга қўйиб берасан.

Қосим шундай деди-ю, Умидга кўз қисиб қўйди. Гапидан унинг яхши ниятда эмаслигини англаган Фаррухнинг авзойи бузилди.

— Биз бунақасига келишмагандик-ку, Қосим?

— Бошқа йўли йўқ-да, Фаррух ёки сенда яхшироқ фикр борми?

Ошнасининг гапи Фаррухнинг нафратини кўзғатди. Аммо, нима ҳам қила оларди? «Йўқ» деса, пулни хали-вери қўлга кирита олиши даргумон.

— Майли, фақат унга ҳеч нарса қилмайсизлар.

— Эй, қизиқ экансан-у, Фаррух. Биз каллакесарларга ўхшаймизми? — деди Қосим ярим чин, ярим ҳазил оҳангда.

Бир неча кундан сўнг табиатшунослик факультети талабаси Нодира билан гаплашиб келаётган Фаррухни ошналари чақириб қолишди.

— Фаррух, ишлар беш-ку, ўртоқ. Мана шу киз биз учун айти муддао. Уни қандай бўлмасин бугун квартирангга олиб бор. Биз ҳам лаш-лушларни йиғиштириб, орқангдан етиб борамиз, — деди Қосим Фаррухга. — Қара, кўринишидан бойвучча қизга ўхшайди.

— Лекин жудаям шаддод-да, — деди Нодиранинг феъл-атворини яхши биладиган Фаррух қўрқа-писа. — Жанжал кўтариши мумкин.

— Буёғини бизга қўйиб бер. Сен уни квартирангга олиб борсанг бўлгани.

Фаррух тушлик қилиш учун ошхонага кирган Нодиранинг ёнига ўтирди. Овқатланиш асносида Фаррух қизга бугун квартирасида базм уюштираётганини, ёрдамлашиб юборишини илтимос қилди. Нодира ўйлаб туриб:

– Афсус, бугун уйга боришим керак, ишим бор, – дея таклифни рад қилди.

Фаррух чекинмади. Хаёлида фақат Қосимдан олажак пул айланар экан, навбатдаги ёлғонни ишга солди:

– Сиз тагин ўйламанг, ҳаммаси ўзимизнинг болалар. Азамат ҳам келади.

Севган йигитининг исмини эшитиб, Нодира қандай ҳўп деганини ҳам сезмай қолди.

Йўл-йўлакай бозордан ул-бул харид қилган Фаррух Нодирани квартирасига бошлаб келди. Ҳаммаёк остун-устун бўлиб ётганини кўрган Нодиранинг хаёлидан «келмасам бўларкан», деган фикр ўтди-ю, яна Фаррухдан юз-хотир қилди.

Қиз атрофида гирдикапалак бўлиб, унинг кайфиятини кўтаришга уринаётган Фаррух бир пайт сув олиб келмоқчилигини айтиб, ташқарига чиқиб кетди. Нодира картошка тозалаш билан овора бўлиб, хонага бегона одамларнинг кириб келганини сезмади. Фақат бўйнига сиртмоқ тушиб, уни бўға бошлаганда ичкарида ундан бошқа яна кимлардир борлигини билди, бироқ энди кеч бўлган эди...

Қосим ва Умид Нодирани бўғиб ўлдиришгач, қўлидаги узук ва қулоғидаги сирғани ечиб олишди. «Сув олиб келиш»га кетган Фаррух қайтиб кирганда, Нодиранинг жасади хонанинг ўртасида ётар, «ошна»лари эса ошхонада ўтиришарди.

Тамоман ўзини йўқотган Фаррух Қосимга бакириб юборди:

– Биз бунақасига келишмагандик-ку!

– Ҳа энди, шунақа бўлиб қолди-да, Фаррух. Биз ҳам қасддан қилганимиз йўқ, тўғрими, Умид? Асосийси, мақсадга эришдик. Ушла бунини, – у шундай дея қизнинг узуги ва сирғасини Фаррухга узатди. – Энди мурдани йўқотиш чорасини кўриш керак.

Содир бўлган котилликдан ўзига келолмаётган Фаррух қўли билан стол тагини кўрсатди. Қосим ва Умид у ердан катта сумкани топишди ва жасадни жойлашди.

Тунда мурдани шаҳар четидаги «Мирзаарик»ка ташлаб келган «ошна»лар ҳеч нима билмаган, кўрмаган одамлардек уйларига тарқалишди.

Жамшид Зиёдага тақинчоқларини қайтариб беролмади. Ўрнига худди шунга ўхшаган узук ва сирға олиб берди. Табиийки, Зиёданинг бундан кўнгли тўлмади. Ахир, «йўқолган пичоқнинг сопи олтидан» деб бежиз айтишмаган. Шундай бўлса-да, қиз «севгисининг ҳаққи-хурмати» учун бу ҳақда бировга лом-мим демади.

Фаррух эса азбаройи тушкунликка тушиб қолганидан бир кути дори ичиб, шифохонага тушди. Айни ўша кунлари Фаррухнинг квартирасида яшаб юрган савдогар хотинлар уйдан Нодиранинг сумкачасини топиб олишди. Ундаги ҳужжатлар бундан бир неча кун олдин ғойиб бўлган университет талабаси Нодирага тегишли эканлиги барча масалага ойдинлик киритди.

ЁЛҒИЗЛИК ФОЖИАСИ

Уйида содир бўлаётган ғалати ҳодисалар Аня кампирни ташвишлантириб қўйди. Ҳаммаси ити Рекснинг олдидан колбаса топиб олгандан сўнг бошланди. Қизиғи шундаки, колбаса орасига аллақандай дори тиқиб қўйилган экан. Кампир ким, нима сабабдан бундай қилганини билолмай роса боши қотди. Ўғлини чақириб, унинг қандай дорилигини аниқлатди. Дори итни заҳарлаб ўлдириш учун атайлаб ташлаб кетилган экан. Яхшиямки, уй бекаси уни вақтида пайкагани. Бўлмаса, кампирнинг сўққабошлигини билдирмай, хайҳотдек ҳовлида яккаю ёлғиз овунчоғи бўлиб турган кадрдон итидан ажралиб қолган бўлармиди?!

Лекин ким, нима мақсадда бу ишни амалга оширмакчи бўлди? Рекс худди шу воқеадан кейин тез-тез гоҳида дарвозага, гоҳида кўча томондаги деворга қараб югурадиган, бирор нарсани сезгандек ҳурадиган бўлиб қолди. Уй бекаси уни ҳарчанд тинчлантиришга ҳаракат қилмасин, ит янги қилиғини такрорлашдан чарчамасди. Охири жониворнинг бежо ҳаракатлари кампирни ҳам ваҳимага сола бошлади. Айниқса, кеч тушиши билан аёлда тушуниб бўлмас саросима бошланар, гоҳ дарвозага, гоҳ ҳовли деворларига ҳадик билан қарагани қараган эди. Аввал ётиш олдидан фақат кўча эшигини тамбалаш билан чекланган хонадон соҳибаси энди ётоғининг эшигигача кулф ураётган бўлса ҳам кўнглидаги кўркув тарқалиш ўрнига тобора даҳшат солиб, уни ўраб оларди.

Рекс кечаси ҳам тинчлик бермас, тинмай кўчага қараб хуригани-хуриган, кампир эса унинг шовқинидан бирор сирни англаб оладигандек бутун вужуди қулоққа айланарди. Лекин натижа йўқ, инсон боласи гоҳо ўз-ўзини тушунмайди-ю, тўрт оёқли жониворнинг тилини қаердан тушунсин. Агар одамлар бир-бирларини тушун-

ганда 63 ёшли кампирни хувиллаган уйда ёлғиз ташлаб кўйишармиди?!

* * *

Тонг отди. Ҳар куни кўчани тўлдириб, шовқин солиб ўйнаб юрадиган болалар ҳам, сахардан кулоқни қоматга келтириб «сут», «қатик», деб бакириб югувчи хотинлар ҳам бугун негадир кўринмайди. Фақат онда-сонда йўлдан ўтаётган автомашиналарнинг шовқинигина ўлик сукунатни бузиб туради.

Аня кампир ўрнидан зўр-базўр турди. Бир неча кунлик уйқусизлик ва асабийлашув ўз кучини кўрсатди – аёлнинг бутун аъзои бадани зирқирар, айниқса, бели жудаям қаттиқ оғриётганди. Ойнадан ташқарига қараган уй бекаси кўрқиб кетди: «Нахотки! Йўқ, бўлиши мумкин эмас!» Ҳуши бошидан учган кампир жон ҳолатда ташқарига югурди. «Қаерга кетган экан-а! Ахир ҳамма жой ёпиқ эди-ку!» Сониялар ичида ҳовлига чиққан уй бекаси бор овози билан «Рекс, Рекс» дея итини чақира бошлади. Хайриятки, Рекс ҳовлининг орқасига ўтиб кетган экан, думини ликиллатганча югуриб келди. Итини кўриб хурсанд бўлиб кетган бека уни кучоқлаб силай бошлади. Бироздан кейин кўнгли хотиржам бўлиб, ҳаяжонини босиб олган Аня кампир ўзининг ахволидан ўзи уялиб кетди. У ички кўйлақда, сочлари ёйилиб кетган бир алфозда ҳовлининг ўртасида турарди. Ётоғига кириб, ойнага қарар экан негадир йиғлаб юборди. Кампир шу кунга қадар ўзини бунчалик ёлғиз ва ҳўрланган хис қилмаган эди...

У кунни қандай ўтказишни ўйлай-ўйлай охири ўғлиникига боришга қарор қилди. Бироқ кийинаётиб негадир бу фикридан қайтди ва уйда ўтиришни афзал билди. Ақли уни «бор-бор», деб ҳарчанд ундамасин, ичидаги аллақандай куч аёлни уйда ўтиришга мажбур қиларди. Кампирнинг ички сезгиси барча кўнгилсизликлар бугун якун топишидан далолат беради.

Кеч тушди. Аня кампир овқатланиб ўтирар экан, Рексинг қаттиқ ҳураётганини эшитиб, эти увишди. «Нима бўлиши мумкин?»

Бека овқатни ҳам унутиб, хона четида турган пол ювгични олиб, ташқарига йўналди. Ҳовлига чиқиб, Рексни чақирди. Лекин ит бекасининг бўйруғига бўйсунмай, кўча

томондаги деворга қараб, хуришдан тўхтамасди. Кампир ҳам ўша томонга қаради. Дастлаб ёруғликдан чиккани учун қоронғуликдаги нарсани илғай олмади. Кўзи кўниккач, девор устида аллақандай жонивор турганини кўрди. Яқинрок боргач, қўшнининг ола мушуги эканини кўриб, «хайрият-е» деб юборганини сезмай қолди. Қўлидаги «куроли» билан мушукни қувиб юборгач, итнинг овози ўчди.

Кампир уйга кириб, косадаги овқатни иштаҳа билан тановул кила бошлади. У хурсанд эди. Чунки бир неча кунлик саросималикларнинг асосий айбори топилганди. Бирок Рексни ким, нима мақсадда ўлдирмоқчи бўлганлиги барибир мавҳумлигича қолмоқда эди. «Менимча, қўшни мушугини химоя қилиш учун Рексни захарламоқчи бўлган. Ўзиям ғирт калтафаҳм, шекилли, бўлмаса, ўтган йили олдинги мушугини Рекс ғажиб ташлагандан кейин сал ақлини ишлатган бўларди. Эй, менга нима, бундан ҳам баттар бўлмайдими. Ким унга яна мушук боксин дебди. Эй, тўхта, неча кундан бери асабимни бузиб, ухлатмай, ўйлантириб юргани учун ким жавоб беради?! Рексни захарламоқчи бўлгани-чи. Йўқ, буни шундай ташлаб қўймайман. Ҳозир бориб, орани очик қиламан», Аня кампир шахт билан ўрнидан турди-ю, девордаги соат миллари ўндан ошганини кўрсатаётганини кўриб, шаштидан қайтди. «Яхшиси, эртага бафуржа ҳаммасини бир ёқлик қиламан. Шошиб нима қилдим».

Аёл бир зумда ўтган кунлардаги рухий хорғинлигини унутди. Лекин «ўзингни эҳтиёт қил, қўшнингни ўғри тутма» нақлига риоя этиб, ётиш олдидан эшикларни яхшилаб тамбалади. Аксига олиб ётиши билан Рекс яна ақиллай бошлади. Бека ётган жойида ҳовлига қаради. Ит яна ўша жойга қараб ҳураётганди. У эътибор қилмасликка уриниб, бошини кўрпага тикди. Ҳарқалай, кўп ўтмай кўппакнинг овози ўчди. Кампирни уйку элитди.

Бир пайт нариги хонанинг ойнасига нимадир қаттиқ зарб билан урилгани эшитилди. Бека уйғонди-ю, ойнага қаради. Негадир Рексинг на ўзи кўринарди ва на овози чиқарди. Уйкуга тўла кўзларини ишқалаганча, ичида мушукни лаънатлаган қўйи ҳовлига чиқадиған эшикни очган кампир бошига тушган зарбдан ҳушини йўқотди.

Аёл ҳушига келганда ўзини ётоғида қўл-оёғи боғлиқ ҳолда, атрофида иккита барзангини кўриб, бир зум ўтган

кунлардаги воқеалар ҳаёлидан кечди-ю, жуда қаттиқ афсусланди.

Босқинчилардан бири зуғум қилишни бошлади:

– Бизга пул керак. Агар яхшиликча берсанг, жонинг омон қолади. Йўқса, ўзингдан кўр! Хўш, гапир, пулларинг қаерда?

Кампирнинг тили зўрға калимага келди:

– Менда ҳеч қандай пул йўқ.

– Нима, сен бизни лақиллатмоқчи бўлаяпсанми, қария, – деди кампирнинг бош томонида ўтирган иккинчи барзанги оғзидан ароқнинг бадбўй хидини анқитиб.

– Сенларга берадиган ҳеч қандай пулим йўқ, тушундингларми, – деди-да, кўшни хонадан чиқиб келаётган яна бир талончини кўриб юзини девор томонга ўгирди. – Барибир ҳеч нарса тополмайсанлар.

– Бирор нарса топдингми? – сўради кампирнинг ёнида турган барзанги шеригидан.

– Ҳамма жойни кўриб чиқдим, ҳеч нарса йўқ. Кампир бойликларини яхшилаб яширган кўринади.

У шундай дея аёлга савол назари билан қаради. Аёлнинг бояги гапининг маъзини чакқандек бўлган биринчи талончи жаҳл билан:

– Ҳали шунақами? – деди ва ёнидаги шеригига буюрди: – Анвар, қани бошла.

У қаердандир топган дазмолни электр қувватига тикиб, киздира бошлади. Кампир кўрқиб кетди. «Йўқ, бу уларнинг қўлидан келмайди. Улар бундай ваҳшийликка кодир эмас». Аёл дазмол қизиби, унинг пешонасига келгунча ўзига шундай тасалли бериб турди.

– Хўш, айтасанми, йўқми?

Талончиларнинг ҳаракатлари жиддий эканлигини тушунган аёл сўнгги чорани қўллади:

– Пулим бор, фақат ўғлимникида.

– Нима, сен ҳали бизни лақиллатмоқчи бўлаяпсанми, кампиршо. Анвар, давом эттир.

Қўлида дазмолни ушлаганча Аня кампирнинг бошида айланаётган талончи сесканмасдан қизиби турган темирни аёлнинг очиқ турган оёғига босди. Азбаройи оғриқнинг зўридан бека яна хушини йўқотди.

Орадан қанча вақт ўтганини билмайди, бир пайт яна ўзига келиб бемажол кўзини очганда ҳалиям қутилмаган

«мехмонлар» тепасида турганини кўрди-ю, хаёлидан «хаммаси тамом» деган ўй кечди.

– Яхшиликча айтмадинг-а, энди ўзингдан кўр, – деди кампирнинг кўзини очганини кўриб, биринчи барзанги тиржайганча.

– Уйимда пул йўқ дедим-у сенларга, – оғриқнинг зўридан зўрға гапирди Аня кампир.

– Унда манавилар нима, – шундай дея учинчи талончи кўлида ушлаб турган бир сиқим пулни унинг устига сочиб юборди.

Аёл бу ўғли охирги марта келганда олиб қолган пул эканлигини кўриб ингради:

– Бор-йўқ пулим шу, бошқа пул йўқ менда...

– Эй йўқ, кампир, сен бизни алдайман деб бекорга уринаяпсан. Сенда катта пул борлигини бутун шаҳар билади. Шунинг учун бизни ҳам, ўзингни ҳам қийнамасдан тезда бойликларингни қаерда сақлаётганингни айт. Йўқса, итинг орқасидан асфаласофилинга жўнаб кетасан.

– Бўлди, Асқар, барибир фойдасиз. Бу гапга кирадиганга ўхшамайди, яна бир-икки марта дазмолнинг тафтидан татиб кўрса, булбулдек сайраб юборади.

Кампир овоз қаердан келаётганини кўриш учун атрофга қараган бўлди ва ойнанинг тоқчасида яна битта «мехмон» ўтирганини кўрди.

«Эҳ, ландавурлар, битта қария билан кўппакни йўқотиш учун шунча кун пойлоқчилик қилдингларми?! Яна тўрт киши-я! Аҳмоқлар! Калтафахмлар!»

Кампир шунчалик ғазаб ва нафрат ўтида ёна бошладики, унга қўл-оёғининг чандиб боғлаб ташланганлиги ҳам, оёғининг кўйганлиги ҳам, талончиларнинг жағи тинмай қилаётган дағдағалари ҳам кўринмай қолди. Фақатгина оёғига яна бир марта дазмол босилганда ҳамон ётоғида ётганлигини, «мехмон»лар тепасида туришганини кўрди. Кейин эса ҳаммаси аралашиб кетди. Дам Рекснинг ховлида тинмай югураётгани, дам талончиларнинг иршайиб турган башаралари, дам қўшнининг мушуги кўз олдидан ўта бошлади. Аня кампир сўнгги марта хушига келганда барзангиларнинг биттаси кўлида пичоқ кўтариб у томон яқинлашаётганини кўргач, ҳаётдан бутунлай умидини узди ва кўзларини юмди...

НАРКОКУРЬЕР

Қобилбек наркокурьерликни ўзига касб қилиб олди. У икки йилдан кўпроқ вақт давомида Тожикистон Республикасидан олинган героин гиёхвандлик воситасини мамлакатимиз орқали Россияга етказиб бериш билан шуғулланиб келган. Наркокурьер ва кейинчалик унга эргашган жиноий гуруҳ аъзолари гиёхвандлик воситаларини давлат чегаралари орқали олиб ўтиш имкони мавжуд эмаслигини, чунки чегарачилару божхоначилар билан рўбарў келиб, каттик текширув ўтказилишини билишгани учун ошқозонларидан «бункер» сифатида фойдаланишган...

* * *

Қобилбек ўша кунги учрашув қисматини буткул ўзгартириб, бутун ҳаётини ағдар-тўнтар қилиб юборишини билганида балки Денов бозорига умуман қадам босмаган бўлармиди? Ҳойнаҳой, Денов бозорида ўзини «Улфат» деб таништирган кимса героин гиёхвандлик воситасини ўтказиб беришни, хизмат ҳақиға 400–500 доллар миқдорига пул тўлашини таклиф қилганда, бунинг мудҳиш оқибатларга олиб келиши мумкинлигини ҳаёлиға келтирмаганди.

Очиғи, Қобилбек дастлаб Улфатнинг ғалати таклифидан таажжубға тушди. Айникса, «неға айнан мен», деган савол уни ўйлантирган энг катта жумбоқ эди. Чунки бозорда ундан ташқари яна қанча одам бор, ахир. Ёки бу одам уни лақиллатмоқчими? Балки, у Қобилбекни гиёхвандлик воситасини сотиш билан шуғулланади деб гумонсираётган ички ишлар ходимидир. Бунға ўхшаган изқуварлар ҳар қадамда учрайди. Чунки, ҳозир гиёхвандлик воситаларини у жойдан бу жойға ўтказиб бериш билан мўмайгина даромад қилаётганлар ҳақида кўча-кўйда, телевизор ва радиода гапиришяпти, газеталарда ёзишяпти.

Қобилбекнинг хаёлида шу каби ҳадик бўлса-да, қандайдир куч Улфатнинг гап-сўзларига ишонишга ундарди. Лекин бу йўлга киргандан кейин ундан яхшиликча чиқиб кетиб бўлмаслиги ҳам ҳақиқат. Нима қилмоқ керак? Бутун ҳаётини гаровга қўйиб, қисқа вақтда анчагина даромад қилиш маъқулми ёки бир умр осмондан чалпак ёғишини кутиб яшашми?

Улфат унинг ер чизиб қолганини кўрса ҳам шошилмади:

– Ака, сиз кўркманг. Шунча одам эплаб юрган иш. Сиз қилолмайсизми? Ўзингизни ўйламасангиз ҳам болачақангизни ўйланг. Уларнинг тўкин-сочинликда яшагани хохлайсиз-ку, тўғрими? – Улфат бироз тин олди-да, суҳбатдошининг мик этмай ўтиришини кўриб, гапида давом этди. – Яхшиси, бундай қиламиз. Сиз обдан ўйланг. Мен икки-уч кундан сўнг уйингизга бораман, ҳўпми?

Улар хайрлашишар экан, Улфат яна гап қотди:

– Айтганча, манзилингизни сўраш ёдимдан чиқибди. Қаерда турасиз?

Қобилбек уй манзилини айтгач, бўлажак ҳамкорлар ажралишди.

Йўл-йўлакай Улфат беражак «кўк»ларнинг сеҳридан сархуш бўлган Қобилбек наркокуръерлик билан шуғулланишга қарор қилди. Бунинг қонунга зид эканлигию бутун ҳаёти қиморга тикилганлиги ҳақидаги аввалги фикрлари тумандай тарқаб кетди.

Орадан уч кун ўтди. Қобилбек эрталаб хотинининг «сизни қандайдир бегона киши сўраяпти», деган гапини эшитди-ю, дик этиб ўрнидан турганча, кадрдон кишиси келгандек кўча эшиги томонга отилди.

Таниши эса аксинча кайфиятда эди. У хонадон соҳибининг қучоқ очиб кутиб олишига ҳам, меҳмоннавозлик қилишига ҳам парво қилмади. Мезбоннинг сертавозелигининг ўзиёқ Улфатга яна битта жонли «контейнер» пайдо бўлганлигини кўрсатиб турарди. У салом-алиқдан сўнг тезда максадга кўчди:

– Ҳўш, ака, нима бўлди? Ўйлаб кўрдингизми?

Қобилбек гапни чўзиб юборса, меҳмони кетиб қоладигандай шовша-пиша:

– Мен розиман, – деди.

– Бўлмаса, ўзингиз учун керакли нарсаларингизни олинг. Хужжатлар ҳам эсдан чиқмасин. Таниш у ер-бу ерда

текширганда муаммолар чиқиб, ярим йўлдан қайтиб юрманг.

Уй эгаси югургилаб, нарсаларини хозирлашга тушди. Хотинининг савол назари билан тикилганини кўриб, «зарур иш билан кетаяпман, бир-икки кундан кейин қайтаман. Хавотир олма», деди-ю, Улфатнинг ортидан кўча эшикка қараб йўналди. Эндигина уйқудан туриб, юз-кўлини ювиб, турки совук меҳмоннинг кўзига кўринишдан чўчиб, ошхонада айланишаётган уч нафар қора кўзлар хайрлашмай кетаётган отасининг ортидан жавдираганча қолавердилар.

Улар ўтирган машина Узун туманининг Тожикистон билан чегарадош «Чакар» қишлоғига боргунча, Улфат ҳам Қобилбек ҳам деярли гапирмади. Фақат бошида ҳайдовчининг мижозларини зериктириб қўймаслик учун у ёқ-бу ёқдан сўз қотгани орадаги сукунатни бироз бузиб турди, холос. Лекин йўловчиларнинг оғзига талқон солгандек, ҳадеганда суҳбатга аралашавермаганини кўрган ҳайдовчи ҳам гапиришдан чарчади шекилли, кейин индамай қолди.

Манзилга етиб, ҳайдовчининг қўлига йўл ҳақини тутказган «буюртмачи» Қобилбек билан қишлоқ оралаб яёв кетишди. Улфат Қобилбекка йўл-йўлакай бозорда айтган гапларини қайтадан такрорлар экан, фақат бу гал «мижозининг қиладиган ишларига алоҳида урғу берди ва ётиғи билан тушунтира бошлади:

— Ҳозир бизникига борамиз. Ҳар биттаси беш-олти граммлик 45 дона «героин» капсулаларини бераман. Сиз кўркманг, уларнинг соғлиғингизга зиёни йўқ, фақат эҳтиёт бўлсангиз бўлгани. Уйга боргач, ютишни ҳам ўргатиб қўяман.

Қобилбек бирорта ҳам гапни эсидан чиқариб қўймаслик учун бутун вужуди кулоққа айланиб, Улфатни тинглар экан, баъзан йўлда ётган тошларга қоқилар, аммо кўзини танишидан узмасди.

— Кейин Тошкентга бориб, у ердан «Тошкент-Москва» поездига чиқиб, Москвада «Казанский» вокзалида тушасиз. У ерда сизни ўзим кутиб оламан. «Казанский» деган ном эсингиздан чиқмас-а?

— Хавотир олманг, чиқмайди.

– Сиз ҳозир шундай деяпсиз-у у ёққа боргунча ҳаммасини унутиб қўясиз. Бундайларни кўп кўрганман.

– Йўғ-е, ундай деманг, хотирам яхши, ўйнагани кетмаётганимни ҳам жуда яхши тушунаман.

– Буни вақт кўрсатади, – дея Улфат мавзуга қайтди. – Олдин келишганимиздек ҳозир йўл харажатларингиз учун 250 доллар бераман. Хизмат ҳақингизни эса Москвада капсулаларни бергач оласиз.

Суҳбатдоши шу ерга келганда юрак ютиб, яна тилга кирди:

– Қанча бўлади?

– Пулми? 350 «кўки»да. Биз буни гаплашгандик, шекилли?

Қобилбек ҳаяжонланаётганини сездириб қўймаслик учун ёлғонлади:

– Ҳа-я, эсим курсин. Гапларингизга эътибор қиламан деб, буни буткул ёдимдан чиқарибман.

Улфат эса жағи-жағига тегмай сўзларкан, тўсатдан атрофга олазarak нигоҳ ташлади. Қишлоқ одамлари анчайин содда эмасми, ҳаммаси ўз иши билан банд, кўчадан ўтиб-қайтувчиларга бефарқ. Эшиги тагида кунни билан ўтган-кетганини кузатиб турувчи ғийбатчи хотинлар эса уларни танимаганлиги учун ортиқча эътибор қилишмади.

Ҳаммаси жойида эканлигига ишонч ҳосил қилгач Улфат гапида давом этди:

– Бу ерни яхшилаб эслаб қолинг. Бу ер чегарани кесиб ўтишнинг энг хавфсиз жойларидан бири. Қайтишда шу йўналиш бўйича битта ўзингиз қайтасиз. Шуниси хавфсизроқ. Қонуний йўл билан ўтаман десангиз, паспорт дейишади, виза дейишади ва яна алламбалолар, хуллас, бир дунё расмиятчилик. Бунинг устига «юк» билан қайтасиз.

Чегарани ноқонуний кесиб ўтган «танишлар» Тожикистон Республикасининг Рудакий туманидаги «Тошбақа» қишлоғига, Улфатнинг уйига етиб келишди. Ҳар бири 5-6 граммдан 45 дона «героин» капсулаларини «бужуртмачи» кўрсатиб берган йўсинда ютган Қобилбек ундан йўл харажатлари учун 250 доллар олиб, худди шу йўналиш бўйича Термизга қайтиб, у ердан «Термиз-Тошкент» автобусида Тошкентга, ундан ортиқча қийинчиликсиз Москвага етиб борди.

«Казанский» темир йўл вокзалида наркокуръернинг соғомон етиб келганини кўрган Улфат:

– Сизни тегирмонга тушириб юборишса ҳам бутун чиқишингизни билардим, – деди хушомад қилиб.

Наркокуръерга унинг гаплари ёқиб тушдими ёки «сафари» беҳатар ўтгани учунми, ҳарқалай, оғзи қулоғида эди.

«Ҳамкорлар» Москва атрофидаги дала ховлилардан бирига йўл олишди. Бу ерда капсулаларни «чиқариб» берган Қобилбек хизмат ҳақиға Улфатдан 350 долларни олиб, орқага қайтди.

Умрида бунча кўп пулни кўрмаган Қобилбекнинг хотини ундан шубҳаланди. Эри охири барча гапни очик айтиб берди.

– Агар биров билиб қолса, кейин мени панжара ортида кўрасан, тушундингми? Шунинг учун бировга гиринг дема.

Турмуш ўртоғининг вазоҳатини кўрган аёл тилини қаттиқ тишлади-ю, ўзини, болаларини ва неча йиллардан буён бир ёстикқа бош қўйиб, яшаб келаётган эрини келажакда яна не синовлар кутаётганини кўз олдиға келтиришға уринди. Ахир, гиёҳвандлик воситалари билан олди-сотди қилиш, ўтказиб бериш билан шуғулланиш қанчалик оғир жиноят эканлигини у тушунмайдими?! Агар эртаға эрининг қилмишлари фош бўлса, унда манави қора қозонни ким қайнатади?! Ким болаларига оталик қилади?!

Қинғир йўлнинг қулиға айланган Қобилбек яна жонини гаровға қўйишға қарор қилди. У бу ишнинг охири хайрли эмаслигини биларди, лекин ҳалол меҳнат қилишдан кўра ноқонуний йўллар билан даромад топиш унга осонроқ кўрина бошлаганди.

Улфат яна қачондир «мижози»нинг бош уриб келишиға ишонарди. Шунинг учун орадан тўрт ой ўтиб, қўл телефонида таниш овозни эшитаркан хайратға тушмади, аксинча «неға бунча вақт йўқ бўлиб кетдингиз», деб таъна қилди. Наркокуръер эса «ишларим кўпайиб кетди», дея баҳона қилган бўлди. Хуллас, ажал тарқатувчилар яна учрашишди ва ўтган галгидек Улфатникиға йўл олишди. Фақат бу сафар «героин»нинг миқдори кўпайган, маршрут эса ўша-ўша «Термиз – Тошкент – Москва» йўналиши эди. 50 донга «ажал уруғи» капсулаларини ютган Қобилбек иккинчи

куръерликни ҳам муваффақиятли амалга оширди ва ҳақиға «буюртмачи»дан 400 долларни олиб, уйига қайтди.

Қобилбек наркокуръерликка тобора муккасидан кета бошлади. Энди унинг кўзига фақат целлофан пакетчаларга жойланган «героин» капсулалари-ю жарак-жарак «кўклар» кўринарди. Таассуфки, у буларнинг ортида тубсиз жарлик борлигини илғаса-да, бойлик васвасаси уни тинч қўймасди.

Ҳар ойда бир марта, баъзан эса бир ойда икки марта амалга оширилган куръерлик натижасида Қобилбек 300-400 граммдан ажал уруғини Россияга етказиб бераркан, ушбу захар-заққум оқибатида дунёда неча-неча одамлар азобланиб, жон бераётганини, неча-неча оилалар тинчлигига дарз кетиб, болалар етим қолаётгани-ю яна неча-неча оилаларда шунинг оқибатида ногирон болалар дунёга келаётганини ўйлаб кўрганмиди?! Асло, йўқ. Агар бу каби кулфатларни бир зум бўлса-да ўйлаб, улар ўрнига ўзини, оиласини қўйиб кўрганда эди, балки бу йўлдан қайтган бўлармиди?! Лекин бундай бўлмади. Наркокуръер ўзи қазиган чоҳга нафақат ўзи, балки қариндош-уруғларини ҳам торта бошлади. Аниқроғи, қариндошлари орасида ана шундай ҳаром йўл билан пул топишни маъқул кўрган, ўз манфаатидан бошқа нарсани кўра олмайдиганлари ҳам бор эди-ки, натижада кўр кўрни қоронғуда топади, деганларидек, улар ҳам ёруғ кунларда эмас, балки қоронғуда топишишди.

Дастлабки «ҳамкор» январь ойи охирилари февраль ойи бошларида топилди. У поччасининг қилаётган қинғир ишларидан хабар топган Нурия эди. Иккита вояга етмаган гулдек фарзанди бўлишига қарамасдан енгил ҳаётни ўзига касб қилган бу аёл Қобилбекнинг қандайдир махфий ишлар қилиб юрганини эшитган, лекин айнан нима билан шуғулланаётганини билмасди. Чунки у «бугун ҳамма қинғир йўллар билан кун кўраяпти», деб ўйларди. Бу ҳол токи, поччасининг ҳар ой ҳафта-ўн кун йўқ бўлиб кетиб, оиласига катта-катта пул билан қайтаётганини таниш-билишларидан эшитгунга қадар давом этди. Бу гап шунчаки миш-мишми ёхуд ҳақиқат эканлигини билиш учун Қобилбекникига келган аёл таниш-билишлар ҳақ эканлигига амин бўлди. Шундан сўнг поччасини кўярда-қўймай уни ҳам бу ишга жалб қилишини илтимос қила бошлади. Қобилбек ҳам кўпам оёғини тираб ўтирмай, рози бўлиб қўя қолди.

Улфат Термизга келиб «ошнаси»нинг бегона аёл билан турганини кўриб, Қобилбекка савол назари билан қаради.

— Бу — қариндошим, — деди у ҳам Улфатнинг муддаосини тушуниб. — Иси Нурия. Мен унга ҳаммасини айтганман. У ҳам курьерлик қилмоқчи экан. Шунинг учун олдингизга олиб келдим.

«Буюртмачи» ортиқча гапиришни ўзига эп кўрмади. Факат аёлга ишонмадими ёки синаб кўрмоқчи бўлдими, ўсмоқчилаб сўради:

— Бу ишни эплай оласанми?

— Ҳа, албатта, — деди Нурия, сўнг жавобидан ўзи қоникмади шекилли кўшиб қўйди. — Эплайман.

Улфатдан рухсат теккач, иккала қариндош у билан биргаликда Қобилбек қатнайвериб ёд бўлиб кетган йўналиш бўйича Тожикистонга йўл солишди. Бу ерда курьерларнинг ҳар бири 55 донадан «героин» капсулаларини ютиб, Тошкентга келишди. Одатдагидек, «Тошкент-Москва» поездига чиққан «йўловчилар» ҳеч кимни шубҳалантирмай, Россия пойтахтига, у ердан Улфат билан яна шаҳар четидаги дала ховлилардан бирига бориб, капсулаларни «чиқариб» беришди.

Февраль ойида яна худди шундай «сафар» уюштирган қариндошлар сафига кейинги гал Нурхон исмли аёл ҳам қўшилди. Улфат эса курьерларнинг кўпайганидан хурсанд бўлиб, ажал уруғи миқдорини оширишдан чарчамасди. Ахир, битта «сафар»нинг ўзида бир килограммдан ошиқроқ «героин» жўнатилаётган бўлса, бундан даромад кўпайса кўпаядики, асло камаймайди. Факат етказиб берувчилар кўпайиб бориши жиноятнинг иси чиқиб қолиш хавфини туғдирарди. Чунки бири бўлмаса, бошқаси бир кун эмас, бир кун оғзидан гуллаб қўйса, иш овоза бўлиб кетиши мумкин. Буюртмачи бундан ташвишланар, лекин чегара ортида эканлиги уни тинчлантириб, жиноий фаолиятини янада кенгайтиришига изн берарди. Шунинг учун Қобилбек ҳар гал янги-янги одамларни олиб келиб у билан таништирар экан, Улфат сўрамай-нетмай улар олдида капсулаларни тизиб қўярди.

Май ойида «учлик» яна бир маротаба «героин»ни манзилга етказиб бергач, орадан бир ой ўтиб амалга оши-

рилган навбатдаги сафарда наркокуррьерлар сони яна биттага кўпайди. Аниқроғи, Қобилбек ўз жиноий гуруҳига қариндоши Носирни ҳам жалб қилди.

Узун туман автошохбекатида учрашган наркокуррьерлар айланма йўллар билан ҳар доимгидек Улфатнинг уйига эмас, балки Душанбе шаҳрига, Юнусбек исмли янги «буюртмачи»нинг олдига йўл олишди. Йигит уларнинг ҳар бирига 55–60 донадан, умумий оғирлиги ярим килограммча келадиган «героин» капсулаларини бергач, ажал ташувчилар қарвони анъанавий маршрут бўйича Москвага эмас, Самара шаҳрига йўл олди. Бу ерда уларни аллақандай бегона лўли аёл кутиб олиб, уйига олиб кетди.

Кўза кунда эмас, кунда синади. Манзилга етиб келган «меҳмонлар» икки-уч кун давомида капсулаларни «чиқариб» беришар экан, Носир негадир бирорта ҳам капсулани «чиқара» олмади. Оқибатда, уй эгаси сўнгги чорани қўллади — Носирни яқин ўртадаги шифохонага олиб кетди. У ерда куррьернинг қорнидаги капсулалар жаррохлик йўли билан олинди. Яхшики, капсулалар қаттиқ сиқилиш пайти ёрилиб кетмаган экан, акс ҳолда, Носирнинг тирик қолиши даргумон эди. Ҳамтоворининг аҳволини эшитган оғуфурушлар уни кейинги сафардан сўнг олиб кетиш шарти билан орқага қайтишди.

Йўқ, бу жиноятчилар учун сабоқ бўлмади. Улар «фаолиятлари»ни олдингидек давом эттиришди. Бу борада, айниқса, Қобилбекнинг олдига тушадигани йўқ эди. У ҳар гал ёнига янги-янги куррьерларни олиб, Тожикистон сари йўл олар, «буюртмачи»лар ҳеч иккиланмасдан, «сахийлик» билан уларнинг ҳар бирига ярим килограммга яқин оғу берарди.

Бу оғуфурушлик қачон, қай тарзда якун топишини ҳеч ким билмас, жиноий гуруҳнинг мақсади қандай қилиб бўлмасин кўпроқ пул топиш эди. Улар учун соғлиқ ҳам, тинчлик ҳам, хавфсизлик, ҳалоллигу поклик ҳам, барча-барчаси бир пул эди. Наркокуррьерлар аллақачон инсонийлик чегараларидан чиқиб, шайтоний нафс бандаларига айланган, уларни бу йўлдан қайтаришга ҳеч ким ҳаракат қилмас, аксинча, билганлар бу тўдага шерик бўлишни ўйларди.

* * *

Утган давр мобайнида мазкур гуруҳ ўн саккиз марта наркокурьерликни амалга оширган. Утказилган «оғу» миқдори бир неча ўнлаб килограммни ташкил этган. Ачинарлиси, Қобилбек атрофида жуда кўп одамлар бу жиноий хатти-ҳаракатдан бохабар бўла туриб, унинг олдини олишга ҳаракат қилишмаган. Натижада, гуруҳ янги-янги «ижрочилар» ҳисобига кўпайиб борган.

Нихоят, наркокурьер Қобилбек бошчилигидаги жиноий гуруҳнинг фаолиятига нуқта қўйилди.

ЖОҲИЛ ОНА

Ибротли хикоятлардан бирида беш ёшли гўдак кўшни-сининг уйидан тухум ўғирлаб, онасига келтириб беради. Харомни халолдан ажратолмайдиган жоҳил она тухумни боласи кўлидан олиб унга:

– Менинг ақлли ўғлим, сенга офарин, – деб пешонасидан ўпади.

Бола шу кундан бошлаб ҳар куни ёки кунора кўшни-синикидан тухум ўғирлаб чиқишни одат қилади.

Орадан йиллар ўтади. Бола улғайгани сайин ўғрилиқнинг кўлами кенгайиб бораверди. Тухумдан товукқа, товукдан хўрозга, хўроздан кўйга ўтади. Ўғрилиқ, каззоблик қилиб юриб, бир кун ўта оғир жиноят қилиб қўяди. Қонун уни ўлим жазосига маҳкум этади.

Ўғлининг ўлимга ҳукм этилганини эшитиб, она қози ҳузурига келади ва фарёд қила бошлайди. Юзини тирнаб, сочини юлиб йиғлайди. «Менинг бу ҳаётда ўғлимдан бошқа ҳеч кимим йўқ, унга омонлик беринг, уни озод этинг», деб ёлворади.

Йигитдан сўрайдилар:

– Охирги истагинг борми?

– Ҳа. Суюкли онажонимнинг муборак тилларини ўпишни истайман.

Маҳкумнинг сўнгги илтимосини қаноатлантириш учун онасини келтирадилар. Ўғри йигит волидасининг тилини қаттиқ тишлаб, узиб олади. Тил «тап» этиб ерга тушади.

Тўпланганлар ларзага келади. «Бу бола мунча қаттол, ўта оғир жиноятни содир этгани етмагандек, онасининг ҳам тилини узиб олди», деб йигитдан нафратланадилар. Ўлимга маҳкум йигит эса:

– Эй, халойиқ! Ажабланманг. Ўлимга маҳкум бўлишимга сабаб онамнинг тилидир, у мени шу кўйга солди! – дея хайқиради.

Ҳамма таажжубда, йигит эса давом этади:

— Мен гўдаклигимда кўшнимнинг уйидан тухум ўғирлаб келганимда онам менга раҳмат айтиб, пешонамдан ўпган эди. Агар ўшанда мени тарбия қилиб, ўғрилиқдан қайтарганида, бугун мен дор тагида бўлмас эдим...

* * *

Қиш охирлаб, кўкламнинг майин саболари эсиб қолган кунлар. Қаҳратондан қутулган борлик илиқлик бахш этаётган қуёшга миннатдорчилик билдирмоқчидек, келинчак мисоли тароватини намоён этишга киришган. Кечагина тап-тақир бўлган далаларга кўклам ёйилган. Ариқ бўйларида чечаклар бўй кўрсатиб қолган. Эрталаб қуёш балқиши билан оёқ остида ҳисобсиз митти қуёшчалар — шудринглар кўзни камаштиради. Атрофга таралаётган хушбўй насим димокни китикласа, қалдирғочларнинг парвозини кўриб, узоқ-узоқларга учгинг келади...

Илк баҳор манзараси гўзалликка ошуфта қалбларни ўзига ром этиши баробарида кайфиятни ҳам кўтаради.

Дераза ойнасидан ташқарига тикилиб турган Салима бу гўзаллик, табиатдаги бу янгилинишларга бефарқ. Унинг кўзи кўчада, ҳаёли эса паришон. Агар ўйларини бир зум сиртига чиқарса, ким билади, балки яна қирчиллама аёз қайтиб келадими? Шундоқ ҳам юз-кўзларидаги вазоҳат унча-мунча дилларни хуфтон этишга етади. Ҳозирча бу совуқликдан эри ва ўғли «бахра» олишди.

Аслида Салимадаги ўзгаришлар бундан уч ойча аввал содир бўлган воқеа билан боғлиқ.

Салимага сотиб фойда кўриш мақсадида уйида сақлаб келаётган гиёҳвандлик воситаси тинчлик бермай қўйганди. Агарда битта-яримтаси билиб қолгудек бўлса, муқаррар панжара ортига тушишини у яхши билади. Бу ҳадик ич-этини кемириб, ҳаловатини йўқотаяпти. Кечалари мижжа қокмаётгани етмаётгандек охириги пайтларда одамларга ҳам шубҳа билан қарайдиган бўлиб қолган. Шунинг учун бир кўнгли кўкнорининг баҳридан ўт, деса, бошқаси ундан келадиган мўмайгина пулни айтиб, қутқулайди. Тунов кунни дарди ичига сиғмай бир танишига кўнглидагини тўкиб солди, кўкнорини сотишда ёрдам сўради. У бунақа иш билан шуғулланадиган бир-иккита оғайнилари борлигини, бу ҳақда уларга хабар қилишини ваъда берганча, қорасини

кўрсатмай кетди. Салиманинг бир дарди минг бўлди. Тез-тез соатга қарайдиган, уйда биқиниб ўтирадиган ва худа-бехудага яқинлари билан жанжал қиладиган одат чиқарди. Ҳар кун эрталаб уйқудан турар экан, агар бугун ҳам харидор келмаса, кўкнорини йўқ қиламан, дея ўз-ўзига сўз берар, лекин кўз олдига жарак-жарак пуллар келиб, бу йўлдан қайтарарди.

Ҳозир ҳам адоқсиз хаёллар гирдобиди қолган Салима яна бир карра аҳдини такрорлади. Шундай қатъият билан қайталадики, бехос лаблари кимирлаб, қўллари мушт бўлиб тугилганини ҳам сезмай қолди. Унинг бу қароридан хабардордек шу пайт дарвоза тақиллади. Аёл гўёки сесканиб кетди, вужудини лаҳзалик қалтироқ тутди. Кўча эшиги яна бир дафъа қоқилгач, ўзини босиб олди ва шахдам қадам билан дарвоза томон юрди.

Бека кўчада турган икки «меҳмон»ни тезгина ичкарига бошларкан, ич-ичидан севинган бўлди. Салиманинг кўнглида шубҳа ва гумон ҳисси алангаланиб турса-да, «харидор»лардан бири – Иванни унча-мунча билишини инобатга олиб, уларга кўкнорини пуллашга аҳд қилди. «Эҳтиёт шарт, – ўйлади аёл, – буларнинг бошини бироз айлантириб, кейин сотаман. Лекин қандай қилиб?» Шу тобда унинг хаёлидан шу кунгача тузган режалари кетма-кет ўта бошлади. Салиманинг кўп ўйлаб ўтиришга вақти йўқ, тезда бирор ҳийла топмаса, «меҳмонлар»ни хавотирлантириб кўйиши мумкин.

Уйга киришгач, йигитлар индаллога кўчиб кўяқолишди:

– Опа, сизда кўкнори борлигини эшитдик. Ўртоғимга керак экан, – деди Иван ёнида турган барваста, хушбичим шеригига имо қилиб. – Агар савдомиз пишса, сотиб олардик.

– Борликка борку-я, лекин бошқа жойда эди-да, – деди Салима иккилангандек. У энг қалтис ва ўзича энг хавфсиз деб ўйлаган «режа»сини амалга оширишга киришганди. – Агар уловларинг бўлса, ўғлим Оқил олиб боради. Нарҳини кейин пиширамиз.

Нотаниш «меҳмон» Иванга розиман, дегандек им қокди.

– Бўпти, ўғлингизни чақиринг, машина бор. Бориб келамиз, – деди Иван Салимага юзланиб.

Аёл ичкари уйга йўналди.

Яқиндагина мактабдан қайтган Оқил онасининг даб-дурустан хонага кириб келишини кутмаган эди. Шунинг

учун бироз довдиради. Ётган жойидан илкис туриб, онаси-га пешвоз чиқаркан, унинг нимадандир хаяжонланаётгани-ни сезди.

— Менга қара, гапимни бўлмай эшит, — дея шивирлай бошлади онаси. — Ҳозир қўлингга қоғозга ўралган на-рса бераман. Кўкнори. Ташқарида иккита йигит турибди. Улар машинада сени қўшни қишлоққа олиб боришади. Сен улар тўхтаган жойда машинадан тушасан-да, бироз кўзига кўринмай турасан. Кейин уларнинг олдига келиб, кўкнорини чиқарасан ва «мана, олдим, кетдик» дея улар билан орқага қайтасан. Тушундингми? Қара, тагин сездириб қўймагин.

Ўспирин анграйиб қолган, қулоқлари шанғиллар, бўғзига нимадир тикилиб, нафас олиши кийинлашарди. Шундай бўлса-да, онасининг амрини муҳокама қилиб ўтирадиган пайт эмаслигини тушуниб, унинг орқасидан юрди.

Салима ўғлининг лом-мим демай изидан тушганини кўриб, хурсанд бўлди. Кўкнорини яшириб қўйган жойидан олиб, Оқилнинг эғнидаги камзул ичига тикди. «Товар»ни йўқолмайдиган ва кўзга ташланмайдиган бўлиб жойлагани-га ишонч ҳосил қилгач, ўғлини «меҳмон»лар олдига олиб чиқди.

Ўғлини «харидор»ларнинг машинасига ўтқизиб юбор-ган аёлнинг ичи оташ бўлиб ёна бошлади. Миясида бир-биридан қўрқинчли фикрлар туғён қилишга тушди. Акси-га олгандек вақт ҳам тобора имиллар, соат миллари гўё тўхтаб қолганди. Салима тушқунликдан халос бўлиш учун яхшироқ нарсаларни ўйлашга уринарди. Бир йигитлар бе-радиган пулни, бир кўкноридан қутилса, қанчалик енгил тортишини тасаввур этмоқликка киришганди шу лаҳзада.

Орадан бирор соат ўтиб, кўчадан машина овози эшитил-ди. Аёл дарвоза томон юриб эмас, учиб борди. Факатгина эшик олдига борганда хаяжонини зўрға тийиб, ўзини ба-майлихотир тутишга ҳаракат қилди.

Салима ўғлининг юз-кўзларидаги хотиржамликни кўриб, янаям дадилланди. «Харидор»лар билан тортишиб ўтирмасдан, улар айтган нархга қўниб қўя қолди. У пулдан ҳам кўпрок иш хамирдан қил суғургандек битганидан хурсанд эди...

Аммо она-боланинг хуррамликлари узоққа чўзилмади. Ички ишлар ходимлари томонидан қўлига кишан солинган она жиноят кўчасига нафақат ўзи, балки норасида фарзанди-ни ҳам бошлаб кирганини тушунди. Афсуски, кеч тушунди...

ЁНҒОҚҒУРУШ ҚОТИЛ

Баҳор эшик қоқиб қолган маҳаллар. Киш қаҳрини кўрсатишга ҳарчанд уринмасин, кўклам қуёши ўзининг илик тафти билан уни чиппакка чиқаради. Дов-дарахтлар эндигина куртак ёзишга киришган, илк баҳор элчиси – бойчечаклар у ер, бу ерда ниш уриб қолган...

Ҳайрат хоҳ киш, хоҳ ёз бўлсин, қуёш ўз «ётоғи»дан бўй чўзмасдан бурун туришни хуш кўради. Чунки бу пайт ҳаво тоза бўлади, ундан тўйиб-тўйиб симириш керак, қолаверса, Тангри сахарлаб ўз бандаларига ризқ улашади. Дарҳақиқат, мана қарийб қирк уч йиллик умри давомида бировга ялинмади, ҳалол пул топиб, кам бўлмади. Тўғри, баъзан «ичидаги иблис» (у нафсни шундай деб атайти) хуруж қилиб қолар, бундай вақтларда Ҳайратнинг дунёдан ҳафсаласи пир бўларди. Чунки чор атрофдагиларнинг қилиб юрган ҳаром-ҳариш ишлари, мол-дунё деб ҳеч нарсадан тап тортмаслиги унинг конини қайнатарди. Эсида, бир куни ўғли Шерзод уйига ўйинчоқ машина кўтариб келди.

– Ўғлим, буни қаердан олдинг, – деди эркалаб Ҳайрат.

– Обид машинани ташлаб, уйига кириб кетди. Бировлар ўғирламасин деб олиб келдим, – деди Шерзод.

Ҳайрат билдики, ўйинчоқ қўшнисининг ўғлига тегишли, демак, уни тезда эгасига қайтариш керак. У ўғлининг кўнглини ўқситмасдан бировнинг буюмини сўрамасдан олиш ўғрилиқ эканлигини, ўғирлик қилган кейинчалик ҳар қандай ёмонликка тайёр бўлишини ётиғи билан тушунтирган бўлди.

Хотини ҳам Ҳайратнинг феълини жуда яхши билар ва иложи борица қўни-қўшнилари билан ёмон бўлмасликка ҳаракат қиларди...

Ўтган йили мевали дарахтлар мўл ҳосил берди, айниқса, ёнғоқ. Қишлоқ тоғ ёнбағрида жойлашганлиги сабабли ёнғоқ, pista каби мевалар асосий даромад манбаи. Қўни-қўшнилари қатори Ҳайрат ҳар йили кузда ёнғоқ мағзини

арзон-гаровга сотиб олар, баҳорга чиқиб яхшигина нархда пуллар эди. Бу йил ҳам шундай бўлди. Яқинда биттаси келиб, Ҳайратнинг бошини роса қотирди. Савдо ҳадеганда пишавермади. Ҳайрат «бор-е» деб ўзи чамалагандан ҳам арзонроқ нархга бериб юборди. Харидор унинг тантилигини кўриб, «энди ҳар доим сиздан ёнғоқ оламан, бошқалар арзон берса ҳам, сиздан оламан», деб катта гапириб юборди. «Ҳа, туллак, ишинг битгунча-да, кейин қорангнияма кўрсатмайсанку-я», деб ўйлади Ҳайрат.

«Мана, энди ёнғоқдан ҳам кутулдим», деди ўзига ўзи Ҳайрат чиқаётган қуёшга завқланиб тикилар экан. Шу алфозда яна бир муддат турган йигит ичкари кириб, даромад ҳисоб-китобига киришди. Бу орада хотини ва болалари уйқудан туриб, биргаликда нонушта қилишди. Фарзандларини мактабга кузатишгач, эр-хотин уй юмушларига тутинишди.

* * *

Ўткир камокдан чиққач, олиб-сотарлик қилишни дилига тугди. Эндигина йигирма тўрт баҳорни қаршилаган бу йигит билан ҳеч ким бирга ишлашни истамас, олдиберди қилишни-ку хаёлларига ҳам келтиришмасди. У эсини танигандан бери ҳаётнинг пана-пасткам кўчаларида санғиди, икки марта «ўтириб» чиқди. Панжара орти унинг кинғирлигини оширган бўлса оширдик, асло тузатмади. Шу сабабданми Ўткирнинг савдодаги иши юришавермади. Жигар барибир, жигарда – синглиси ва тоғасининг ўғли унинг ёнига кирди.

Бозорни яхшилаб ўрганган Ўткир ёнғоқ савдоси, айниқса, ёнғоқ мағзининг бозори чаққон эканлигини кўриб, тезда ишга киришди. Йил бошидан то март ойининг илк кунларига қадар харчанд елиб-югурмасин, топгани урвоқ ҳам бўлмади. Чунки Ўткир еб-ичишдан асло ўзини тия олмас, бозори юришиб, катта фойда қилса, кафе-барлар бошпанага айланарди.

«Ҳалол пул топиш билан кун кечириб бўлмайди чоғи. Минг югурганим билан топган пулим сувга тушган кесакдай ғойиб бўлаяпти. Яхшиси, эски «қасбим» билан шуғулланаман. Бир кун яшасам ҳам, яхши яшаб қоламан», дея режа тузишга тушди. Кўп ўтмай мўмай пул топиш йўлини топди.

– Ҳайрат ака! Ҳайрат ака!

Хонадон соҳиби ишини ташлаб, эшикка шошилди. Куёш ботган, лекин ғира-ширада одамни таниб олса бўларди. Ҳайрат эшикни очар экан, нотаниш йигитни кўриб, хайрон қолмади. «Одатдаги ёнғок харидорларидан биридир-да», деб ўйлади у. Адашмаган экан. Йигит салом-аликдан сўнг ўзини таништириб, ёнғок мағзи кераклигини билдирди.

– Ҳайрат ака, қўшниларингизнинг айтишича, сизда мағиз бор экан, агар иложи бўлса, келишсак, – деди харидор юмшоқ оҳангда. Хонадон соҳибининг негадир чап ковоғи пир-пир уча бошлади.

– Бор эди, фақат яқиндагина сотгандим-а, – афсус оҳангида деди Ҳайрат. – Таниш-билишлардан суриштириб, топиб беришим мумкин.

Мағизфуруш розилик билдиргач, Ҳайрат ўғли Шерзодга ёнғок бўлиши мумкин манзилларни айтиб, Ўткирга қўшди. Кўп ўтмай қайтган харидор мағиз топилганини ва эртага келиб олиб кетишини айтди. Ҳайратнинг «киринг-киринг» дейишига қарамасдан, харидор кетди.

Секин-аста ўз режасини амалга ошириш учун пайт пойлаётган Ўткирдан Ҳайрат умуман шубҳаланмай қўйди. Оқибатда, Ўткир тобора унинг пинжига кирди. «Энг асосийси, «ўлжа»ни хуркитиб юбормаслик керак, – ўйларди у. – Сезиб қоладиган бўлса, оиласи билан гумдон қиламан».

Бир куни Ўткир кўча эшигини тақиллатмасдан тўғри кириб келди-ю, Ҳайрат билан қуюқ сўраша кетди.

– Ҳа, ука, бу бозор ошиғингиз олчи келган шекилли?

– Нимасини айтасиз, Ҳайрат ака. Ёнғокни шундок бозорга туширганимни биламан, харидорлар ўраб олиб, кўтарасига олиб қўйса бўладими. Кейин билсам бозорга ёнғок кам тушган экан. Эссиз, дея афсусда қолдим. Агар билганимда кимматроқ пулларканман.

– Ҳа энди, бориға барака қилаверасиз-да, Ўткирбек.

Ўткир мавзуну ўзгартириб:

– Ҳайрат ака, энди яна бир яхшилик қиласиз. Эртага шерикларим келади. Шунгача қандай бўлмасин, бир тонна мағиз топишим керак. Агар ёрдамингизни аямасангиз, сиз-ниям рози қилардик!

– Э, нималар деяпсиз. Биз холис хизмат қилиб ўрганганмиз. Иккинчи бунақа гап қилманг.

– Минг бор узр, Ҳайрат ака. Бу гапим биринчи ва охир-гиси бўлади. Фақат мен, – Ўткир хижолат чеккандек бўлди ва дарров мавзуни ўзгартирди: – Айтганча, мана буни олиб қўйинг, қайтиб келгач оларман.

У шундай дея қоғозга ўроғлик ароқни узатди. Ҳайрат гап билан бўлиб меҳмоннинг қўлига эътибор бермаган экан.

Шундан сўнг Ҳайрат одатдагидек ўғли Шерзодни Ўткирга қўшиб жўнатиб юборди.

Қоронғу туша бошлаганда Ўткир қўлида пакет билан кириб келди.

– Ҳайрат ака, бахтга қарши бир кило ҳам ёнғоқ мағзи топилмади. Майли, нима бўлса бўлди. Келинойимга айтинг, мана буларни тайёрласин. Шунча вақт ўтибди-ю, сиз билан ўтириб бир дардлашолмабмиз ҳам. Шунинг учун, ҳечдан кўра кеч деганларидек, шуларни кўтариб келавердим.

– Бекор овора бўлибсиз-да, ўзимизда ҳам бир зиёфатга лойиқ масаллиқ топиларди. Ҳай майли, ҳозир келинойингизга айтсак, бир зумда тайёрлайди қўяди, сиз бемалол тортинмай уйга кираверинг, – деганча Ҳайрат ошхона томон кетди.

Қоронғу тушди. У ер, бу ердан итларнинг хуригани, баъзи ховлилардан чиқаётган телевизор ёки радионинг овози сокинликни бузиб турарди, холос. Осмонни қуюқ булут қоплаган, хали замон ёмғир ёиши мумкин. Шунинг учунми, баҳор об-ҳавосига ўхшамаган дим ҳаво кишининг кўнглини ғаш қиларди.

Ҳайрат ўтган кеча ёмон туш кўриб, кун бўйи кайфияти бузилиб юрган бўлса-да, Ўткирга билдирмасликка ҳаракат қиларди. «Тўғри-да, ахир, ёмон туш кўрган мен, у эмас. Қолаверса, «меҳмон отангдек улуғ» дейишган. Шунинг учун меҳмоннинг кўнглини чўқтирмаслик керак», ўйларди у.

Лекин у меҳмонининг кимлигини аниқ биладими? Ахир, у Ўткир билан яқинда танишган бўлса, унинг ўтмиши ҳақида ҳам деярли маълумотга эга эмас. Балки Ўткирнинг олдин қамалиб чиққанини билганда сал сергак тортган бўлармиди. Лекин бундай бўлмади. Ҳайратнинг очикқўнгиллиги, ишонувчанлиги ва соддалиги охир-оқибат жуда қимматга тушди.

Уй торлиги учун Ҳайрат қизи ва хотинини кўчанинг нариги томонида яшайдиган онасиникига чиқариб юборди, ўғлини эса майда-чуйда хизматларни бажариб турар деб

олиб қолди. Хамкорлар таомни тановул қилиб бўлишганда тун ярмидан оккан эди. Ўткирнинг қўярда-қўймай ичириши натижасида кайфи ошиб қолган Хайрат боши ёстикқа тегиши билан хуррак ота бошлади. Кун бўйи ёнғоқ мағзи излаб, қишлоқма-қишлоқ югуриб чарчаган Шерзод ҳам тезда уйкуга кетди.

Эндигина 14 ёшга кирган Шерзодни кавм-қариндошлар Хайратга ўхшатишарди. Унинг нафақат жуссаси, балки табиати ҳам отасига тортган эди. Ўзининг соддалиги, меҳнатсеварлиги ва очикқўнгиллиги билан тенгдошларидан ажралиб турарди. Шунинг учун бўлса керак, одамлардан Ўткир ҳақида бир талай хунук гаплар эшитган бўлса-да, уларнинг ҳеч бирига ишонмади ва оиласидагиларга ҳам айтишни жоиз билмади. Гап ташиб юришни тарбиясиз кимсаларнинг иши деб биларди.

Айни шу дақиқаларни анчадан буён кутиб юрган Ўткир учун ота-болани йўқ қилиб, бойликка эга бўлишнинг фурсати етгандек туюлди. Хайрат хонани кўчириб юборгудек хуррак отар, бу шовкиндан Ўткирнинг юрагини тобора ваҳима босиб, тезроқ «иш»га киришишга ундарди. Агар хона ёруғ бўлганида «меҳмон»нинг юзи оқариб кетгани-ю бутун аъзон бадани титраб, жикка терга тушиб кетганини кўриш мумкин бўлар эди.

У шу алфозда бир соатча бир ота-болага, бир шифтга, бир деразадан ташқарига қараб ётди. Назарида, бир соат бир асрдек туюлди унга. «Нима қилсам экан-а?! Ниятимдан қайтсамми? Унда яна аввалгидай югур-югур, лекин киссада хемири ҳам бўлмайди. Йўқ, бунақа яшагандан кўра, бир кун бўлса ҳам майшат қилиб яшаган маъқул. Унинг ҳаёлидан шундай фикр кечди-ю, тура солиб, хона бурчагида ётган гиштни қўлига олди. Бу гиштни ҳали дастурхон атрофида ўтирган пайтда кўрган ва уни «қурол» сифатида ишлатишни мўлжаллаб қўйган эди. Гиштни қўлига олган «ёнғоқфуруш» Хайратнинг бошига урмоқчи бўлиб турганда, тўсатдан, пешонасидаги тер унинг юзига тушди. Хонадон сохибининг кимирлаётганини кўрган Ўткир дахшатга тушиб, нима қилаётганини ҳам билмасдан унинг аввал бошига, кейин бутун баданига тинмасдан ураверди-ураверди... Бир маҳал ақлини йиғиштириб, остида ётган одамга яхшилаб разм солди. Хайратнинг жони узилган, ҳамма жойидан қон оқарди.

Қасир-кусур шовкиндан уйғониб кетган Шерзод «манзара»ни кўриб додлаб юборди: Ўткир отасининг устига чиқиб олиб, ғишт билан унинг бошига тўхтамай урарди. «Отажон, вой-дод, ёрдам беринглар», дея бақириб юборганини ўзи ҳам сезмай қолди. Шундан сўнг Ўткир тура солиб қўлидаги «қурол» билан уни ҳам ура бошлади. Шерзод харчанд қаршилиқ кўрсатишга уринмасин, барзангидай Ўткир бошига икки-уч марта ғишт тушириш билан унинг типирчилашларига чек қўйди. У ота-боланинг ғишт зарбидан ўлишига ишонмади ва шкафта турган пичокни олиб отага 10-11, фарзандига 5-6 марта ургач, ҳолсизланиб қолди. Қаттиқ кўркув ва ҳаяжон, кучли зўриқиш ўз таъсирини ўтказаётганди. Деворга осилган соатга қаради, қоронғуда ҳеч нарсанинг фаркига бора олмади. Лекин ерда ётган мурдаларни аниқ кўриб туриши уни таажжубга солди. «Нега бу падарлаънатларни кўраман-у деворда турган соатни кўролмайман-а. Эй, ҳаммасига осдим». У шундай деб гапирдимиз ёки ўйладимиз – фаркига бора олмади.

«Энди асосий ишга киришиш керак», деди-ю, ўйни тинтишга тушди. Кўп ўтмай «ўлжа»ни ҳам қўлга киритди: 400 минг сўм пул, шифонерда турган костюм-шим ва бир нечта кофта-юбка. Дастлаб, «кийимларни олмасаммикин», деб ўйлади, «лекин шунча «меҳнат» қилдим ахир. Олмасам бекорга увол бўлиб, ёниб кетади», деган фикр билан уларни ҳам олди. У изларни бости-бости қилиш учун уйга ўт қўйишни ҳам режалаштирган эди.

Ўткир уйга ўт қўйди-ю, лекин Ҳайратнинг акаси у билан девор-дармиён қўшни эканлигини хотирасидан фаромуш этди. Қўни-қўшнилар уй ёнаётганидан тезда хабар топишиб, ота ва фарзандни олиб чиқишди. Шерзод чалажон бўлиб қолган, Ҳайрат эса аллақачон ўлганди. Ҳайратнинг хотини қутқарувчиларга: «Уйда меҳмонимиз ҳам бор эди. Яхшилаб қаранглар», деб айтган фурсатда Ўткир анча олислаб кетишга улгурганди. Лекин кўп ўтмай ягона гувоҳ – Шерзод бўлиб ўтган воқеаларни айтиб бергач, қотил қўлга олинди.

ҚОТИЛ ҚАЙНОТА

*«Кимга яхши куёв учраган бўлса,
у одам ўғиллик бўлибди. Кимга яра-
мас куёв учраган бўлса, у одам қизини
йўқотибди».*

Донишманд ўғити.

Кўча бўйлаб ҳаллослаб югуриб бораётган Холикулнинг хаёли кизида эди. «Нахотки ўлган бўлса!? Илоҳим бундай бўлмасин-да», дерди у ўзига ўзи. Қизи яшайдиган уйга яқин жойдаги тор кўча четига тўкилган шағал устида унинг қонга беланиб ётганини кўрган ота тамоман ўзини йўқотди. Вахшиёна қиёфада куёвини ахтара бошлади. Ниҳоят, уни топди. Холикул қўлидаги пичокни куёвининг тўғри келган жойига қайта-қайта урди. Қайнота куёвининг ерга юзтубан йиқилганини кўриб улгурмасдан ёнида жияни пайдо бўлди. Жиян Холикулни судраганча қизи Азизанинг уйи тарафга олиб кетди.

* * *

Холикул ёшлигидан қизиққон, сал нарсага жаҳли чиқиб кетадиган бўлиб ўсди. Оила қуриб фарзандли бўлганда ҳам бу феъли ўзгармади. Шунинг учун ҳам унга қишлоқдошлари «Холикул тажанг» дея лақаб қўйишган эди. У бирин-кетин болаларини уйли-жойли қилди. Катта фарзанди Ўктамни уйлантирганига анча бўлган. Қизи Азиза ҳам турмушга чиқиб икки нафар фарзандли бўлган. Холикулнинг яна бир қизи Зебо ҳали ёш, мактабда ўқийди. Азиза шу қишлоқда, ота ҳовлисига яқин жойда яшайди.

* * *

Аввалига Азиза турмуш ўртоғи Эркин билан ҳамма қатори умргузаронлик қиларди. Аммо кейинчалик ораларига арзимас баҳонаю сабабларга кўра совуқлик тушди. Эр-хотин

келиша олмай қолишди. Хар куни жанжаллашишлари одат тусига кириб бораверди. Бундай пайтда хотин кишининг сал пастрок келиши, эрининг тутокиб кетишининг олдини олади. Лекин Азиза бундай йўл тутишни ўзига эп кўрмади. Эрининг ҳақоратларига хар сафар теппа-тенг келиб, гап қайтараверди. Шайтон васвасасига учраган Эркин охирги можаро пайтида қўлига пичоқ қандай тушиб қолганини ўзи ҳам билмайди. Азиза азбаройи кўркқанидан кўчага кочиб чикди. Бирок кўзи қонга тўлган Эркин тезда Азизага етиб олди. Бўрининг қўлига тушган қўзичоқдек дағ-дағ титраётган Азиза шу дақиқаларда ҳеч кимни ёрдамга ҳам чақириб улгурмади. Эркин эса йиртқич хайвон қиёфасига кириб хотинига пичоқни бир-икки маротаба санчиб олди. Азиза оғир жароҳат олиб беҳуш йиқилди. Қилиб қўйган ишидан эсанкираб қолган Эркин ховлининг орқа тарафидан оқиб ўтадиган ариқ томон юрди.

* * *

Сокин окшом чўкди. Уй юмушларидан бўшаган Холикул телевизор рўпарасидан жой олди. Ойнаи жаҳонда мириқиб фильм томоша қилаётган пайт кўча тарафдан кимнинг-дир ҳаяжон аралаш чақирувидан чўчиб тушди. Кўркувдан ўтакаси ёрилаёзган Мохигул кизи Зебо билан дарвоза тарафга шошди. Сўнг Зебо йиғламсираганча югуриб уйига кириб, отасига шум хабарни етказди.

— Поччам опамни пичоқлаб қўйибди.

— Нима?

Холикулнинг вужудига титрок кирди. Сапчиб ўрнидан турди-ю, ўқдек отилиб, кўчага чикди. Холикул кизи яшайдиган уй томонга қуюндек елиб бораркан, хаёлидан «ишқилиб қизимга ҳеч нарсa қилмаган бўлсин-да», деган ўй хаёлидан ўтарди. Тор кўча четига тўкилган шағал устида қизининг қонга беланиб ётганини кўриб, Холикулнинг кўз олди қоронғулашди. Ортдан кетма-кет етиб келган хотини, кизи ва бир-икки нафар қўшнилари Азизани кўтариб, уйига олиб кириб кетишди.

Холикул куёви Эркинни чор тарафдан олазарак бўлиб ахтара бошлади. Ниҳоят, уни топди. Куёв ховлининг орқа тарафидан оқиб ўтадиган ариқ бўйида шайтон васвасасига йўлиқиб, қилган номақбулчилигининг оқибати нима билан

тугашили билмай ўтирарди. Қайнота белида осилиб турган қассоб пичоқни қинидан чиқариб қуёвга ташланди.

– Нобакор, қизимни ўлдирдингми? Энди сен билан ўзим ҳисоб-китоб қиламан.

Холиқул қўлидаги пичоқни қуёвининг тўғри келган жойига аёвсиз санча бошлади. Қуёв эса иккинчи бор қотилга айланиб қолишдан қўрқдими ёки қайнотасига кучи етмадими, хайтовур қаршилиқ кўрсатмади, зарбаларни ўтказиб юбораверди. Шу пайт қаердандир Холиқулнинг жияни Учқун пайдо бўлди. Аммо кеч бўлганди, чунки бу пайтда Эркин чалажон аҳволда юзтубан йиқилганди. Жиян Холиқулни қизи Азизанинг уйи тарафга тортқилади.

Холиқул мутлақо ўзини йўқотган, қонга беланиб ётган қуёви сари хезланар, бирдан-бир мақсади уни ўлдириб, алаmidан чиқиш эди.

* * *

Азизани касалхонага олиб кетишди. Унинг болаларига отаси Холиқул қараб қолди. Қуёвининг не аҳволдалиги унинг ҳаёлига ҳам келмади. Эркин бу пайтда ариқ бўйида қонга беланиб ётган эди. У биров чалажон бўлиб ётдида, жони узилди.

* * *

Азизанинг ҳаётини шифокорлар асраб қолишди. Аммо ачинарлиси шундаки, энди Холиқул панжара ортида, фарзандлар отасиз, Азиза эса бир умрга ногирон бўлиб қолди.

ҲОМИЛАДОР АЁЛ ҚИСМАТИ

Яқин кунларда Замиранинг кўзи ёриши керак. Шунинг учун ўзини эҳтиёт қилар, айникса, турмуш ўртоғи Умар уни еру кўкка ишонмасди. Аммо зўравон кўшнилари Замиранинг хомиладорлигига ҳам қарамай, у билан жанжаллашишди. Натижада, хомилага жиддий шикаст етди.

...Ранг-рўйи афтодахол Замира шифтга термулиб ётар, ғам-андухдан кўзларида мунг котиб қолган. Хонада ундан бошқа ҳеч ким йўқ. Яқиндагина эри Умар ҳол-аҳвол сўраб кетди. Танасидаги оғриқ бироз босилган бўлса-да, унинг хаёлидан ўша мудҳиш воқеа кетмайди. Ҳаммаси кечагидек ёдида.

* * *

Айни киш чилласи. Замира бирор юмушга уринди дегунча қизлари ёки Умар бунга йўл қўймайди. Уларнинг меҳрибончилигидан Замира гоҳ қувонса, гоҳида хижолат тортади. Ўша кун у уйда ўтиравериб зерикканидан кўчага чиқди. Хаво совуқ. Кўчада болақайлар ўйин билан банд. Уларни кўриб Замиранинг кўзи қувнади. Яқинда дунёга келадиган фарзанди ҳақида хаёл сура бошлади. Ахир тўрт қиздан сўнг ўғил фарзанд кутаяпти. Ўғил бўлса, исмини Тилабжон қўйишмоқчи, бу ҳақда Умаржон билан келишиб қўйишган.

Тенгқурлари билан ўйнаб юрган кўшнининг боласи Умида югуриб келиб, Замираларнинг ховлиси орқасидаги беҳи дарахтига чиқди-да, шохларини синдира бошлади. Бун кўриб турган Замира уни қойиди:

– Ҳой, Умида қизим, бу нима қилганинг? Пастга туш, ҳозир йиқилиб кетасан! Нега беҳининг шохини синдираяпсан? Бундай қилма, келаси йил мевасини ўзларинг ейсизлар-ку!

– Тушаман, тушаман, дарахтингиз бошингиздан қолсин. Шунга шунча бақираяпсизми? – деди маҳмадона қиз норо-зи оҳангда.

– Эҳтиёт бўл-да, сенинг фойдангни кўзлаб танбех берайпман, – боласи тенги кизнинг гап қайтарганидан Замиранинг жаҳли чикди. – Онанг тарбия берганми ўзи, бунча зинқарчага ўхшаб минғирлайсан? Туш, ҳозир ёнингга борсам, адабингни бераман.

Умида дарахтдан сакраб тушди-ю, йиғламсираб уйига югуриб кетди. У жуда эрка. Ота-онасига айтгани айтган, дегани деган. Замира буни била туриб «бир болага етти маҳалла ота-она» қабилида иш тутган эди.

Орадан бироз вақт ўтиб, Умиданинг онаси Мунаввар хезланиб Замира томонга кела бошлади. У кизининг кўлидан ушлаб олганди. Кўзлари косасидан чикқудек бўлиб кетган. Эри Музаффар ҳам гердайганча хотинининг ортидан келарди.

– Замира! Нега кизимизни хафа қилдинг!? Бечора кизим уйга ўпкасини босолмай кириб борди. Дарахтга чиқиб ўйнаса нима бўлибди?! – ўдағайлади қўшни аёл.

– Мунаввархон, ўзингизни қўлга олинг. Мен кизингиз дарахтдан йиқилиб бирор жойи лат емасин деб, унинг ғамини еган бўлувдим. Устига-устак Умидахон беҳининг шохини синдиргани етмагандай, менга гап қайтарди. Менинг олдимга жанжал излаб келиш ўрнига кизингизнинг тарбияси билан шуғуллансангиз бўлармиди!?

Ади-бади айтишаётган хотинларнинг орасига Музаффар қўшилди. У тўғридан-тўғри Замирани юзига сапчиди.

– Бизга одоб-ахлоқдан дарс ўтишнинг кераги йўқ. Ундан кўра кизимиздан уни хафа қилганинг учун кечирим сўра, бўлмаса ҳозир кўрсатиб қўяман, – деб хомиладор аёлни ҳақоратлади.

Замира қараса, эр-хотинга тўғри гапни тушунтириш мушкул. Нима, улардан тили қисик жойи борми?

– Музаффар, кап-катта эркаксиз. Менга бундай дейишга уялмайсизми? Уч боланинг отасисиз, суф-эй сизга, – Замира қўл силтади. – Садқаи қўшни кетинг.

Қўшни аёлнинг аввал эрка кизини йиғлатиб, энди эрини ерга ураётгани Мунавварнинг баттар жаҳлини чиқариб юборди.

– Ҳей, яшамагур, қорнингдаги болангни туға олмай, ҳар бало бўл.

Бу сўзларни эшитиб Замира ўзини қўярга жой тополмай қолди. Оғзига келган сўзлар билан қарғана бошлади.

Бунга чидай олмаган эр-хотин «мушт турганда муомала на даркор» нақлига амал қилишни ўзларига эп кўришди. Улар Замирага ташланиб, бири сочидан ушлади, бири аёвсизларча дўппослай кетди. Жанжалнинг устига Наримон деган кўшни келиб қолмаганда Мунаввар билан Музаффар ҳомиладор аёлни шу ернинг ўзида ўлдириб қўйишдан ҳам то'йишмасди. Наримон «хой-хой»лаб Замирани эр-хотиннинг чангалидан ажратиб олди. Шу пайт Замира ерга ҳолсиз йиқилди. Наримон Замира билан овора бўлаётганидан фойдаланиб, Мунаввар ва унинг эри боладик дея жуфтакни ростлашди.

* * *

Замиранинг хаёли бўлинди. Аъзойи баданидаги оғрик яна хуруж қила бошлади. У ҳамширани чақирди. Оғрик қолдирувчи уколдан кейин Замиранинг кўзи илинди.

* * *

Замиранинг соғлиги бироз яхшилангани сабабли уйига жавоб беришди. Бир ҳафталик муолажалар унга сал бўлса-да, фойда қилган эди. Бироқ Замирани бир савол қийнай бошлади. «Беш-ўн кунда фарзандимни қўлимга олишим керак эди. Одатда бирор касаллиги туфайли ой-куни яқинлашган аёлларни кўзи ёригунча туғруқхонада даволашар эди-ку. Бунда бир гап бор», деган хаёл билан уйига жўнади.

Замиранинг аҳволи уйига келиб янаям оғирлашди. Чунки ҳар хил ёмон ўй-хаёллар, қўшниси Мунаввар ва унинг эри Музаффар етказган жароҳат, тўлғоқ азоблари уни тобора чарчатаётган эди. Шу алфозда уч-тўрт кун ўтди. Умар хотинини яна туғруқхонага олиб борди.

Шифокорлар Замирани операция қилишди. Бироқ кўп кон йўқотиши натижасида у ҳали дунё юзини кўрмаган зурриёди билан бирга ҳаётдан кўз юмди.

* * *

Судда гувоҳ сифатида катнашган Наримон воқеа юзасидан шундай кўрсатма берди: «Мен ўша куни уйда эдим. Кўчадан аёл кишининг бақирган овози эшитилди. Югуриб ташқарига чиқдим. У ерда кўшнилари Музаффар ва унинг хотини Мунаввар Замиранинг юзи, бели ва орқа томони-

га тепаётган экан. Замирани улардан ажратиб олдим. Кейин эса уларга қараб, уялмайсизларми, икки киши бўлиб ҳомиладор аёлни калтаклагани, ахир инсон боласисиз-ку, дедим. Замираларникида ҳеч ким йўқ эди. Унинг аҳволи ёмонлиги боис уйига киритиб ётқиздим ва эрининг ишхонасига хабар бердим. Бу вақтда Мунаввар ва Музаффар ғойиб бўлишган эди».

Бирок уларнинг борган жойи дастлаб тергов, кейин суд бўлди...

«СЕВИШГАН» ҚОТИЛЛАР

...Тоштемир бобо ва Ризвон момони кўпчилик яхши танирди. Чунки бу икки хокисор инсон ўн нафар фарзандни тарбиялаб, вояга етказишган. Уларни таниган, билганларнинг кўпчилиги ҳавас билан қарашарди. «Илоё, бизга ҳам шу кексаларнинг йўлини берсин», деб орзу қилишарди. Хуллас, ана шундай сокин ва фарахли кунларнинг бирида совуқ хабар тарқалди: «Нима эмиш, тунда Тоштемир бобо ва Ризвон момони ўз уйида ўлдириб кетишибди. Уларнинг душманлари бор экан. Қотиллар уларни ўлдириб, бор бисотларини ҳам ўмаришибди. Яна...»

Қотиллик содир этилган кундан кейин орадан роппароса бир ҳафта ўтди. «Қотиллар қўлга тушибди, улар...» деган гапни эшитган ҳар қандай одам ёқасини ушларди: «Йўғ-э! Нахотки! Ким экан...?»

Юқорида айтиб ўтганимиздек, Тоштемир бобо ва Ризвон момо ўн фарзандни оқ ювиб, оқ тараб вояга етказди. Вақти келиб қизларни чиқаришди. Ўғиллар уйланди. Кетма-кет набиралар дунёга келди. Ана шундай шод-хуррам кунларнинг бирида уларнинг хонадонига ажалнинг қора шарпаси соя солди. Кутилмаганда ўғиллардан бири дунёдан кўз юмди. Тақдирга тан. Тоштемир бобо билан Ризвон момо ҳам Яратганнинг синовига бардош беришди. Ўғлидан икки қиз ёдгор қолганига шукур қилишди. «Данагидан мағзи ширин» деганларидек, энди ўзларидан ортганини марҳум фарзандининг уйига ташийдиган, набиралари етимлик аламини тортмаслиги учун уларга имкон даражасида ёрдам қиладиган бўлишди.

Келини Бувихол ҳам удли-шудлигина чиқди. Қайнота-қайнонасини топганига кўз тикиб ўтирмади. Ёшлигида онаси ўргатган ҳунар – чеварчилигини ишга солди. Аввалига ўзи, қизлари бўй етгач, уларни ҳам қанотига олиб, тўн тикиб сотишди. Хуллас, рўзғори бировдан кам, бировдан зиёд ўтиб турган эди.

Оиланинг катта қизи Сарвара бозорда юравериб, аллақачон ҳаёнинг оstonасини тарк этган. Унга узок тунлари кўзининг нуруни тўкиб, тўн тикиб пул топишдан кўра, ахлоқсиз эркаклар билан кайф-сафо қилиб, осонгина пул топиш маъқул келиб қолган эди...

«Ёмон гапнинг оёғи бўлади», дейишади. Сарваранинг қилмишлари ҳақидаги гап-сўзлар Тоштемир бобо ва Ризвон момонинг ҳам қулоғига етиб борди. Уларнинг ва бошқа фарзандларининг саъй-ҳаракатлари зое кетди. Чунки Сарвара аллақачон фахш ботқоғига ботиб бўлганди. Бувиҳол ҳам фахш орқасидан топилаётган пулларни ейишга кўникиб қолган эди.

Ана шундай кунларнинг бирида ўзи хон кўланкаси майдонга айланган Сарвара уйига ўзидан тўрт-беш ёш кичик бир йигитчани етаклаб келди. Онага уни Жаббор деб таништириб, энди мана шу йигит билан бирга яшашини маълум қилди. Она аллақачон кизининг хурмача қилиқларига кўникиб улгурган, унинг учун қизи Жаббор билан яшайдими, бошқа биланми, фарқи йўқ. Энг асосийси, Сарвара уйга пул топиб келса бўлди.

«Кўр кўрни қоронғида топади» деганларидек, Жаббор ҳам тарбиясизликда Сарварадан қолишмасди. У ҳали вояга етмаган бўлишига қарамасдан, суднинг қора курсисига ўтириб улгурганди. Жазодан қутулиб ҳам тўғри йўлга қирмагач, онаси уйдан ҳайдаб юборган эди. Сарвара билан танишиш Жабборга худди жаннат эшиклари очилгандек бўлиб туюлди.

«Севишган»ларнинг асал ойи тугаб, энди уларнинг олдида ҳам кундалик турмуш муаммолари кўндаланг бўла бошлади. Қолаверса, Сарвара эски жазманларининг биридан олтмиш минг сўм қарз кўтарган, собиқ жазман энди ана шу қарзни қистаб келарди. Сарвара билан Жабборнинг олдида турган масала битта: қандай қилиб бўлса-да, мўмай пул топиш. Қарзларни узиб, яна кайф-сафога «шўнғиш»...

Бу масаланинг ечимини Сарваранинг ўзи топди. Бир куни тунда «севгилиси»нинг кўксига бош қўйиб ётар экан, аста унинг кўнглига қўл солди.

– Бобом билан момом жуда бой яшашади. Агар уларнинг уйини «тинчитсак», ҳам қарздан қутулардик, ҳам кайф-сафо қилардик...

Аввалига бу таклиф Жабборга ёкмади. Чунки у ёш бўлишига қарамай, қамоқ нима эканлигини яхши билар эди. Шунинг учун ҳам Сарваранинг таклифига рози бўлмади. Сарвара эса чол-камбирнинг қари эканлиги, унинг устига кулоклари оғир бўлганлиги сабабли кечаси кирган одамнинг шовқинини эшитмасликлари мумкинлиги, мабодо уйғониб қолишса ҳам уларнинг «овозини ўчириб қўйиш» ҳеч бир қийинчилик туғдирмаслигини уқтирди.

Хуллас, худди кинолардагидек жиноят содир этиш учун барча керакли воситаларни тахт қилиб, белгиланган кунда «ов»га отланишди. Сарвара йўл-йўлакай Жабборда «жасорат» пайдо қилиш учун тижорат дўконидан икки юз грамм «оқи»дан ҳам олиб берди.

Жиноят ишини варақлаб, воқеалар ривожини кузатар экансиз, бу икки «севишган»нинг ўз жинойи хатти-ҳаракатларини нақадар совуққонлик билан амалга оширганини кўриб ёқа ушлайсиз. Кўнглингизда «Наҳотки инсон фарзанди ҳам шу қадар ваҳший бўлиши мумкин», деган оғрикли савол бош кўтаради. Чекка туманларда одамлар бир-бирларига бўлган ишончданми уй-жойларини у қадар баланд девор билан ўрамайдилар.

Уйни обдан кузатган, Сарваранинг гапларидан нима қаерда туришигача аниқ биладиган Жаббор осонгина деворга чиқиб олди. Кейин тандирхонага ўтиб, мўри орқали ховлига тушди. Чол-камбир ётадиган хонани ҳам беҳато топди. Қўлидаги болтанинг орқаси билан аввал чолнинг бошига бир неча марта урди, бу орада шовқиндан уйғониб кетган камбирнинг бўйнига пичоқ тираб, ундан «сейфнинг калитини» талаб қилди. Кутилмаган «меҳмон»нинг ташрифидан кўрқиб кетган камбир бакириб юборди. Саросимага тушган босқинчи қўлидаги болта билан Ризвон момонинг бошига ҳам кетма-кет зарба берди. Иккала жабрдийданинг «уни ўчганига» ишонч ҳосил қилгач, келишганларидек, хонанинг чироғини ёқди. Кўчада кузатиб турган киз «сигнал»нинг маъносини англаб, дарвоза ёнига югуриб келди. Кейин иккови уйга кириб, бемалол сейфнинг калитини қидиришди. Калитни топиб, сейфни эндиgina очаётганларида нариги уйдан инграган товуш эшитилди. Кутилмаган овоздан чўчиб кетган Сарвара «севгилиси»га ўқрайиб қаради:

— Ахир мени таниб қолишлари мумкин-ку. Нега ишни охиригача бажармадингиз?!

Жон талвасасида ётган чол-кампирининг бошига яна болтанинг оркаси билан туширгач, уларнинг қимирламай қолганига ишонч ҳосил қилган Жаббор қўшни хонага чиқди. Кейин Сарвара иккови темир сейфни очиб, пул ва тилла тақинчоқларини ўмариб, уйларига равона бўлишди...

Тоштемир бобо воқеа жойида, Ризвон момо эса шифонада ҳаётдан кўз юмди. «Севишганлар» Сарвара ва Жабборнинг қилмишлари жавобсиз қолмади. Улар томонидан содир этилган қотиллик жинояти тез орада фош қилинди.

ҚАЗИ БҰЛГАН ТУЛПОРЛАР

«Рўзғор — ғор», деб бежиз айтишмаган экан. Еб-ичиш, кийиниш керак. Баҳром эса ишламайди. Пулга мухтож. Устига устак қариндош-уруғ, ошна-оғайниларидан анча-мунча қарздор. Энди улардан бирор нима сўрашга ҳам юзи шувут.

Нима қилиш кераклиги ҳақида ўйлай-ўйлай хаёлига бир фикр келди. Токқа борганида Сеганаксой яйловларида бир уюр йилкиларнинг ҳеч кимнинг назоратисиз ўтлаб юрганини кўрганди. Ўша отларни ушлаб, бўйнига аркон ташласа бас, қарзларидан ҳам қутулади, рўзғорининг кам-кўстини ҳам бутлайди. Лекин ёлғиз ўзи бу ишни эпполмайди. Шерик керак.

Баҳром шум ниятини амалга ошириш мақсадида аввал Оҳангарон туманидаги Қорахитой қишлоғига борди. Бу ерда қайноғаси Бахтиёр яшайди. Илгари икки марта жиноят содир этиб судланган. Ҳеч нарсадан қайтмайди.

Улар тезда тил топишди. Жиноий ишларининг режасини ҳам тузишди. Амалга ошириладиган ишнинг кўлами катта бўлганлиги учун уларга ёрдам берадиган яна битта одам керак. Отларни уюридан ажратиб олиш осон эмас.

Қорахитой қишлоғида яшовчи Каримнинг ҳам шу кунларда иши юришмай турган эди. Чунки бир неча кун ишга бесабаб бормаганлиги учун энди «Оҳангаронцемент» заводида ишлаш ёки ишламаслиги номаълум эди. Шу боис у билдирилган таклифга жон деб рози бўлди. Нияти бузуқ уч кимса чойхонада «иш»ни пишитиб олишди.

Уларни тоғ этагигача олиб бориб ташлайдиган машина ва ҳайдовчини ҳам топишди. У ҳам бегона эмас, бир томондан Баҳромнинг божаси бўлса, иккинчи томондан Бахтиёрнинг куёви Суннат.

Улар Қандирсойга етиб боришганда, атрофни тун пардаси қоплаган, тоғнинг ҳайбатли тош қоялари янада ваҳимали

кўринарди. Суннат машинасида уларни белгиланган манзилга етказиб қўйгач, қишлоққа қайтди.

Уч қароқчи эса чор-атрофга олазарак термулиб, юқоридаги яйлов сари йўл олишди.

Тонг отгач, яйловда эмин-эркин ўтлаб юрган бир уюр отларни кўришди. Тўққизта отни уюридан айириб пастликка ҳайдай бошлашди. Лекин от чумчук эмас, қопга солиб одамларнинг кўзидан пана қилишса. Ўғирлик мол. Яшириб қўйиш учун жой, кейин сотиб оладиган харидор топиш керак.

Улар отларни тўғри туман худудидаги Ёнарик қишлоғи томон ҳайдашди. Шу қишлоқда яшовчи Зоҳид Баҳромга таниш. Унинг гапини икки қилмайди. Қолаверса, у ҳам «улуш» олади. Баҳром аввал ўзи ёлғиз келиб Зоҳид билан гаплашиб кўрди. У ҳам отларни молхонасида сақлаб туришга рози бўлди.

Ўғирлик молни яширгач, кечга томон кўришишга келишиб, уйларига тарқалишди.

Санжар қассоб Оҳангарон шаҳар бозоридаги дўконида гўшт сотиб савдо қилади. Баҳромнинг таклифини эшитгач, қувончдан ҳайкириб юборишга оз қолди. Нахотки шунча от. Ахир бундан қанча қази қилса бўлади. Қолаверса, ўғирлик мол, ўғри уни ҳеч қачон қимматга сотмайди. Фойдаси жуда катта бўлади...

Лекин ҳеч ўйлаб кўрмади. Отлар қимники? Ахир бир бечорани қон қақшатиб топган фойдаси тешиб чиқмайдими? Шундоқ ҳам топиш-тутиши ёмон эмас. Егани олдида, емагани...

Барибир нафси устунлик қилди. Баҳром билан бирга бориб отларни кўргач, саккизтасини арзон-гаровга сотиб олди. Қолган битта отни эса Баҳром, Карим, Суннат, Зоҳид ва Эрбек сўйиб, гўштини тенг бўлишиб олишди.

Бу жинойтчилар тўдасида Эрбек йўқ эди-ку, деб ўйлаётган бўлсангиз керак. У ўзи деҳқон йигит. Кузда йиғиштириб олган шолисини уйда жой бўлмагани учун Зоҳиднинг ховлисига ғамлаб қўйган. Тунги соат бирларда Зоҳиднинг уйи томондан итларнинг безовта овози эшитилгач, шолисидан хавотирланиб ўша томонга борди. Молхонанинг чироғи ёник эканлигини кўриб, ичкарига кирди. Қараса, бир гуруҳ одамлар отни сўйиб хомталаш қилишаётир. Шунда унга

Баҳром 20 килоча келадиган гўштни бериб, «Бу сенинг улушинг, оғзингдан гуллаб қўймагин», деб тайинлайди.

Эрбек ҳам ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларини бу жиноятдан огоҳ этмасдан, ўғриларга шерик бўлади. Берилган гўштни эса индамай олиб кетади. Фақат тун уларнинг қабих қилмишига гувоҳ бўлганди.

Санжар кассоб эса ўғрилардан сотиб олган отлардан биттаси ёқиб қолганлиги учун уни уйида боқишга қолдирди. Қолган еттита отни сўйиб, гўшtidан қазии тайёрлаб, бозорда сотиб юборди.

Ўғрилар отларни гумдон қилишиб, чўнтаклари мўмай пулга тўлиб, қазии-қартани еб, кекириб юришди. Отларнинг эгалари «мол аччиғи – жон аччиғи», деб йўқолган тулпорларни кидиришди.

Жиноят кидирув бўлими ходимлари бир тулпорни Санжарнинг ҳовлисидаи топишди.

Тугуннинг учи ечилди. Буёғи занжир халқасидай бирибига уланиб кетди. Жиноий тўданинг қилмиши фош этилди.

TAMFA

Жазирама ёз кунларидан бирида Сирдарё вилояти ху-
дидаги каналдан номаълум кишининг мурдаси топилди.
Тезкор кидирувлар натижасида жасад Бекобод тумани-
нинг Қўштамғали қишлоғида яшаган Шожалил Рустамов-
га тегишли эканлиги аниқланди. Мурданинг аъзои бадани
моматалок бўлиб кетганди. Боши синиб, танасининг бир
неча жойида қандайдир ўткир тигли жисмнинг излари бор-
лиги мархумнинг қасддан ўлдирилиб, сўнг сувга ташлаб
юборилганлигидан далолат берарди. Лекин ким ва нима
мақсадда бу қотилликни амалга оширди?

* * *

– Ота, қачонгача бу арақхўрнинг қилиқларига чидай-
миз? Одам-ку одам, хайвон бўлганда ҳам шу пайтгача
жигилдони тўлган бўларди, ахир! Етар, шунча чидагани-
миз. Чорасини кўриш керак!

Ҳозиргина акаси ва отаси билан биргалашиб Шожалил-
ни уриб-сўкиб, ташқарига ҳайдаб юборган Шохалил аса-
бийлашганча бу кўргиликларга нукта қўйишни сўрагандек,
отасига қараб турарди. Бундан ярим соат бурун бошланган
навбатдаги жанжалнинг сабабини англаган бўлса ҳам, ука-
сининг асабийлашганини кўрган Шомансур бўлган воқеани
хотинидан ярим-ёрти эшитган бўлса-да, нима юз берганини
аниқ билиш учунми ёки жигарининг ховурини босиш учун-
ми, талмовсираганча оғиз жуфтлади:

– Нима бўлди ўзи?..

Дарди ичига сиғмай, бошини чангаллаганча хонада на-
ридан-бери бориб келаётган Шохалил акасининг оғзидаги
сўзини юлиб, жаврашга тушди:

– Телевизор кўриб ўтиргандим. Анави («ака» дейишга
ҳам тили бормади) бир қўлида арок, иккинчисида «кола»
кўтариб келди. Охирги пайтларда шунини кўрсам қон боси-

мим кўтариладиган бўлиб қолган, у эса оғзидан ароқ хиди анкиб, безбетларча «Қани ука, кел, бир отамлашайлик», деса бўладими?! Индамадим. Тегажоглик килишга тушди, айтишиб ўтиришни ўзимга эп кўрмай, «бор-э», дедим-да, чикиб кетдим. — Шохалил бўғриққанча давом этди. — У гандираклар ортимдан чиқди. Уйга қайтиб киришга мажбур бўлдим. Йўқ, бу арақхўр шу билан ҳам тинчимасди. Ҳаммаси кеннойим киргандан кейин бошланди...

Шомансур укасининг гапини давом эттирди:

— У кеннойингга «тур кет, мегажин!» деди, шундайми?! Кеннойинг бу гапга чиқолмай эшикни қарсиллатиб ёпганча чикиб кетди, тўғрими?!

Уканинг асабийлашиши акага ҳам ўтмоқда эди.

* * *

Гувоҳ Зулайхо Рустамованинг терговда берган кўрсатмасидан: «Мен 2000 йилнинг май ойида Шомансур Рустамовга турмушга чиқдим. Келин бўлиб тушганимдан бери эримнинг акаси — Шожалил ака спиртли ичимлик ичиб, доимий равишда жанжал қилиб келади. Маст бўлиб олиб, қайниларимни урарди. Туғуруқхонада ётганимда қайнонамни ҳам урибди. Бошқа қайниларим яхши, фақат шу қайноғамнинг феъли ёмон чиқди.

2002 йилнинг 10 июль куни кеч соат саккизларда ишдан келдим. Телевизор бор хонада Шожалил акаси Шохалил билан жанжаллашиб, ховлига чиқди. Сал ўтмай уйга кирдим. Шожалилнинг менга кўзи тушди ва «Тур кет, мегажин!» деди. Чикиб кетаётганимда бошқа уятсиз сўзлар билан ҳақорат қилди».

* * *

Боядан бери жим ўтирган ота сўз бошлади:

— Шунча урдик, сўқдик, одам бўлмади. Бунинг дастидан маҳалла-қўйда бош кўтаролмай қолдик. Ҳар куни жанжал...

Бозорбой чуқур ух тортди. Бу хўрсиниш тубида бутун ҳаётининг пасту баланди, каму кўсти, жанжалу тўполонлари, надомату армонлари бор эди. Бутун бир оиланинг пароканда бўлиб кетишига ким айбдор?

* * *

Тошкент вилояти Бекобод туманининг «Қўштамғали» маҳалла фуқаролар йиғини томонидан Бозорбой Руста-

мовга берилган тавсифномадан: «Фуқаро Бозорбой Рустамов шу маҳаллада яшаб, оилали бўлиб, хўжаликда меҳнат қилган. Дастлаб сувчи, кейинчалик тракторчи бўлиб ишлаган, ҳозирда кексалик нафақасида. У оила бошлиғи сифатида фарзандлар тарбиясига етарлича эътибор бермаган, фарзандлари, оила аъзолари ва турмуш ўртоғи билан совук муносабатда бўлган. Тўнғич фарзанди Шожалил билан доимо жанжаллашган. Бозорбой маҳалла тадбирлари, тўй ва маъракаларга ҳеч қачон қатнашмаган».

* * *

Сабр-косаси тўлган ота барча кўнгилсизликларнинг асосий сабабчиси деб арақхўр ўғлини билди. Уни фақат ўлдириб, бу хонадонда тинч яшаш мумкин. Бу отанинг ўз пуштикамари устидан чиқарган катъий ҳукми эди.

Отанинг фикри ўғилларда эътироз уйғотмади. Аксинча, Шохалил худди шу гапни кутгандек, отасининг қарорини қўллаб-қувватлаб, бошини билинар-билинемас кимирлатиб қўйди.

Орадан кўп вақт ўтмай Шожалил кимлар биландир муштлашиб, калтаклар зарбидан юз-кўзи кўкарган, уст-боши лойга беланган аҳволда уйга кириб келди. Ичкиликнинг таъсириданми ёки тепкилашлар зўриданми, оёқда зўрға турар, ён-атрофда нималар юз бераётганини англаб олишдан ожиз эканлиги шундоқ кўриниб турарди. Акасининг жанжалидан безиб, нукул кўчада юришни одат қилган Шохалилнинг аламзадалиги ортгандан ортди. Ҳозир ўғри мушук сингари уйга биринчи бўлиб товушсиз кирган ҳам ўша эди. Бироқ отанинг сабри чидамади. У чўзилиб ётган Шожалилни калтак билан савалашга тушди. Гандираклаб қолган ўғил дастлаб зарбаларга чап бермоқчи бўлди, бироқ эпполмади. Қаерга қочмасин, таёқ бошига ёғиларди. Шожалил ўзини эшикка урди. Лекин э-воҳ, эшикда уни кўзи қонга тўлган, қўлида пичоқ тутган жигари Шохалил кутиб турарди. Шожалил тигга чап беролмади. Кучли зарб билан урилган пичоқ аканинг қорнига санчилди. Шожалил кўз ўнгида бутун ҳаёти гавдаланди: шўх-шодон ёшлиғи, тўй окшомию висол онлари ва... гандираклаганча зўрға деворга суяниб уйга қайтаётганию, отасининг аччиқ таънадашномлари, укаларининг ундан қочиб юрганларию аёвсиз калтаклашлар...

* * *

Тошкент вилояти Бекобод туманининг «Қўштамғали» маҳалла фуқаролар йиғини томонидан Шожалил Рустамовга берилган тавсифномадан: «Фукаро Шожалил Рустамов оилада носоғлом муҳитда яшаган, фойдали меҳнат билан шуғулланмаган, спиртли ичимликка ружу қўйган. Оқибатда доимий равишда оилавий жанжал ва келишмовчиликларнинг келиб чиқишига сабабчи бўлган. Ота-онасига, укаларига нисбатан қўпол муомалада бўлган, уларга жисмоний куч ишлатиб келган. Маҳалла тадбирларида қатнашмаган».

* * *

Шожалил бор бўй-басти билан ерга қулади. Жони узилмаганини сезган Шохалил қўлидаги тигни аканинг тўғри келган жойига санчаверди. Шожалил ҳаракатланишдан тўхтагачгина пичоклашни бас қилди.

Молхонага олиб кириб ташланган Шожалилнинг инграганини эшитган ота-ўғиллар пайтавасига қурт тушди. Бу гал улар жигарларини тирик қолдирмаслик учун астойдил киришишди ва унинг ўлганига буткул ишонч ҳосил қилишгачгина мурдани ҳовли яқинидан оқиб ўтувчи каналга ташлаб юборишди.

* * *

Ушбу одамқушлик нафақат бу хонадонга, балки бутун қўштамғалиликларга босилган тавқи лаънат тамғаси бўлди.

ИШОНЧ КУШАНДАЛАРИ

Бугун Сухробнинг иши бароридан келди. Об-хаво совуқлиги учунми йўловчилар машинадан бири тушса, бири чиқиб тезроқ манзилларига етиб олишга шошилишди. Сухроб тиним нималигини билмади. Тушум зўр, кайфияти чоғ. Сўнгги миждозига ичакузди хангомалар айтиб бериб, уни Чорсу бозорига олиб бориб қўйганда окшом тушиб бўлганди.

* * *

Ахрор Тошкентга иш кидириб келганди. Лекин қўлида бирон хунари йўқ, устига-устак оғир меҳнатга бўйни ёр бермайдиган йигитга шаҳарда кимнинг кўзи учиб турибди дейсиз? У дастлаб нима қилишини билмай мардикор бозоридан иш кидирди. Шунда мардикорчилик осон иш эмаслигини тушуниб етди. Бироқ қишлоғига қайтишни истамади. Кундалик сарф-харажатларига етар-етмас пул топиб, кунининг ўтганига қувониб юраверди.

Ахрор аста-секин шаҳар ҳаётига кўникди. Таниш-билишлар орттирди ва уларнинг маслахатига кўра, Чорсу бозорига ўтди. Чўнтаги пулга ёлчимаётганини айтмаганда, дуч келган енгил-елпи ишларни бажариш унга қийинлик туғдирмасди. Бир томондан мардикор бозорида ўтганкетган машинага илинж билан тикилиб ўтиришдан кўра шу афзал.

Тошкентлик йигит — Зокирнинг ҳам тайинли иш жойи йўқ эди. У кўпинча мардикорликка чиқиб турарди. Ахрор у билан яқиндан танишиб олгач, аста-секин оғайни тутинди, Зокирнинг уйида текинга яшай бошлади.

Тўғриси айтганда, кунига пул тўлаб Акмал деганнинг бир хонали уйида ижарада туриш Ахрорнинг роса жонига текканди. Каталакдек кваттирада ўндан ошиқ мардикор яшар, шарт-шароити амал-тақал ҳолатда.

Киш. Об-хаво совуклигига қарамасдан Зокир билан Ахрор Чорсу мардикор бозорида ўтирарди. Одам кўплигидан бозор асалари уяси каби ғувиллайди. Иш йўқ эмас бор, лекин пули кам. Шунинг учун ҳам аксарият мардикорлар тузукрок иш берувчи келишини кутишарди. Бир пайт Ахрорнинг кўзи Фармон билан Назарга тушиб қолди. Улар Акмалнинг квартирасида танишишганди. Номигагина салом-алик қилишгач, Ахрор уларга Зокирни таништирган бўлди:

– Бу ўртоғим – Зокир, бирга турамиз, – деди ва ўз навбатида собиқ ҳамхоналарининг исмини ҳам тилга олиб ўтди.

Лекин гап-гапга қовушмади, бозор ташқарисидан «бетон қоришга одам керак», деган овоз янгради. Йигитлар ўша томонга юришди. Бироқ улар етиб боргунча уч-тўрт эпчилроқ мардикор савдони пишитиб қўйишган экан. Хафсаласи пир бўлган тўртовлон бозор четидаги курсига бориб ўтиришди.

– Агар одам шунақа кўп бўлса, бугун уйга курук кайтамиз, – деди Зокир тушкун кайфиятда. Шерикларидан садо чикмагач, зўрма-зўраки жилмайиб, уларга далда берди. – Тушкунликка тушманглар! Агар «хўп» десаларинг менда бир режа бор.

– Қанақа режа экан? – Ахрор бетоқат сўради.

– Четроққа ўтайлик, ҳаммасини тушунтириб бераман, – деди Зокир атрофга олазарак боқаркан. – Бу ер гаплашишга ноқулай.

Йигитлар Зокирнинг режаси борлигига, ундан ўзларига бирон наф тегишига унчалик ишонишмаседа, эътироз билдиришмади. Холироқ жойга ўтишди. Зокир «режа»сини тушунтира бошлади:

– Мен кеча бир-иккита танишларим билан гаплашгандим. Уларнинг айтишича, Янгийўлда катта мол бозори бор экан. Ўша ёқдан қўй олиб келиб, Тошкентга ғўштга топширсак, анча-мунча даромад килишимиз мумкин.

– Ғалати гапларни гапирасан-а, Зокир, – деди Ахрор норози оҳангда, – Ахир, қўлингда ҳемирингам йўқ-ку.

– Сен бу томонини қўйиб тур. Пулни мана мен топаман. Қолаверса, сениям йиғиб қўйганинг бордир. Ўшани ҳам қўшамиз. Фармон билан Назар ҳам қараб туришмас, нима дединглар?

– Бор-у, лекин камда, – Фармон ғудранди.

– Айтдим-ку, колганини қўшаман деб. Бундан ташқари, менда яна битта режа бор. Агар у амалга ошиб қолса-ку, ҳаммамиз пулнинг тагида қолиб кетамиз.

Ахрор яна сабрсизланиб сўради:

– Тагин қандай режа ҳақида гапиряпсан?

Ошнасининг шошма-шошарлигидан Зокирнинг жаҳли чиқиб, жеркиб берди:

– Гапнинг белига тепмай тура оласанми ўзи? Бердигини айтгунча эшитиб тур. Кейин қандай саволинг бўлса бераверасан.

Боядан бери гапга аралашмаган, ўзича Зокирнинг режасини мулоҳаза қилиб кўраётган Назар уларни мурасага чақирди:

– Жанжални қўйиб туринглар. Яхшиси, биринчи ишни амалга ошириш ҳақида ўйлайлик.

– Билишимча, – деди Зокир, – Янгийўлда бугун кеч-курун катта бозор бўларкан. Кечки пайт йўлга чиқамиз.

Йигитлар «хўп» дейишиб, розилик билдиришди. Хайрлашиш олдидан Зокир Фармон билан Назарга тайинлади:

– Чорсу автостанциясининг таксилар турадиган жойида учрашамиз.

Режа бир қарашда тушунарли эди. Бирок пул масаласида тўртталасининг ҳам холи хароб, гарчи Зокир «пулни мен топаман» деб ботирлик қилган бўлса-да, бу каби катта иш бошлашга унинг ҳам дастмояси етмасди.

* * *

Сухроб бозорга кириб, уйига ул-бул егулик харид қилиб чиқди. Машинасига яқинлашар экан, у ерда тўрт йигит турганини кўрди. Сўзамоллиги тутиб, уларга гап қотди:

– Ҳа, оғайнилар, такси керакми?

– Ака, Янгийўлга бормоқчи эдик

– Ўх-ху, анча олис экан-у манзилларинг. Бўпти, савдосини келишсак, олиб бориб қўяверамиз-да.

– Янгийўлдаги мол бозорига бориб келамиз, бўладими?

Сухроб қўлидаги нарсаларни машина юкхонасига жойлар экан, иккиланиб қолди. «Агар дадилроқ нарх айтса бориб келавераман», деб ўйлади.

– Қанча бермоқчисизлар?

– Ўзингизнинг мўлжалингиз қанча?

– Йигирма минг.

— Бироз қимматроқ айтмаяпсизми, ака? Ахир, Тошкентдан шундоқ чиқсак Янгийўл-ку. Ўн саккиз минг берамиз. Бўладими?

Суҳроб чўзиб ўтиришни ўзига эп кўрмади:

— Келишдик.

У мижозларини машинасига чиқарар экан, йигитлардан бири Суҳробни ҳам мол олиб келишга ундади. Бу гапга бошқалар ҳам қўшилди. Уларнинг гапларига қараганда, мўмайгина даромад қилиш мумкин экан.

— Тошкентда қўй гўшти қимматлиги ўзингизга маълум, ака, — деди ёнида ўтирган йигит Суҳробга. — Янгийўлдан қўй олиб келиб бу ерга гўштга топшириб, икки барабар фойда қилиш мумкин.

Суҳроб мижозларининг жон кўйдириб гапиришларини кўриб, хаёлидан «дунёда яхши одамлар кўп-да», деган фикр ўтди ва йигитларнинг таклифини қабул қилди.

— Бўлмаса, мен ҳам уйга кириб озроқ пул олиб чиқсам, — дея мижозларига қараб қўйди у, — агар қарши бўлмасанглар.

Бу гапни эшитган олд ўриндикдаги йигит ошналарига маъноли кўз қисди.

Суҳроб пойтахтдан унчалик узоқ бўлмаган кишлоқлардан бирида яшарди. Шу боис уйига кириб чиқиш кўп вақтни олмади.

* * *

Ҳайдовчи уйига кириб кетганда Зокир шерикларига тиржайиб бош ирғаб қўйди.

— Ҳаммаси кўнгилдагидек. Энди буёғига маҳкам бўлинглар. Тагин довдираб қолмаларинг.

Йигитлар ҳам хунук тиржайиб қўйишса-да, безовта бўла бошлади. Кўзларида алланечук совуқ учқун милтилларди.

* * *

Фазилат хола ўғлининг «уч-тўрт йигитни Янгийўлдаги мол бозорига обориб келмоқчиман, баҳонада мен ҳам беш-олтита қўй олмоқчиман», деган гапини эшитганда ичида қувонди, лекин Суҳробнинг мижозларидан шубҳалангандек бўлди. Шундай бўлса-да, ўғлининг қўлига бир миллиондан кўпроқ пул берди.

«Зора, шу баҳона бир-икки сўм фойда қилиб, машинасини янгилаб олса», хаёлидан ўтказди она. Бироқ Суҳроб

хайрлашиб чиқиб кетиши билан Фазилат холанинг юраги сиқила бошлади. Эрталабгача ухлаёлмай у ён-бу ён ағдарилиб чиққан она негадир ўғлидан хавотир ола бошлади. Эрталаб қайтиши керак бўлган Сухроб кун бўйи қайтмади.

Кеч тушди. Фазилат холанинг хавотири уйдагиларга ҳам ўтди. Барча таниш-билишларга телефон қилинди — наф чиқмади. Сухробни ҳеч ким кўрмаганди.

Фақатгина орадан бир неча ҳафта ўтгандан кейин Янгийўлдаги ташландиқ ховузларнинг биридан Сухробнинг мурдаси бир неча жойига пичоқ урилган ҳолда топилди. Машина ҳам шу яқинда эди. Унинг тўртта ғилдираги ва яна бир неча қисмлари ечиб олиниб, ёқиб юборилганди.

Онаизорнинг ғиғони кўкка етди...

ЙЎҚОЛ(МА)ГАН УЗУК

Розиянинг кўнглидаги хавотир кеча ё бугун пайдо бўлгани йўқ. Бу хонадонга келин бўлиб тушган кунининг эртасигаёқ турмуш қуришда каттиқ адашганини тушуниб етган ва бир умр армон билан яшагандан кўра «Ёпиғлиқ қозон ёпиғлигича қолсин», деб ота уйига қайтмоқчи ҳам бўлганди. Қизининг бу ниятини ўз оғзидан эшитган онаси Солия аввал тили калимага келмай ўтирган жойида қарахт бўлиб қолди, кейин гўшангалик хонани ичидан қулфлаб, лозимдан бошқа кийимларини ечиб отди. Сўнг нималар бўлаётганига ақли етмай, кўзларини катта-катта очиб, ҳайкалдай қотиб қолган қизига ўшқирди: «Шу алфозда уйга кетаман, эшикни оч!». Ҳануз ўзига келолмаётган Розия атрофга олазарак қараб, деярли пичирлаб гапирди: «Жинни бўлиб қолганмисиз, ая. Бу нима шармандагарчилик?!» «Ҳа, тўғри айтдинг, бу шармандагарчилик, — она қизининг кўзига еб юборгудек тикилди, — лекин буни йиллар ўтиб одамлар унутиб юборишлари мумкин. Лекин сенинг ниятинг, Худо кўрсатмасин, амалга ошадиган бўлса ва бу уйдан ҳозир кетадиган бўлсанг, авлод-аждодимиз қиёматгача тавқи-лаънатга қолади-ку, қизим! Кейин, бу қора доғни ювиб, кетказиб бўлмайди».

Онаизорининг изтиробли гаплари таъсир қилдими ёки «ғишт қолипдан кўчди», деб тақдирга тан бердими, харкалай, Розия уйига қайтиб бориш ҳақидаги фикридан қайтди. Аммо у ўтган тунда қуёв боланинг гўшангага бегона одамдай кириб, терсайиб айтган гапларини волидасидан яшириб ўтирмади. «Менинг ишим ўта нозик, — деди Адҳамбек, — уч кундан сўнг қайтаман. Кутасан! Кутмай, қаёққа ҳам борардинг!». Келинчаклик оқ ҳарир либосини ҳали алмаштиришга ҳам улгурмаган қиз бу гапларни дастлаб ҳазил деб ўйлади. «Бек ака, ҳазилингиз ҳам бор бўлсин...» Гапини тугатиб улгурмаган Розияни эри қўполлик билан ўзига қаратди.

«Мен ҳазиллашаётганим йўқ, — ўшқирди кайфи баланд куёв, — ҳаёт-мамот «жанг»ига кетаяпман. Мен кўча кўрган йигитман. Ортиқча ғиди-биди қиладиган бўлсанг, тешик тоғорани кўлингга тутқазиб, эшакка тескари ўтқазаман-да, келган жойингга жўнатиб юбораман». Бу гапдан сўнг Розия узоқ йиғлади. Онаси эса, «Эркак киши кайфда нималар демайди, кўнглингга яқин олма, қизим», дея ичида зил кетса ҳам фарзандига сир бой бермади. «Эй, ая, яна бир гап бор, айтсам адо бўласиз», йиғи аралаш ғулдуради онасини кучоқлаб олган қизи. «Келин бўлиб тушганингга бир кун ҳам бўлмади-ю, шунча гап-сўзларни эшитдим, — қизининг сочларини силади она. — Айтавер, ўлимдан бошқа ҳаммасининг иложи бор, жон қизим». «Куёвингиз қиморбоз экан», деди-ю, бечора қиз кўзларини яширди. «Вой, мен нима экан деб ўйлабман, — онасининг юзига табассум югурди, — бу бўйдоқчилик қусурлари. Қўркма болали бўлганидан кейин рисоладагидек эр бўлади-колади».

Кийимларини кийиб олгач, Солия кетар олдидан қизига насихат қилди: «Менинг ҳам бошда дадангга кўнглим йўқ эди, вақт ўтиб, ҳаммаси изга тушиб кетди. Эрингдан хато излама, сен ҳам кўникиб кетасан. Сабр қил, жоним болам...».

Шу-шу Розия сабр қилиб яшаб келяпти. Тўғрироғи, у тўнғич ўғли Аъзам туғилганига бир ой тўлар-тўлмас, гиёҳвандлик воситаси — героин истеъмол қилган эрининг ҳақорат ва калтакларига чидаёлмасдан бир марта уйига кетиб қолганди. «Чикқан қиз — чийдан ташқари» деганларидек, бусиз ҳам кўл учида кун кечираётган ота уйидан унга жой топилмади. Ноилож, эрининг қошига бош эгиб келишга мажбур бўлди. Шундан кейин Розия ота уйига олиб борадиган сўқмокни буткул унутди.

Мана шу гапларга ҳам 15 йил бўлди, чамаси. Бу орада уч нафар ўғил кўрди. Шу фарзандларини деб, бояқиш сув келса симириб, тош келса кемириб яшаяпти. Шунча йиллар у эрини қиморбозликни ташлаб, бошқалар каби эрталаб ишга кетиб, кечкурун ишдан қайтиб келадиган кунни кутиб яшади. Умидлари чил-чил сингани майли-я, ундан баттари бўлмаса, гўрга эди. У ўғилларини отага тақлид қилаётганликларини, билиб-билмай унинг изидан бораётганликларини ва бу боши берк кўчадан уларни қайтариш

қўлидан келмаётганлигини, оиласи жар ёқасига бориб қолганини сезиб турибди.

Розия дилидан ўтаётган ва дахшатга солаётган мана шу адоксиз ўй-хаёллар исканжасидан қутулиш учун ётган ўрнидан туриб, телевизор мурватини буради-ю, ўйноқи куй таралиши билан кўнглига сиғмади шекилли, ўчирди. Аёл девордаги соатга қаради, унинг миллари тунги бир яримдан ошганлигини кўрсатиб турарди. Вақт ўтган сари унинг ҳам хавотири ортиб борарди. Нахотки эри бугун ҳам келмаса? Бирор қор-хол бўлдимикан? Шундай бўлган тақдирда ҳам унинг қўлидан ҳеч нарса келмайди. Хўш, «Қиморбоз эрим йўқолиб қолди, топиб беринглар» деб кимга айтади?

Ўрнига чўзилган Розияни уйқу элитди. Орадан бир соатча вақт ўтиб, чўчиб уйғонган аёл совуқ тер босган пешонасини енги билан артди. Эрининг қайтмаганлигини билгач, тунд киёфада туриб ўтирди-да, ҳозиргина кўрган дахшатли тушини қайтадан, бир-бир хаёлидан ўтказди. «Розия уч нафар фарзанди билан тик қояда турганмиш. Пастроқда шовуллаб оқаётган дарё юзидаги қип – қизил, қон рангидаги гирдоб эса дақиқа сайин кенгайиб борар, борликни ютиб юборгудек ваҳшат солармиш. «Азим, сен кийимларга қараб тургин, биз Қозим иккаламиз бир шўнғиб чиқайлик, сувнинг мовийлигини қара? – дермиш қийкириб, тўнғичи Аъзам». Она жонҳолатда сувга сакрамоқчи бўлиб турган болаларининг йўлини тўсиб, «Жон болаларим, кўрмаяпсизларми, бу сув эмас қон-ку ахир, ҳалок бўласизлар...» дебди. Болалар унинг гапига роса хохолашиб кулишармиш... «Сен кимсан, йўлдан қоч, кампир?», ўшқирибди Аъзам. «Мен сенларни туккан оналаринг бўламан, танимадингларми, болаларим?», деб йиғлабди она. Хуллас, ака-ука аёлни ялмоғиз кампирга чиқаришибди-да, бир чеккага улоқтириб, пастликка сакрашибди. Она иккала ўғлини узоқ кутибди, охири йиғлай-йиғлай, акаларининг кийимларини кўтариб олган кенжа-тойини етаклаб, ноилож ортига қайтибди...»

Туни билан кўрган тушининг таъбирини ўйлаб чиққан Розия тонгга яқин ухлаб қолди. У темир дарвозанинг тарақлашидан уйғониб кетди ва югурганча бориб, одатдагидек гараж дарвозасини очди.

– Шу вақтгача ухлайсанми, итдан таркаган, – ўшқирди хотинига уйкудан қолганлиги сезилиб турган ширакайф эри, – бир соатдан бери уйимга киролмайман.

Розия эрига салом бериб, атрофга аланг-жаланг қаради.

– Энди машина йўк, – ҳўмрайди Адҳамбек, – кимордан келганди, киморга кетди. – Ўзи ўйинга «Ласетти»ни ўрнига сени тикворсам ҳам бўларди-ю, қариб қолдинг, гаровга сени ким ҳам оларди.

Улар ичкарига киришди.

– Икки кеча ухлаганим йўк, – деди худди кўчада бир нарсани қойил қилиб келган одамдек каравотга чўзиларкан Адҳамбек, – ютуқ менда эди, ўз вақтида кетиш ўрнига кўзим очлик қилди. Фарам-фарам пуллардан сариқ чақа ҳам қолмади. Уч кунда қарзимдан қутулмасам, гаровдаги машинам «қулоғини ушлаб кетади».

– Дадаси, минг марта сизга ялиндим, шу киморни ўйнаманг деб, – ёзғирди эрининг бошига ёстик қўяркан хотини, – ўғилларингиз катта бўлиб қолишди.

– Тўғри айтдинг, – худди ўзи билан ўзи гаплашаётгандек деди эр, – уларни аллақачон ўйинга олиб бориб, «этини ўлдирсам» бўларкан. Ҳа, нима, одамлар итдай ишлаб, бир йилда топадиганини бир кунда топадиган бўлади. Бунинимаси ёмон... Айтгандек, кўнглим ағдарилиб кетяпти, бир коса қатик келтир. Тез бўл!

Ҳамма бало Розия дастурхонга олиб келиб қўйган бир пиёла қатикдан бошланди.

– Кимдан қолган сарқитни олиб келдинг? – жаҳл билан сўради эри. – Нима, мен сенларга мушукманми, бир марта ялаб тўядиган? Йўк, бу уйда мен кимман, ўзи?!

– Сираям сарқит эмас, дадаси, – деди шусиз ҳам юрагини ховучлаб турган хотини, – икки банка қатикқа ҳам мушук теккан экан. – Озгина увитқига олиб қўйгандим, шуни ичиб туринг, ҳозир қўшнилардан топиб чикаман.

Ўрнидан сакраб турган Адҳамбек қатик солинган пиёлани деворга уриб чилпарчин синдирди.

– Сен ҳали мени мазах қиладиган бўлдингми? – бўқирди эри. – Уйда соғин сигир бўлатуриб, қўшнидан садақа сўрайсанми, ярамас хотин. Сут-қатикни ялчимаган қашшоқ отангникига юбораётган бўлсанг керак-да. Мени алдаган тилингни ҳозир суғуриб оламан!

– Қачон мен сизни алдабман? – кўзига ёш олди аёл. – Қатикқа мушук текканини тўнғичингиз – Аъзам ҳам кўрган экан. Ишонмасангиз, ўзидан сўранг.

Зудлик билан чақиртирилган тўнғич ўғил онасининг гапларини тасдиқлади. Ўртанча ўғил Козимнинг гапи эса ёниб турган оловга бензин сепишдан бошқа нарсаси эмасди.

– Бундан чикди, йўқолган қазиларни ҳам ўша мушук ўмарган экан-да? – деди йигитча ҳеч ким бу ҳақда ундан сўрамаган бўлса ҳам.

– Ҳозирок ўша ярамас мушукни менга тутиб келтиринглар! Мен уни ўлдираман! – буйруқ берди Адҳамбек. – Эгасининг уйини ёқиб юбораман.

Бутун оила ўғри мушукни тутишга сафарбар этилди. Бундан, айниқса, Аъзам ва Козим беҳад хурсанд бўлишди.

– Аъзам ака, ақлингизга қойил қолдим, – деди икковлон мушукни пойлаш учун қўшни ховли этагидаги теракзорга етиб келишгач, ўзини ўт-ўланлар устига ташларкан Козим. – Қатикни юзини нонга суртиб еган ўзингиз, балого қолган мушук бўлди. Аямга айтсангиз, шундоғам берардилар-ку?

– Жангари киноларда кўрмаганмисан, бекитиқча иш қилган йигит кейинчалик миллионерга айланади, – деди укасининг ёнига чўзиларкан Аъзам. – Мана ўзинг, ўнта қазини қойилмақом қилиб ўғирладинг-ку, аямдан сўрасанг, шафтоли қоқини ҳам ололмасдинг. Менга раҳмат дегин, мана, йўли топилди. Ҳаммасига айбдор, мушук. Жониворнинг эса тили йўқ.

– Ака, «кенжа ботир» бизни сотиб қўймасмикан? – сўради укаси.

– Кўрасан, яқинда уни ҳам бир ишқал ишга илинтириб қўяман, – тиржайди Аъзам, – ўзиям, Азим деб чақирсанг, шамолдан олдин кошингга етиб келиб, таъзим қиладиган бўлади. Бўлди, бу гапларни йиғиштирайлик, кимнинг мушугини ушлаб борамиз?

– Синфдошим Жобирнинг қора мушуги бор, шуни «куритсак» жуда кўнглимдаги иш бўларди, – кўзлари ёниб акасига қаради Козим.

– Деворий газетага карикатурангни чизгани учунми?

– Тагига «иккичи» деб шеър ҳам ёзганига ўлайми, бу «шоир»ни. Бунинг устига мушуги мени танийди, ушлашимиз осон бўлади.

Хуллас, қопга солинган жониворни ота-болалар аввал чийиллатиб роса тепишди. Шундан кейин ўғри мушукни жазолаш маросими уюштирилди. Хашак майдалайдиган «жоди»ни икки киши аранг қўтариб, офилхонага олиб киришди. Эшик-тешикларни беркитишгач, дадасининг буйруғи билан болалар устарадек ўткир тигнинг изига бечора мушукни ёткизиб, таранг тортиб туришди. Зум ўтмай, шиддат билан пастга тушган пичоқ мушукнинг орқа оёқларини бўғинидан қарсиллатиб кесиб ташлади. Жонивор жон талвасасида тўрт томонга қон сачратиб, ўзини ура бошлади. Мушукнинг шу дақиқадаги аянчли чинқириғи болаларни дахшатга солган бўлса-да, Адхамбек ўзини йўқотмади.

— Мушукни «ашқол-дашқоллари» билан қопга солинлар-да, теракзорга ташлаб келинглар, — деди-ю, ҳеч нарса бўлмагандек, офилхона эшигини беркитиб, ташқарига чиқиб кетди.

Шу дақиқада хаёлига келган дахшатли фикрдан Аъзамнинг ўзи ҳам бироз сесканган бўлса-да, уни амалга оширишга қатъий қарор қилганди. Бироздан сўнг, Жобирларнинг молхонаси ортидаги сувсиз арикка беркинган ака-укалар қимирлаб турган қопчани устидан кerosин сеппиб, ёқиб юборишди. Бир дақиқа ўтмай, энди овози ҳам чиқмай қолган ёнаётган мушук сакрай-сакрай молхона ортига ўтиб, кўздан ғойиб бўлди.

Шу тунда Жобирларнинг қишга ғамланган хашаги молхонаси билан бирга қўшилиб ёниб кетгани қишлоқда катта янгилик бўлди. Ҳартугул, далада бўлганлиги учун молхолга зарар етмабди.

Бўлиб ўтган воқеаларга ўзини эри ва фарзандлари билан теппа-тенг айдор ҳисоблаган Розия бировга дардини айтолмай адои-тамом бўлди. Адхамбек болаларининг топқирлигидан «боши осмон»га етганини яшириб ўтирмади. «Мени қиморбозга чиқариб, атайлаб тўйга айттирмаган мана шу Мансур ярамасдан ўчимни олиб берганларинг учун сенларга раҳмат, арслонларим», деди ота қувончини ичига сиғдирилмай. Қишлоқ одамларининг фикри эса ҳар хил бўлди. Кимдир «электрдан ўғирлик қилган экан, мана «суриб» кетди» деса, бошқа бировлари «фалокат оёқ остида» деб бекорга айтишмайди, кўргулик дейишди... «Энди моллари қишда очидан тиришиб ўладиган

бўлди» деб пана-панадан гап отганлар ҳам йўқ эмасди. Аммо энг кизиғи, айникса, Адхамбек учун кутилмаган воқеа бир ҳафтадан сўнг юз берди. Жобирнинг отаси Мансурнинг дўстлари ёниб кетган молхонани тиклаб, олдингидан мўлроқ бўлса борки, аммо кам бўлмаган хашакни босиб қўйганини кўрган Адхамбекнинг кайфияти тушгандан-тушиб кетди. Буларнинг ҳаммаси хашар йўли билан бажарилганлигини эшитгандан сўнг эса анча вақтгача «дами ичига тушиб юрди». Шундан кейин ҳам у фарзандларини залолат йўлидан қайтариш ўрнига тобора разолат ботқоғига бошлаб борди. Ўсмирлик кўчасини тарк этган йигитлар эса билиб-билмай, унга эргашдилар, отадаги барча ёмон хулқ ва «хунар»ларни ўзлаштириб олдилар. «Иллат излаганга иллатдир дунё, ҳикмат излаганга ҳикматдир дунё», деганлари шудир-да, балки. Вақт эса ўтиб бораверди...

* * *

— Кун тартибидаги навбатдаги масала, — деди мажлис қатнашчиларига бир-бир қараб чиқаркан маҳалла оқсоқоли Одил, — фуқаро Адхамбек Акрамовнинг моддий ёрдам сўраб ёзган аризаси.

Хонада бирдан ғала-ғовур кўтарилди. «Одамда андиша бўлмаса қийин экан-да!..» деди кимдир.

— Жимлик сақлашингизни сўрайман ҳурматли кенгаш аъзолари, — сўзида давом этди раис. — Ёдингиздан чиқмаган бўлса керак, илгари маҳалламизда ёрдамга мухтож оилалар кўп эди. Шукурки, ҳозир аҳвол бутунлай ўзгарди. Аҳолининг турмуш даражаси сезиларли юксалди...

— Илгари эшак-аравага кунимиз қолганди, ҳозир ҳамманинг хонадониди машина борлигини айтинг, раис. Масалан, бизда бир эмас, иккита енгил автомашина бор, — лукма ташлади саксонни коралаб қолган бўлишига қарамасдан хали тетик Самир ота.

— Ўзи биттагина ариза тушган, — деди раис ва овозини баландлатиб, эълон қилди, — сўз ариза берган фуқаро Акрамовга. Марҳамат.

— Оилада беш жонмиз, — деди ерга қараб Адхамбек. — Иш бўлмаганлиги учун даромадимиз ҳам йўқ. Қолгани аризада ёзилган...

– Ўзингиз ёки меҳнатга лаёқатли оила аъзоларингиз иш ахтариб, бирор жойга мурожаат қилдиларингизми? – сўради фермер хўжалиги раҳбари Абдурахмон.

– Барибир қишлоқда иш йўқ-ку, – хушламайгина жавоб берди аризачи. – Шунинг учун излаганимиз йўқ. Узоққа бориб қим ишлайди?

– Хафа бўлмангу, Адҳамбек, излаган имкон топади, сўзида давом этди Абдурахмон. – Масалан, менинг фермер хўжалигимда ҳам, унинг қошидаги сут маҳсулотлари комбинатида ҳам, қурилиш бригадасида ҳам бўш иш ўринлари бор, ўғилларингиз истаса, марҳамат.

– Эй бойвачча, менга иш топиб берадиган бўлиб қолдингми? – жажл қилди Адҳамбек. – Бир ўғлим чемпион, бир ўғлим хорижда ўқияпти деб қерилма! Менга ақл ўргатма, насиҳатинг ўзингга сийлов.

– Бу насиҳат эмас, таклифимни айтдим, холос...

Бехосдан хона эшиги очилиб, ичкарига узр сўраб қирган аёлни кўрган фермер гапидан тўхтади. Қасал бўлиб эри вафот этгач, етти нафар болалари билан бева қолган бу меҳнатқаш аёлни қишлоқда ҳамма ҳурмат қилар ва шу сабаб йиғилиш аҳли ҳам ўринларидан туриб у билан саломлашди.

– Ижозатсиз қириш одобсизлик эканини биламан, узр, – деди одмигина қийинган Шарифа, – моддий ёрдам комиссияси йиғилганини эшитиб қелдим. Қилмадим, буни ариза дейсизларми, қуллас, сизларга икки оғиз гапим бор эди. Набирамни боғчадан олиш учун шошилиб тургандим...

Қаис нима дерқин дегандек, Адҳамбекка қаради.

– Моддий ёрдамга муҳтожлар бизда энди йўқ, биттагина ариза тушган деб мақтанаётгандинглар, мана оқибати. Қайтар дунё дейдилар, буни, – қиноя билан деди Адҳамбек ва Шарифага юзланди. – Мен мингдан-минг розиман, арзингизни айтинг, сира тортинмай гапираверинг, синглим. Булар бир эшитсин.

– Йўқ, сиз тушунмадингиз, – деди аёл хижолат бўлиб, бир Адҳамбекка, бир қаисга, бир ўтирганларга юзланаркан – мен демокчи эдимки... бошқа нарсa демокчиман.

– Мана, ҳамма рози экан, гапиринг синглим, – деди самимийлик билан оқсоқол, – сўз сизга.

– Аввало, оиламиз бошига мусибат тушганда бизни ёлғизлатиб қўймаган ҳамқишлоқларимизга, маҳалла фа-

олларига раҳмат демоқчиман, — ҳаяжонланганидан Шарифанинг кўзига ёш келди. — Энди ҳаммаси ортда қолди. Новвойхона очдик, ун гектар боғни ижарага олдик, ис-сикхонамиз ҳам бор. Раҳматлик отаси кизимизни шифокор бўлишини орзу қиларди. Дурдона бу йил давлат гранти асосида тиббиёт олийгоҳига ўқишга кирди. Қисқаси, оиламизга берилаётган моддий ёрдамни тўхтатишларингизни илтимос қилиб келдим. Бошқа бирор мухтож оила бўлса...

Шарифа опанинг гапи шу ерга етганда Адҳамбек бир сўз демасдан, аста ўрнидан туриб, хонадан чиқиб кетди. У уйига келгач, анча вақт ўйланиб ўтирди. Аммо ёмонликни ўзига «касб» қилиб олган бу кимса ҳозир ҳам эзгуликни эмас, ёмонликни ўйлаётганди. Кейин уччала ўғлини ёнига чорлади.

— Гап бундай, — деди у ҳар бир сўзини дона-дона қилиб, — маҳалла мажлисида анави бойвачча, Абдурахмон фермер обрўйимни бир пул қилди. Менга ақл ўргатиш қанақа бўлишини ҳали унга кўрсатиб қўяман. Тўғрироғи, сенлар кўрсатасанлар.

— Ўт қўямизми, дада? — қизиксиниб сўради Азим.

— Бошқа нарсани ўйлаб қўйганман, — деди Адҳамбек ва йигитларнинг қулоғига пичирлаб, алланималарни узоқ тушунтирди.

Орадан кўп ўтмай, ярим кечада икки кўча нарида яшайдиган Абдурахмоннинг ховлисидаги ташқари айвонига уч номаълум шахс қўлларида пичоқ билан сездирмай кириб олишди. Улар ҳаш-паш дегунча бир «КаМАЗ» терилган тарвузни чавақлаб ташлашди.

Ота-болалар қулоқларини «динг» қилиб, ўзлари кутган янгиликни эрта-индинига ҳам, ундан кейин ҳам эшитишмади. Ўша кунларнинг бирида, азонда кўча эшиги олдида кимдир атайлаб ташлаб кетган тўрт дона тарвузни Розия опа кўрганини ҳисобга олмаганда, бу воқеа ошкор бўлмай қолиб кетди.

* * *

Ўша куни киморда анчагина пул ютқазиб, қарзга ботган Аъзам ва Козим бошқа илож тополмагач, уйдаги сейфни ўғирлашга қарор қилишди. Онани синглисиникига жўнатган ака-ука, дадаси билан атайдан арақхўрлик қилиб, ухлатиб қўйишди. Вақт ярим тундан ошиб, алламаҳал

бўлганда юзига ниқоб кийган икки кўланка овоз чиқармай сейфга калит солишди. Сейф очилмагач, уларнинг тоқати-тоқ бўлиб, ниқобни ҳам ечиб, тер босган юзларини артишди.

— Дадам биз ўйлагандан кўра пухта-пишиқ экан, энди нима қиламиз? — дея акасига қаради уйқусираётган кўзлари билан Козим.

— Болгаркани ишлатсак, ишни тез битирардик-куя, лекин шовқини ҳаммани ўйғотворади-да, — бошини қашиди ака. — Электр пайвандчини топиш керак.

Шу пайт хонада ғойибдан пайдо бўлган одамнинг корасини дарров илғаб ололмаган ўғрилар бир зум каловланиб қолишди. Адхамбек чирокни ёкиб, хонадаги ўриндикка ўтирди.

— Шу дардларинг бор экан, очик айтмайсанларми, итдан таркаганлар! — дея қўлидаги сейф калитини кўз-кўз қилди. — Аммо энди бермайман. Сенларнинг кўлингдаги сохта калит.

— Бермасангиз бўлмайди, дада, — зарда билан гапирди Аъзам. — Қимордан қарз бўлиб қолдим. Улар мени аяб ўтиришмайди, буни ўзингиз яхши биласиз.

— Бўлинг, дада, сейфдаги пулни беринг, — гапга қўшилди Козим. — Бошқа иложи йўқ.

— Сенларни қиморбозликка ўзим ўргатиб, энди балога қоламанми, — мушти билан столни урди Адхамбек. — Нима, пулни бермасам ўлдирасанларми? Калитни бермайман, тур йўқол, иккаланг ҳам кўзимга кўринма!

Аъзам ташқарига чиқиб кетди ва бироздан сўнг қўлида аркон билан кириб келди.

Ака-ука отасини ўтирган курсига чандиб боғлашди. Адхамбек қаршилиқ кўрсатмади, фақат кўзларидан симсим ёш оқди. Сўнг калитни тортиб олиб, сейфдаги ҳамма пулни ўмарган зўравон ўғиллар ташқарига чиқишди. Бироздан сўнг отасининг қошига қайтиб келган Козим арконнинг бир учини бўшатди.

— Сал ҳаракат қилсангиз аркон ечилади, — деди остонага етганда ўғил, — майли, биз кетдик...

— Ит эгасини қопмайди деганлари ёлғон экан, — деди унинг ортидан бандиликдан қутулишга ҳам ҳафсаласи қолмаган ота.

Салкин куз кунларининг бири эди. Тун бўйи вахимали тушлар кўриб, алахсираб чиққан Абдурасул юз-кўлини эри-нибгина ювган бўлди-ю, хотини тайёрлаб кетган нонуштага иштахасиз кўз ташлади. Чойни қайтариб улгурмасиданок уйи олдига катта тезликда келиб тўхтаган машинанинг овозини эшитиб, кўча эшигига қаради. Ҳовлига ижозат-сиз бирин-кетин кириб келган Ўлмас, Бердикул ва Фахрид-динларни у дарров таниди. Бу уч кимсани кеча кечкурун қиморхонада кўрган Абдурасулнинг танасига титроқ югур-гандек бўлди, «бу чакирилмаган меҳмонлар эрталабдан уйимга нега бостириб келишди экан... ишқилиб, яхшилик-ка бўлсин-да», деган хавотир билан улар келаётган томон юрди.

Меҳмонлар уйга киришни ўзларига эп кўришмай, хо-надон соҳибини кўчага чакириб чиқишди. Улардан бири Абдурасулга илмокли гап қотди:

– Нима иш қилиб қўйганингни биласанми, йигит?

Бусиз ҳам боши гангиб қолган Абдурасул саволни эшит-ган бўлса-да, ҳеч нарсаса тушунмади. «Мен бор-йўғи оддий хайдовчи сифатида у ерга бориб қолган бўлсам, қолаверса, қимор ўйинини бир чеккада кузатиб турдим, холос. Шундай экан, нима қилган бўлишим мумкин?» Абдурасул шундай ха-ёллар билан мужмал елка қисди. Меҳмонлар ортиқча гап-сўзга бориб ўтиришни исташмади чоғи, «сени Аъзам чойхона-га чақиряпти, нима қилганингни ўша ёққа борганингда билиб оласан», деб уни «валинеъмат»лари Аъзамнинг қароргоҳи бўлган «Гузар» чойхонасига мажбурлаб олиб кетишди.

Ҳамма «томоша» чойхонага боргач бошланди. Дастлаб «валинеъмат» Абдурасулга ўшқириб, ҳе, йўк-бе йўк, тилла узугини ўғирлаганликда айблаб, зудлик билан уни қайтариб беришини талаб қилди. Акс ҳолда, ҳолига маймунлар йиғлаб қолиши мумкинлигини айтиб кўркитгандан кейин боёқишнинг тили танглайга ёпишиб қолди. У ҳеч қандай узукни ўғирламаганлигини ҳарчанд таъкидламасин, Аъзам ўз сўзида туриб олди. Абдурасулнинг йиғлаб, ялиниб-ёлво-ришларидан кейингина Аъзам бироз юмшагандек бўлди-ю, «унда ўғирлаган одамни топиб берасан», деб шарт қўйди.

Калтаклар зарбидан жони халқумига келган бечора хайдовчи ўша кунни машинасига ўтирган йўловчи Неъ-матни чойхонага етказиб келиш мажбуриятини олишдан

бошқа чора тополмади. Ўн-ўн икки нафар босқинчидан иборат жиноий гуруҳ аъзолари Неъматнинг уйига девордан ошиб киришди ва ухлаб ётган хонадон сохибини аёвсиз дўппослашди. Уркалтак окибатида уй остин-устун бўлди, деворлар қонга бўялди. Аъзон-бадани моматалок бўлиб, ҳушидан айрилган Неъматни устидан муздай сув қуйиб ўзига келтиришди. Шундан кейин уни Абдурасул билан ёнма-ён ўтқазиб қўйишди ва узукни топиб беришни талаб қилишди. Лекин иккала жабрланувчи ҳам гап қандай узук ҳақида бораётганлигини мутлақо билмасликларини айтишди. Қўзланган мақсадга эришолмаган зўравонлар «узук ўғрилари»ни чойхонага олиб боришди.

Бу вақт қароргоҳга мажбурлаб олиб келинган ўша кунги кимор ўйини иштирокчиларидан бири Авлиёрдан ҳам ўша узукни топиб беришни талаб қилишган, бироқ ҳеч нарсадан беҳабар бечора йигит мушкул вазиятда ўтирарди.

Ўта шафқатсиз қийноқ-азоблар туфайли тинкаси обдан қуриган уч нафар тутқиннинг энди ўрнидан кимирашга ҳам мажоли қолмаган бўлса-да, Аъзам уларга дўқ-пўписа қилиб, қандай бўлмасин узукни топиб беришларини талаб қилишда давом этди. Жабрланувчилар ҳеч қандай узукни билмасликларини ва кўрмаганликларини, бинобарин, олмаганликларини таъкидлашгани сари қийноқ ҳам кучайгандан-кучайиб борарди. Одамийлик қиёфасини йўқотган Аъзам уларга, агар узукни топиб беришмаса, ҳаммаси ўлиб кетишини айтиб таҳдид қилди. Бу чора ҳам натижа бермагач, «валинеъмат»нинг шериклари Неъматни яна бе-аёв қийноққа солишди. Бунни кўриб эсхонаси чиққан Абдурасул жиноий гуруҳ аъзоларидан бири Элбекка ялинди:

– Жон ака, узукни мен олмаганман. Агар олган бўлсам, нон урсин. Менга ёрдам беринг.

Аммо у қутурган газандалардан раҳм-шафқат сўраб, каттик янглишганди. Зўравонлар уни ҳам Неъмат каби калтак билан «сийлашди».

Барча уринишлари зое кетгач, қўзи қонга тўлган Аъзам уччала жабрдийдани йўқ қилишга буйруқ берди. Зўравонлар узук «ўғрилари»ни машинага ўтқазиб, Зангиотадаги кимсасиз «Хўкизорол»га олиб боришди. Қонхўрлар галаси ўзларининг ўта ваҳший жиноятларини яшириш мақсадида одамлар кўзидан пана ўшбу кимсасиз, овлоқ ҳудудни танлашди.

Ерга юзтубан ётқизилган жабрланувчиларнинг ялиниб-ёлвориб, айюханнос солишларига қарамасдан, жиноятчилар сўнгги марта эски талабларини такрорлашди. Лекин бу шўрпешоналар йўқ узукни қаердан ҳам топишсин?! Шу пайт инсон тасаввурига сиғдириш мушкул воқеа содир бўлди. Жиноий тўда аъзоларидан бири Ўлмас «узук ўғрилари»нинг устига бензин сепиб, ёкиб юборди.

Тирик машъалага айланган жабрланувчилар жон талвасасида ўзларини у ёқдан-бу ёққа урар, ёрдам сўраб, дахшатли бақирарди. Одам қиёфасидаги ваҳшийлар эса пинагини ҳам бузмасдан эҳтимолки, завқ билан ушбу «томоша»нинг якунини кутиб турар, бирортаси жойидан ҳам жилмасди. Яхшиямки, шу яқин ўртада ёмғирдан сўнг йиғилиб қолган кўлмак сув бор экан. Абдурасул ва Авлиёр дод солганча югуриб бориб, унга ўзларини ташлаб, оловни ўчиришди. Кўлига кишан солинган Неъмат икки қисматдошининг ўртасида бўлганлиги учун ўзини ўнглаб, ўрнидан тургунича кийимлари қуйиб, баданига ёпишиб қолди. Аланга кўз очирмагани учун дала бўйлаб дуч келган томонга зир қакшаб югура-югура, охири беҳуш бўлиб йиқилди ва шундан сўнггина олов ўчди.

Бироздан сўнг ўз ёғига ўзи қоврилиб, кийим-бошлари тутаб ётган «узук ўғрилари»ни қонхўрлар тўдаси машиналарга тикиб, хўжайинларининг хузурига йўл олишди.

Элбекнинг машинасида кетаётган Аъзам уларни йўлда тўхтатди ва шерикларидан сўради:

– Узугимни ким ўғирлаганини бирортаси эсладими?

Қаттиқ қуйиш оқибатида оғир ахволга тушиб қолган, кийимлари нарёқда турсин, баданининг ҳам дабдаласи чиққан Неъмат Аъзамга ялинди.

– Мен сенга шу узукнинг ўрнига ярим кило тилла келтириб бераман. Факат мени тинч қўй, – деди. – Одамни шунчалик ҳам таҳқирлайсанми?

Тилланинг дарагини эшитиб, кайфияти кўтарилган Бердикул Абдурасулга юзланиб, деди:

– Мана, Неъмат ярим кило тилла бераман деди, сен нима бера оласан?

Ҳайдовчилик қилиб топгани рўзғоридан ортмайдиган Абдурасул бу гапдан довдираб қолди.

– Мен нима ҳам бера олардим. Ҳеч нарсам бўлмаса, ортиқча мол-давлатим ҳам йўқ, – тўғриси айтди у.

Козим мавзуни ўзгартириб, пўписа килди:

– Агар ички ишлар ходимларини аралаштиришга урингудек бўлсанг, терингни шилиб оламан. Так что, қадамингни ўйлаб бос, бола!

Шундан сўнг «валинеъмат»нинг буйруғи билан Фахриддин Абдурасулни укасининг уйига олиб бориб қўйди. Зўравонлар зуғумидан юрак олдирган Абдурасул шифохонага ҳам мурожаат қилмай, уйида даволанди.

Танасининг кўп қисми куйиши оқибатида Неъмат кўп ўтмай дунёдан кўз юмди. Терговда гувоҳ сифатида иштирок этган марҳум Неъматнинг акаси Бектош, у тушлик қилиб ўтирган вақтда уйига илма-тешик бўлиб кетган шимда, оёқ яланг, бутун бадани кип-қизил гўштга айланган, юзи ва сочи қаттиқ куйиш оқибатида таниб бўлмас даражада ўта ночор ахволга тушган укаси кириб келганини айтиб кўрсатма берди. У «нима бўлди?» деб берган саволига Неъмат, «кимордан бўлди, тузалганимдан сўнг ўзим ҳисоб-ки-тоб қиламан», дея жавоб бериб, тезда шифохонага олиб боришини сўраган. Шифохонада ҳам Неъмат акасига жиноятчиларнинг номини айтишдан кўркиб, «улар ёмон одамлар, қўлларидан ҳамма иш келади, оиламизни йўқ қилиб юбориши мумкин, ҳеч кимга «чурк» этиб, оғиз очманглар» деб тайинлаган.

Ушбу воқеалардан бир кун бурун Зангиота тумани «Хонобод» қишлоқ кенгаши ҳудудидаги Гузарда катта қимор ўйини бўлиб ўтган, қиморда Аъзам ва унинг ҳамтовоқлари билан Неъмат ҳам ўйнаган ва катта миқдордаги пулни ютиб олган эди.

Аксинча, пул ютқазган Аъзам эса аламига чидай олмай қабих режа тузган. У атайин тилла узугини йўқолдига чиқариб, бегуноҳ кимсаларни қўрқитиш йўли билан қиморда бой берган пулини қайтариб олмоқчи бўлганди...

Ҳа, инсонийлик қиёфасини йўқотган Аъзам бошчилигидаги конхўр тўданинг кўз кўриб, кулоқ эшитмаган бу қаби ваҳшийликлари тўсатдан ёки жahl устида содир этилмади. У жиноят оламига ҳам тасодифан кириб қолмади. Ҳеч ким ўғри ёки қотил бўлиб туғилмайди. Барчаси тарбияга боғлиқ. Аъзам кўрган «тарбия» улғайгани сари уни тобора тубанлик ботқоғи сари етаклади. У барча қилмишларим беиз кетади, деб ўйлаганда қаттиқ янглишган эди.

«МАЛИКА»ДАГИ МАШМАША

Машиналар у ёкдан бу ёкка «ғиз-ғиз» ўтиб турибди. Кимдир Самарқандга шошаяпти. Кимдир Нукус қайдасан, деб йўлга чиққан. Хуллас, ҳар ким ўз юмуши билан елиб-югуради.

Шундок Тошкентдан чикишингиз билан йўл четидаги «Малика» кафесига кўзингиз тушади. Барча машмашалар ана шу тамаддихона билан бевосита боғлиқ бўлганлиги сабабли воқеа тафсилотларига батафсил тўхталиб ўтамиз.

Замонали Зиёев Тошкент вилоят ИИБ ЙПХ катта инспектори. Унинг хизмат вазифасига автоулов ҳайдовчилари ва пиёдалар томонидан қўпол қоида бузилишларини аниқлаш, уларнинг олдини олиш, қисқаси, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш киради.

Баҳор кунларининг бирида Замонали Зиёев ўзига тегишли «Нексия» машинасида «Малика» кафеси ёнидаги автомобиллар тўхташ жойига келиб, шу ердаги киракашлардан ҳужжатларини кўрсатишни талаб қилади.

— Сизлар ноконуний одам ташиш билан шуғулланыпсизлар!

ЙПХ инспектори шундай дея олти нафар енгил автомобиль эгаларининг ҳайдовчилик гувоҳномаларини олиб қўяди. Тегишли ҳужжатлар йўқлиги тўғрисида баённома тузади. Баённомага холислар ҳам имзо чекиши керак, аслида. Аммо...

— Нега бундай қияпсиз? — дея эътироз билдиришди ҳайдовчилар инспекторга.

— Мен кичкина одамман, аскарман. Буйрукни бажараяпман, холос.

Замонали Зиёев шундай дея ҳайдовчилик гувоҳномаларини ўзининг машинаси салонига ташлади.

Табиийки, машина эгалари ҳайдовчилик гувоҳномаларини қайтариб олиш учун отряд командирининг олдига боришди.

– Хабарим бор, – дея салмоқланди подполковник, – Соат тўртда «Малика» кафесига бораман. Ўша ерда гаплашамиз...

Фанишер Олимов шериклари билан айтилган вақтда «Малика» кафесига келди. У хусусий тадбиркорлик билан шуғулланмоқчи, «Тошкент-Термиз» йўли бўйлаб жойлашган «Малика» кафесини ва унинг ёнидаги автоуловларни ювиш шохобчасини ижарага олиб иш юритиш ниятида эди. Лекин фаолият олиб бориш учун тегишли ҳужжатлари йўқлиги сабабли «Малика» кафеси раҳбари билан маслахатлашгани келганида ҳайдовчилик гувоҳномасини инспектор Замонали Зиёев олиб қўйганди.

...Ярим соатлардан кейин подполковник Ақром Мансуров ҳам «Малика» кафесига етиб келди. Улар айланиб юришганда Фанишер Олимов ўзининг режалари ҳақида гап очади.

– Мана шу «Малика» кафесини ижарага олиб иш юритмоқчиман.

Подполковник унинг гапини бўлди.

– Бу ерда автомашиналар тўхташи мумкин эмас.

Фанишер подполковникка туман ҳокими ва вилоят йўл ҳаракати хавфсизлиги бошқармаси томонидан тасдиқланган автомашиналарнинг тўхташи учун берилган махсус чизмасини кўрсатди.

Ана шундан кейин подполковник ичида сақлаб юрган дардини ташқарига чиқарди.

– Нима деяпсан? – деди подполковник Ақром Мансуров овозини баландлатиб, – қўл остимда 120 нафар ходим хизмат қилади. Ҳар куни иккита ходимимни кафенинг олдига қўйиб қўйсам борми... Ҳеч ким кафега кирмайди. Тушунган бўлсанг керак... Агар шу кафени ишлатиш ниятинг бўлса, ҳар ойда икки минг доллардан бериб турасан.

Фанишер ўйланиб қолди. У бунча пулни қаердан олади? Кафени ишлатганида ҳам подполковник айтган 2.000 долларни топиб бера олмайди-ку.

– Ака, инсоф билан келиштириб айтинг. Биз шериклар билан маслахатлашиб, ойига 250–300 минг сўм бериб турайлик, – деди автомашина эгаларидан бири Қудрат.

Бу гапдан подполковник Ақром Мансуровнинг жаҳли чиқди:

— Сенларни шу ердан қуритсам, ойига икки миллион берадиганлар бор. Сенлар билан гаплашмайман, эркак эмас экансанлар, — дея уларни уятли сўзлар билан ҳақоратлайди.

Бироздан кейин подполковник «инсоф»га келди, шекилли, улар биринчи ойга 800, кейинги ойдан бошлаб 1.000 доллардан Ақром Мансуровга бериб туришга келишишди.

Лекин қани ўша 800 доллар? Иложини қила олмаганларидан кейин Ғанишер Олимов шериклари билан маслаҳатлашиб, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ходимларига ариза билан мурожаат қилишди.

«Малика» кафеси ва автоуловларни ювиш шахобчасини ишлатиш учун ижарага олган тадбиркор фаолиятига тўсқинлик қилмоқчи бўлган подполковник қўлга олинди.

БЕКОРЧИ ЎҒРИЛАР

Уйда бекор ўтириб зериккан Азиз кеч бўлганда кўчага чиқди. Дўстлари Мурод ва Журъатни чақирди. Уччовлари кўшнининг эшиги тагида у ёқ-бу ёқдан суҳбатлашиб ўтиришди. Гап мавзуси айланиб-айланиб, пул топиш масаласига тақалди. Беғам, жонини койитиб меҳнат қилишни хоҳламайдиган Азиз:

– Менда бир режа бор, агар шу ишни эпласак, анчагина пул топишимиз мумкин, – деди.

– Қандай режа экан? – сўради икки шериги кизиқиб.

– Анчадан бери бир фермер хўжалигини кузатиб юрибман. Моллар далада пайтида бир амаллаб у ердан уч-тўртта молни олиб чиқиб, бозорда сотсак, анча-мунча пул бўлади.

– Қандай қилиб олиб чиқамиз?

– Журъат иккимиз кечаси қоровулларни уйқу босган пайтда фермага билдирмай кириб молларни олиб чиқамиз. Мурод, сен юк машинангни хайдаб бориб, бизни овлоқрок ерда кутиб турасан. Молларни унга ортиб, олиб қочамиз.

– Уларни қаерга бекитамиз? Мол кичкинагина нарса бўлмаса, унга қараш керак, овози чиқса, бизни ушлаб олиб қамаб қўйишади, – деди Мурод.

– Намунча ваҳима қиласан? Молларни ўша захоти бозорга олиб чиқиб, арзон-гаровга бўлса ҳам сотиб юборамиз. Биров билан талашиб-тортишишнинг кераги йўқ.

Уччовлон ярим кечаси фермага ўғирликка тушишни келишиб олганларидан сўнг тарқалишди. Тунги соат 1:30 ларда айтилган жойга йиғилишганида, уччовларининг юрагини ваҳима қоплаган эди. Фермага борганларидан сўнг, айтганларидек Журъат ва Азиз билдирмай у ерга кириб, учта қорамолни етаклаб чиқишди ва тезда машинага ортишди. Тонг ёриша бошлаганда, уларни мол бозорида бир одамга арзон-гаровга сотиб, пулини «арра» қилишди.

Ўғирланган молнинг пули анча-мунча бўлгани учун уч-чала дўст ҳам бир қанча муддат пулдан қийналишмади, жонларини қойитмай, гўё роҳатда яшаб юришди. Лекин пуллари тугагач, «ўрганган кўнгил ўртанса қўймас», деганларидек, яна шундай йўл билан пул топиш режасини туза бошладилар.

— Яна фермага ўғирликка тушсак бўлмайди, чунки улар учта қорамолнинг ўғирлангани ҳақида милицияга хабар беришган, — деди Азиз.

— Милицияга хабар берганлари билан из қолдирмаганмиз-ку, бизни икки дунёда ҳам топа олишмайди, — деди Журъат ишонч билан.

— Барибир, топа олишмаганда ҳам, энди у ерда қўриқлашни кучайтиришган. Бу сафар бировнинг уйига кириб чиқишимиз керак, — деди Азиз.

— Кимнинг уйига кирасан? Билиб қолишса, қишлоқ жойда ҳаммага овоза бўлиб кетади. Бу ерда менинг машинамни ҳамма танийди, — эътироз билдирди Мурод.

— Мен сенларга ўзимизнинг қишлоққа ўғирликка тушамиз, демаяпман. Бошқа ерни мўлжаллаб қўйганман, сенлар фақат мени айтганимни қилсаларинг бўлди.

Режа тузилди, унинг асосида бировнинг пастак деворидан ошиб тушиб, икки қорамолни билдирмай эшикдан олиб чиқиб кетдилар ва худди олдингидай, бозорга олиб чиқиб пулладилар. Харидор бўлган киши:

— Ўғлим, молларинг жуда зотли экан, уларни нимага сотяпсан ўзи? — деб сўради.

Шундоғам ичини ит тирнаб, кўзлари бежо бўлиб турган икки оғайини бу савол шошириб қўйди. Бундай пайтда ўзини қандай тутишни биладиган Азиз:

— Амаки, пул зарур бўлиб қолди, шунинг учун сизга арзон-гаровга бериб юбормоқчиман, — деб жавоб қайтарди.

Уч дўст бу ишларини давом эттириб, шу тариқа яна бир кишининг молини ўғирлаб, шўрини қуритдилар.

Бир куни улар яна бир «ов»ни режалаштириб, йўлга чиқишди. Кеч соат ўнларда йўл узок бўлгани учун ўтиравериш чарчаганларидан оёқларининг чигилини ёзиш учун автобусдан тушдилар. Кечқурун кўчанинг нариги бетида тўхтаб турган машинани кўрган Азизнинг кўнглига шумлик оралади. Дўстларига «шу ерда кутиб туринглар, мен ҳозир», деб кўчанинг нариги томонига ўтиб кетди.

Толиб йўлда машинаси бузилиб колгач, у ер-бу ерини кавлаштириб, роса овора бўлди, тузата олмагач, таниш устани чакириб, кутиб ўтиришдан бошқа чораси колмади. Машинанинг орқа тарафидан лип-лип ёниб чироқ кўринди. Толиб ортига ўгирилиб караганида, кўлида фонар кўтариб олган йигитни кўрди. Негадир юрагини ваҳима босди, лекин ўзини тутиб олиб, машинадан тушди ва у билан саломлашди.

– Нима бўлди, ака? Ёрдам керак эмасми?

– Машинам бузилиб колди, тузата олмадим. Уста йигитларни чакиртдим, ҳозир келиб қолишади.

– Ҳа-а, ундай бўлса майли. Қўлимдан келса ёрдам бериб юборай деб келаётгандим. Ўзим шу ерда қовун экаман, қовун ейишга бир алоҳида меҳмон бўлиб келинг, – деди-ю, ортга қайтиб кетди.

Толиб бу йигитнинг кўзи бежолигидан хавотирга тушди. Тунда бир ўзи ёлғиз, ҳар нарса бўлиши мумкинлигини ўйлаб, машинасига ўтирди ва унинг ойналарини ёпиб, эшикларини қулфлаб олди.

– Ҳа, тинчликми? – дўстини саволга тутди Журъат.

– Тинчлик, анави ерда тайёр «гўшт» бор экан. Кетдик.

– Нима қиламиз?

– Шунга ҳам ақлинг етмайди, тилла соати, телефони, машинаси бор. Жуда бўлмаса, пулини шиламиз.

Мурод дўстининг гапидан сўнг унга эргашди. Улар машинанинг олдига келиб ойнани тақиллатдилар. Толиб фонар кўтариб олган уч кишини кўриб, «нима?» дегандек ишора қилди. Азиз:

– Ака, дўсларимни олиб келдим, эшикни очинг, ёрдимиз тегиб қолар, – деди.

– Йўк, раҳмат, сизларнинг қўлингиздан келмайди, – ваҳимага тушган Толиб шундай деб, уларга парво қилмай ўтираверди.

– Эшикни оч деяпман, – дағдаға қилишга ўтди Журъат.

– Нима ишинг бор? – сўради Толиб.

– Бизга пул керак! Айтганимизни берсанг, тинч қўямиз, – деди Журъат хезланиб.

– 200 доллар берсанг етади, – деб қулди Азиз.

– Менда бунча пул йўк! – деди Толиб ва яқинроқда турадиган дўстига қўнғироқ қилиб, кечаси кўчада қолиб

кетгани ва уч йигитнинг ундан пул талаб қилаётганини айтиб, ёрдамга чақирди.

Толибнинг телефонда кимнидир ёрдамга чақираётганини тушунган уч йигит бир-бирларига «нима қиламиз» деган маънода тикилдилар.

– Ойнани синдирамиз, – деди Журъат ва қўлига тош олиб, машинанинг ойнасига урди. Ойна синиб, унинг синиклари Толибнинг юзига сачради. У қўллари билан юзини бекитиб, ўзини химоя қилмоқчи бўлганди, босқинчилар қўлидаги соати ва телефон аппаратини тортиб олишиб, қочиб кетишди. Бироқ узокка кетишолмади. Толибнинг телефонда чақирган дўсти «оёқларидан чалиб қўйди». Улар ушланди ва жазоланди.

ОТАГА САНЧИЛГАН ТИҒ

...Абдурашид ака ўн кундан сўнг Шоҳиданинг туғилган куни эканлигини эшитиб, уни хурсанд қилмокчи бўлди. Ўғли Аброрга кўнғирок қилиб, сўрашгач, муддаога ўтди.

– Сенга бир илтимосим бор эди, ўғлим. Лекин йўқ демайсан. Ўн кундан кейин Шоҳида опангнинг туғилган куни. Шуни бир зиёфат қилиб нишонлаб, яхши совға олиб берсанг, дегандим.

Отасининг илтимосидан Аброр биров оғринди, лекин хафа қилиб қўймаслик учун сездирмай, розилигини билдирди. Телефондаги суҳбатни тинглаб турган хотини Саломатнинг жаҳли чиқди:

– Отангиз қариганида бировнинг хотини билан юриб, бутун кишлоқдагиларнинг олдида бизни шарманда қилди. Нима биз ошиб-тошиб ётганмидик, унинг жазманига туғилган кун қилиб берамиз?! Ундан кўра ўша харажатни уйга, болаларга қилинг, – деди.

– Қўйсанг-чи, қандай қилиб отамга йўқ дейман, ахир?!

Аброрнинг Саломатга гапирган шу биргина гапи унинг баттарроқ тутақиб кетишига сабаб бўлди. Отасининг шаънига айтилаётган ҳақоратли гапларга Аброр чидаб туролмади. Икки ўртада жанжал чиқди. Ўзини ҳақ деб ҳисоблаган Саломат жаҳл устида уйни ташлаб чиқиб кетди. Нариги хонада ухлаб ётган Башар шовкин-суронни эшитиб, кеч бўлганда ёлғиз чиқиб кетаётган онасини аввалига тўхтатмокчи бўлди. Кейин эса унга гап уқтириб бўлмаслигини тушуниб етгач, кузатиб қўйиш учун машинага ўтирди. Икковлари Аброрнинг акаси яшайдиган уйга борди.

Аълам ухлаб ётган экан. Уни уйғотиб, воқеани айтиб бердилар. Сўнг овқатланиб, кайноға ва келин бир шиша арокни ҳам ичиб тугатишди. Ичкилик таъсирида иккови Аброрнинг қилиқлари муҳокамасини бошладилар. Шунда Аълам:

– Э, Саломат, отам оиламизни шарманда қилаяпти. Бундай шарманда бўлиб юргандан кўра, ўлгани яхши эди. Ўлмаса, бир куни ўзим уни ўлдираман, – деди.

– Аълам ака, эртага мен ўша Шохида деганларини топиб, бир таъзирини бериб қўяман.

Ўзларича режа тузиб олганларидан сўнг, она-бола уйларига қайтиб кетди. Аълам эса маст ҳолатида отасининг қилиқлари хақида ўйлай бошлади. У отасига меҳрсиз бўлиб, у билан уришиб қолганида бақириб, сўкиб ташлар, «ўлдираман», деб дағдаға қилар эди. У ўз онасининг, кейин отаси иккинчи марта уйланган ўғай онасининг ўлимига ҳам отам сабаб бўлган деб ўйлаб, уни ўлдиришга аҳд қилди.

Эртаси куни эрталаб Саломат икки қайнсинглиси, овсини ва Аълам билан биргаликда Шохида ишлайдиган чойхонага боришди. Уни топиб, ҳаммалари ҳар тарафдан талай кетишди. Саломат эса баланддан келиб:

– Етмишдан ошган чол билан юриб нима қиласан? Ёки пули кўп деб ўйлаяпсанми? Сенга берадиган ортиқча пулимиз йўқ, агар яна бир марта у билан бирга юрганингни кўриб қолсам, машинада сени босиб кетаман, ҳеч ким ҳеч нарса қила олмайди. Ҳозир ҳаммамизнинг олдимизда, отангиз билан юрмайман, деб қасам ичасан ва тилхат ёзиб берасан, – деб дағдаға қилди.

Бу гаплардан эсанкираб қолган Шохида:

– Отангиз билан беш йилдан бери танишмиз. Уларга келманг, десам ҳам, ўзлари келаверадилар. Тўрт нафар фарзандим, эрим бор. Агар эрим билиб қолса, мени ўлдиради, уйимга бормай, шу ерга келганингиз яхши бўлибди, – деди ва тилхат ёзиб берди.

Шундан сўнг фарзандлар маслаҳатлашиб, ҳаммалари бир бўлиб оталарига насихат қилишни режалаштиришди. Бу воқеалардан беҳабар катта ака Асадга қўнғироқ қилиб уни ҳам чақирдилар. Отасига насихат қор қилмаслигини, ҳаммага бақириб, сўкиб чиқиб кетадиган одати борлигини яхши билган Асад уларга оилавий мажлиснинг фойдаси йўқлигини тушунтирди.

...Ичкилик ичиб, уйида ётган Аъламнинг миясига отаси қилиб юрган ишлар хақидаги ҳар хил фикрлар келиб ухлай олмади. Кейин ўзи тузиб қўйган режани амалга ошириш учун ёстиғининг тагидаги пичокни олди ва отасининг уйига

амакисининг ҳовлиси оркали ўтди. Абдурашид ака кеч соат бирдан ошганида ўғлининг келганига ҳайрон бўлди.

— Нима гап, тинчликми?..

— Онамнинг ўзини осиб ўлдиришига сиз сабабчи бўлдингиз. Иккинчи хотинингиз ҳам сизнинг қилиқларингизга чидай олмай вафот этди.

— Онангнинг ўлимига касаллиги сабаб бўлган. Ўғай онангнинг ҳам соғлиги жойида эмасди. Кейин сен нимани ҳам билардинг, нега мени айбдор қиялпсан?

Аълам отасига тикилиб турди, онасининг ўлиmidан олдин «Дадангнинг юриши шу бўлса, ўзимни ўлдираман ёки ёқиб юбораман», деган гаплари ёдига тушди ва отасига ташланди. Отаси ўғлининг ҳужумидан гангиб қолди. Аълам уни маҳкам босиб олиб, қаршилиқ қилиб типирчилашига қарамай, юрагига етти-саккиз марта пичоқ санчди. Кейин пичоқнинг қони оқмасин деб, сочикка ўради ва отасининг устига ерда ётган ёстиқларни ташлаб уйдан чиқиб кетди.

Жиноят изларини бекитган Аълам аввалига индамай юрди. Ундан гумон қилганларида ҳам айбини бўйнига олмай, «Бу ишни жияним Башар қилган бўлса керак», деди. Лекин ҳақиқат қарор топди. Аъламнинг котиллигига иқрор бўлишдан бошқа чораси қолмади.

УРФ-ОДАТ НИҚОБИДАГИ ЖИНОЯТ

Умсуннинг бекатда бир ўзи турганини кўрган Кенжа хурсанд бўлиб кетиб, унинг ёнига ошиқди.

– Салом, яхшимисиз?

Хаёлга берилиб турган Умсун Кенжанинг овозидан чўчиб тушди. Уни кўрди-ю, ғалати бўлиб кетди.

Улар мана шу бекатда танишиб қолишган эди. Қиз Кенжани худди бир танишидек кўрса, йигитни унга муносабати бошқача эди. Бир неча марта гаплашганларидан сўнг Кенжа Умсунга севги изхор қилганди. Умсун рад жавобини берган, лекин у кизнинг уйига совчилар юборган эди...

– Қизим, сени ўша йигитда кўнглинг борми?

– Қайси йигитни айтяпсиз, ойи? – деди Умсун тушунмай.

– Кенжа деган йигитнинг онаси совчи бўлиб келди. Ай-тишича, сен унинг ўғли билан аҳду паймон қилганмишсан, – деди онаси унга синчковлик билан тикилиб. – Агар кўнглинг бўлса, тўғрисиани айтавер...

– Йўқ, ойи, унинг онаси сизга ёлғон гапирибди. У йигит билан факат танишмиз, холос. Мен унга турмушга чиқишни хохламайман, буни унинг ўзига ҳам айтганман.

Шу суҳбатдан кейин бу мавзуга чек қўйилган, Умсуннинг уйидагилари Кенжанинг онаси бир неча бор совчи бўлиб келишига қарамай, рад жавобини бериб юборган эди. Шундан бери Умсун шу бекатда турмасликка ҳаракат қилар, Кенжадан ўзини олиб қочиб юрар эди. Лекин бугун...

– Яхшимисиз, – деди Умсун унга жавобан.

– Кўринмай кетдингиз? Кеч бўлиб қолди, уйингизга кетаяпсизми?

– Ҳа.

– Ҳозир ҳеч қандай транспорт қолмаган. Уйингизга етиб бора олмайсиз. Юринг, сизни кузатиб қўяман.

– Йўқ, раҳмат, ўзим етиб оламан, – деди Умсун.

Лекин Кенжа айтганидек, кеч бўлиб қолган, у уйига етиб олгунича ярим кеча бўлар эди. Кенжа барибир қўймади, у деди, бу деди, охири кизни уйига олиб бориб қўйишга кўндирди.

Аммо Кенжа Умсунни уйига эмас, балки ўзининг амакисиникига олиб борди. Атроф коп-коронғу, Умсун бегона жойга келиб қолганини сезиб, ваҳимага туша бошлади.

– Қаерга олиб келдингиз?

– Бу танишимнинг уйи. Шу ерга кириб ўтириб туринг, мен машинамга бензин қўйиб олиб, сизни олиб бориб қўяман.

– Алдамаяпсизми?

– Йўқ, сизга уйга кириб туринг деяпман-ку!

Умсун нима қиларини билмай қолди. Қочиб кетай деса, йўлни билмайди, Кенжанинг ҳаракатлари эса шубҳали. Унинг кистови билан уйга кирди. У ерда Кенжанинг амакиси ва келинойиси бор эди. Келинойиси бор гапни эшитгач, Кенжага «Бошимиз балога қолмасин тагин, қиздан «Ўзим рози бўлиб келдим» деган тилхат ёздириб ол», деди. Умсун бу гапни эшитиб, дахшатга тушди.

– Шундай деб тилхат ёзиб берсанг, уйингга олиб бориб қўяман. Кўнмасанг, шармандангни чиқараман, – деди Кенжа.

Умсун ноилож унинг айтганини қилди. Лекин Кенжа уни яна алдаб, ўзининг уйига олиб борди. Уйидагиларга Умсунни таништириб, «Келинингиз бўлади», деди. Умсун қанчалик ялиниб-ёлвормасин, уни бир хонага қамаб, қўл телефонини ҳам олиб қўйишди. Эртасига эрталаб Кенжа масжиддан домлани етаклаб келди.

Кенжанинг онаси домлага «Ўғли шу киз билан бир йилдан бери севишиб юришини ва қозокларнинг одатига кўра, кизни ўғирлаб келганини, қизнинг ўзи ҳам бунга рози эканлигини» айтиб, ҳар эҳтимолга қарши киздан ёздириб олинган тилхатни кўрсатди. Домла «Аввал қонуний никоҳ бўлиши керак, лекин бу ҳолат қозокларнинг урф-одатига кўра бўлса, майли никоҳ ўқиб қўяман», деб рози бўлди.

Никоҳ ўқиладиган пайтда Кенжа Умсуннинг қўлини маҳкам сиқиб ушлаб ўтирди. Умсундан розилик сўралган пайтда, Кенжанинг қистови билан бошини қимирлатиб қўйди. Кенжанинг шартига кўра, Умсун никоҳга розилик

бергани учун унинг номусига тажовуз килмади. Шу кун
Кенжанинг онаси Умсуннинг уйига бориб, бор гапни ет-
казди. Умсуннинг уйидагилари шундок ҳам қўл телефо-
ни ўчирилган кизидан хавотирга тушиб, уни кидиришни
бошлаган эдилар. Умсуннинг онаси бу хабардан гангиб
қолди.

— Қозокларнинг одатига кўра, киз ўғирланса ҳам, унинг
розилиги билан ўғирланади, қизим сизнинг ўғлингизга тур-
мушга чиқишни хоҳламасди, — деди.

— Йўқ, қизингиз худди урф-одатларимизга биноан, ўз
розилиги билан олиб қочиб кетилди, никоҳ ҳам ўқитил-
ди, — деди Кенжанинг онаси.

Бу гапнинг рост ёки ёлғонлигини аниқлаш учун Умсун-
нинг акаси ва келинойиси Кенжанинг онаси берган манзил-
га етиб боришди. Улар Умсуннинг ўзи шунга рози бўлса ке-
рак деб ўйлашган эди. Лекин у ерга борганларида, уларни
ичкарига киритишмади. Кенжа Умсунни акасига бор гапни
айтиб бериб, кетиб қолишидан кўрқарди. Шунда Умсун-
нинг акаси Икромнинг жаҳли чиқди. Яқинроқдаги ИИБга
бориб, бўлган воқеани айтиб берди.

— Биз қозок миллатига мансубмиз, одатимиз шундай.
Агар ўша йигит синглимизни ўз хоҳиши билан олиб қочган
бўлса ҳеч қандай даъво қилмаймиз. Синглимиз билан
кўришиб, ундан ўз розилиги билан келганлигини сўраб
билсак бўлгани, шунга ёрдам беринг, — деди.

ИИБ инспектори Кенжанинг уйига борганида, ноилож
киритишга мажбур бўлди. Умсун уйнинг бир чеккасида
ўтирарди. Ҳаммалари унинг ёнига кирганларида, Икром:

— Умсун, ўз розилигинг билан шу ерга келдингми? —
деди.

Кенжанинг вазоҳатини кўриб, Умсун акасига ялинган-
намо каради ва бошини кимирлатди. Икром синглисининг
кўринишидан уни мажбурлаб олиб келганларини тушунди
ва инспекторга:

— Бошқалар чиқиб туришсин, синглимнинг келинойиси-
га айтадиган гапи борга ўхшайди, — деди.

Инспекторнинг буйруғидан сўнг ноилож ҳамма ташқа-
рига чиқди. Умсун ёлғиз қолганида ўзини тута олмай
йиғлаб юборди ва келинойисига бор гапни айтиб берди.

Оқибат, Умсунни уйига, Кенжани эса қамоқхонага олиб
кетишди.

КАФАН КИЙГАН КЕЛИН

Кейинги пайтларда Мухлиса ўзида ғалати ўзгаришларни сеза бошлади. Ҳали кўнгли айнийди, ҳали нордон, шўр нарсаларни егиси келади. «Нахотки, хомиладор бўлсам, энди нима киламан», деди у ваҳимага тушиб. Севгилиси билан бўлган навбатдаги учрашувда уни бу «янгилик»дан воқиф қилди. Фаттоҳ Мухлисани тинчлантирди.

– Хавотир олма, шу бугуноқ ойимни совчиликка жўнатаман. Келаси ойга тўй қиламиз.

Фаттоҳ алдамади. Онасига ёқтирган қизи борлигини, ҳар ердан унга совчи келаётганини, тезроқ ҳаракат қилмаса, бошқа биров уни илиб кетишини айтиб, Мухлисанинг уйига боришга кўндирди. Икки-уч борилгач, қиз томон тўйга розилик бериб, улар унаштирилди.

Бу орада Мухлисанинг яқин дугонаси Ақида йигирма ёшини нишонлаш учун синфдош йигит-қизларни «Марварид» кафесига таклиф қилиб қолди. Мухлиса у ерга Фаттоҳ билан борди. Қиш фасли бўлгани учун ҳаво совуқ эди. Йигитлар бироз «қизиб» олиш учун ўзларига ароқ, қизларга эса шампан буюришди. Зиёфатнинг айни авжида Мухлиса Фаттоҳга ўзини ёмон хис қилаётганини, қорнида каттик оғрик турганини, уйга қайтмоқчилигини айтди. Унинг рангида ранг йўқ, нимадандир безовта эди. Фаттоҳ Ақидадан кетишга изн сўради.

– Биз ҳам қайтамыз, – уларга эргашиб Дилшод ва Сайёра ҳам чиқди.

Улар машина тўхтатишди. Мухлиса энди машинага чиқмоқчи бўлиб турган эди, бирдан боши айланиб ҳушидан кетди. Фаттоҳ уни ушлаб қолди.

– Туман марказий касалхонасига! – деди Фаттоҳ ҳайдовчига.

Мухлисани замбилда «Шошилинч тиббий ёрдам» бўли-

мига олиб киришди. Бироздан сўнг навбатчи хамшира чикиб, Фаттохни шифокор чакираётганини айтди.

– Йигитча, бу киз сизга ким бўлади? – сўради навбатчи шифокор.

– Хотиним... Бўлажак...

– У хомиладорми?

– Ҳа, – деди Фаттох бироз хижолат тортиб.

– Муолажа учун керак бўладиган айрим дорилар бизда йўқ. Шуларни бизга тезда келтириб берсангиз.

Фаттох шифокор тайинлаган дориларни тезда етказиб келди. Мухлисага укол қилишди. Бироздан сўнг у ўзига келди. Касалхонада ётганини билгач, кетишга чоғланди.

– Нима бало, ичганми, оғзидан спирт хиди келяпти, – деди хамшира Фаттохга караб.

– Озгина шампан ичганди, маст эмас, – деди Фаттох шифокор олдида ўнғайсизланиб.

– Иккиқат аёлга вино ичишга бало борми, қилғиликни қилиб қўйиб, кейин бизга югуриб келасизлар! – деди навбатчи шифокор жаҳл устида. Сўнг қўшиб қўйди: – Беморни олиб қола олмаймиз. Ҳозир уколлардан кейин оғрик пасаяди, эрталабгача ўзига келади.

Фаттох ҳар қанча илтимос қилмасин, шифокор Мухлисани олиб қолишга кўнмади. Фаттох синфдошлари ёрдамида Мухлисани уйига кузатиб қўйди. Қизини дўстлари суяб келганини кўрган Нафиса опа қўркиб кетди:

– Вой шўрим, унга нима бўлди?

– Хавотирланманг, ойижон, – деди Фаттох бўлажак қайнонасини тинчлантириб, – Мухлиса бирорта ёкмайдиган нарса еб қўйибди шекилли, мазаси қочди. Ҳадемай яхши бўлиб қолади.

– Мен уни ёнида қолсам майлими? – сўради Сайёра Нафиса опадан.

– Албатта, қизим, шуни ҳам сўрайсанми, бемалол қолавер.

Нафиса опа йигитлар билан хайрлашгач, Сайёрага Мухлисанинг ёнидан ўрин тўшаб берди.

– Қизимнинг ёнида ётакол, мен кўшни хонада бўламан, агар кечаси безовта бўлса, мени уйғотарсан.

Онанинг кўнгли сезган экан. Ярим тунда Мухлиса алахсираб уйғонди. Ичишга сув сўради. Сайёра унга сув

келтирди. Бироздан сўнг кизининг овозини эшитган Нафиса опа безовталаниб хонага кирди.

– Нима бўлди, кизим?

– Ойижон, ичим ёнаяпти, оғзим қуриб кетаяпти.

Қизининг иситмаси баландлигини билган Нафиса опа «Тез ёрдам»га қўнғироқ қилди.

– Холажон, узр, машинанинг бирортасида бензин йўқ. Эрталаб, албатта, юборамиз. Манзилингизни айтинг, – деди навбатчи диспетчер.

– Сайёра, жон кизим, кўчага чиқиб, такси ушлаб кел, Мухлисани тезда касалхонага олиб бормасак бўлмайдиганга ўхшайди.

Бироздан сўнг Сайёра уйга қайтиб кирди:

– Аксига олиб ташқарида бирорта машина йўқ, хола.

Мухлиса у ёнидан бу ёнига ағдарилиб, яна кўзи илинди. Нафиса опа ҳам бироз мудрагандек бўлди. Бир маҳал Мухлиса каравотдан полга йиқилиб, жон аччиғида чинқира бошлади.

– Ойижон, ёрдам беринг, ҳаммаёғим қақшаб кетаяпти.

Нафиса опа осмонга илтижо билан қаради: «тезроқ тонг ёриша қолсайди, бирор чора топиларди».

Мухлиса тўлғона-тўлғона, жимиб қолди. Нафиса опа унинг устига кўрпа ташламокчи бўлди. Қизининг жонсиз қўли «шилқ» этиб пастга тушди...

Мухлисанинг ўлими ҳақидаги шумхабар бирпасда Ўртачирчиққа ёйилди. Айниқса, туман марказий касалхонасига бу гап етиб боргач, ўша тунда навбатчилик қилган шифокору ҳамширалар типирчилаб қолишди. Нега дейсизми? Чунки, ўша машъум тунда Мухлисанинг ҳаётини сақлаб қолишнинг имкони бор эди. Афсуски, бефарқлик, лоқайдлик панд берди...

Тергов жараёнида касалхона шошилинич тиббий ёрдам бўлими шифокори Закия Жумакулова, акушер-гинекологлар Ибодат Пўлатова, Нажия Туропова, ҳамширалар Муяссар Бадалова ва Озодахон Одилованинг ўз касбига совуққонлик ва лоқайдлик билан қараганлари далиллар ёрдамида фош этилди. Жумладан, беморнинг қон босими 70/40 ва қорин бўшлиғида кучли оғриқ бўлишига қарамай, ҳеч бир асоссиз унга «бемор маст ҳолатда бўлган», деб ташхис қўйилган, ҳомиладорлик тест ёрдамида текшириб ҳам қўрилмаган. Бемор шифокор кўригидан ўтказилмаган, мас-

лахат қилиш учун навбатчи жарроҳ чақирилмаган, аксинча уйига жўнатиб юборилган. Эртасига эса шифокор айбни ўзидан соқит қилиш учун навбатчи хамширадан беморларни қайд қилиш дафтарининг Мухлиса Пардаевага қилинган муолажаларнинг ёнига «бемор рухсатсиз олиб кетилган» деган сўзларни киритиб, ёзувни қалбакилаштирган.

Суд-тиббий экспертизаси хулосасига кўра, бемор М. Пардаева бачадон ўнг найининг 4-5 ҳафталик ҳомиласи ёрилиши, ўткир қон кетиши натижасида вафот этганлиги, агар унга ўз вақтида малакали тиббий ёрдам кўрсатилиб, операция қилинганда ҳаётини сақлаб қолиш мумкинлиги аниқланди.

Йигирма яшар Мухлиса лоқайдлик қурбони бўлди. Яқин кунларда оппоқ келинлик либосини кийиши лозим бўлган қизгина оппоқ кафанга ўралди...

ПАДАРКУШ

Бойтурсун тўнғич фарзанди дунёга келганида беҳад қувонган, унга яхши ниятлар билан Қувонч деб исм қўйганди. Лекин бир кун келиб, ана шу фарзанди ўз жонига қасд қилишини билганида бундай боланинг баҳридан ўтиб қўя қолган бўлармиди? Бироқ ким ҳам пешонасига ёзилганини ўқий олибди?

Қувонч камбағал оилада ўсди. Оила бир кун тўк икки кун оч яшашига тўғри келарди. Мўйлови сабза уриб қолган ўспириннинг кўнгли янги-янги нарсаларни тусарди. Камбағални туянинг устида ҳам ит қопаркан. Отаси қанд касалига чалингач, рўзғордаги камчиликлар янаям кўпайди. Бунинг устига отаси бетиним ичиб, уйни бошига қўтариб жанжал қилгани-қилган. Мушаклари кучга тўлиб қолган Қувонч онаси ва укаларининг қийналаётганига кўпам эзилавермаса-да, (у яқинларига меҳрсиз эди) отасининг қилғиликларини деб тенгдошларидан ажралиб қолаётганига чидолмасди. Бора-бора у ҳаётидаги барча омадсизлик ва кўнгилсизликларни отасидан кўраверди.

Қиш эди. Аччиқ изғирин одамларни кўчада юришга қўймасди. Кўпинча кўчадан паноҳ топгувчи Қувонч нима қиларини билмай, у хонадан бу хонага ўтар, бошида бир-биридан ёмон фикрлар айланар, юраги сиқиларди. Шу алфозда кун ҳам ўтди, кеч тушди. Отадан эса дарак йўқ. «Яна қаерларда ичиб юрганийкин. Ҳей, о...» тишларини гижирлатди ўсмир. Асабийлашиши кучайиб, чап қовоғи пир-пир уча бошлади. Нарироқда ўтирган онаси ва укаларининг юз-кўзларида ҳам хавотирлик кўринарди. Тўнғич ўғилнинг сабри тўлиб борарди...

Ота гандираклаганча алламаҳалда келди. У оёқда зўрға турар, атрофида нелар бўлаётганини англаб олишдан ожиз эди. Бу ҳолатни кўрган Қувончнинг асаби кўзиб кетди.

«Рўзғорга ёрдам бериш, болаларини едириб-ичириш ўрнига ичгани-ичган. Ўзидан бошқа бировни ўйламайди. Бунақа отанинг боридан йўғи яхши...» дея отасининг жонига қасд қилмоқликка шайланди.

Ота хонасига кириб кетгач, ўғил унинг ортидан йўл олди. Бу пайтда қўшни хонада она кичик фарзандлари билан ётар экан, қаттиқ шовқинни эшитиб, Қувончнинг орқасидан хонага кирди. Не кўз билан кўрсинки, ўғил қўлида пичок тутганча отасининг устига чиқиб олган эди. Хайҳот, фалак! Қувонч қўлидаги пичокни тепага кўтарди-ю, зарб билан отасининг бўғзига тортиб юборди. Остонада турган онаизор пичокнинг ярқ этганини ва турмуш ўртоғининг бўғзидан чор тарафга отилаётган қип-қизил қонни кўриб, ҳуши бошидан учди. Бироз ўтиб ўзига келгач, хонага разм солди: ҳаммаёқ қон, ўртада эрининг мурдаси ва унинг ёнида ўғли пичокни ушлаганча турарди. Волида пичирлади: «Нега ўлдирдинг отангни?»

Қувонч ўзини ўнглаб олгач, нима қилиб қўйганини англади-ю, дахшатга тушди. Кўксидан нимадир узилгандек бўлди, бироқ қотилликка руҳан тайёргарлик кўргани учун бирпасдан кейин бу ҳолат ўтиб кетди. Онасига қўлини қонга ботириш сабабини айтгач, «Энди нима бўлади?» деган ўй ўтди хаёлидан. Йўқ, у бу тубанликнинг моҳиятини ёки падаркушликка қўл урганини эмас, қотиллик оқибатларини ими-жимида тинчитишни ўйлаб қолганди. Агар отасини бўғизлагани ошқор бўлса, ҳибсга олишлари етмагандек, пешонасига «падаркуш» деган тамға шу қадар ўчмас қилиб ёзиладики, у дунё бу дунё одамларнинг тавқи лаънатидан қутулмайди. Йўқ-йўқ, қандай қилиб бўлмасин бунинг олдини олиш керак. Бунинг учун эса мурдани йўқотиб, гувоҳларнинг оғзини ёпиш чорасини кўрмоқлик лозим. Ана шундагина ҳаммаси жойида бўлади. Шундай бўлди ҳам. Қувонч уйдагиларга бўлган воқеани бировга гуллаб қўйишса, уларни ҳам гумдон қилишини айтиб, пўписа қилди. 44 ёшли оила бошлиғининг жасадини эса укаси ёрдамида ховли четига кўмишди. Ҳеч ким шубҳаланмаслиги учун кейинчалик бу жойга падаркушнинг зуғуми билан инилари сабзавот экиб юборишди. Қўни-қўшни, қариндош-уруғларига отамиз уйдан чиқиб кетганча қайтмади, дея гап тарқатишганда, яқинлари Бойтурсуннинг пиёнисталиги бо-

шига етибди деган хулосага келишди. Лекин ҳеч ким ота хаётига ўғли нуқта қўйганини хаёлига ҳам келтирмади...

* * *

Орадан етти йил ўтди.

Қувонч тирикчилик илинжида ўзини ўтгаям, чўқкаям урди. Бир томондан уйланиш дарди тинчлик бермасди. Шундай вазиятда дўсти Ашурнинг мол олди-сотдиси билан шуғулланиши эсига тушиб қолди-ю, тўғри уникига йўл олди. Ўртоғи Қувончни очиқ юз билан кутиб олди, таклифини тинглаб, бажонидил рози бўлди. Нима қилса ҳам бир кишидан кўра икки киши яхши-да, ўйлади Ашур. Ҳаш-паш дегунча ошналар ҳамкорликни бошлаб юборишди. Қувонч мол боқиб сотишдан уч-тўрт ой ичида дурустгина фойда орттирди. Бироқ Ашурнинг уйига келиб-кешиб юриб, унинг хотинини кўрганда, кўнгли суст кетадиган бўлди.

Сентябрь кунларининг бирида Қувонч дўстининг уйида тунаб қолди. Чунки мол бозори ярим тунда бошланар, мол ҳам одатда Ашурникидан олиб чиқиларди. Қувонч қўшни хонадаги эру хотинни ўйларди. У ич-ичидан Ашурга ҳасад қилар ва қандай бўлмасин, унинг хотини висолига етишни истарди. Бир пайт нариги хонанинг эшиги очилгандек бўлди. Қувонч сергак тортди. Секин ўрнидан туриб эшик тиркишидан мўралади. Ашурнинг ташқарига чиқиб кетаётганини кўрди. «Айни вақти, агар ҳозирги фурсатдан фойдалана олмасам, отимни бошқа қўяман», ўз-ўзига деди Қувонч. У айтганини қилди. Хотинининг хиёнат қилганини сезиб қолган Ашур ўзини босиб олишга ҳарчанд ҳаракат қилмасин барибир бўлмади. Тўғри келди-ю, хотинини дўппослай кетди. Бу билан ҳам аламидан чиқолмагач, қўлига тушган буюмни синдириб, улоқтириб ташлади. Асосий айбдор эса эр хотинини қалтаклаётган пайтда жуфтакни ростлаб қолганди...

Ашурнинг рўзғоридан барака кўтарилди. Эр-хотин ҳар куни жанжаллашар, хонадон соҳиби аёлини тинимсиз дўппослайдиган бўлди. У ҳамма айбни хотинида деб биларди. Ваҳоланки, бунда Қувончнинг ҳам «ҳиссаси» бор эди. Ўйиндан қимдир чиқиши кераклиги кўриниб қолганди. Бу одам аламини хотинидан олаётган Ашур бўлди. У нафақат орадан олиб ташланди, балки умуман қайтиб келмайдиган жойга жўнатилди.

Аёл Қувончга эри уни беҳад қийнаётганини, қандай қилиб бўлмасин, бу азоблардан қутқаришни сўраганда, у ҳам ўз шартини қўйди: «Эрингни тинчитсам, менга тегасанми?..» Аёл иккиланиб ўтирмасдан розилик берди...

* * *

Қувончнинг одамқушлик борасида тажрибаси борлигини биз юқорида ҳикоя қилган эдик. Бу гал у қўлини қонга бўямай вазиятдан чиқиш йўлини топди. Ҳеч қаерда ишламайдиган, пул учун ҳатто одам ўлдиришга тайёр бўлган жияни Мухсинни ишга солди. Келишув шундай бўлди: «Ашурни ўлдирсанг, 500 доллар ва ҳайдовчилик гувоҳномаси олиб бераман».

Куз кунларининг бирида Қувонч жиянига бир шиша ароқ ва электр сими бўлагини келтириб берди. Кейин Ашурни «Бир отамлашиб, ўртадаги гина-кудуратни ювамиз», дея жияниникига бошлаб келди. «Дўстлар» Мухсинникига келганда, базму жамшид учун ҳамма нарса ҳозирланган эди. Қувонч Ашурга роса ичирди. Меҳмон кайфи ошиб ётиб қолгач, қўшни хонага олиб чиқди. Бироз ўтгач, хонага яна кириб, «Кўп ичиб, юрагинг ёмон бўлиб қолмадими? Стулга ўтир-чи», дея Ашурни стулга ўтқазиб, боғлаб ташлади. Нима бўлаётганини англолмаётган «меҳмон» эса ўзини у ёқдан бу ёққа ташларди. Бу пайтда Қувонч ташқарига чиқиб, жиянига ҳаммаси тайёрлигини билдириб ишора қилди.

Мухсинни хонага киритиб юборгач, Қувонч Ашурнинг хотинини ўйлади. Кайфияти кўтарилди, «дўсти»нинг тезроқ орадан кўтарилишини истади. Чамаси, беш дақиқа ўтгач, жияни қайтиб чиқиб, Ашурни бўғиб ўлдирганини айтди.

«Энди ўликни йўқотиш керак», ўйлади Қувонч.

– Сен мурдани далага олиб чиқиб кўм. Ўрани чуқурроқ қазигин! Яна «иси» чиқиб қолмасин. Агар билиб қолишса, иккаламизнинг ҳам ўрнимиз мана бу ёқда бўлади, – дея қўлини панжара қилди «букюртмачи».

Қувончнинг боши осмонда эди. Тўғри-да, отасини ўлдирди, ҳеч ким билмади, ошнасини тинчитиб, хотинига эга бўлди, бундан ҳам ҳеч ким хабар топмади. Кўнгли хотиржам тортиб айшини суриб юраверди.

Ашурнинг хотини билан яшай бошлаган қотил унинг рўзғорига ҳам эғалик қила бошлади ва ховлидаги уч бош қорамолни сотиб юборди.

Жонибекда укасининг бедарак йўқолиб қолиши, келини эса Қувонч билан бирга яшаши ва сигирларнинг сотиб юборилиши шубҳа уйғотди. Шундан сўнг келинидан такрор-такрор бу ҳақда сўрайвергач, Қувончнинг пайтавасига қурт тушди. У жияни Мухсинни яна чорлаб «қарзи» бўлган 500 доллар ва «права»ни беришини, фақат мархумнинг акаси Жонибекни ҳам гумдон қилиш кераклигини айтганида, жияни унинг таклифини рад қилди. Чунки Мухсин тоғаси Қувончга ишонмай қўйганди. Хайриятки навбатдаги қотиллик амалга ошмай қолди.

Ва кўп ўтмай, барча сир фош бўлди.

БАДНАФС БОСҚИНЧИЛАР

Кеч куз кунларининг бирида Шерали шериклари Нормамат ва Кабир билан Нормаматнинг «Москвич»ида шаҳар кўчалари бўйлаб «ўлжа» кидиришди. Уларнинг қабих ниятидан беҳабар иккита жувон қўл кўтариб машинани тўхтатишди ва уйларига элтиб қўйишни илтимос қилишди. Аёллардан аниқ борадиган манзилини сўраб олгач, Шерали уларни айтган жойига элтиб қўйишга рози бўлди. Аёллар машинанинг орқа ўриндиғига ўтиришди. Шерали уларни суҳбатга тортди.

— Қаердан келяпсизлар?

— «Қўтировул» бозоридан, лекин зарур молларни харид қила олмадик, — деди ёши каттароғи.

Аёлнинг айнан шу сўзлари нияти бузук Шералининг мудраб ётган нафсини жунбушга келтирди. Аёллар эса мутлақо танимаган, билмаган бу сўзамол йигитнинг саволларига шубҳаланмасдан жавоб берар эди. Чунки, Шералининг савдо-сотик масаласида уларга қўмаклашиши мумкинлиги ҳақидаги таклифлари аёлларни қизиқтириб қўйганди.

Шерали уларга Кабирни кўрсатиб, унинг отаси ички ишлар органларида хизмат қилишини, республиканинг барча чегара ҳудудларида танишлари борлигини айтиб, олиб ўтмоқчи бўлган буюмларини Қозоғистондан 15.000 сўм эвазига ўтказиб беришини ишонарли қилиб баён қилди. Аёлларга бу таклиф маъқул тушди. Улар эртаси куни соат тўрт яримларда йўлга чиқишлари ҳақида келишиб, хайрлашишди.

Шерали ва унинг шериклари эртаси куни аёллар билан учрашувга атайин боришмади. Чунки улар кўзлаган мақсадларини пухта режалаштириб, тайёрланишга улгуришмаган эди.

Орадан яна бир кун ўтиб, Нормамат болалар оромгоҳи ёнида юрган маҳалладоши, 17 ёшли Даврбекни кўриб

колди. Бу ерга Даврбек деярли хар куни дискотекага келарди. Нормамат унга: «Мен билан юр, Қозоғистондан юк олиб келамиз», деб таклиф қилди. Улар Шералиникига боришди, Кабирни ҳам ўша ерда учратишди. Улар Нормаматнинг машинасида Чирчиқ шаҳрига, аёлларни олиб келиш учун йўл олишди. Уларни Шерали чақириб чиқди. У аёлларга чегара пости билан гаплашиб қўйганини айтди. Ғарз ниятли кимсаларнинг алдовига ишонган бояқиш Бахтигул ва унинг қайнсинглиси Дилором тун ярмидан оғанига қарамасдан, уйидан барча пулларини ўзлари билан олиб, йўлга чиқишди. Йўл хақи 30.000 сўмга келишилди.

Нормамат машинани бошқариш учун рулга, Шерали олдинги ўриндиққа, Кабир, Даврбек ва аёллар орқа ўриндиққа ўтиришди. Йўл-йўлакай Шерали аёллардан 15.000 сўм бензин ва 500 сўм сигарет учун пул сўраб олди. Кейин эса яқинроқ йўлдан боришларини айтиб, Қибрайнинг «Оқ ковок» ҳудудидаги дала-ҳовлилар атрофидан оқиб ўтадиган «Захарик» канали бўйлаб юришди. Нормамат унча ҳам олисламасдан машинани тўхтатди ва унинг носозлигини баҳона қилиб машинадан тушди.

Йигитларнинг бежо хатти-ҳаракатлари аёлларни бироз чўчитди. Нормамат ёнидан пичоқ чиқариб, Бахтигулнинг бўйнига тираб: «Ваъдага биноан манзилга етиб келдинг, бор-будингни чиқар», деб дўқ урди.

Беозордек кўринган бу ёш йигитларнинг кутилмаганда қилган муомаласидан ажабланиб, Бахтигулнинг тилига: «Қўйинг, ҳазиллашманг», деган сўз келди.

Нормамат жувоннинг чўчимаганидан аламзада бўлиб:

– Мен ҳазиллашаётганим йўқ, борингни чиқар, бўлмаса иккалангни ҳам шу жойнинг ўзида ўлдириб кетамиз, – деди.

Бахтигул унинг авзойини кўриб, вазият жиддийлигини тушунди ва ранг-рўйи докадай оқариб, қайнсинглисига юзланди:

– Пулнинг ҳаммасини чиқариб беринг, тинч кета қолайлик.

Чунки шу дақиқада жонлари омон қолишининг ўзидан бошқа нарса кўзларига кўринмасди.

Қўрқиб қолган Дилором бозор қилиш учун олиб чиққан 430.000 сўм пулнинг ҳаммасини Нормаматга узатди.

Нормамат пулни олиб, сал ховуридан тушгандай бўлди ва кўркүвдан титраётган аёлларга қараб:

— Хозир қўлларингни боғлаб, ДАН постидан ўтгандан сўнг қўйиб юборамиз, — деб ҳар икковини қўлини боғлади. Шу дамда шайтон Шералининг нафсини кўзғади.

Шерали, Нормамат ва Даврбек Дилоромни машинадан олиб чиқди. Кабир эса Бахтигулнинг ёнида қўриқчи бўлиб қолди.

Дилором қаршилиқ кўрсатмасин деган мақсадда Шерали унинг ўнг ёноғига мушти билан икки-уч маротаба туширди ва уни зўрлаб, номусига тегди. Бу пайт Нормамат ва Даврбек уларнинг тепасида сигарет чекиб, кузатиб туришди.

Бахтигул қайнсинглисининг бақир-чақир қилганини эшитиб, машинадан чиқишга уринди, аммо Кабир жонжаҳди билан қаршилиқ қилди. Шерали шахвоний хирсини қондириб бўлгач, шериклари ёрдамида Дилоромнинг қўллари ва оғзини скочлаб, сувга ташлаб юборишди. У канал бўйидаги ўт-ўланларни ушлаб жон сақлашга уринаётганини пайқаган йигитлар дарахт шохлари билан унинг бошига ура бошлашди. Дилором ўт-ўланларни қўйиб юборишга мажбур бўлди ва узоқроққа сузиб бориб, канал қирғоғидаги шох-шаббаларни ушлаб харсанг тошнинг устига чиқиб олди ва уларнинг кетишини пойлай бошлади.

Дилоромни тинчитгач, йигитлар Бахтигулнинг ёнига қайтишди.

Нормамат унга: «Юр, қизингнинг ёнига борамиз», деди.

— Мени қўйиб юборинглар, нима қияпсизлар, ёш болаларим бор, — деб ялинишига қарамасдан, унинг ҳам қўллари ва оғзини скочлаб, каналга ташлаб юборишди.

Дилором келинойисининг қаттиқ қичқирганини эшитди. Аммо у иложсиз эди.

Бахтигулнинг оғзидаги скоч сувда очилиб кетди ва боғланган қўллари билан сув оқимига қараб суза бошлади.

Уни кузатиб турган Нормамат ва Шерали «сузишни билар экан» деб ваҳимага тушиб қолишди сўнг Бахтигулга қарата тош ота бошлашди. Бошига икки-уч маротаба тошлар келиб тушган Бахтигул сувга шўнғиди. Унинг боши сувга кириб, сувдан чиқиб бораётганини кўрган йигитлар чўкиб кетди деб ўйлашди. Бахтигул канал қирғоғидаги

калин буталар томонга сузиб ўтиб, ўтлар орасига яширинди.

«Буниси ҳам жаҳаннамга равона бўлди», деди йигитлардан бири. Бошқаси эса: «Уларни аввал пичоқ билан сўйиб, ўлганлигига ишонч ҳосил қилгандан кейин сувга ташлаш керак эди», деди. Бўлиб ўтган ўзаро тортишувлардан сўнг улар саросимага тушиб қолишди ва машина чироқларини ёқиб, аёлларни узоқ ахтаришди. Канал бўйида бир-икки соатча туришди ва тополмагач, кетишди.

Дилором канал яқинидаги дала ховлиларнинг бирига бекиниб олиб, тонг оттирди ва эрталаб соат еттиларда уйига зўрға етиб келди. У уйига келиб келинойисини чалажон ҳолда бўлса-да, тирик кўриб, кўнгли анча ёришди.

Орадан кунлар ўтди. Шерали Чирчиқ шаҳридаги автобус бекатида Дилоромни кўриб қолиб, кўрқиб кетди. Бу ҳақда Нормаматга ҳам етказди ва улар Қозоғистонга қочиб кетишди.

Бироқ ички ишлар органи ходимлари томонидан айбдорлар ушланди ва суд ҳукми билан жазоланди.

РАШК ҚУРБОНИ

Фозилжон ҳарбий хизматни тугатгач, Фарғонадан Тошкентга келди. У дўконда сотувчи бўлиб ишлай бошлади. Дўкон шаҳар марказида жойлашган. Харидорлар кўплиги боис Фозилжоннинг ошиғи олчи. У пулининг кўплигидан кўнгилхушлик қилиш учун тунги кафеларга борадиган одат чиқарди. У ерда Надежда исмли қиз билан танишди. Бир-бирига яқин бўлиб қолди.

У топган пулининг кўп қисмини Надежда учун ишлатарди. Улар тунлари ресторан, бар ва дискотекаларда вақтини ўтказишарди. Фозилжоннинг сахийлиги тутиб, топган пулидан Надежданинг онаси Светланага ҳам илинарди.

Бир куни Надежда Фозилжон билан сайр қилиб юрар экан, мулойимлик билан гап бошлади.

- Пазик, сен жуда ёқимтойсан. Сени яхши кўраман!
- Гапларинг ростми?
- Ҳа.
- Агар хиёнат қилсанг ўлдираман!

Шу тариқа кунлар ўтди. Фозилжоннинг топиш-тутиши яхши бўлса-да, бири икки бўлавермади. Кунларнинг бирида унинг отаси Зуфар ака Тошкентга келиб Фозилжонни Фарғонага олиб кетди.

Фозилжонни уйдагилар уйлантиришмоқчи бўлишди. Аммо у буни хоҳламади.

– Қачон уйланишни ўзим айтаман. Мени ўз ҳолимга кўйинглар, – деди Фозилжон.

– Ахир биз ҳам орзу хавас кўргимиз келади. Қишлоқдаги қанчадан-қанча қизларни айтдик рози бўлмадинг. Осмондаги ойни олмоқчимисан, – деди Зуфар ака ўғлининг гапидан жаҳли чиқиб.

– Шаҳарда севган қизим бор, ўшанга уйланаман. Бошқа қизнинг кераги йўқ.

Ноилож қолган ота-она фарзандининг раъйини қайтармади. Ўз билганидан қолмаган Фозилжон Тошкентга келди. У яна Надежда билан учраша бошлади. Қиз эса Фозилжоннинг пули учунгина у билан юрар, пули тугаган пайтлари жанжаллашиб ҳам олишарди. Фозилжон яна пул топишга ҳаракат қиларди.

Кунларнинг бирида Фозилжон Надеждани бегона эркаклар билан юрганини эшитиб қолди. Шундан сўнг Фозилжоннинг юрагида Надеждага нисбатан нафрат ўйғона бошлади.

Ёз кунларининг бирида Фозилжон Надеждани сайрга таклиф қилди. Қиз рози бўлди. Улар шаҳарнинг Миробод бозори ёнида такси ёллашди.

— Ака, айтилган манзилга боришимиздан аввал Ипподромга кириб ўтайлик, танишимдан пул олишим керак.

Хайдовчи машинасини миждоз айтган томонга бурди. Аммо Фозилжон танишини тополмади. У таксофондан танишига телефон қилди, аммо туша олмади.

— Танишим Янгийўл туманига яқин жойда яшайди. Шу ёққа ҳайдай оласизми?

— Ҳақини тўласангиз ҳайдайвераман.

Фозилжон барибир танишини топа олмади. Оворагарчилик ярим тунгача давом этди. Улар юра-юра кимсасиз жойга келиб қолишди.

— Ука, бу ерда ҳеч зот йўқ-ку, каерга олиб келдингиз? — сўради хайдовчи.

— Эсимдан чиқибди. Анча йил бўлди бу жойларга келмаганимга ҳам.

Шу пайт Надежда чарчаганлигини ва биров дам олиши лозимлигини айтди. Фозилжон хайдовчига машинани тўхтатишни айтди. Надежда машинадан чеккароққа бориб ўтирди. Атроф қоронғу, кимсасиз. Фозилжон Надеждага яқинлашиб, унга суйкала бошлади.

— Пазик, ҳозир мавриди эмас. Бу жой қўрқинчли экан, уйга борайлик, кейин бемалол...

Аммо Фозилжоннинг шахвоний хирси устун келиб, Надежданинг қаршилигига қарамасдан ниятини амалга оширди.

Ўз хирсини қондириб бўлгач, Надеждага қаҳр билан гапира бошлади.

– Сен ифлос мен йўқлигимда бошқа эркаклар билан кўнгилхушлик қилибсан. Сендан нафратланаман.

Надежда довдираганча Фозилжонга ялина бошлади.

– Мен ҳеч ким билан бўлмаганман, фақат сени яхши кўраман.

– Ёлгон гапираяпсан. Сени жонимдан ортиқ кўрар эдим. Туйғуларимни чилпарчин қилдинг. Сен шу ерда қоласан.

Надежда шоша-пиша кийимини кийиб, машинада уларни кутиб ўтирган ҳайдовчини ёрдамга чақириб югуриб кетди. Фозилжон унинг ортидан бориб, машинага етар-етмас ушлаб олди. Ҳайдовчи Надеждага ёрдам бермоқчи бўлиб Фозилжонга рўбарў бўлди. Фозилжон ҳайдовчига ташланди. Иккиси муштлашди. Шу пайт Фозилжон қўлига илинган темир бўлаги билан ҳайдовчининг бошига бир неча марта урди. Ҳайдовчи юзтубан ерга йиқилди. Пайтдан фойдаланган Фозилжон Надеждани машинага ўтказиб, ўт олдирди.

Аммо машина бошқаришни билмагани учун чироғини ёқа олмади.

– Пазик, чироқни ёқ! – кўрқиб кетган Надежда бақириб юборди. Фозилжон эса чироқни ёқиш ўрнига тезликни оширди. Машина рўпарадаги каналга тушиб кетди. Машина салони сувга тўла бошлади. Фозилжон машинанинг ўзи томонидаги эшикни очиб, сувдан чиқишга улгурди. Сўнг Надеждани қидира бошлади. Аммо кеч бўлганди. Надежда сувда чўкиб ўлиб бўлганди...

...Ҳайдовчи ҳушига келганида атрофда ҳеч ким йўқ эди. У ўзини ўнглаб олди ва машинасини топа олмагач, яқин орадаги қишлоққа бориб милицияга хабар берди.

Қидирув-суриштирувдан сўнг Фозилжон ушланди.

ҚИШЛОҚ ДҶУКОНИДАГИ ҶҒИРЛИК

Сокин тун. Қишлоқ кўчаларида сукунат ҳукмрон. Хар замонда итларнинг безовта ҳуригани эшитилиб қолади. Бу пайт зарур иши бўлмаса ҳеч ким алламаҳалда кўчага чиқмайди. Кун билан турмуш ташвишлари билан чарчаб, уйкуга кетган одамларнинг уйларида аллақачон чироклар ўчган. Фақат Шокир билан Суюн бедор.

Улар келишилган жойда учрашишди.

– Бугун кимникига тушамиз? – сўради ёши катталиги учун Суюннинг чизган чизигидан чиқмайдиган Шокир шеригига савол назари билан тикилганча.

– Яна бироз кеч бўлишини кутамиз. Кейин бир жойни нишонга олиб қўйибман, ўша ерни «тозалаймиз».

– Кимникини мўлжалладингиз? – сўради Шокир кизиқиши устун келиб.

– Бу гал ҳеч кимникини мўлжалга олганим йўқ.

– Тушунмадим, – Шокир шеригининг юзига термулди.

– Бу сафар қишлоқ дўконига тушамиз. Майда-чуйда нарсалар жонга тегди. Бугун ишимиз ўнгидан келса, кўпроқ нарсани қўлга киритамиз.

– Ахир, у ерда қоровул бор-ку!

– Э, у Сувонқул муаллимни биласан-ку, тун ярим бўлмасдан ухлаб қолади. Бу ёғидан хавотир олмасак ҳам бўлади. Уни обдан қузатганман. Қачон дўкон айланиб, қачон ухлаб қолишини яхши биламан. Қолаверса, у бизни кўрган тақдирда ҳам ушлаб ололмайди. Кексалиги панд беради, қоронғуда бизни таниб қолиши ҳақида эса гапирмасак ҳам бўлади.

Суюннинг гапидан чиқмайдиган Шокир бу гал ҳам индамай қўя қолди. Унга қаерга ўғирликка тушишнинг унчалик аҳамияти йўқ, даромад яхши бўлса бўлгани.

Улар мўлжалга олган дўкон деярли бутун қишлоқни озик-овқат маҳсулотлари ва турли матолар билан ҳамда рўзғорга керакли майда-чуйда моллар билан таъминларди. Дўкон қишлоқ марказида жойлашгани учун ҳам Суюн вақтнинг яна бироз кеч бўлишини кутишга қарор қилганди. Чунки бирон киши йўлдан ўтиб қолса, ишнинг белига тепиши мумкин.

Суюн чўнтагидан сигарет олиб тутатди-да, ёшига ярашамаган жиддийлик ва вазминлик билан нималарнидир ўйлай бошлади. Шокир эса бу орада ўғирликка тушиш учун зарур бўладиган нарсаларни ҳар эҳтимолга қарши яна бир кўздан кечирди.

– Вақт бўлди, энди борсак бўлади, қани кетдик, – деди Суюн қўлидаги сигарет қолдигини бир четга улоқтираркан. – Ҳамма нарса жойидами?

– Ҳа, жойида.

Шокир шундай деб Суюннинг ортидан эргашиди. Улар қишлоқ кўчаларидан иложи борица бировнинг кўзига ташланмасликка ҳаракат қилиб, эҳтиёткорлик билан юриб кетишди. Дўкон ёнига етиб боришганида кўчада ҳеч зор йўқ эди. Дўконнинг нарироғида қоровулнинг кичик кулбаси бўлиб, у ерда ҳам чироқ аллақачон ўчган эди. Дўкон ортидаги катта боғ Суюн билан Шокирга анча қулайлик туғдирарди.

– Сен бориб қоровулнинг ухлаган ёки ухламаганлигини билиб кел, – деди Суюн Шокирга қараб қоровулхона тарафга ишора қиларкан. – Фақат эҳтиёт бўл, ўзингни билдириб қўйма.

– Ҳўп.

Шокир қоровулхона томон оҳиста қадам ташлаб қоронғуликда кўздан ғойиб бўлди. У қоровулхона ёнига етиб бориб, ичкарига қулоқ солди. Ичкаридан қоровулнинг енгил хуррак отгани эшитилиб турарди. Қоровул шу қишлоқда аввал ўқитувчи бўлиб ишлаган ва нафақага чиққандан кейин бекорчилик ёкмай, ўзини иш билан овутиш учун дўкон қоровуллигини сўраб олган олтмиш ёшдан ошган Сувонқул исмли киши эди. Уни қишлоқда барча Сувонқул муаллим деб хурмат қилади.

Шокир қоровулни ухлаб қолганига ишонч ҳосил қилгач, тезда Суюннинг ёнига қайтди.

– Нима гап? – сўради токатсизлик билан кутиб турган Суюн.

– Ҳаммаси ўйлаганимиздек, Сувонкул муаллим аллақачон уйкуга кетган, хуррак отаяпти.

– Унда яхши, ишга киришсак бўлади.

– Ишни нимадан бошлаймиз?

– Ҳозир дўконнинг орқасидаги боғ томондан борамиз. Орқа тарафда ҳам эшик бор, ўша ерни очамиз.

Суюн шундай деб дўконнинг орқа тарафига йўл олди. Шокир унинг ортидан эргашди. Аммо орқа тарафдаги эшикда ҳам огохлантириш сигнали ўрнатилганди. Бу нарса Суюннинг эътиборидан четда қолмаган, бунинг ҳам олдиндан чорасини кўриб қўйганди.

– Аввал мана бу симни кесишимиз керак, – деди Суюн дўкон тоmidан осилиб тушган симни кўрсатиб. – Хатога йўл қўядиган бўлсак, сигнал ишлаб кетиши мумкин, шунинг учун буни ўзим қиламан. Сен сумкадан сим кескични олиб бер.

Шокир ёнидаги сумкадан унга керакли асбобни олиб берди. Суюн ўн дақиқалар уннаб, ниҳоят, керакли симни кесиб ташлади.

– Ана, бўлди, – деди Суюн пешонасидан оқаётган совук терни артаркан: – Энди эшик билан шуғуллансак ҳам бўлади.

Шокир бир сўз демасдан Суюн узатган кескични сумкага солди-да, унинг ичидан бошқа керакли темир асбобларни олди. Суюн фонар билан эшикнинг маҳкамланган жойини ёритиб турди. Шокир эса қўлидаги темир асбоб билан эшик қулфини бузиш учун иложи борича овоз чиқармасдан ҳаракат қиларди. Иккиси ҳам кичик хато ҳамма ишни барбод қилишини яхши биларди. Ниҳоят, эшикнинг маҳкамланган жойи очилди. Суюн оҳиста эшикни очди ва ичкаридан тутилган панжарани кўриб бир муддат нима қилишини билмай туриб қолди.

– Жин урсин, – деди у сўнг жаҳл билан. – Панжара билан тўсилган экан-ку.

Шокир Суюннинг қўлидаги фонарни олиб, панжарани кўздан кечириб чиқди.

– Қаранг, – деди у Суюнга, – Панжара эшикли, қулф билан маҳкамланган. Қулфни бузсак бўлгани, у ёғи муаммо эмас. Бемалол панжарани очиб, ичкарига кираверамиз.

– Тўғри айтасан, – деди Суюн Шокир кўрсатган жойни кўздан кечирганча. – Қани бўл, қулфни буз.

Шокир қўлидаги темир асбобни қулф орасига тикди ва куч билан ўзига қараб тортди. Қулф шарақлаганча очилиб кетди. Унинг овозидан иккиси ҳам жойида қотиб қолишди. Чунки қулфнинг бузилган овози қоровулни уйғотиб юборган бўлиши мумкин. Атроф жим-жит. Улар қоровул чолнинг ўйғонмаганлигига ишонч ҳосил қилиш учун бир неча дақиқа шу алфозда туришди.

– У ўйғонмаган, – деди Суюн атрофга яна бир аланглаб олгач. – Қани кетдик.

Суюн шундай деб дўконга кирди. Унинг ортидан Шокир ҳам тезда ўзини ичкарига олди.

– Вакт зик, тезроқ ишга киришишимиз керак, – деди Суюн дўкон ичидаги нарсаларни кўздан кечираркан. – Шокир, қопларни ол.

Шокир тезда сумка ичидан бир нечта қоп чиқарди. Иккаласи ҳам шоша-пиша дўкон ичидаги нарсаларни қопларга жойлай бошлади. Шокир дўкон четига тахлаб қўйилган кийимлик материалларни олса, Суюн куйлак, шим ва шунга ўхшаган қимматбаҳо кийимларни қоп ичига тиқишга ҳаракат қиларди. Улар шунчалик ишга берилиб кетишдики, ҳаттоки, ортларидан кимдир келиб, уларни кузата бошлаганини сезмай ҳам қолишди.

– Жойларингдан қимирламаларинг!

Бу овоздан Суюн ҳам Шокир ҳам таққа тўхташди ва жойларида қотиб қолишди. Суюн ўзини қўлга олиб, секин ортига бурилди. Ортида қўлига катта таёқ ушлаб олган Сувонкул муаллим турарди.

– Аблахлар! Ўғрилар! Қани иккаланг ҳам қўлларингдаги қопларни ерга ташланглар.

Сувонкул муаллим шундай деб қўлидаги фонарни Суюннинг юзига қаратди ва уни таниб бошини чайқади.

– Одам бўлмабсан, Суюн. Мактабда ўқиган вақтинг ким бўлишинг аниқ эди, – Қоровул шундай деб фонарни Шокирга қаратди ва ғазабланиб сўзида давом этди. – Кўр кўрни қоронғуда топибди-да. Энди сизларни қамоқ тўғри йўлга солади.

Суюн қоровулнинг гапига эътибор қилмасдан унга яқинлашди.

– Бироз шаштингиздан тушинг, муаллим, – деди у кўлида таёк ушлаб турган Сувонкул муаллимнинг яқинига келиб. – Майли, бу ердан ҳеч нарса олиб кетмаймиз. Бизни сотмасангиз, сизни ҳам рози қиламиз. Ўғрилар қочиб кетди, деб кўя қоласиз. Ўзингиз ҳам қаҳрамон бўласиз.

– Ўчир овозингни! – деди коровул жаҳл билан Суюнга тикиларкан. – Мени ҳам ўзларингга ўхшаган пасткаш деб ўйлаяпсанларми. Овора бўласан, сенларни барибир қамокқа...

Сувонкул муаллим гапини охиригача етказа олмади. Қоронғуда бошига келиб тушган темир зарбасидан ерга йиқилди ва шу заҳоти ҳушини йўқотди. Шокир кўлида темир асбоб билан қўрққанидан қотиб турарди.

– Нима қилиб қўйдинг? – деди Суюн ҳам бироз довдираганча. – Ўлиб қолди...

Унинг гапини эшитиб, Шокир қалтираганча кўлидаги темирни ерга ташлаб юборди.

– Тезда қочишимиз керак. У ўлган бўлса яна яхши бу ишни биз қилганимизни ҳеч ким билмайди.

Суюн шундай деб бир четда турган сумкасини олди-да, жойида қотиб турган Шокирнинг кўлидан ушлаб, ташқарига судради. Улар тезда бу ердан чиқиб қўрққанларидан қишлоқдан ҳам узоқроққа қочиб қолишди.

Эртасига бутун қишлоқ бундан хабар топди. Воқеа жойига етиб келган ички ишлар ходимлари далилий ашё сифатида темир асбоб ва ўғрилардан қолган қопни топишди. Сувонкул муаллим касалхонада ҳушига келди ва барча масалага ойдинлик киритди.

ҚОТИЛ УКА

Алишер камокдан қайтиб келганидан оила аъзолари хурсанд бўлишди. Фарзандлари, хотини ва айникса, акаси Иззат билан укаси Самандар жигарининг эсон-омон қайтганига Яратганга беҳад шукроналар айтишди. Шу куни Алишерни кўргани уйига барча қариндошлари йиғилишди ва вақт алламаҳалгача у билан суҳбатлашиб ўтиришди.

— Қайтиб келганинг яхши бўлди ука, энди бу ёғига бир ишнинг бошини тутиб, ҳаётингни янгидан бошлашинг керак, — деди Иззат меҳмонлар кетгандан кейин Алишерга насихат қиларкан. — Мен янги уй қуриб кишлоқ четига кўчиб чиқдим. Биз яшаган уйнинг хоналарини хотининг ва фарзандларингга ажратиб бердик. Шу уйда энди Самандар билан бирга ахил бўлиб яшайсизлар. Вақти келса сен учун ҳам ер сотиб олиб, уй соламиз.

— Майли, ака, ҳали кўрамиз, бирор иш топсам иложини қилармиз, — деди Алишер акасининг гапи унчалик маъқул келмаганини билдиргиси келмай.

— Янгам ва жиянларим билан шу уйда бемалол яшайверасизлар, — суҳбатга аралашди Самандар. — Отамдан қолган бу ҳовлида уч оила бўлиб ҳам яшаган пайтларимиз бўлган.

Шу куни ака-укалар анча вақт суҳбатлашиб ўтиришди. Вақт алламаҳал бўлгач, Иззат укалари билан хайрлашиб, уйига йўл олди.

Алишер бир неча кун иш излаб топа олмагач, аста-секин ичкиликка ружу қўя бошлади. Уйига ҳар куни ичиб келар, баъзида хотини билан жанжаллашиб ҳам қолишарди. Шундай жанжалларнинг устидан чиқиб қолган Самандар акасини инсофга чақиришга уринди.

— Бўлди-да энди, ака. Қачонгача шунақа ичиб, жанжал қилиб юрасиз?

— Менга ақл ўргатма, — деди маст ҳолда Алишер укасининг гапидан жаҳли чиқиб. — Ё бу уйда турганимиз ёқмаётган бўлса айт, чиқиб кетамиз.

— Нега бундай дейсиз, ака? Бу хаёллар каллангизга қаердан келди, ахир бу уйда яшаётганингизни жанжалга нима даҳли бор? Қолаверса, отамдан қолган ховли сизнинг ҳам уйингиз.

— Менинг ҳам уйимми... — заҳархандалик билан кулди Алишер.

— Шунинг учун ҳам менга иккита каталакдек хонани ажратиб бергансизларда-а?!

Самандар акасини нимадан бунчалик аламзада бўлаётганини энди тушунгандек бўлди. Акаси камалиб чиқмасдан аввал бунақа эмасди. Нима жин урди экан уни? Самандар шуларни хаёлидан ўтказиб, акасига эътироз билдиришга энди оғиз жуфтлаган эди ҳамки, дарвозадан катта акаси Иззат кўринди. Унга аллақачон жанжал хабари етиб борган эди.

— Ха, нима гап? — деди у салом-аликни ҳам насия қилиб, укаларига бир-бир каради. — Нега кишлокни бошларингга кўтариб, шовқин қилаяпсизлар?

— Бунга акамдан сўранг, — деди Самандар оёғида зўрға турган Алишерга имо қилиб. — Бизда қандай хусумати борлигини ўзим ҳам тушуна олмаяпман.

Иzzат эшикдан кириб келган заҳотиёқ Алишернинг аҳволини кўриб, жанжал сабабини ўзича тахмин қилиб улгурган эди. Шунинг учун ҳам ҳар доимгидек насихат қилишга ўтди.

— Алишер, уялмайсанми шу аҳволда юргани. Ўзинг яқинда қамокдан чиққан бўлсанг, ўйлаб қадам босиш ўрнига, ҳар куни ичиб юрганинг нимаси?

— Э, қўйинг ака, насихатларингиз жонимга тегди, — Алишер шундай деб қўлини силтаганча гандираклаб хонасига кириб кетди.

Иzzат унга ҳозир гапириш бефойдалигини тушунди ва Самандарга юзланди.

— Мен эрталаб келаман, у билан яхшилаб гаплашиб қўймасак бўлмайдиганга ўхшайди. Бу кетишда яна бир балони бошлайди. Сен босиқроқ бўл. Нима қилгандаям аканг, нима деса хўп, деб қўя қол.

– Хўп, ақа, – деди Самандар акасининг гапига эътироз билдирмай.

– Яхши, унда мен эрталаб келаман.

Акасини кузатиб қайтган Самандар Алишер кириб кетган хонага бир қараб қўйди-да, эрталаб гаплашиб олармиз, дея ўз хонасига йўналди.

Эртасига Алишер уйқудан уйғонганида, Самандар аллақачон нонушта қилиб бўлиб, ишга отланаётганди.

– Гаплашиб олишимиз керак, – деди Алишер ювиниб бўлгач, ишга отланаётган укасининг ёнига келиб.

– Гапираверинг, қулоғим сизда, – деди Самандар акасини демоқчи экан, деб унинг оғзига тикиларкан.

– Мен уй қурмоқчиман.

Унинг гапини эшитиб Самандар хайрон тикилиб қолди.

– Ҳа, нега анграйиб қолдинг? – деди Алишер укасига хумрайиб.

– Уй қурмоқчи бўлганингиз яхши, ака. Лекин ҳали ер сотиб олганингиз йўқ-ку.

– Ер сотиб олишим шарт эмас, – деди Алишер ховлига бир назар ташлаб олар экан.

– Тушунмадим, – деди Самандар ҳамон акасининг мақсадини билолмасдан.

– Нимани тушунмайсан? Қисқаси гап шу, мен ховлини нариги томонидан қарама-қарши қилиб ўзимга уй қураман.

Акасининг бу қарорга келишини кутмаган Самандар бир муддат нима дейишини билмай туриб қолди. Бу орада Алишер яна гапида давом этди.

– Ўзларинг қарашиб юборасизлар.

– Бу гапни хаёлингиздан чиқариб ташланг ака. Ахир, экин экишга озгина жой қолган бўлса, у ерга ҳам сиз уй соламан десангиз. Йўқ, бу тўғри келмайди, – дея қатъий эътироз билдирди Самандар, иложи борица ўзини босишга ҳаракат қилиб.

– Нима дединг, ҳали бу уйга сен хўжайин бўлиб қолдингми? – деди Алишер жаҳли чиққанидан муштини тугаркан.

– Мен хўжайинман деётганим йўқ, ака. Ахир, тушунинг бу ишингиз тўғримас.

– Нима тўғри, нима нотўғри эканлигини сендан сўраб ўтирмайман, менинг ишимга аралашма.

Кеча эрталаб келишини айтиб кетган Иззат ховлига кириб келди-ю, яна жанжалнинг устидан чиқди.

– Кеча маст эдинг. Бугун нимага яна жанжал кўтаряпсан? – деди Иззат жаҳл билан Алишерга боқаркан.

Алишер акасига мақсадини айтди. Самандар ҳам катта акасига зора уни йўлдан қайтарар деган умидда термулди.

– Бу гапни умуман хаёлингдан чиқариб ташла, – деди Иззат оғир ух тортганча. – Бироз вақт сабр қилсанг, ер олиб, ўзимиз уй қуриб берамиз. Ҳозирча шу ерда жимгина яшашга мажбурсан.

– Лекин ака...

– Бўлди, бас! – Алишернинг гапини бўлди Иззат. – Менинг гапим гап, ортиқча гапни йиғиштир. Хохласанг шу, бўлмаса ана катта кўча, қандай қилиб уй қурсанг, қуриб олавер, лекин бу ховлида уй қурмайсан.

Акасининг гапидан каттиқ жаҳли чиқса-да, Алишер ўзини босишга мажбур бўлди. Лекин ичида алам ўти сўниш ўрнига каттиқ аланга олди. Жаҳл билан дарвозани ёпиб чиқиб кетган акасига нисбатан ҳам, ўзига қарши чиккан укасига нисбатан ҳам юрагида нафрат уйғонди. «Ҳали кўрасизлар, – дея хаёлидан ўтказди у. – Барибир айтганимни қиламан».

Шу кун кишлоқда катта тўй бўлди. Тўйга Иззат ҳам, Самандар ва Алишер ҳам келди. Табиийки, қиттак-қиттак ароқ ичишди.

Самандар аввалдан унчалик ичкиликка хуши йўқ эди. Шунинг учун икки пиёла ичгандан кейин, ўзини беҳол сеза бошлагач, тўй ярмига етмасдан уйига қайтди. У бироз маст бўлгани учун хотини Шахноза тўшаб берган ўринга ётди-ю, донг қотиб ухлаб қолди.

Иззат ҳам тўй охирламасдан уйига кетди. Факат Алишергина базм охиригача ўтирди. Тўйгунича ичганидан оёқда туришга ҳам холи қолмади. Яхшиямки йўлда қўшниси Розик учраб қолди, акс ҳолда кўчанинг ўзида қолиб кетган бўларди. Розик уни уйигача амаллаб олиб борди, бироз ўзига келар деган хаёлда юзини муздек сувда чайди. Ҳақиқатан ҳам, Алишер сал ўзига келди ва нималарнидир ўйлаб, тўғри укасининг хонасига йўл олди.

– Э, каёкка? – Розик уни қўлидан ушлаб хонаси томонга судрай бошлади.

– Қўлингни торт, мен Самандар билан гаплашиб олишим керак.

Алишер Розикнинг қўлини силтаб ташлаганча, укаси ётган хона томонга юра бошлади. У Самандар ётган хона эшиги ёнига етиб келган эди хамки, йўлини келини Шахноза тўсди.

– Укангиз ухлаб ётибди, барибир ҳозир гаплаша олмайсиз, – деди Шахноза қайноғасини ичкарига киришига йўл бермай.

– Ухлаган бўлса, уйғот, гапим бор.

– У киши ҳам ичиб олган, яхшиси эртага гаплашарсизлар...

– Унинг гапи тўғри, яхшиси кириб дам ол, – дея Розик Алишернинг қўлидан ушлади.

– Торт қўлингни! – Алишер шундай деб Розикнинг қўлини силтаб ташлади ва ҳовлига чиқди-да, бир четда ётган катта темир бўлагини қўлига олганча, уйга қайтиб кирди.

У эшикни тўсиб турган Шахнозанинг ёнига югуриб борди-да, темир билан дуч келган жойига ура бошлади. Шахноза кетма-кет тушган каттиқ зарбалар натижасида ҳушини йўқотиб йиқилди. Шундан сўнг Розик ҳовлига қочиб чиқди-ю, воқеа ҳақида хабар бергани Иззатникига югурди.

Ўзига қаршилик қиладиган ҳеч ким қолмаганидан кейин Алишер тўғри хонага бостириб кирди ва ухлаб ётган укасининг бошига темир билан кетма-кет бир неча марта урди. Самандар ўйғонишга ҳам улгурмай ҳушини йўқотди.

Алишер буткул ўзини йўқотиб қўйган ва маст ҳолатда нима қиладиганини англамасди. Унинг кўзига фақат қаршилик қилган акаси ва укаси кўринарди. Жанжални эшитиб, акам ҳам бу ёққа югуриб келаётган бўлса керак, деган хаёлда Алишер ошхона томонга ўтди ва темирни улоқтириб, қўлига пичок олди-да, ҳовлига чиқди. У келгунча ўзим бораман, деган хаёлда акасининг уйи томон юрди. У адашмагани. Жанжалдан хабар топган Иззат шошилганча укалариникига келаётгани. Унинг қаршисидан чиққан Алишер акасининг йўлини тўсди.

— Шошилиб қаёққа кетаяпсиз, ака? — деди у совук тир-жайганча.

— Ахмоқ! Нима ишлар қилиб юрибсан, ахволингга кара. Қамалиб чикиб ҳам одам бўлмабсан. Бизни бутун қишлоққа шарманда қилдинг.

— Нима..?!

Алишер шундай деб пичокни ўқталганча акасига яқин-лаша бошлади. Иззат пичокни кўрди-ю, капалаги учди.

— Ўзингни бос! Бу нима қилганинг...

Иззат гапини охиригача етказа олмади. Алишер серма-ган пичок унинг баданини тилиб ўтди. Иззат ҳозир унга гапириш бефойдалигини сезиб, ортига қараб қоча бошлади. Аммо унинг ортидан етиб олган ука акасининг орқа томо-нидан пичок санчди. Оғриқ кучидан ерга қулаган Иззат-нинг устидан босиб тушган Алишер акасининг тўғри кел-ган жойига аёвсиз пичок санча бошлади. Ака шу ернинг ўзида жон таслим қилди.

Алишер бир муддатдан сўнг нима иш қилиб қўйганини англагач, атрофга разм солди. Тун бўлгани учун ҳеч ким кўринмайди. Алишер акасининг жасадини судраб, қишлоқ четидан оқиб ўтувчи катта ариққа олиб бориб ташлаб юбор-ди ва ўзи бирор жойда яшириниб туришни режалаштирди. Қўрқув уни исканжага ола бошлаган эди.

Самандар билан Шахнозанинг ҳаётини шифокорлар саклаб қолишди.

Бир неча кунлик кидирув ва суриштирув ишларидан кейин Алишер қўлга олинди.

ОНА-БОЛА ФИРИБГАРЛАР

Темур бир неча йиллардан бери машина олиш орзусида тиним билмай ишлаб, пул йиғади. Аммо рўзгорини ейиш-ичишдан сиқиб қўйган жойи йўқ. Фақат уй-рўзгор харажатларидан қолган даромадинигина жамғариб қўяди.

Бугун ҳам ойлик маоши ва бошқа қўшимча ишлари эвазига келган пулларни олди-да, уйига боришдан аввал бозорга тушди. У деярли пулининг ярмига рўзгори учун харид қилди ва кайфияти кўтарилган кўйи уйига йўл олди. «Худо хоҳласа машина олсам, бозорга келиб-кетишга ҳам қийналмайман», хаёлидан ўтказди Темур.

— Э, адаси, бунча сарф-харажатни нима қилардингиз, ўзи машина олишга ҳали пул жамғариб улгурмаган бўлсангиз, — деди Комила эрининг тўлиб-тошиб уйига кириб келганини қўриб.

— Ҳечқиси йўқ хотин. Машина ҳам бир кун бўлиб қолар, — деди Темур ва бозордан олиб келган нарсаларини супага қўйди. — Сен хавотир олма, яхшиси, мана буларни саранжомлаб қўй. Мен кийимларимни алмаштириб чиқаман.

Темур шундай деб кийимларини алмаштиргани уйга кириб кетди. Қайтиб чиқиши билан ўғли билан қизи биринкетин салом берганча унинг ёнига югуриб келишди. Темур болаларини бирма-бир даст кўтариб эркалаган бўлди. Бу орада Комила супага жой ҳозирлади.

— Қани, супага келинглар, ҳозир овқат тайёр бўлади.

Темурнинг кайфияти анча яхши эди. У иштаҳа билан овқатланди. Сўнг йиғаетган пулини яна қайта ҳисоб-китоб қилиш учун уйга кириб кетди. Жамғарган пули етти минг доллар бўлибди. «Яна озгина етмаяпти...», дея хаёлидан ўтказган эди ҳамки, хонага хотини кириб келди.

— Ҳа, адаси, тинчликми, пулларингизни ҳисоб-китоб қилиб қолибсиз.

– Бугун ишхонадаги бир танишим кишлоғида «Матиз» машинаси сотилаётганини айтиб қолди. Шунга етармикан деб пулни ҳисоблаётгандим.

Хотини «Хўш етармикан» дея саволомуз қаради.

– Етмас экан.

– Яна бироз жамғарсангиз оларсиз. Ҳозир бўлмаса кейинроқ бўлар машина. Ахир, машинасиз ҳам кунимиз ўтаяпти-ку, – эрини юпатган бўлди Комила.

– Ўртоғим Шарофга учраб кўрай-чи. Агар озгина қарз бериб турса, балки ўша машинани оларман...

– Майли, ўзингиз биласиз, – дея Комила эрининг истагига ортиқ эътироз билдирмади.

Шундан кейин Темур ёшлигидан бирга ўсган ўртоғиникига йўл олди. Шароф уни ҳар доимгидек очиқ чехра билан кутиб олди. Улар у ёқ-бу ёқдан суҳбатлашгандан сўнг Темур мақсадини ўртоғига айтди.

– Қанча етмаяпти? – деди Шароф унинг гапини эшитгач.

– Икки минглар атрофида етмай турибди.

– Бунча пул ҳозир ёнимда йўқ, ўртоқ, – деди Шароф оғир хўрсинганча. – Агар йигирма кунча сабр қилсанг, биттаси қарз олган эди, ўша қайтариши керак. Ўшанда сен айтган пулни бериб туришим мумкин.

– Ҳа, майли, хижолат бўлма, насиб қилган кунни оларман, – деди Темур ўртоғини вазиятдан чиқариш учун.

– Балки, ўша машина сотаётган киши танишинг бўлса, пулнинг қолганини кейинроқ беришингга рози бўлар.

– Гаплашиб кўриш керак, – деди Темур ўртоғининг таклифини мулоҳаза қиларкан.

– Ўзи кимдан олмоқчисан машинани? – сўради Шароф пиёладаги чойдан ҳўплаганча.

– Ишхонадаги ҳамкасбимнинг кишлоғидан бир киши сотмоқчи экан. Ўзи икки кишлоқ нарида туради. Исми Исмоил, милицияда ишларкан.

Шароф бироз ўйланиб қолди ва ўртоғига юзланди:

– У билан гаплашиб кўр, аммо эҳтиёт бўл. Чунки унинг кўпгина фирром ишлари ҳақида эшитганман. Кўпчиликни алдаган, эртага сен ҳам ҳуз тушиб қолма. Онасини ҳам яхши танийман. Тадбиркорлик билан шуғулланади, кишлоғида дукони ҳам бор.

– Йўғ-е? – Тему́р дархол хушёр тортди. Ўртоғининг бу гапларини инобатга олишни дилига тугиб қўйди.

Шундан сўнг Тему́р ўртоғи билан хайрлашиб уйига қайтди. У эртасига сотилаётган машина эгаси билан учрашиш учун ҳамкасбининг қишлоғига йўл олди. Ҳар эҳтимолга қарши ишхонасига кириб, ўзига эҳтиёт чораси учун керак бўладиган баъзи нарсаларни олволди.

Исмоил анча дангал экан. У Тему́рнинг мақсадини эшитгач, ортиқча гапириб ўтирмасдан, уни ҳовлисида турган янги «Матиз» олдига бошлади.

– Мана, меҳмон, машинани кўришингиз мумкин. Агар маъкул келса савдосини қиламиз, – деди Исмоил Тему́рга.

Тему́р машинани обдан кўздан кечириб чиқди. Айни кўнглидагидек.

– Хуш, ёқдимиз? – сўради Исмоил Тему́р машинани кўздан кечириб бўлгач.

– Ҳа, маъкул.

– Унда нархини ҳам келишиб олсак.

– Қанча сўраяпсиз? – деди Тему́р ҳамон машинадан кўзини узмасдан.

Исмоил ҳали нархини айтиб улгурмасдан, дарвозадан ёши элликлардан ошган бир аёл кириб келди.

– Э, ана онам ҳам келиб қолди. Машинага харидор келганини эшитганга ўхшайди, – деди Исмоил аёлга кўзи тушиши билан.

Тему́р Шароф айтган тадбиркор аёл шу бўлса керак, дея кўнглидан ўтказди. Ўзини Холида деб таништирган аёл савдони давом эттираверинглар, дея ўғлига ишора қилди ва ўзи бир четда кузатиб турди.

– Нархини тўққиз ярим деяпмиз, кўкида, – деди Исмоил онасига бир қараб олиб.

Бу нарх Тему́р ўйлагандан кўра анча қиммат эди.

– Қанча тушиб берасизлар? – деди ноумид оҳангда Тему́р.

– Юз ўтишимиз мумкин, аммо ундан камига бера олмаймиз, – деди Исмоил Тему́рнинг юзига тикилиб.

Тему́р ҳозир бу нархда машина сотиб ололмаслиги аниқ. Шунинг учун машина эгаларига тўғри тушунтиришни маъкул билди.

– Машина менга жуда ҳам ёқди, аммо сизлар айтган нархга пулим етмас экан. Агар қолганига шошмасаларингиз, машинани олишим мумкин.

– Қанча етмаяпти? – савдога аралашди бир четда турган Холида.

– Ҳозир ўзимда етти минг доллар бор. Тахминан йигирма кунлар ичида қолганини ҳам тўғрилаб берардим, – деди Темур таклифим машина эгаларига қандай таъсир қилди экан деб уларнинг юзига бир-бир боқаркан.

Унинг гапидан кейин Холида ҳам Исмоил ҳам ўйланиб қолди.

– Яхши, – деди Холида Темурга яқин келиб. – Аммо йигирма эмас, ўн беш кун муддатга бўлса, майли. Факат унгача машинани олиб кетсангиз ҳам, бизнинг номимизда туради.

Темур уларнинг таклифидан хурсанд бўлди ва шу ернинг ўзида етти минг доллар пулни нақд санаб берди. Уйига машинани хайдаб келди.

Темурнинг машина олганини эшитиб, табриклаш учун уйига келиб-кетувчилар кўпайди. Уйдан меҳмонларнинг қадами узилар-узилмас орадан ўн кун ҳам ўтиб кетди. Машина эгалари қўйган муддат яқинлашиб қолди. Темур пул топишга киришди. Аммо икки кун елиб-югуриб ҳам пул топа олмади. Ўртоғи Шароф ҳам бир ҳафта сабр қилишини айтгач, Темурнинг пул топишдан буткул умиди узилди.

Ниҳоят, машина эгалари айтган муддат ҳам келди. Шу куни ишдан қайтган Темур уйда Исмоил ва унинг укаси кутиб ўтиришганини кўриб, бўшашиб кетди.

– Мана, айтилган муддат ҳам ўтди, ука, – дея саломаликдан кейин салмоқланиб гап бошлади Исмоил. – Пулнинг қолганини олиб кетгани келдик.

– Биласизми, Исмоил ака, пул топа олмадим. Яна бир-икки кун сабр қилсангиз, албатта, тўғрилаб бераман.

– Биз бундай келишмагандик.

– Тўғри, лекин...

– Э, қўйинг ука, – дея унинг сўзини бўлди Исмоил. – Машина миниш сизга эмас экан. Қисқаси, машинани олиб кетамиз. Мана бу сиздан олган етти мингнинг беш минги. Қолган икки мингини бир-икки кунда олиб келиб берамиз. Онам савдо ишларига харажат қилиб қўйганди.

Исмоил шундай деб, пулни супа устига қўйди-да, Темурнинг гапига ҳам қулоқ солмасдан машинани олиб кетди. Машина билан бирга хонадонда бир неча кун ҳукм сурган қувонч ва шодликни ҳам олиб кетди.

Хотини ва фарзандларининг машина олганида қанчалар қувонганини ўйлаб, Темур эски бўлса-да, арзонроқ машина сотиб олишга қарор қилди. У бир-икки кун суриштириб, шундай машина топди ва қолган пулини олгани Исмоилнинг уйига борди.

— Келинг, ука, — дея уни Исмоил унчалик хушламасдан кутиб олди.

— Исмоил ака, пулнинг қолганини олиб кетгани келгандим.

Исмоил унинг гапини эшитиб, бироз ўйланиб турди-да, сўнг Темурнинг ёнига келди.

— Менга қара, ука. Қисқаси, биз сендан ҳеч қандай пул олмаганмиз. Бу пул ҳақида унут. Қўлингдан келса ундириб ол. Барибир ҳеч қандай исботинг йўқ.

Унинг гапини эшитиб Темурнинг бошига кимдир оғир гурзи билан туширгандек бўлди. У ўртоғи Шарофнинг бу оила ҳақида айтган гаплари тўғрилигига амин бўлди. Темур шу кунни бир сўм ҳам ололмасдан уйига қайтди.

Эртасига Темур ички ишлар идорасига мурожаат қилишга мажбур бўлди. Уни даъво қилганини билган Исмоил ва унинг онаси дарҳол фирибгарлик йўлига ўтишди. Холида ҳам ички ишлар идорасига Темурдан шикоят қилиб, ариза берди. Унда ёзилишича, Темур унинг дўконига кириб, пичок ўқталиб, кўрқитганмиш.

Иккала ариза бўйича ҳам суриштирув ишлари бошланди. Темур ўртоғи Шарофнинг гапига кириб, Исмоилнинг уйига боришдан аввал ишхонасидан кичик овоз ёзиш аппаратини олволган ва бўлиб ўтган машина савдосининг ҳамма тафсилотларини ёзиб олган эди. Шунинг учун Исмоил ва унинг онаси қанчалик тонмасин, уларнинг айби ўз исботини топди. Холида берган аризанинг қуруқ тухматлиги суриштирув жараёнида аён бўлди.

КАСОФАТ

Сафар эшик олдида бироз турди-да, кейин норози охангда тўнғиллаганча ичкарига кирди.

– Ҳа, нега кайфиятингиз йўқ? – сўради ҳовлида қандайдир иш билан банд бўлган Комил Сафарнинг сувга тушган мушукдек турганини кўриб.

– Иш бўлмади, – дея Сафар хафсаласизлик билан кўл силтаб қўйди.

Комил хонадон эгасининг ўғли бўлгани билан, асли Сафарнинг улфатларидан. Комил Сафардан бир неча ёш кичик бўлса-да, баъзи масалаларда ҳамфикр. У ишини ййғиштирди-ю, Сафарнинг ёнига келиб юпатган бўлди.

– Шунга ҳам хафа бўлиб ўтирибсизми, бугун бўлмаса, эртага бўлар.

– Йўғ-э, хафа бўлганим йўқ.

– Юринг бир кўнгилхушлик қилиб келамиз, – таклиф киритди Комил.

– Бугун иш бўлмади, бошқа пайти... – унинг ишорасини тушунган Сафар Комилнинг таклифини рад этди.

– Э, юраверинг, бугун мендан...

Шундан кейин Сафарнинг юзига қон югурди. Аслида, шу лаҳзада бир шиша винога пулни қаердан олишни ўйлаётганди. Комилнинг таклифи айни муддао бўлди.

– Бўпти, кетдик, – деди у хурсанд бўлганини яшириб ўтирмай.

Комил шу ёшгача бирор ишнинг бошини тутмаган. Сафар уларникида ижарада тура бошлагандан буён у билан бир-икки марта мардикор бозорига борди. Аммо топган пулини Сафарга қўшилиб вино ичишга сарфлаб юборди. Сафар винога қаттиқ ружу қўйган ва Комилни ҳам шунга ўргатганди. Агар иш яхши бўлса улар учун ўша кун байрамга айланарди.

Бугун иш бўлмаса-да, вино ичишга имконият туғилганидан хурсанд бўлган Сафар Комилнинг ортидан кўчага йўл олди. Улар тўғри Қўйлик бозори ёнидаги кафега келишди. Бу ер уларнинг севимли ва энг кўп ўтирадиган жойи эди. Тинч, ҳеч ким халакит бермайди. Баъзида улар ҳаддан зиёд кўп вино ичишиб, бу ердан қўлтиклашиб чиқиб кетарди.

Кафега кириб жойлашиб олишгач, Комил тезда иккита вино кўтариб келди. Сафар эса улардан бирини дарҳол очиб, стаканларга қуйди.

— Сафар ака... — деди Комил биринчи шиша бўшаб, бадани қизигандан кейин. — Бирор иш қилиш керак. Пул топмасак бўлмайди.

Сафар унинг гапига жавоб бермасдан шишанинг кейингисини ҳам очди. Яна ичишди.

— Нега индамайсиз? — Комил маст кўзлари билан Сафарга тикилди.

— Сабр қил, ўзим ҳам яхши иш қидириб юрибман, топсам, бирга ишлаймиз.

Сафар анчадан буён бирор каттарок иш қилиш ёки бирор пулдор кишининг уйини ўмариб, кейин шаҳардан жуфтакни ростлашни ўйлаб юрибди. Аммо ҳали бу ишнинг режасини калласида пишитгани йўқ. Комилдан яхши шерик чиқади, дея ҳаёлидан ўтказди Сафар.

Улар бу ерда кечгача ўтиришди. Атрофга тун қора пардасини тортаётганда кафедан чиқишди. Лекин ҳали кайфи тарок эмас эди. Бунга сабаб, Комилнинг ёнида пул озлиги эди. Шунинг учун ҳам вино ҳамишагидан кўра камрок ичилди.

— Уйга кетамиз, — деди кечки салқиндан эти жунжиккан Сафар кафедан чиқишгандан кейин.

— Бироз кам бўлиб қолди-а? — сўради Комил.

— Ҳаммаси жойида, — деди Сафар, гарчи ўзининг кўнглидан ҳам шу гап ўтаётган бўлсада.

Улар маҳаллага етиб келишганида анча кеч бўлиб қолганди. Сафар йўлкирадан қолган пулларга шу ердаги дўкондан иккита вино сотиб олди.

— Соҳиб амакиникига кириб ўтайлик, — деди Комил маҳалла кўчаси томон бурилгандан кейин.

— Нима қиласан у қарияникида?

— Ишим бор.

Сафар яна Комилнинг ортидан эргашди. Аммо Соҳиб амаки уйида йўқ экан. Хонадон эгаси етмиш ёшларда бўлиб, ёлғиз ўғли билан яшарди.

– Кетамизми? – сўради Сафар Соҳиб амакининг уйидан ҳеч ким чикмагач.

– Бироз кутайлик.

– Ахир совук ўтиб кетди-ку, – деди Сафар оёқларини бир-бирига уриб.

– Юринг анави ҳаммомга кириб ўтириб турамиз, – дея уй ёнидаги ҳаммомга ишора қилди Комил. – Иссиққина, ўша ерда кутамиз.

Улар ҳаммомда уй эгасини кутиб ўтириб, Сафар ўзи билан олволган иккита винони ҳам бўшатишди. Орадан анча вақт ўтди. Лекин уй эгасидан дарак бўлмади.

– Кета қолайлик, – деди Сафар. – Эртага келарсан.

– Ҳа, майли, кетдик.

– Тўхта-чи, – эшикка йўналган Комилнинг қўлидан ушлаб тўхтатди Сафар. – Мана буни олиб чикиб кетсак-чи, уйда ҳам ҳеч ким йўқ экан.

Сафар шундай деб ҳаммомнинг бир четида турган кир ювиш машинасига ишора қилди.

– Сотсак, пул бўларди, – деди Сафар Комилнинг икки-ланаётганини кўриб.

Пул дарагини эшитган Комил бу ишга рози бўлди. Иккаласи тезда кир ювиш машинасини кўтариб, хонадонни тарк этишди. Улар бир соат кўча изғиб, ўғирлаган буюмига харидор топишди. Кир ювиш машинаси етти минг сўм пул, бир шиша ароқ, битта нон ва етти дона сосискага баҳоланди.

Қўлларига бироз пул тушган йигитлар ароқни кўтарганча уйга қайтишди.

– Соҳиб амакининг уйида ҳеч ким йўқлиги яхши бўлди-да, – деди Комил қилган ишларидан хурсанд бўлиб.

– Ҳа, тўғри, аммо бу пайтдан янада яхшироқ фойдаланишимиз мумкин эди.

– Қандай қилиб?

– Ахир, уй ичида бундан-да қиммат нарсалар бўлиши мумкин-ку.

– Тўғри, – Сафарнинг гапини тасдиқлади Комил.

– Балки пуллари ҳам бордир...

– Унда нима қиламиз?

– Борамиз!

Сафарнинг катъий қарори Комилга куч бағишлади. Икковлон йўлни яна Соҳиб амакиникига буришди.

Улар ҳар эҳтимолга қарши ховлига овоз чиқармасдан кириб боришди.

– Бироз исиниб олайлик, – таклиф киритди Сафар.

– Яхши, мана булардан ҳам қутуламиз, – қўлидаги ароқ, нон ва сосискаларни кўрсатди Комил.

Иккиси тезда яна ҳаммомга киришди ва ароқни бутилкаси билан ича бошладилар. Бир неча соат аввал бу ерда «меҳмон» бўлишиб, уйда ҳеч ким йўқ дея хулоса чиқарган шериклар ўзларини бу хонадоннинг эгасидек тутишарди.

– Ишни қаердан бошлаймиз? – сўради Комил ароқни ичиб олиб анча дадиллиги ошгандан кейин.

– Уйда ҳақиқатдан ҳам ҳеч ким йўқмикан?

– Келишмагандир.

– Барибир эҳтиёт бўлиш керак.

– Унда нима қиламиз?

– Ошхонага кирамиз.

– У ёқда нима қиламиз?

– Юравергин, – дея Сафар ошхонага йўл олди. Унинг ортидан овоз чиқармай Комил ҳам эргашди.

– Мана бунни оламиз, – деди Сафар ошхонага киришгандан кейин газ плитасига ишора қилиб. – Яхши пул бўлади.

Икковлон газни узиб, газ плитасини олишга бироз куч сарфлашди ва ниятларига етишгач, «ўлжа»сини олиб ховлига чиқишди. Аммо ховлида уларга уй эгаси – Соҳиб амаки дуч келди.

– Кимсизлар, бу ерда нима қилаяпсизлар? – дея бақирди Соҳиб амаки кутилмаган «меҳмонлар»га.

Вазият қалтислигини сезган Сафар қўлидаги газ плитанинг ўзи қўтарган томонини ерга қўйди-да, уй эгасига ташланди ва бир мушт билан уни ерга қулатди. Фурсатни бой бермай, Сафар Комил ёрдамида Соҳиб амакини ҳаммомга судради. У шовқин чикса қўшнилари ўйғониб қолишидан қўрқарди.

Сафар уй эгасини ҳаммомга судраб киргач, уни уриб, дўппослай бошлади.

– Сизларни танидим... ҳали жавоб берсизлар... – деди хириллаганча Соҳиб амаки. У чирок ёруғида маҳаллада

яшайдиган бу икки йигитларни таниганди. Унинг бу гапи Сафарни баттар қутуртирди ва яна кучига эрк берди.

– Анави арконни ол, – деди Сафар Комилга хона бурчагида турган арконга ишора қилиб.

– Нима қилмоқчисиз? – деди довдираб қолган Комил унинг мақсадини тушунмай.

– Бошқа иложимиз йўқ.

Комил арконни олиб берди-да, ўзи ҳам ёрдамга келди. Сафар аркон билан уй эгасини қаттиқ бўға бошлади.

– Кетдик, – деди Сафар уй эгасининг нафаси чикмай қолганини кўргач.

Улар ҳовлида турган газ плитани ўзлари билан олиб кетишди. Аммо Сафар уй эгасини ўлди деб ўйлаб адашган эди. Орадан бироз вақт ўтиб, Соҳиб амаки ҳушига келди ва ичкарида ухлаб ётган ўғлини уйғотди. Ўғли дарҳол тез тиббий ёрдамга қўнғироқ қилди ва ички ишлар ходимларига воқеа ҳақида хабар берди.

ТУЗОҚ

Лазиз жазо муддатини ўтаб келгач, ўзи танлаган касб бўйича иш билан таъминланди. Хотини ва тўрт нафар вояга етмаган фарзандига тўлиқ етказа оладиган даражада даромадли ҳам бўлди. Афсуски, умрида бирор жойда ёлчи-тиб ишламаган йигитнинг меҳнат қилишга бўйни ёр бермасди. «Ўрганган кўнгил, ўртанса қўймас» деганларидек, у яна эски «хунари» – оғуфурушликни йўлга қўйиш учун ўзига шерик излай бошлади. Ана шу «дард» билан анча вақт санғиб юриб, бир нарсасга хайрон қолди. Илгари пивохона гавжум бўлиб, ҳамтовоқ излаб топиш қийинчилик туғдирмасди. Ўтган беш-олти йил орасида ахвол бутунлай ўзгариб кетибди. Пивохона ўрнида шундай замонавий кафе-кад ростлаганки, чапанича айтганда, у ерга туфлининг лойи билан қиришга ҳам уяласан. Деярли ҳамма иш билан банд. Иш чатоқ. Шундай одам гуриллаган бутун бошли қишлоқдан битта шерик топилмас-я?! Йўқ, Асадулла «таранг» худди у ўйлаган одам бўлиб чиқди.

...Ҳамма билан ҳам чиқишиб кетавермайдиган Асадулла уйқуси келмай зерикиб ўтирган эди. Ярим кечга яқин у қўриқлайдиган дўконнинг қоровулхонасига эшик тақиллатиб келган Лазизни илжайиб кутиб олди. Тунги меҳмон олиб келган бир шиша ароқнинг оғзи очилди-ю, шу вақтгача таниш-билиш мақомидаги бу икки ҳамқишлоқ оғайнига айланишди-қолишди.

Аммо Лазизнинг фавқулодда тузган режасини амалга ошириш учун бу камлик қиларди. Унга ишончли одам, дўстга ўхшаш кадрдон керак эди.

– Ўзим ўйлагандан ҳам зўр инсон экансиз, дўстим, – ўзидан анча ёш бўлган ҳамсухбатини секин-аста «ўрай» бошлади меҳмон. – Бу дейман, қўшнингиз Ўсар ярамас билан орангизда ҳар хил гаплар бўлган деб эшитдим.

Асадулла янги ошнасининг қўлини сикди.

— У отинг учгурни «ярамас» деб, жуда тўғри баҳо бердингиз, ака, — деди қоровул. — Сиз камокда бўлган вақтингизда, менинг уйимга такаб уй солди. Бу ҳам етмагандай, иморатини меникидан бир метр баланд қилиб курса бўладими?

— Ичи қора, ярамас қўшнигина шундай ишни қилиши мумкин, гап кистирди Лазиз. — Бу қўшнингизнинг сизга «қўлингдан нима келади?» дегани-да!

— Ичим экансиз, ака, — яна Лазизнинг қўлини сикди мезбон, — бу мени ерга ургани эмасми?! Мен ҳам кузнинг совуғига қарамай томни очдим-да, уникидан бир метр баланд кўтардим.

— Мана бу ўғил боланинг иши бўлибди, — мақтади шеригини Лазиз ва захирадаги шишани очди.

— Акажон, булар ҳам холва бўлиб қолди, бу ёқда бошқа гап бор, — столни муштлади мезбон.

— Нима экан? — ўзини астойдил кизиқаётганга солди Лазиз.

— Ўсар ўша уйнинг иккинчи қаватини ҳам қурмоқчи, — деди афсус-надомат билан Асадулла.

Лазиз бу ерга келиб адашмаганини, унга ҳасрат қилаётган бу йигит осонгина унинг «тўри»га илинишини тушунди.

— Бор-йўғи икки қават уй экан-ку, — пиёлага арок қуяркан меҳмон, эътиборсиз одамдай салмоқлади — шунга шунча вахимами?

Асадулла бу гапга чидай олмай, ўрнидан туриб кетди:

— Тушунинг, мен энди унга етолмайман, ховлимга қуёш нури тушмайди, — зорланди у.

— Ўтир жойингга, — буйрукнамо хитоб қилди Лазиз, — кучинг етмас экан, Ўсар билан олишиб нима қилардинг? Хечкиси йўқ, ҳамма нарсанинг йўли бор. Сенинг иморатинг уч қаватли бўлади, шу билан «пойга»да ютиб чиқасан.

— Пулим йўқ-ку, ака, — дудукланди Асадулла. — Бунча пулим қаердан топаман?

— Пул қўлиниги кири, ука, — пиёладаги арокни сипқорди Лазиз. — менинг айтганимни қилсанг, қишлоқнинг энг олди бойи бўласан. Ўсарга ўхшаганлар «соёнг»га салом беришди. Эртагаёқ «Қирақашлик қилиб, пул топаман» дейсан-да, дадангнинг уйидаги «Дамас»ни олдимга ҳайдаб келасан. Қолганини ўша ерда гаплашамиз.

...Орадан бир хафта ўтиб, чегара хуудларнинг биридан шаҳарга қатнайдиغان йўловчи ташийдиган такси автомашиналар биттага кўпайди. Асадулла бошқарувидаги «Дамас» Лазизнинг кўрсатмаси билан рейсга чиқар ва бу транспорт воситаси ё гиёҳвандлик воситаси истеъмол қилувчилар ё унинг олди-сотдиси билан шуғулланувчиларга хизмат қиларди.

* * *

Нусрат ака ярим тунда уйқусидан уйғониб, яна оғир ўй-хаёлларга толди. Уй-жойи, машинаси бор, пули ҳам етарли, касбидан барака топган, топиш-тутиши ҳеч кимдан кам эмас. Фақат тўрт нафар фарзандининг тўнғичи – Шаҳоб уни адоийи-тамом қилди. Хотини Меҳринисонинг тез-тез тоби қочиб қолиши ҳам ўша нодон ўғил туфайли.

Шаҳоб касб-хунар коллежини битиргунича ўқишидан фақат раҳмат эшитди. Шартнома асосида бўлса-да, институтга қабул қилинди...

Кўнгилхираликлар Шаҳоб биринчи ярим йиллик сессиясини аъло баҳоларга топшириб, чамадон, кўрпа-тўшагини уйга кўтариб келган куни бошланди.

– Мен бундан кейин шартнома асосида ўқимайман, – ўғлининг биринчи айтган гапи шу бўлди.

– Бир йиллик ўқиш пулини тўлаб қўйган бўлсам, – деди ҳеч нарсага тушунмаётган ота, – сенга оғирлиги тушаётгани йўқ-ку. Қолаверса, сени пулдан сикқаним йўқ. Топиш-тутишим яхши. Очикрок гапир, ўғлим.

– Қисқаси, Тошкентда орттирган ўртоқларим Россиядан сердаромад иш топишди, – ниҳоят мақсадга кўчди ўғил. – Ана ўшалар билан кетяпман. Эртанги кунга поездга чипта-миз ҳам бор.

Ўғлининг бу гапларини индамай эшитиб турган онаси йиғлаб юборди.

– У ёқларни жуда совук деб эшитаман, соғлигинг кўтармайди, болам.

– Бўлди қилларинг! – бақириб берди отаси, – ҳеч ким ҳеч қаяққа бормайди. – Сенга пишириб қўйибдимиз у ёқларда? Сени ўзи ким йўлдан урди?

Аммо йигит бўш келмади

– Оғайним Сашанинг амакиси Москвада фирма очган, – ишонч билан гапирди Шаҳоб – ўша фирмада мн

лаймиз. Бир йил деганда бир коп доллар ва «Мерс» хайдаб келаман. Бу уйлар уй бўлибдими, қаср куриб бераман хали сизларга.

Ҳеч кимнинг гапини писанд қилмасдан Россияга ишга кетган Шаҳоб, бир ярим йил деганда, абгор аҳволда уйига қайтиб келди.

Ўғлининг тавбасига таянганини кўриб, Нусрат ака унга бирор оғиз аччиқ гап қилмади. Шунинг ўзи етарли деб ўйлади.

Мусофирликда тортган азоблари суяк-суягидан ўтган эканми, бир йил усталарга шогирд тушган Шаҳоб, евроташ-мирлашни ўзлаштириб олди. У тузган курувчилар гуруҳи харидоргир бўлиб кетди. Сифатли иш учун пулни аямайдиган бойваччалар шунчалик кўп эканки, пул дегани оқиб келаверди.

Шаҳоб ёшлиқдан кўз остига олиб юрган қизга уйланди, янги уй куриб, кириб ҳам олди. Аммо...

Тўнғич ўғлидан кўнгли тўк бўлиб юрган Нусрат ака, хотинидан Шаҳоб бир ой-икки ой деганда бир ҳафтача йўк бўлиб кетадиган одат чиқарганини эшитиб қолди. Ана-мана дегунча анча вақт ўтди. Ниҳоят, қўшни маҳаллада турадиган ўғлиникига етиб келган ота янгиликни эшитиб, хангу манг бўлиб қолди.

Ўғли келинига «Хотин, олти ойга Россияга ишга кетяпман. Жуда катта пул ишлаб олиш имконияти бор. Ота-онамга мени бирор узокроқ вилоятга ишлашга кетган деб қўяқол», деб айтиб кетибди.

Нусрат ака ўғлини етти ой кутди, саккизинчи ой ўзи уни излаб кетди. Охири Россиянинг узок бир қишлоғидан топди. Ўзидан катта аёлга уйланиб яшаётган ўғлини олдига солиб уйига олиб келди. Нусрат ака чақалоғини бағрига босиб, уйдан эшикка чиқмай эрини кутган келинига раҳми келиб, уйланиш воқеаси тўғрисида оғиз очмади.

Мана шу сўнги воқеаларга ҳам тўрт-беш ойдан ошди. Ҳозир Шаҳоб Тожикистон билан чегарадош қишлоқлардан бирида қайтадан тузган курувчилар бригадаси билан кимнингдир уйида ишляпти...

...Хотиралари билан ўралашиб, вақт алламаҳал бўлиб қолганини ҳам сезмай қолган Нусрат ака ухлашга шайланди. У кўзини юмган ҳам эдики, қўққисдан телефони жиринглади. Қандайдир нохушликни кўнгли сезган Нусрат

ака довдираб, ёстикнинг ёнгинасида турган телефонини узоқ кидирди.

Дастлаб телефонда келинининг додлаб қичқираётган овозини ва чакалокнинг бигиллаб йиғлаётган товушини эшитди.

– Гулзода, келин, нима бўлди? – дея юраги хаприқиб бир неча бор сўраган Нусрат ака жавобни эшитгач оёғи калтираб ўтириб колди. «Дадажон, тез етиб келинг, ҳозир ўғлингиз мени ўлдириб қўяди. Гиёҳванд ўғлингиз бир бало қилиб қўяди, дадажон. Энди нима қиламан?! Тез келинг!».

Колган гапни эшитишга сабри чидамаган Нусрат ака шимини кийди-ю, майкачан машинасига югурди. У «Нексия»ни ўт олдирганида, хотини ёнига етиб келди.

– Хай, дадаси, Шаҳоб тинчми? – ховлиқиб сўради Меҳринисо опа. – Ёки бирор жойга ўт тушдимиз?

– Ха, ишхонамиздаги бир ходимнинг уйига ўт тушибди, мен ҳозир келаман, – деди гапни калта қилиб эр ва машинани жойидан қўзғатиб, хайдаб кетди.

Вақт алламаҳал бўлганлиги учун бўм-бўш кўчалардан ўқдай учиб бораётган автомашина зум ўтмай манзилга етди. Дарвозадан ошиб ичкарига кирган Нусрат аканинг кўзи кийимлари йиртилиб кетган, кўзлари чакчайиб, ўзига ўхшамай қолган ўғлининг болалар хонаси эшигини болта билан синдираётганига тушди. Ота ўзида қандайдир куч топиб, ўғлининг қўлидаги болтани тортиб олди-да, ваҳший хайвондек ўкириб, унга ташланган ноқобил фарзандни бир зарб билан ерга қулатди. Тутқунликдан қутилган келинига арқон олиб келишни тайинлади. Кейин ҳолдан тойиб ётган ўғлининг оёқ-қўлини чандиб боғлади-да, ёнига чўкиб, бошини чангаллаганча йиғлаб юборди.

– Бу балога у қачон йўлиқди? – сал ўзига келгач, келинидан сўради қайнота. – Ким уни шу қўйларга солди, нега менинг хабарим йўқ?

– Мен билганимга беш ойдан ошиб колди, – деди бошини қуйи эгиб Гулзода. – Дадамга айтсанг, уч талок қиламан, деганлари учун сизга билдирмадим. Қўлимда бола, уят бўлса ҳам айтаман, яқинда яна бир фарзанд кутяпмиз. Икки бола билан кимникига сиғаман, дада?! Ундан кейин Шаҳоб акамнинг хароб одамга айланишини истамайман.

– Боламни бу балога гирифтор қилган кимса кимлигини биласизми, отини айтсангиз, бўлди, – деди Нусрат ака келинига ёлворгандай тикиларкан.

– Ўша ярамасни танийман, оти Асадулла, «Дамас» машинасининг рақамини ҳам биламан, – алланимани эслагандай дона-дона қилиб гапирди Гулзода. – У Шаҳоб акам кураётган уй яқинидаги жойда киракашлик қилиб, шаҳарга йўловчи ташийди.

– Демак, ўша отинг ўчгурни менга кўрсата оласиз-а? – сўради қайнотаси.

Келин бош ирғаб тасдиқлади ва яна ниманидир эслагандай сўзида давом этди.

– Шаҳоб акам мени бир-икки марта ўша томонларга олиб борганларида, эсимда, ўша ер юткур Асадулла бир сафар бизни машинасида уйимизгача олиб келиб қўйган. Йўлда Шаҳоб акам билан ниманидир шивир-шивир қилиб, ўзаро гаплашишганди.

Шу кунгидеки Нусрат ака шифокор жияни кўмагида ўғлини шаҳардаги наркология диспансерига даволатиш учун ётқизди.

Эртаси кун азонда оилавий суратлар солинган альбомни қўлтиқлаб олган Нусрат ака автомашинасига ўтириб йўлга тушди. Хотинига эса каттиқ тайинлади: «Шундай қилгинки, Гулзода ётган хонасидан ховлига ҳам чиқмасин».

– Бу машмашалар келинимни абгор қилди, – ёзғирди Меҳринисо опа. – Ўзиниям турадиган холи йўқ. Бугунча ўрнидан турғазмайман.

* * *

«Нексия»сини четроқ жойда қолдириб, «питак»ка келган Нусрат ака Асадуллани қийинчиликсиз топди. Кейин вақтни ўтказмай альбомни қўлтиқлаганча унинг ёнига борди.

– Шаҳаргами, амаки? – деди Асадулла унга. – Ўтириб олинг, яна иккита одам олсак, йўлга тушамиз.

– Мени Шаҳоб юборди, уч грамм «дори» керак, – таваккал қилди Нусрат ака.

– Амаки, адашдингиз, мен сиз айтган иш билан шуғулланмайман, – бамайлихотир жавоб берди ҳайдовчи. – Шаҳоб деганингизни танимайман ҳам.

Нусрат ака альбомдаги ўғли билан бирга тушган суратларни Асадулла сўрамаса ҳам бир-бир кўрсатаркан, деди:

– Мен бегона эмас, Шаҳобнинг дадасиман. Ишонмасангиз, мана суратларимиз. Ўзи бизникида зинадан тойиб кетиб, оёғи лат еган. Юролмайди. Жон ука, ёрдам беринг, ўғлимнинг мазаси қочган. Боламдан айрилиб қолмай тагин, пули нақд.

– Амаки, мени ким биландир адаштиряпсиз, – деди сир бой бермай Асадулла. – Шаҳарга борсангиз, ана, жой бор, ўтиринг. Лекин бошқа гаплар билан бошимни қотирманг.

– Ишонмаяпсиз-а, менга, – хўрсинди Нусрат ака, – майли, зорим бор-у, зўрим йўқ. Фақат шуни ҳам айтиб қўйсам: уч кун илгари худди мана шу ердан Шаҳобни келиним билан уйига олиб бориб қўйганингизни биламан.

– Мен бундай олганда киракаш-аравакашман, ким аравамга ўтирса, айтган жойига олиб бориб қўяман, – пинагини бузмади Асадулла. – Сиз айтган эр-хотинларнинг бир кунда баъзан элликтасининг ҳожатини чиқараман. Ҳаммаси мени танийди.

– Сизга қизиги йўқдир-у, аммо мана шу телефон Шаҳобники, – деди Нусрат ака. – «Акам билан телефонда кўп гаплашмаймиз, унга телефон қилишимни тақиқлаган. Шунинг учун гаплашолмайман» деганди. Майли, матоҳини ўзига олиб бориб бераман, балки телефонлашганда мендан бекорга шубҳаланганингизни тушунарсиз. Лекин унда кеч бўлмасайди деб қўрқаман...

Шу гапларни эшитиб ҳам, машинасини ҳафсала билан артаётган хайдовчидан садо чиқмаганини кўрган Нусрат ака телефонини чўнтагига солди-да, машинаси томон юрди. «Таваккал қилган ишим натижа берармикан», ўйлади Нусрат ака. Ичида қадамини санай бошлади: «бир, икки, уч... етти...» Шу пайт чўнтагида телефон жиринглади. У жон ҳолатда аппаратни қўлига олди, экранда «Дамас» хайдовчиси» деган сўз ёниб-ўчарди. Уни қулоғига тутди.

– Узр, ака, ишимиз шунақа, сизга энди ишондим, – деди таниш овоз худди телефонда эмас, ёнида гапираётгандек. – Ҳеч нарса деманг, ортингизга ўгирилманг. Айтган нарсангиз ёнимда йўқ... Суриштириб кўраман, ёрдам қилишга ҳаракат қиламан. Ҳозир машинада ёнингиздан ўтаман. Ҳеч қандай ишора қилманг. Ҳозирча, хайр.

Нусрат ака дарахт остидаги ўриндиққа чўкиб, ўзича альбомдаги суратларни томоша қилиб ўтирган одам бўлди.

Орадан ярим соатча вақт ўтгач, таниш «Дамас» бояги жойига келиб тўхтади. Сигарет тутатган Асадулла келиб Нусрат аканинг ёнига ўтирди!

— Мен унақа ишлар билан шуғулланмайман. Лекин Шаҳоб оғайним бўлгани учун айтганингизни топиб бераман. Ўғлингизга қанақасидан кераклигини биламан. Нархи бир юз олтмиш минг сўм бўлади. Пулини нақд берасиз, насияга ишламайман. Соат бешларда ўзим қўнғироқ қиламан, йўловчи сифатида пул билан ёнимга келиб ўтирасиз. Маъқулми?

— Гап йўқ, маъқул, — деди Нусрат ака.

Айтилган вақт яқинлашган сари Нусрат аканинг ҳаяжонланаётгани сезила бошлади. У Асадулланинг бирор сабаб билан келмай қолишидан қўрқарди. Ўзига қолса-ку, бу ярамасни бўғиб ўлдирарди-я, лекин бошқа гап бор... ваъда берган-да...

Асадулла айтилган вақтга етиб келди ва мижозга қўнғироқ қилди. Машина салонига келиб ўтирган Нусрат акага оқ кукунсимон учта кичик целлофан пакетни тутказди. Кейин бамайлихотир айтилган пулни олиб, «бардачок»ка солиб қўйди. Худди шу дақиқада фукаро кийимидаги уч нафар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ходимлари пайдо бўлиб, Асадулланинг қўлига кишан солишди. Аслида улар гиёҳвандлик воситалари олди-сотдиси билан шуғулланаётган Лазиз ва Асадулланинг изига аллақачон тушишганди, Нусрат аканинг тузоғи эса ушбу «операция»нинг тез ва силлиқ якунланишида асқотди.

Бир гуруҳ нафс бандаларининг қора ниятни қўзлаб амалга оширган кирдикорлари ана шундай якун топди.

Жиноятчилар-ку қилмишларига яраша жазосини олдилар. Аммо гиёҳвандлик дардига чалинган қанчадан-қанча ёшларнинг хазон бўлган умрини тиклашга қанча муддат керак бўлар экан?!..

СУВДА ОҚҚАН ҚИЗАЛОҚ

Тукин ҳаётга ўрганган Жамиланинг бўйи чўзилиб, балоғат ёшига етгани сайин, хурмача қилиқлари ҳам кўпайди. Дугонасининг очиқ-сочиқ кийинганини кўрган кишлоқ қизлари, «Чиллаки чиллакини кўриб, чумак уради» деганларидек, унга тақлид қила бошлашди. Бундан хавотирга тушган айрим ота-оналар маҳалла оқсоқолига мурожаат қилишди.

– Ўша арз қилган ота-оналарга айтиб қўйинг, – деди бойвачча ота оқсоқол билан суҳбатда, – уларга ўхшаб, менинг ўнта болам йўқ. Ёлғиз қизим қандай хоҳласа, шундай кийинади!

– Боланинг тарафини олманг, Ортиқбой, – бош чайқади оқсоқол. – Сизга ўхшаганларнинг аттанг қилганини кўп кўрганмиз, гап фақат кийимда эмас...

– Йўқ! Гап ўша кийимда! Чунки қизим «бутик»дан, тозасини кияди. Бошқалар буни кўролмай, ғийбат қилади. Сиз ҳам ана шу ғийбатларга қулоқ соласиз.

– Бу ғийбат эмас, ўз кўзим билан ҳам кўрдим, – бўш келмади маҳалла оқсоқоли.

– Ёшларни ўз ҳолига қўйинглар, бориб-бориб қуйилиб қолади. Энди, замонавий ёшлар шунақа бўлади-да. Буни тушунишга ҳам маданият керак!

– Илм-фан чўққиларини эгаллаётган, спорт соҳасида шода-шода медалларни қўлга киритаётган йигит-қизларни замонавий ёшлар, деса бўлади, – деди оқсоқол. – Суриш-тирдим, Жамила мактабда энг қолоқ ўқувчилардан экан. Хали ҳам вақт бор, болани йўлга солинг.

– Насихатингизга зор эмасман!.. – гапни қисқа қилди қизнинг отаси. – Бола меники, билганимни қиламан!

– Ҳамма гап ўзи сизда экан-у, – ҳафсаласи пир бўлди оқсоқолнинг, – вақти келиб, афсус қиласиз. Аммо унда кеч бўлади. Аттанг...

«Яхши отга бир камчи» деганларидек, шу гаплардан кейин ҳам Ортиқ ўзига тўғри хулоса чиқариб олмади. У ҳамма нарсани пул, бойлик, мол-дунё хал қилади, деб ўйлайдиганлар тоифасидан эди. Бўлмаса, хали балоғат ёшига етмаган қизини бойликка учиб, савдогар дўстининг такасалтанг ёлғиз ўғлига узатиб юборармиди?!

Ёш келин-куёвнинг турмуши икки йилгача тинч-тотувликда ўтди. Аммо «Ётиб еганга тоғ ҳам чидамайди» деганларидек, энди камхарж бўлиб қолган ота-она пул бермай қўйгач, оилада жанжал бошланди. Шу вақтгача бир ишнинг бошини тутмаган эр-хотин ҳаёт синовлари қаршисида довдираб қолишди. Умрида қийинчилик кўрмаган Жамила эридан қандай қилиб бўлмасин кўпроқ пул топиб келишни талаб қила бошлади. Кунларнинг бирида у эри Шохимардонни кўчага ҳайдаб чиқарди:

— Бозорда арава судрайсанми, ахлат қутисидан қоғоз териб топширасанми, бу сенинг ишинг, — ўшқирди аёл. — Кечқурун пулсиз келсанг, уйга киргизмайман!

Ноилож қолган куёв қурилишга ишчи бўлиб кирди. Орадан бир ой ўтиб, маошини хотинига топширган Шохимардон яна балога қолди.

— Бу пул бир марталик атир-упамга ҳам етмайди-ку! — бақирди Жамила. — Йўқол, уйимдан! Менга деса, ўғрилиқ қил. Пул топсанг бўлди.

Боши қотган йигит жиноят кўчасига киришдан бошқа йўл тополмади. Эрининг ўғрилиқ қилиб топган ҳаром пуллари Жамилага мойдай ёкиб тушарди. Аммо оиланинг бундай «дориломон» кунлари узоққа чўзилмаслиги кундай равшан эди. Шундай бўлди ҳам. Кунлардан бирида уйдан «ов»га чиқиб кетган Шохимардон жиноят устида қўлга тушиб, қамалиб кетди. Жазони ижро этиш муассасасида эри билан учрашган Жамила унга ортиқ бирга яшамаслигини дангал маълум қилди.

* * *

Унинг бу қарорини гапдаги улфатлари қарсақлар билан кутиб олишди.

— Ана энди сен ҳам биз каби эркин қуш бўлиб, узоқларга парвоз қиласан, — деди дугонабоши Гулмирахон тилла биллакузукларини атайлаб шақирлатаркан. — Савдогарчилик қилиб, кам бўлмайсан.

Чиндан ҳам Жамила бирни ўн қиладиган устаси фаранг савдогарлардан чиқиб қолди. Аммо бу унга камлик қилди, шекилли, зимдан «режа» тузиб, уни амалга оширишга киришди. Муттаҳамнинг «парвози» ўзи савдо қиладиган бозордаги кийим-кечак растаси хўжайини Маликни «қармоқ»қа илантиришдан бошланди. Ўзини бу аёлнинг ноз-ишваларига ром бўлиб қолгандек кўрсатса-да, Малик ҳам анойилардан эмасди. Очикчасига айтганда, у икки болага вақтинча ота бўлиб, Жамиланинг икки қаватли данғиллама уй-жойига эгалик қилмоқчи эди. Иккаласидан қайси бири «шоҳидас», баргида юрган»лиги ҳозирча номаълум бўлса-да, бир фарзанднинг отаси бўлган Малик таваккал қилиб, хотини билан расман ажрашди.

Кўп ўтмай, энг қиммат ресторанлардан бирида Малик ва Жамиланинг никоҳ тўйи бўлиб ўтди. Тантаналар тугаши билан эса келин-куёв бирдан жанжаллашиб қолишди.

Фарзандлари Покиза ва Нозимани етаклаб олган «келин» гуллар билан безатилган оқ «Лимузин» олдига келганида, эридан сўради:

– Дадаси, бизни қайси уйингизга олиб борасиз?

– Она-болалар яшаган уйга дадаси ҳам боришга рози, – жавоб қилди бу саволни ҳазил деб ўйлаган эр.

– Мен сиз билан ҳазиллашаётганим йўқ, – эрини четрокка тортди келин, – жиддий сўраяпман!

– Нега мени довдиратасиз, йўғ-е, довдиратасан? Сеникида бирга яшашга келишгандик-ку?

– Уйимни кеча сотдим, – тиржайди Жамила. – Қарзларимга тўладим. Шароит шунақа бўлиб қолди.

Малик чув тушганини сезган бўлса-да, бўш келмади:

– Мен уйимни хотинимга берганман. Демак, меҳмонхонага борамиз.

– Нега энди? – истехзоли жилмайди келин. – Шаҳар четида янги уйингиз, йўғ-е, уйимиз борлигини биламан. Ўша ерга борамиз.

Бу аёл ўзи ўйлаганидан ҳам айёрроқ эканлигини фаҳмлаган Малик тилёғламаликка ўтди:

– Ҳа, дала ховлини айтяпсизми? Сизга маъқул тушса бўлгани. Майли, кетдик...

– Менга фарқи йўқ, – деди болаларини «Лимузин»га ўтқазаётиб Жамила, – бошпана бўлса, бас.

Бошда узокка чўзилмайдигандек кўринган бу оила пой-девори беш йилгача нурамай турди. Малик тақдирга тан берган бўлса-да, аммо Жамила маккораликдан қайтмади. Ҳатто бирин-кетин кизлари – Солиҳа ва Саиданинг дунёга келиши ҳам унинг фикрини ўзгартиролмади. У кечаю кундуз бирга яшайдиган, кир-чирини ювдирадиган эрдан кўра, онда-сонда келиб-кетадиган жазманларни хуш кўради.

Ўғрини қароқчи урганини аллақачон сезган Малик ҳам «Ҳап, сеними!» дегандек, биринчи хотини билан ярашиб олди. Ҳаёт бу тахлит давом этиши мумкин эмасди. Нимадир юз бериши керак эди. Оилавий нотинчлик ва келишмовчиликларга Маликнинг юраги дош бермади. У инсультга чалиниб, тўшақда ётиб қолди.

Жамила бемор эрини даволатишдан кўра, уй-жой, автомашиналарни ўз номига расмийлаштиришга шошилди. Аммо бу сафар у кеч қолди. Маликка қарз берганлар унинг ётиб қолганини эшитиб, ҳужжат-далил билан ҳақини талаб қилиб келишди. Натижада, уй ҳам, машиналар ҳам қарзни тўлаш учун сотилиб кетди. Бу мулклар уники бўлмагани учун Жамила тилини тишлаб қолаверди.

Кўп ўтмай Малик биринчи хотинининг қўлида вафот этди. Тўрт нафар бола билан кўчада қолган Жамила шаҳарчадан ҳовли-жой сотиб олди. Бирор жойда ёлчителиб ишламаган аёл эски «хунари» билан шуғуллана бошлади. Сири фoš бўлгач, у бошқа шаҳарчага кўчиб кетишга мажбур бўлди. Шу орада отасиз бешинчи фарзанд – Толмас ҳам туғилди.

«Ўрганган кўнгил – ўртанса қўймас» деганларидек, Жамила бир ёшга ҳам кирмаган гўдакни Нозимага қолдириб, ярим тунгача йўқ бўлиб кетарди. Оч-наҳор қолган болаларга қўшнилар ош-овқат бериб туришарди. Оиланинг тўнғичи Покиза мавсумий дала ишларига чиқиб кетганлиги боис, уч нафар болага кўз-қулоқ бўлиб туриш Нозиманинг зиммасида эди. Бунинг устига, у мактабга ҳам қатнардди.

Маҳалла фаоллари бир неча марта Жамилани чақириб, танбех беришди. Болаларини меҳрибонлик уйига ёки болалар боғчасига жойлаштириш тўғрисида таклиф киритишди. Аммо у қайсарлик қилиб, ҳеч кимнинг гапини назар-писанд қилмасди.

Шундай кунларнинг бирида бу оилада еру кўкни ларзага соладиган фожиали воқеа юз берди.

* * *

Чакалоқ укаси Толмасга сутини бериб, ухлатган Нозима мактабга отланаркан, Солиҳага ўзи қайтгунича укаларига қараб туришини тайинлади. Эндигина беш ёшдан ошган Солиҳа болалигига бориб, тихирлик қилди:

– Мен ўртоқларим билан чўмилишга бораман.

Бусиз ҳам ҳар куни эртадан кечгача укаларига қараш жонига теккан Нозима йўлакка чикканда ўдағайлади:

– Чўмилишга борганингни кўрсам, ўлдираман сени!

Кейинги пайтда жиззаки бўлиб қолган Нозима мактабдан қайтаётиб, ариқда чўмилаётган синглисини кўрди-ю, алланималар деб унга таҳдид қилиб, уйи томонга юриб кетди. У уйга бориб, бешикда ётган болакайни ечиб олди-да, сутини иситиб ичирди. Сўнг болани кўшниникига олиб чиқиб берди. Кейин ўзи яшириб қўйган арқончани қўлига олди.

Шу пайт Солиҳа чўмилишдан қайтиб келиб қолди.

– Юр, чўмилишга борамиз, – синглисининг қўлидан тутди Нозима. – Лекин сени энди ариқдан ҳеч қачон чиқмайдиган қиламан. Эртаю кеч сузиб юраверасан.

Саида опаларининг ортидан эргашди. Учовлон ҳайқириб оқаётган ариқ қирғоғига етиб келганларида, атрофга қоронғилик чўкаётганди. Сувни кўриб, ваҳимага тушган Солиҳа опасига ялинди:

– Чўмилмайман, жон опажон, уйга кетайлик! Энди ҳар доим айтганингизни қиламан. Қўрқиб кетяпман.

Нозима синглисининг ноласини эшитмагандек, атрофга разм солди. Ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилгач, қўйлаги ичидан арқонни олди-да, қочмоқчи бўлган Солиҳани тутиб, унинг икки қўлини боғлади. Қўллари чандиб боғланган бечора кизгина буларнинг ҳаммасини ўйин деб ўйлаб, аввалига қиқир-қиқир кулди. Лекин опаси уни тик қирғоқ олдида ҳайдаб келгандан сўнг дахшатдан қарахт бўлиб, тили айланмай қолди. Жон ҳолатда ортига тисарилган синглисини сувга итариб юборган Нозима ҳеч нарса бўлмагандек уйига кета бошлади. Саида эса сувда оқиб кетаётган опасининг ортидан қирғоқ бўйлаб, анча жойгача югуриб борди.

Солиҳанинг «Ёрдам беринглар! Ёрдам!..» деган ҳайқириги анча пайтгача эшитилиб турди.

Уйга келгач Нозима Саидани сиқувга олди:

– Агар Солиҳа сувга чўкиб кетганини ойимга айтадиган бўлсанг, сенинг бошингга ҳам унинг кунини соламан! Ўлдираман, уқдингми?!

Ярим тунда ширакайф ҳолда уйга келган Жамила Солиҳанинг қаердалигини сўраб, қизларидан тайинли жавоб ололмади.

– Ўртоқлари билан ўйнаб юрганди, – жавоб қилди бепарволик билан Нозима.

Эртаси куни Солиҳанинг мурдаси ариқдан топилди... Тергов давомида сўрок қилинган Нозима ўз айбига тўлиқ икрор бўлди.

Инсонийлик фазилатларини унутиб қўйган, фарзандларига вақт ажратиб тарбия, меҳр беролмаган, она деган муқаддас номга номуносиб бўлган Жамиланинг кўзи очилгандир. Аммо унинг қолган умри афсус-надоматда ўтиши муқаррар. Ахир она учун фарзанд доғидан ортиқ азоб борми? Жамила бу азобни тақдирдан ўзининг қилмиши ва нопок қадами орқали тилаб олди...

СЌҚИР КЌЗНИНГ ОЧИЛИШИ

Бир умр кишлок мактабида ўқитувчилик қилиб, нафақага чиққан Абдубакир отанинг кечадан бери хуноби ошган. Кўпчиликнинг иззат-хурматига ўрганиб қолган отахонни маҳалла фаоллари йиғинига чақиришмади. Аввалига «Менга хабар етиб келмагандир-да», деган хаёлга борди, бироқ кўнглидаги таскинлар секин-аста шубҳага айланди. «Йўқ! Бу ерда бир гап борга ўхшайди», деди у ўзига-ўзи ичини мушук тимдалаб. Лекин ўша «бир гап» нималигини билмай, боши гаранг.

Абдубакир ота саволларига бугун жавоб тополмаса, туни билан мижжа қокмаслигини билиб, кўчага чиқди. Ховлилар орасидан ўтган илон изи сўкмоқдан юриб кетди. У шу тобда маҳалла оқсоқоли тасодифан йўлидан чиқиб қолишини, йиғилишга чақириш ёдидан кўтарилганини айтиб, узр сўрашини жуда-жуда истарди.

Бироз юргач, сал нарида яшайдиган Фатхулла мол дўхтирининг дарвозаси ёнида уйилган шағални кўрсатиб, ниманидир уй эгасига тушунтираётган маҳалла оқсоқолини кўрди-ю, қадамини секинлатди. Ниҳоят, қарама-қарши томондан келаётган маҳалла оқсоқоли Абдубакир отанинг рўпарасида тўхтаб, унга қўл узатиб сўрашди.

– Тинчликми, Баротжон ўғлим? – самимий оҳангда сўради ота. – Ишлар билан чарчамаяпсизми?

Худди шуни кутиб тургандай, Барот ҳам кўнглидагини тўкиб солди.

– Э, отахон, ишдан-ку чарчамайман, – деди у ҳамон хаяжонини босолмасдан. – Шу Фатхулла акага ўхшаган одамларнинг иккитаси билан гаплашсам, тамом, хафсалам пир бўлади: Шундай чиройли кўчани бузиб, шағал тўкиб қўйганини кўрмайсизми? Кўча қурилиш материаллари омоби эмас-ку, нега тушунмайди?

— Фатхулла отасининг боласи-да, — деди гап буткул бошқа томонга оғиб кетганидан қувонган отахон. — Раҳматли Норбўта саранжом ҳам «ҳовли ифлос бўлади» деб, молига хашакни кўчага тўкарди. Майли, мен ўзим олдираман. Ҳар ҳолда ўқувчим, гапим ўтади.

— Афсуски, баъзи яхши одамларнинг фарзандлари отасига тортмайди, чамаси...

Маҳалла оксоқолининг бу илмоқли гапидан сўнг Абдубакир ота бояги хавотири беҳуда эмаслигига ишонч ҳосил қилди.

— Кеча фаоллар йиғилиши бўлганмиш...

— Одоб-ахлоқ мавзуида айрим йиғилиб қолган муаммоларни гаплашиб олдик, — дея ерга қаради маҳалла оксоқоли. — Ўзр, устоз, ҳокимиятга шошиб тургандим.

Абдубакир ота Фатхулланикига ҳам кирмасдан, шартта ортига қайтди. Катта ўғли Тўхтабой бирор ишқал чиқаргани энди кундай равшан эди. Муюлишда аксига олиб, маҳаллада «сўнгги ахборот» деган лақаб олган пиёниста Норчага рўбарў келди. Бундан 5-6 йил муқаддам кизини ўғлига олиб бериш учун нон синдириб, кейин фикридан қайтгани боис, Норча «собик куда»сидан анча пайтгача хафа бўлиб юрганди. Ҳозир ҳам ширакайф Норча биринчи бўлиб гап бошлади:

— Намунча қовоғингиздан қор ёғади, домла? Ўғлингиз Тўхтабой кизимга уйланмаган бўлса ҳам, ҳамкорлик қиялпмиз. У сиз каби мирқурук эмас, ҳақиқий бой бўлди.

— Қанақа ҳамкор? — ғазаб билан унга тикилди ота. — Уни йўлдан урадиган бўлсанг, ўзингдан кўр!

— У товар олиб келади, мен дўконларимга тарқатаман. Буни «бизнес» дейдилар! — тиржайди у.

— Шошма, — таажжубланди Абдубакир ота, — у Қўйликқа йўловчи ташийдиган киракаш бўлса. Қанақа товар ҳақида гапиряпсан? Қаердан олиб келади уни?

— Биз узумини еб, боғини суриштирмаймиз, — мазах қилгандай қулди Норча.

— Ҳаммасига сен айбдорсан!.. — Абдубакир ота Норчани зарб билан йўл чеккасига суриб чиқарди. — Бугундан эътиборан ўғлимни тинч қўй, тушунарлими?..

Кечадан бери бўлиб ўтаётган воқеаларнинг тагига етган ота шу ердан тўғри такси-автомашиналар тўхташ жойига бориб, ўғлини суриштирди. Ҳамкасблари Тўхтабойни

икки кундан буён кўришмаганини айтишди. Ота йўловчи автомашинага утириб, маҳалла чеккасида яшайдиган катта ўғлининг уйига йўл олди.

* * *

Абдубакир ота келини сузиб келган ошга қўлини ҳам теккизмади. У туз тотмай, ярим кечагача ўғлини кутиб ўтирди. Ниҳоят, ховлининг коқ ўртасига келиб тўхтаган автомашинадан тушган Тўхтабой уловнинг юкхонасини очиб, зил-замбил картон қутини олдида, ичкарига қўйиб чиқди. Отаси келганини хотинидан эшитган шекилли, гандираклай-гандираклай ёғоч каравот ёнига етиб келди-ю, сўрашиш учун отасига қўл узатди.

– Нопок қўлингни торт! – жеркиб берди Абдубакир ота. – Ярим тундан ошганда қаердан келяпсан?

– Қаердан бўларди, – деди мастлик туфайли тили яхши айланмаётган ўғил, – бўзчининг моксидек у ёқдан бу ёққа катнаб, оилани боқиш учун пул топиб келяпман. Нима, тирикчиликнинг айби борми?

– Мен сендан ҳозир қаердан келяпсан деб сўраяпман!.. – жаҳл билан такрорлади ота. – Бугун ишга чиқмаганингни биламан.

– Милицияга ўхшаб сўроқ қиласиз-а, дада, – норози бўлди ўғил. – Нима фарқи бор? Буюртма бўйича бир жойга бордим. Бир қор пул ишлаб келдим.

Ота бу гапларни эшитиб, чидаб туролмади. Ўрнидан туриб келиб, ўғлининг кўзига еб қўйгудек тикилди.

– Демак, айланма тупроқ йўлларда ивирсиб юрганинг рост экан-да?.. Сен юзимни ерга қаратдинг. Қариганимда тириклай гўрга тикмоқчимисан, ярамас?!

– Бойиб кетаётганимни кўролмаётганларнинг гапини гапирманг, – жеркиб берди отасини Тўхтабой.

– Агар ўзингни ўйламасанг, норасида кизларингни – Фотима-Зухрани ўйла, – тутаким кетди чол. – Мен ҳам маҳаллада бош кўтариб юролмай қолдим. Номажкул ишларингни бугундан бошлаб йиғиштир. Бўлмаса...

Шу дам ичкаридан чиқиб келган Ойсара кайнотасининг гапини бўлиб, бобиллай кетди:

– Э, ота, шу ўғлингизни тинч қўясизми-йўқми? Пул топмаса, «топмади», топса, «топди» деб, уришганингизуришган. Оиламизни тинч қўйинг! Сизга ўзингизнинг

обрўйингиз керак. Худога шукур, ҳеч кимдан кам эмасмиз. Нима, ишлаб пул топиш ёмонми?!

— Келин, мен пул топмасин, деяётганим йўк, — овозини пастлатди қайнота. — Фақат қинғир йўл билан эмас, тўғри, қонуний йўл билан пул топсин, дейман. Эртага «аттанг», деб қолманглар.

Келин энди эрига юзланиб шанғиллай бошлади:

— Бўлди, тушунарли! Мана, душманингиз кимлигини билиб олдингиз. Айтсам, ишонмасдингиз. Дадангиз бир куни сизни қаматиб юборишдан ҳам тоймайди!

Тўхтабой худди шу гапни кутиб тургандек, итоаткорлик билан хотинига эргашиб, ичкарига йўл олди. Эшик қарсиллаб ёпилди. Ташқарида ёлғиз ўзи қолган ота аламли кўз ёшларини тутиб туролмади. У келгусида бу оила бошига тушиши мумкин бўлган кўргиликларни ўйлаб, изтироб чекар, аммо кўлидан ҳеч нарса келмаслигидан ўқсиб, кўз ёш тўкарди...

* * *

Отасининг насихатларига қулоқ осмаган Тўхтабой ўз билганидан қолмади. У эртаси куни шом пайти келишилган манзилда мижозни кута бошлади. Соч-соқоли ўсиб кетган, совуқ бўлса ҳам гаплари дадил бу кимса ундан божхона масканидан сал нарироқдаги айланма йўл яқинидан дехқончилик маҳсулотларини бозорга олиб келиб беришда ёрдам сўради. Кейин 3-4 тонна юк сиғадиган транспорт воситасини топишни ҳам илтимос қилди. Энг муҳими, савдолашмади ҳам. У Тўхтабой сўраган пулнинг ярмини ўша захоти қўлига тутқазди, бир кути музлатилган товук оёқларини ҳам ҳадя қилиб юборди.

Машинасида хаёл суриб ўтирган Тўхтабой орқа эшикнинг шахд билан очилишидан чўчиб тушди. Орқа ўриндикқа ўтирган кечаги кимса уни саволга тутди:

— Транспорт нима бўлди?

— Танишимнинг тракторини гаплашиб қўйдим. Хабар берсам айтилган жойга етиб боради. Ўзи ўша томонларда яшайди, — жавоб берди Тўхтабой.

— Жуда яхши, — деди исмини сир тутаётган кимса, — бўлмаса кетдик! Йўлдан юкни ортишга мардикорларни оламиз.

Хуллас, Тўхтабой бошқараётган «Жигули» тиркамали тракторнинг олдига тушиб олиб, манзилга етгунча айлан-

ма йўллардан анча вақт юришга тўғри келди. Нихоят, улар чегара белгиси ўрнидаги сим-тўсиклардан сал бериюкда тахлаб қўйилган қоғоз кутилар уюмига дуч келишди. Ёлланган ишчилар машина фаралари ёруғида кутиларни трактор тиркамасига орта бошлашди.

— Менга қаранг, — деди шошиб қолган Тўхтабой мижозига юзланиб, — сиз деҳқончилик маҳсулотлари дегандингиз-ку? Бу нимаси, нега мени алдадингиз?

— Қанақа ишга бош қўшганингни хали тушунмадингми? — ўшқирди мижоз. — Жарак-жарак пулини олганингдан кейин буюрган ишимни қиласан! Яхшиси, юкларни тезроқ ортишга ёрдам бериб юбор. Чегарачилар сезиб қолишса, қулоғингни ушлаб кетасан!

Тўхтабой кеча тунда отаси айтган гапларни эслади-ю, юраги орқасига тортиб кетди. Шу пайт каёқдандир пайдо бўлган куролли аскарларга кўзи тушиб, шарт машинасига ўтириб, қочишга тушди. Айни дамда қўл телефони тинимсиз жириглай бошлади.

Анча жойгача қочиб борган Тўхтабой, уни ҳеч ким таъқиб қилмаётганига ишонч ҳосил қилгач, телефонни қўлига олди. Ундан хотинининг овози эшитилди.

— Шўримиз қуриб қолди, Тўхтабой ака, — деди хотини йиғи аралаш. — Энди нима қиламиз?

— Нима бўлди?

— Зухра кеча сиз олиб келган товукдан еб, отравление бўб қолди. Ахволи чатоқ! Қаердасиз, тез етиб келинг. Биз касалхонада, реанимациядамыз, тез бўлақолинг!..

Тўхтабой бу хабардан қарахт бўлиб қолган, ҳатто машинага яқинлашаётган аскарларга ҳам эътиборсиз, бақрайиб турарди.

— Зухра тирик қолиши керак, — довдираб қолган Тўхтабой бир неча бор шу сўзларни такрорлади. — Тез дадамни чақириб кел! Мен ҳозир боролмайман...

— Нега келолмайсиз? Болангиз шу аҳволда ётган бўлса... Дадам шу ерда, — жавоб берди хотини. — Дадам туфайли бола ҳозирча тирик.

— Ойсара, мен қўлга тушдим, — деди ўзи билмаган ҳолда Тўхтабой. — Дадам ҳақ экан, Ойсара...

Туман ички ишлар бўлимида бошқа жиной шериклари катори сўроқ қилинган Тўхтабой эрталаб тилхат асосида қўйиб юборилди. У шифохонага етиб келганида, уч яшар Зухра операция қилиниб, ўзига кела бошлаганди.

Тўхтабой отасининг кўксига бошини қўйиб, узок йиғлади.

– Ҳаммаси яхши бўлади, ўғлим, – фарзандининг бошини силаб юпатган бўлди ота. – Сув бир лойқаланиб, тинади, дейишади, ёмон кунлар ўтиб кетгани рост бўлсин... Энг муҳими неварам тирик қолди... Сенга неча марта айтган эдим-а, кўзингни оч деб...

Тўхтабойнинг вақтида тўхтамагани қимматга тушди.

ИБЛИС МАЛАЙЛАРИ

Мехмонхонага олиб борадиган йўлак чеккасидаги арчалар панасида аллаким билан телефонда гаплашаётган Олтиной ёнгинасидан ўтиб кетган новча йигитга кўзи тушди-ю, бир неча ажнабий тилларда «Олий даражадаги, евростандартларга жавоб берадиган беш юлдузли шахсий мехмонхона коттеж бор» деб чиройли қилиб ёзилган картон қоғозни боши узра кўтарди. У миждозига таваккалига, «господин», «мистер», ҳатто «намасбилмасате» деб ҳам кўрди. Мехмон «араби» деган сўзни икки-уч марта таъкидлагач, тарвузи кўлтиғидан тушиб:

– Мен арабча билмайман, – деди. – Бироз русча гаплашаман, холос.

– Русиш, – деб мехмон бош ирғади.

Кўринишидан 28-30 ёшлардаги озғин бу занжи йигит ўзини Солих бин Салом деб таништирди. Сўнг эса ижарада туриш шартларига сўзсиз рози бўлди ва гап орасида янги қуриладиган аэропортлар лойиҳаси ва автотранспорт соҳасида ишлашини. ҳозир офис қуриш учун шаҳардан ер майдони ажратилаётганини айтди. У қайси мамлакат фуқароси эканлиги ва хизмат вазифаси ҳақида айтолмаслигига эса алоҳида урғу берди.

Олтинойнинг «Лексус» автомашинаси рулига ўтирганини кўриб, йигит ялтоқланиб хушомад қилди:

– Осиёлик хурилиқо бошқарган автомашинага ўтирдим десам, миллиардер отам. албатта «Қўли ва қалбини сўра», деган бўлар эди – деди жилмайиб

Шаҳар ташқарисида жойлашган икки қаватли, шипмах коттеж бин Саломга ёқди.

Эртаси куни Олтиной бин Саломнинг олдига дўгона си Гавҳар билан келди. Стол устидаги бир даста суратни кизлар эгасининг руҳсати билан бирма-бир кўздан кечиришаркан, жуда катта бойнинг арзандасига рўбару келиш-

ганига шак-шубхалари қолмаганди. Суратларда жаноб Солиҳнинг салобати жиҳатидан подшоҳларнинг саройидан қолишмайдиган уйи манзараси, «Ролс-ройс» автомашинасини бошқариб бораётгани, шахсий яхтаси, ҳатто номи ёзилган спорт самолёти олдида бахтиёр кулиб тургани акс эттирилган эди.

— Меники иккита университетни тамомлаган, — деди рус тилида кийналиб гапирадиган меҳмон. — Москва университети мен ҳақимда китоб чиқармоқчи, суратларни шунга олишганди. Телефон қиламан, юборишади. Сизлар кўрасиз.

— Бу билан бизни жуда ҳам хурсанд қилган бўлардингиз, — дея зимдан дугонасига қаради Гавҳар, у бу ҳаракати билан «маданиятни мендан ўрган, ўртоқжон» демоқчи бўлди.

Аммо Олтиной ҳам ўзининг анойилардан эмаслигини рашк ўтида ёнаётган дугонасига шу заҳоти эслатиб қўйди.

— Менимча, бунга овора бўлишнинг сира ҳожати йўқ, — деди у киборларга хос сирли табассум билан. — Чунки интеллигент, йўқ интеллектуал салоҳияти юксак инсоннинг бир неча университетларни тамомлагани кимда ҳам шубҳа уйғотарди.

Гавҳар ғазабини яширолмади, захрини тўкиб-солди:

— Кимлигини билмайсан-у, олдида ўзингни кўрсатиб, бунча ялтоқланмасанг? Бунинг миллионердан кўра кўпроқ фирибгарга ўхшайди. Бой одам сенинг уйингга зор қолибдими?

— Вой, ҳозирги бойлар, билсанг, экзотикани, яъни оддий, табиий шароитда яшашни исташади, — жавоб қилди Олтиной дугонасининг чимирилган кошларига эътибор бермай.

— Ҳозир ҳамма фирибгар. Агар қўлимни сўраса, жон деб тегиб олардим.

Қизлар нималар тўғрисида тортишаётганига тушунмаган Солиҳнинг тоқати-ток бўлди шекилли, гапга аралашди.

— «Ўзбеклар меҳмондўст бўлади» дейишганди, — гап бошлади креслога ялпайиб олганича. — Бугун мени ресторанга қайси бирингиз таклиф қилмоқчисиз?

— Вой, бунинг ўтакетган сурбет экан-ку, — деди Гавҳар ростмана аччиқланиб.

— Йўқ, у сурбет эмас, балки дангалчи, мард йигит, — деди дугонаси жилмайиб.

– Индамасам, бу хабаш сенга кўшиб, менинг кулоғимга ҳам лағмон осмокчи, – депсинди Гавҳар. – Ўз туғишган укамга бир сўмим ўтса, бир ҳафта ухлолмайману, шу савил колгурни ресторанга олиб борарканманми? Ундан кўра, «Ўзаллик салон»ларимдан хабар олай, менга ўшалардан фойда. Яхшиямки, аям керакли пайтда, керакли жойда пайдо бўлиб, бойвачча эрга тегиб олган экан.

– Бўпти, бўпти, жаҳлинг чикмасин, – дугонасининг елкасини силади Олтиной. – Бугун Солиҳ учаламиз ресторанга борамиз. Қўркма, пулини ўзим тўлайман.

* * *

Ҳар доим ҳам бандасининг айтгани бўлавермас экан. Орадан уч кун ўтиб, бир воқеа юз бердики, натижада Гавҳар ва Олтинойнинг тақдири бутунлай ўзгариб кетди.

Ҳаммаси Олтинойнинг ярим тунда аэропортдан дугонасига қилган кўнғировидан бошланди. Гавҳар таксида аэропортга етиб келганида, Дубайга учадиган самолётга йўловчиларни рўйхатга олиш якунланаётган экан. У ҳижобда турган дугонасини дабдурустан танимади.

– Дубайдан онам кўнғирок қилиб, тоби қочиб, шифохонага тушиб қолганларини хабар қилдилар, – деди фақат кўзи ва овозидан таниш мумкин бўлган Олтиной. – Зудлик билан етиб боришим керак, ўртоқжон.

– Вой, қандай онанг бор эди-я, дугонажон, – дея ўкириб йиғлаганча Олтинойнинг кучоғига ўзини отди Гавҳар.

– Нафасингни ел учирсин! – бирдан тутаклиб кетди дугонаси, – Нега онамни ўлдига чиқарасан? Мен унинг ўрнига ишлаб туриш учун кетяпман, холос.

– Узр, бошдан-оёқ қора кийиб олганингга ёмон хаёлга борибман, – кўз ёшларини артди Гавҳар. – Ҳеч найрангларинг тугамас экан-да!

– Онамнинг ўрнига вақтинча бир бойнинг эшигида оқсоч бўлиб ишлашга кетяпман, – тушунтирди Олтиной. – Уларнинг ўлик-тиригинг билан ишлари йўқ, ишга чикмадингми, бўшатиб юборишади.

– Мени ярим кечада уйқумдан уйғотиб, шунга чақирганмидинг? – энди тутаклиш навбати Гавҳарга ўтганди.

– Йўқ, бошқа гап бор, – дея атрофга аланглади Олтиной. – Солиҳ билан аҳду паймон қилгандик. Тўй қилиб, мени ўз юртига олиб кетмокчи.

– Вой, писмиқ! – хайратини яширолмади дугонаси. – Нахотки уша қоравойни севиб қолган бўлсанг?

– Қанақа севги, жиннимисан! – жеркиб берди Олтиной. – Шунчаки, қалламни ишлатдим. Мақсад, бойлигини қўлга киритиш, кейинчалик у билан яшаш-яшамаслигимни вақт кўрсатади.

Дугонасининг устомонлигидан Гавҳар ёқасини ушлади.

– Мен бир ойда қайтаман, – шивирлади дугонасининг қулоғига Олтиной, – кўз-қулок бўлиб тургин, бошқасига илакишиб кетмасин. Машинамни ҳужжатлари билан унга бердим, сўраб қўймади, вақтинча фойдаланармиш.

– Куёвдан жавоб сўрадингизми, ишқилиб, келин бола? – энсаси қотди Гавҳарнинг.

– Нима, менга хўжайинмидики, жавоб сўрайман? Унга «Онам касал, унинг аҳволидан хабар олишга кетяпман», деб айтдим.

Шу пайт радио қарнайдан Олтиной учадиган самолётга йўловчиларни чиқариш якунланаётгани эълон қилинди. Дугоналар хайрлашишди.

* * *

Ҳасад алангаси инсондаги барча яхши фазилатларни куйдириб, қўлга айлантиради деганларича бор экан. Ҳали дугонасининг «қораси ўчмасидан» Гавҳарнинг юрагида тутаё бошлаган ҳасад ўти ловуллаб, ич-этини куйдира бошлади. У кузатиш залидаги юмшоқ ўриндикка беҳол ўтирди. «Бунча пешанам шўр бўлмаса, – ўйга толди у. – Яна Олтинойнинг омади қўлди...» Бир пайтлар қиз бечоранинг қалбидан жой олган севган йигити Мирзиёд ҳам шу Олтинойни ёқтириб қолганди. Шундай пайтларда Гавҳар «Менчи, мен ундан минг чандон чиройлироқман-ку, менга нега қарамайсизлар, бир даста гулни менга узатадиган мард йўқми?» деб хайқиргиси келарди.

Энди, осмондан тушгандай пайдо бўлган Солиҳ ҳам негадир уники бўлиши керак. Йўқ, дугонажон, бу инсофдан эмас, ахир нимадир меники ҳам бўлиши керак-ку?! Балки, айнан мана шу «Қоравой»ни танларман. Бир балони билмасанг, қанчадан-қанча бойваччаларга йўқ деб, шу ажнабийни танлармидинг. Демак, Солиҳнинг беҳисоб бойлиги борлигини аниқ биласанки, шошилишч эрга тегяпсан. Йўқ ва яна бир марта йўқ!

«Ўзи. йўкнинг кўзи йўк» деганларидек, сен келгунча унга ўзим тегиб олмасам, отимни бошка қўяман».

Гавҳар аэропортдан кўчага чикди-ю, ён-веридаги беҳисоб автомобиллар орасида таниш «Лексус»га дарров кўзи тушди. Беихтиёр ўша томонга юрди. Шу пайт унинг ортидан бузиб талаффуз қилинган рус тилида кимнингдир «Салом, чиройли киз, гўзал киз, Гавҳар», деган хитоби эшитилди.

Киз ортига ўгирилиб, кўзи бир даста гул кўтарган Солиҳга тушди. У қувонганидан йигитни кучоқлаб олишига оз қолди.

– Севгилингиз Олтинойга аталган гулни энди менга беряпсизми? – деди гулдастани ҳузур қилиб хидларкан.

– Агар унга аталганда, сизлар гаплашиб турганингизда берган бўлмасмидим, – деди «куёв бола» ва сўз ўйини қилди: – Лекин барибир тўғри топдингиз, у мен севган кизга аталган.

– Ҳаддингиздан ошманг, яхши йигит, – эркалангандай гапирди киз. – Нима, бу шаҳарнинг кизларини қайсинисини етакласам, кетаверади деб ўйладингизми?

– Адашдингиз, Олтиной мени етаклаб, юртимга олиб бормоқчи эди, – ўйлаб ўтирмай жавоб қилди Солиҳ. – Мен эса сизни етаклаб кетишни истаяпман.

Аэропортдаги учрашувдан уч кун ўтиб, Солиҳ Гавҳарга севги изҳор қилиб, қўлини сўради.

– Олтинойга берган ваъдангиз нима бўлади, Солиҳ? – сўради киз розилик билдиргандан сўнг. – У келиб қолса, мени ўлдиради, сизни эса ўйидан хайдаб чиқаради.

– Олтиной мени алдаб кетди, – жиддий киёфада гапирди йигит. – Борган ерида унинг нима билан шуғулланишини яхши биламан. У шунчаки чет элда яшашни истайдиган танноз хоним, холос.

Орадан бир неча кун ўтиб, куёв болани ўз ҳисобидан энг қиммат дўкондан кийинтирган Гавҳар уни ота-онаси билан таништириш учун уйига бошлаб келди.

Мафтуна опа рус тилида нималарнидир тинмай гапирётган Солиҳнинг гапларига тушунмаётган бўлсада, бош қимирлатиб, маъқуллаб ўтирди. Кейин она-бола ошхонага чиқишди.

– Сен устомонликда мендан ҳам ўзиб кетдинг, – деди кизининг юз-кўзларидан ўпаркан онаси ҳаяжонланиб. – Газеталардаги таъзияномаларни ўкиб борардим. Бир куни

ўғай отангнинг хотини вафот этганини ўқидим-у, тезда бошини айлантириб, тегиб олдим. Унга кўз тиккан бева хотинларнинг ҳаммаси чапагини чалиб қолишган... Сен хорижга эрга тегсанг, орзуларим ушалади. Шу йигитнинг этагини маҳкам тут.

Она-бола маслахатни пиширгач, Солихнинг фикрини эшитишди.

– Мен уйдагиларимга Гавҳар хакида хабар қилдим, – деди бўлғуси куёв Мафтуна опага юзланиб. – Бир hafta ичида, шу ерда, ресторанда якин қариндошларингиз, Гавҳарнинг дўстлари иштирокида кичикроқ никоҳ базмини ўтказамиз. Катта тўй Арабистонда бўлади. Виза юбориб, сизларни, яна 30-40 нафар одамни юртимга таклиф этаман. Кейинчалик қизингиз иккаламиз Америка сафарида бўлиб, «асал ойи»дан қайтгач, ота-онам билан юртингизга келиб, катта тўй қиламиз.

– Биздан нима ёрдам керак, ўғлим? – деб Мафтуна опа берган саволни Гавҳар йигитга тушунтирди.

– Ҳозирча йигирма минг доллар бериб турсанглар, тўйдан кейин фоизи билан қайтараман, – деди йигит худди майдаси йўқлигидан писта олишга ўртоғидан танга сўраган бойваччадек.

Пул тўғрисидаги гапдан кейин Мафтуна опанинг бир муддат тили айланмай қолди. У қизига қаради. Қизи эса «хўп денг» дегандай, бошини қимирлатди.

– Вой, фоизи билан деган гапингиз нимаси, ўғлим? – ўзини тутиб олди аёл. – Пул экан-ку, керак бўлса, жонимни бераман.

Шу пайт эшикдан кириб келган Шоакбар ака икки аёл ўртасида ялпайиб ўтирган йигитни кўриб, жон-пони чикиб кетди.

Унинг мақсадини эшитгач эса, ёқасидан бўғиб, дарвоза-гача судраб борди. Она-бола дод-вой қилиб, харчанд ҳаракат қилишмасин, кўрқиб кетган Солихни ажратиб олишолмади.

– Бу ярамаснинг пешонасига «Фирибгар» деб ёзиб қўйилган-ку, кўрмайсизларми?! – деди ниҳоят йигитни қўйиб юбориб, кафтларини енгига артаётган уй соҳиби.

– Гавҳар, йигитингга тушунтир! «Бу қўшнимиз, жинни бўлиб қолган, оиламизга умуман дахли йўқ бегона одам», дегин, – деди Мафтуна опа эрига еб юборгудек қараркан.

Кейин бир нарса эсига тушиб колгандек, шоша-пиша кўшиб кўйди: — Жинни десанг, ҳаммамизни жиннига чиқариб юбормасин, тагин. Яхшиси контузияси бор, деб кўякол.

Хотинининг хайбатидан хайкиб, ўрик остидаги каравотга бориб утирган Шоакбар ака ҳамон титраб-какшарди.

— Қизимни биринчи учраган каланғи-қасанғига бериб юборадиган аҳмоққа ўхшайманми? — деди у хотинига ола қараб.

— Сиз билан яшаётган ўша аҳмоқ мен бўламан, сиз эса жиннисиз, томингиз кетган, даволанишингиз керак! — шанғиллади хотини. — Эртадан колмай сизни жиннихонага жойлаштираман.

— Мен сизнинг қизингиз эмасман, — деди Гавҳар отасига бепарво, тик боққанича. — Шунинг учун кимга турмушга чиқишни ўзим ҳал қиламан.

— Ия, мерос тақсимланганда, «отагон» деб бўйнимга осилган ким эди? — ҳайрон бўлди Шоакбар ака. — Гузаллик салонлари пешона терим эвазига келган. Буни писанда қилаётганим йўқ. Фақатгина унутмаслигингни истардим. Беш ёшингдан сени боқиб, катта қилганим ҳам эсингдан чиқдимми?

Она ва бола ўзини бироз босиб олган меҳмонни кузатиш учун кўчага чиқишди.

— Куёвга айт, — деди Мафтуна опа қизига шивирлаб, — Эртага пулни олади. Зиёфатни истаган кунига белгилай-версин.

Бу гапни эшитган «тил билмас» меҳмон — Солиҳга «жон» кириб, юзига қизил югурди ва ўткинчи автомашинага қўл кўтарди.

— Вой, «Лексус»и бор дегандинг-ку, — қизига қаради она.

— Устахонага таъмирлашга берибди, — деди таксига ўтирган Солиҳ билан хайрлашаётган қизи. — Ҳамма нарсига аралашасиз-а, ая.

Она-бола ичкарига киргач, уйда даҳанаки «жанг» бошланди.

— Мен салонларингни йигирма минг долларга сотиб оламан, — шарт қўйди Мафтуна опа.

— Ая, ахир биз она-боламиз, жигаргўшангизман-ку, — тутакди Гавҳар.

– Гап тамом. Пул керак бўлса, эрталаб нотариусга бориб, олди-сотдини расмийлаштирамиз, – пинагини бузмади она. – Бойваччага эрга тегялсан, буларнинг сенга энди кераги бўлмайди.

* * *

Гавҳар ва Солих бин Саломнинг висол окшомини нишонлаш учун келиннинг уйига тўпланган меҳмонлар бетоқат бўла бошлашди. Чунки белгиланган вақтдан икки ярим соат ўтиб кетган бўлса ҳамки, на куёв бола олиб келиши лозим бўлган «Лимузин»дан, на меҳмонларни ўша номи номаълум ресторанга олиб борадиган автобусдан дарақ йўқ эди.

Яна бир соатдан кейин келинлик либосини ечиб, ҳар кунги кийимини кийиб ҳовлига чиққан Гавҳар ҳовли четидан тўпланиб турган одамларни олдига имлади.

– Қани айтинглар-чи, – деди у овози бўғилиб зўрға чиқаркан – Солих кимга «Лексус» сотаман деб айтган ва закатат пулини олган?

Меҳмонлар жонланишди. Маълум бўлишича, беозоргина кўринган куёвбола йигирма беш кишининг ҳар биридан нақд беш минг АҚШ долларидан олган экан.

– Акажонлар, ҳаммангиз уйингизга боринг, – деди Гавҳар йиғлаб, – у фирибгар устомонлик билан қолган мол-мулкингизни ҳам олиб кетиши мумкин...

Йиғилганларнинг ҳаммаси тарқалгач, ичкарига кирган Гавҳар онасининг хотиржам ҳолда кроссворд ечиб ўтирганини кўриб, таажжубланди.

– Отам ҳақ бўлиб чиқди, у ярамас, фирибгар экан! – уввос солди қиз. – Пулларимизни ким қайтаради, ая?

– Мен шахсан ҳеч нарса ютқазганим йўқ, – деди онаси ҳамон газета катакчаларини тўлдираркан. – «Тузоқ»қа илинган сен, сенинг бошинг қотсин.

«Мол аччиғи – жон аччиғи» деганларидек, Гавҳар фирибгар Солихни излаб бормаган жойи қолмади. Элчихоналарга ҳам, лойиҳалаштириш корхоналарига ҳам бориб кўрди, натижа чиқмади. Факат автомашина бозоридан сотишга қўйилган Олтинойга тегишли «Лексус» хужжатлари билан топилди.

Дубайга бориб яшаб колган Олтиной дугонаси чув тушганини билса-да, унга нисбатан кўнглида нафрат уйғонганди. Пайти келса уни жазолаш ниятида эди. Интернет орқали Гавҳар билан бўлган мулоқотлардан бирида унга бойвачча эр топганини хабар қилди. Саид Закариё савдо соҳасида бизнес билан шуғулланишини, бўйдоқ эканлигини, Гавҳарга уйланиш истаги борлигини такрор-такрор баён қилиб, охири қизнинг розилигини олди.

Дубай аэропортида Гавҳарни у ўйлаганидан ёши анча катта Саид Закариё кутиб олиб, Шаржа шаҳрига олиб кетди. Улар шаърий никоҳдан ўтиб, бирга яшай бошлаганларидан кейин Саиднинг қонуний хотини, икки нафар фарзанди борлиги маълум бўлди.

Аслида эса Саиднинг чўрисига айланган Гавҳар у нима иш буюрса, сўзсиз итоат қиларди. Бировларнинг кирини ҳам ювди, болаларини ҳам бокди, фақат фоҳишалик билан шуғулланишга мажбур қилмаса бўлди, деб кўрқарди. Бир йил давомида мол терисини ошлаш корхонасида ишлаб, холдан тойган аёл, эрига ёлвориб, шу ердан қутилса бўлганини, бошқа ҳар қандай ишга розилигини айтди.

— Бу бошқа гап, — деди эри, — фоҳишахонани бошқарасан, жарак-жарак пул ишлайсан.

Гавҳарнинг асосий «иши» у билан квартирада яшайдиган уч нафар фоҳишани яқин жойдаги меҳмонхона дискотекасига олиб бориб, миждозларга сотишдан иборат эди. 2-3 соатдан кейин тутқунларни яна қайтариб уйга олиб келарди.

Орадан уч ой ўтгандан сўнг, Саид уч нафар фоҳишани ўзи билан бошқа жойга олиб кетди. Гавҳарнинг «Энди мен нима қиламан?» деган саволига, «Юртингга бориб, янги қизларни олиб келасан», деб тайинлади.

Ўз шаҳрига самолётда учиб келган Гавҳар укаси Усмон билан режа тузиб, ишга киришди.

Укаси билан бозор айланган Гавҳар, савдо-сотиқ қилаётган аёллар билан суҳбатлашаркан, гап орасида «Хитойда ишлаш учун қизларни тўплайпман», деб лукма ташлаб қўйди.

Эртаси куниёк опа-ука фирибгарларнинг тузоғига илинган икки аёл қўнғироқ қилишди.

Қўнғироқ қилганлардан бири — Қўйдинисо опа аввал Гавҳарни меҳмонга таклиф қилди, кейин эса дастурхон устида сўради:

— Бўй етган қизим бор, сиз билан Хитойга юборсам дегандим... У ерда нима иш билан шуғулланади?

— Жинси шимларни олди-сотдиси билан шуғулланади. Бир кунда 300 дан 500 долларгача пул ишлайди — деди Гавҳар бепарвогина.

— Жуда яхши бўларди-да, — деди уй эгаси қувониб, — отаси вафот этиб, қийналиб қолдик...

Ноиланинг қадди-бастини кўрган Гавҳарнинг «иштахаси очилиб кетди» шекилли, тилёғламаликка ўтди.

— Э опажон, савоб иш йўлида юрган аёлман, — деди пинагини бузмай, — харажатларини ўзим тўлайман. Пекинга бориб ишласин, кейин келишиб олармиз.

Қўйдинисо опа қувонганидан йиғлаб юбориб Гавҳарни кучоқлаб олди. Қўярда-қўймай қўлидаги тилла узукни унинг қўлига тақиб қўйди.

— Қўшни «дом»да бир қиз бор, «Хитойда ўқисам, тадбиркор бўлсам», деб юрарди, — деб суҳбатга аралашди Ноила. — Ёрдам беролмайсизми, мусофирчиликда бир-биримизга далда бўлардик.

— Бунга яхши ўйлабсиз, синглим, — деди кутилмаган бу таклифдан суюниб кетган меҳмон. — Телефонда гаплашиб кўринг, ҳозироқ бориб суҳбатлашаман.

Бироздан сўнг Гавҳар янги хонадонда меҳмон бўлди.

— Қизим Гулжамол ҳали балоғат ёшига етмаган, — деб гап бошлади Шарофат опа, — коллежда ўқияпти.

— Жуда яхши, — деди бироз ўйланиб қолган меҳмон.

— Қизингизни олдин компьютер курсида ўқитамиз. Кейин ҳам ишлаб, ҳам бизнес мактабида ўқийди. Ўзини-ўзи таъминлайди, сизга ҳам пул юборади.

Ҳали бошига қандай савдолар тушишидан беҳабар Гулжамол қувонганидан жойида ўтиролмай қолди.

— Қизингизнинг паспорт олишига ҳам, визасига ҳам ўзимиз ёрдам берамиз, — деди меҳмон унинг онасига мурожаат қилиб. — Компьютер курсида ўқиган деган далолатномани эса ўзингиз бир илож қилиб оласиз.

Улар сир очилиб қолмаслиги учун Ноила ва Гулжамолни алохида-алохида рейс билан Шаржага юборадиган бўлишди.

* * *

Усмон ва Ноила хужжатлари пухта бўлганлиги учун аэропортдаги назоратлардан қийинчиликсиз ўтишди. Божхона ходимларидан бирининг:

– Шаржага нима иш билан учиб кетяпсиз? – деган саволи Ноилани довдиратиб қўйди.

– Мен Пекинга учишим керак, – бамайлихотир жавоб берди у.

– Қўлингиздаги чипта Шаржа шаҳрига-ку? – яна савол беришди унга.

– Хўп деб, ўтиб кетаверинг, бироз ўзгариш бўлди, – деб қизнинг қулоғига шипшиди Усмон. Кейин божхона ходимларига:

– Қариндошим ҳазил қияпти, – деди.

– Ҳазиллашдим, – деди Ноила ҳам ўзини тутиб олиб.

– Бу ер ҳазил қиладиган жой эмас, – деди назоратчилардан бири ва уларни ўтказиб юборди.

Шаржа шаҳри аэропортида Ноилани кутиб олган Гавҳар биринчи навбатда қизнинг паспортини олиб қўйди. Шундан сўнг ноилож қолган Ноила Гавҳарнинг тазйиқи билан фоҳишалик қилишга мажбур бўлди.

Гулжамолни қизининг илтимосига кўра Мафтуна опа аэропортга кузатиб қўядиган бўлди.

– Ҳозир Гавҳар опанг сени Шаржада кутиб олади, – деди қизга меҳрибон оҳангда Мафтуна опа. – Кейин у билан бирга Пекинга учасизлар, хўпми?

Бечора қиз биринчи марта бундай узоқ сафарга чиқаётганлиги боис, Мафтуна опанинг гапларига тушуниб-тушунмай рози бўлди.

«Ҳамирдан қил суғургандек» қилиб ишни битирган Мафтуна опа қизига қўнғироқ қилиб, уни хурсанд қилишга шошилди.

* * *

Шаржага етиб боргач, Гавҳарнинг фирибгарлик тузоғига илинганини билган шўрлик Гулжамол фоҳишалик қилишдан бош тортди. Гулжамолнинг иродасини синдирилмаган Гавҳар қўшмачи эридан ёрдам сўради. Саид ўзининг бир нечта

гумашталари билан қайсар қизни балконга оёғидан осиб қўйди. Шунда ҳам уларнинг гапига кирмагач, саҳрога олиб чиқиб, томоғига ерга қўмишди. Шу ерда қолдириб, хайвонларга ем қилдиришни айтиб, қўрқитишди.

— Сенга ўн беш минг АҚШ доллари харажат қилганман, — деди уни аёвсиз калтаклаган Гавҳар ва охири зўрлик ишлатиб, мақсадига эришди. Ҳар куни ор-номуси топталишига чидай олмаган қиз, бир неча марта ўзини ўлдирмоқчи ҳам бўлди.

Орадан бир неча ой ўтиб, кунларнинг бирида Гулжамол бу «дўзах»дан қочиб чиқишга муваффақ бўлди. Аммо ҳужжати бўлмаганлиги учун Дубай полиция маҳкамасида тахминан икки ярим ой қамокда ўтирди. Кейинчалик элчихона орқали Ўзбекистонга қайтишга муваффақ бўлди.

Ноила ҳам «мижози»нинг уйидан қочиб чиқиб, қўп қийинчиликлар билан мамлакатимизнинг Дубайдаги элчихонаси қўмагида юртимизга қайтиб келди.

Ҳар иккала жабрдийда ички ишлар идораларига ариза билан мурожаат қилишди. Манфур мақсадлари йўлида янги «қурбон»лар ахтариб яна юртимизга келган жиноятчилар қўлга олинди.

Жиғилдони ўпқонга айланган калхатлар қаноти синди.

МУНДАРИЖА

Қилич дамидаги сўз (<i>Сўзбоши</i>).....	3
«Овчи» йўловчилар	6
Макр.....	33
Қуримаган дока рўмол.....	52
Қарздан чиққан қотиллик.....	57
Ёлғизлик фожиаси	64
Наркокурьер.....	69
Жохил она.....	78
Ёнғокфуруш қотил.....	82
Қотил қайнота.....	88
Ҳомиладор аёл қисмати.....	91
«Севишган» қотиллар.....	95
Қази бўлган тулпорлар	99
Тамға	102
Ишонч кушандалари	106
Йўқол(ма)ган узук	111
«Малика»даги машмаша	125
Бекорчи ўғрилар	128
Отага санчилган тиг.....	132
Урф-одат никобидаги жиноят	135
Кафан кийган келин.....	138
Падаркуш	142
Баднафс боскинчилар	147
Рашк қурбони.....	151
Қишлоқ дўқонидаги ўғирлик.....	154
Қотил ука	159
Она-бола фирибгарлар	165
Қасофат	170
Тузок	175
Сувда оққан кизалок.....	183
Сўқир кўзнинг очилиши	189
Иблис малайлари	195

Адабий-бадиий нашр

ИСМАТУЛЛА МАМАНОВ

КАФАН КИЙГАН КЕЛИН

Суд очерклари

Мухаррир	<i>Ж. Матёкубов</i>
Рассом-дизайнер	<i>Д. Мулла-Ахунов</i>
Техник мухаррир	<i>Т. Харитонова</i>
Кичик мухаррирлар:	<i>Д. Холматова, Г. Ералиева</i>
Мусаххих	<i>З. Қудратов</i>
Компьютерда тайёрловчи	<i>Н. Аҳмедова</i>

Нашриёт лицензияси А1 № 158. 14.08.2009.

Босишга 2016 йил 19 сентябрда рухсат этилди. Бичими 60x100^{1/16}.
Офсет қоғози. «Vites Antiqua Uz» гарнитурасида офсет усулида босилди.

Шартли босма табағи 14,43. Нашр табағи 11,76.

Адади 3000 нусха. Буюртма № 16-564.

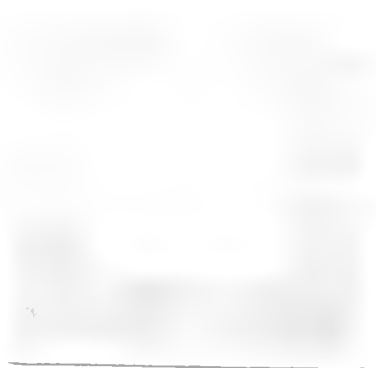
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг «O'zbekiston»
нашриёт-матбаа ижодий уйи. 100011, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Телефон: (371) 244-87-55, 244-87-20

Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

www.iptd-uzbekistan.uz

«O'ZBEKISTON»

ISBN 978-9943-28-653-5

9 789943 286535